

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**GÖÇLE OLUŞMUŞ YAŞAMA BÖLGELERİNDE
KENTSEL DÖNÜŞÜM MÜDAHALELERİ İLE
DEĞİŞEN YAŞAM KALİTESİ ALGISI: İZMİR
UZUNDERE ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME**

Yağmur Ecenaz EKİCİ

Ekim, 2022

İZMİR

GÖÇLE OLUŞMUŞ YAŞAMA BÖLGELERİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM MÜDAHALELERİ İLE DEĞİŞEN YAŞAM KALİTESİ ALGISI: İZMİR UZUNDERE ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Programı

Yağmur Ecenaz EKİCİ

Ekim, 2022

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

YAĞMUR ECENAZ EKİCİ, tarafından **PROF.DR. HAYAT ZENGİN ÇELİK** yönetiminde hazırlanan “**GÖÇLE OLUŞMUŞ YAŞAMA BÖLGELERİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM MÜDAHALELERİ İLE DEĞİŞEN YAŞAM KALİTESİ ALGISI: İZMİR UZUNDERE ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME**” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hayat ZENGİN ÇELİK

Yönetici

Doç. Dr. Gökçen KILINÇ ÜRKMEZ

Prof. Dr. Hülya KOÇ

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Okan FISTIKOĞLU
Müdür
Fen Bilimleri Enstitüsü



Eşsiz bir ruha sahip olan
Anneannem Didar ÖZKAN SUBAŞI'ya...

TEŞEKKÜR

Tez hazırlama sürecim boyunca bana her türlü imkanı sunan, lisans hayatıma başladığım ilk günden beri her zaman idolüm olan ve bana ikinci bir şans vererek bu süreci tamamlamama vesile olan sevgili danışmanım Prof. Dr. Hayat ZENGİN ÇELİK'e teşekkürü bir borç bilirim.

Her zaman daha iyiye ulaşmam için beni destekleyen, yüksek lisans eğitimim boyunca beni anlayışı ve sevgisiyle yüreklendiren sevgili eşim Mert EKİCİ'ye; beni güçlü bir kadın olarak yetiştirip hayata hazırlayan, her kararımı koşulsuzca destekleyen, tüm maddi ve manevi imkanlarını önüme sunan annem Ayşegül KARAARSLAN ve babam Erkan KARAARSLAN'a ne kadar teşekkür etsem az kalır. Daha dünyaya gözlerini açmadan benimle mücadele eden, hayaliyle içimi ısıtan ve bana güç veren kızım Nil Deniz'e bana hissettirdikleri için teşekkür ederim.

Yüksek lisans sürecim boyunca zora düştüğüm her an beni huzuru, sakinliği ve bilgisiyle tekrar yüreklendiren ve dostluğunu kazandığım için kendimi çok şanslı hissetmeme vesile olan sevgili arkadaşım Özge UZUN'a teşekkür ederim.

Şehir Plancısı

Yağmur Ecenaz KARAARSLAN EKİCİ

GÖÇLE OLUŞMUŞ YAŞAMA BÖLGELERİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM MÜDAHALELERİ İLE DEĞİŞEN YAŞAM KALİTESİ ALGISI: İZMİR UZUNDERE ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME

ÖZ

Yaşam kalitesi, günümüzde tüm toplumların ulaşmak istediği evrensel bir hedef haline gelmiştir. Çok boyutlu ve multidisipliner bir kavram olan yaşam kalitesi, birden çok disiplinin ortak tartışma konusu haline gelmiş olması nedeniyle farklı tanım ve göstergeler ile ele alınarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte araştırmacılar, yaşam kalitesinin iki boyutu olduğu konusunda ortak bir fikir birliğinde bulunmaktadır. Bunlardan ilki, bireyin yaşadığı hayattan duyduğu tatmin ve memnuniyet düzeyini belirleyen öznel göstergeler; ikincisi ise bireyin öznel algısını şekillendiren nesnel göstergelerdir. Zaman içerisinde yaşanan toplumsal ve sosyal değişimler ile tartışma konusu olduğu disiplinin değerlendirme sistemine göre, yaşam kalitesi, yaşamın farklı boyutlarıyla değerlendirilmektedir. Kent planlama alanında da farklı biçimlerde kavramsallaştırılan yaşam kalitesi, çevre ve kent kalitesinin etkileşimine odaklanarak daha özel bir alan olan kentsel yaşam kalitesi kavramını ortaya çıkarmaktadır. Özellikle Sanayi Devriminin bir sonucu olarak oluşan hızlı kentleşme, kontrol edilemez nüfus artışları ve buna bağlı olarak oluşan altyapı alanlarının ve kamusal alanlarının yetersiz kalması, konut sorunu, sosyal ve kültürel farklılıklarının yarattığı kentleşme problemleri ile mekânsal bir sorun olarak karşımızda duran gecekondü alanlarının iyileştirilmesinin gerekliliği karşısında yaşam kalitesi bir sebep kentsel dönüşüm uygulamaları ise bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde son yıllarda kentsel yaşam kalitesinin artırılmasının kentsel dönüşüm uygulamaları ile mümkün olacağı görüşü hakimdir. Bu çalışmada yaşam kalitesi algısı, kentsel dönüşüm uygulaması geçirmiş ve Uzundere TOKİ konutlarında yaşamını sürdürmeye başlamış kişiler üzerinden değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Yaşam kalitesi, yaşam kalitesi göstergeleri, kentsel yaşam kalitesi, kullanıcı memnuniyeti, yaşam kalitesi algısı, Uzundere TOKİ konutları

CHANGING PERCEPTION OF QUALITY OF LIFE WITH URBAN TRANSFORMATION INTERVENTIONS IN LIVING AREAS CREATED BY MIGRATION: A STUDY IN IZMİR UZUNDERE EXAMPLE

ABSTRACT

Quality of life has become a universal goal that all societies want to achieve today. Quality of life, which is a multidimensional and multidisciplinary concept, is evaluated with different definitions and indicators since it has become a common discussion topic for multiple disciplines. However, researchers agree that quality of life has two dimensions. The first of these is the subjective indicators that determine the level of satisfaction and satisfaction of the individual from the life he lives; The second is the objective indicators that shape the subjective perception of the individual. According to the evaluation system of the discipline, which is the subject of discussion with the social and social changes experienced over time, quality of life is evaluated with different dimensions of life. Quality of life, which is conceptualized in different ways in the field of urban planning, focuses on the interaction of environment and urban quality, revealing the concept of urban quality of life, which is a more specific area. Especially in the face of rapid urbanization as a result of the Industrial Revolution, uncontrollable population growth and the inadequacy of infrastructure areas and public spaces, housing problems, urbanization problems created by social and cultural differences, and the necessity of improving slum areas as a spatial problem. quality is a reason and urban transformation applications are a result. In our country, there is a prevailing opinion that increasing the quality of urban life will be possible with urban transformation practices in recent years. In this study, the perception of quality of life will be evaluated through people who have undergone urban transformation and started to live in Uzundere TOKİ residences.

Keywords: Quality of life, quality of life indicators, urban quality of life, user satisfaction, perception of quality of life, Uzundere TOKİ residences

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xviii
KISALTMALAR	xxi

BÖLÜM BİR - GİRİŞ..... 1

1.1 Literatür Çalışması ve Amacı.....	11
1.2 Çalışmanın Kapsamı	12
1.3 Çalışmanın Hipotezi	13
1.4 Materyal ve Yöntem	15

BÖLÜM İKİ – YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI VE GÖSTERGELERİ..... 18

2.1 Yaşam Kalitesi Kavramına Giriş.....	18
2.2 Yaşam Kalitesi Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	19
2.3 Yaşam Kalitesi Tanımı ve Farklı Yaklaşımlar	24
2.4 Yaşam Kalitesi Göstergeleri.....	34
2.4.1 Nesnel ve Öznel Göstergeler	34
2.4.2 Yaşam Kalitesi Göstergelerine Farklı Yaklaşımlar	35
2.4.3 Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler.....	42

2.4.3.1 Cinsiyet	43
2.4.3.2 Yaş	43
2.4.3.3 Medeni Durum	44
2.4.3.4 Eğitim.....	44
2.4.3.5 Gelir Düzeyi.....	45
2.4.3.6 Sağlık	46
2.4.3.7 Sosyal Çevre	46
2.4.3.8 Yaşanılan Konut ve Özellikleri.....	46
2.4.3.9 İş Hayatı ve Çalışma Koşulları	47
2.4.3.10 Boş Zaman Aktiviteleri.....	48
2.4.3.11 Güvenlik	48
2.5 Çevre Algısı ve Çevre Eksenli Yaşam Kalitesi Kavramı.....	49
2.5.1 Çevre Algısı	50
2.5.2 Çevre Eksenli Yaşam Kalitesi Kavramı ve Göstergeleri.....	54
2.6 Bölüm Sonu Değerlendirmesi	60

BÖLÜM ÜÇ – KENTSEL YAŞAM KALİTESİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ.. 63

3.1 Kentsel Yaşam Kalitesi Kavramına Giriş	63
3.2 Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergeleri ve Yaklaşımları	65
3.3 Kentsel Yaşam Kalitesi Kavramının Tarihsel Gelişimi	76
3.3.1 Dünyada Kentsel Yaşam Kalitesinin Tarihsel Gelişimi	76
3.3.2 Türkiye’de Kentleşme Süreci ve Kentsel Yaşam Kalitesinin Tarihsel Gelişimi.....	82

3.3.2.1 Türkiye’de Kentleşme Süreci	82
3.3.2.2 Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesinin Tarihsel Gelişimi	94
3.3.2.3 Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesi Hedeflerine Ulaşılmasında Karşılaşılan Sorunlar.....	111
3.4 Bölüm Sonu Değerlendirmesi	114

BÖLÜM DÖRT – GÖÇLE OLUŞMUŞ YAŞAMA BÖLGELERİNİN YAŞAM KALİTESİ PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

117

4.1 Göç ve Göçün Mekânsal Bir Sonucu Olarak: Gecekondu	117
4.2 Bir Müdahale Biçimi Olarak: Kentsel Dönüşüm Uygulamaları	124
4.2.1 Kentsel Dönüşüm Uygulamasının Amacı ve Başarılı Olma Kriterleri .	127
4.2.2 Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Süreci	130
4.2.2.1 Kentsel Dönüşümde 1. Evre: 1950-1980 Dönemi	133
4.2.2.2 Kentsel Dönüşümde 2. Evre: 1980-2000 Dönemi	134
4.2.2.3 Kentsel Dönüşümde 3. Evre: 2000 Sonrası	136
4.3 Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Yaşam Kalitesi Ekseninde Değerlendirilmesi	140

BÖLÜM BEŞ – KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMASI ÜZERİNDEN YAŞAM KALİTESİ ALGISININ İNCELENMESİ: İZMİR İLİ KARABAĞLAR İLÇESİ UZUNDERE TOKİ KONUTLARI.....

145

5.1 Coğrafi, Demografik ve Ekonomik Göstergelerle İzmir İli	147
5.2 İzmir’de Gerçekleştirilen Kentsel Dönüşüm Uygulamaları.....	149

5.2.1 5393 Sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesi Kapsamında Yürütülen Kentsel Dönüşüm Projeleri- İzmir Büyükşehir Belediyesi	154
5.2.1.1 Konak- Ege Mahallesi	155
5.2.1.2 Gaziemir- Aktepe ve Emrez Mahalleleri	160
5.2.1.3 Karabağlar- Uzundere Mahallesi	162
5.2.1.4 Karşıyaka- Örnekköy Mahallesi	165
5.2.1.5 Konak- Ballıkuyu Mahallesi.....	168
5.2.2 6306 Sayılı Yasa Kapsamında Yürütülen Kentsel Dönüşüm Projeleri .	170
5.2.2.1 Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi: Kadifekale'den Uzundere TOKİ Konutlarına.....	172
5.3 Kentsel Dönüşüm Uygulaması Öncesinde ve Sonrasında Yaşam Kalitesi Algısının Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi: Uzundere TOKİ Konutları.....	184
5.3.1 Kadifekale'den Uzundere TOKİ Konutlarına Yerleşenlerin Yaşam Kalitesi Algısı ve Farkındalık Düzeyi	186
5.3.1.1 Bireysel Değişkenler	187
5.3.1.1.1 Cinsiyet.....	187
5.3.1.1.2 Yaş Grubu	187
5.3.1.1.3 Öğrenim Durumu	188
5.3.1.1.4 Medeni Durum	189
5.3.1.1.5 Çalışma Durumu	189
5.3.1.1.6 Meslek Durumu.....	190
5.3.1.1.7 Aile Tipi	191
5.3.1.1.8 Ailede Yaşayan Kişi Sayısı	192
5.3.1.1.9 Hanede Çalışan Kişi Sayısı	192

5.3.1.1.10 Haneye Ait Toplam Gelir	193
5.3.1.1.11 Başka Bir Mülke Sahip Olma Durumu	194
5.3.1.1.12 Araç Sahipliliği	194
5.3.1.1.13 Hane Geliri İle Giderlerin Karşılama Durumu.....	194
5.3.1.1.14 Genel Yaşam Şartlarından Duyulan Memnuniyet	195
5.3.1.1 Konut ve Yakın Çevresine İlişkin Değerlendirme.....	196
5.3.1.2.1 Konut Düzeyine İlişkin Değerlendirme	196
5.3.1.2.2 Konut Çevresine İlişkin Değerlendirme.....	209
5.3.1.2.3 Ulaşım-Erişilebilirlik.....	218
5.3.1.2 Sosyal Yaşam ve Komşuluk İlişkileri.....	223
5.3.1.3 Aidiyet ve Bağlılık.....	229
5.3.1.4 Sosyal ve Fiziksel Çevre.....	239
5.3.1.5 Kentsel Dönüşüm: Katılım, Algı ve Farkındalık	245
5.3.1.6.1 Algı ve Farkındalık.....	246
5.3.1.6.2 Katılım.....	254
5.3.1.6 Yaşam Kalitesi: Algı ve Farkındalık.....	255
5.3.2 Bireysel Değişkenlerin Yaşam Kalitesi Modelinde Belirlenen Parametreler Ekseninde Değerlendirilmesi	263
BÖLÜM ALTI – DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	278
KAYNAKLAR	291
EKLER.....	304
EK 1: Uzundere TOKİ Konutlarında Uygulanan Anket Formu	304

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 Planlama, kentsel dönüşüm ve gecekondunun kent içindeki karar mekanizması	10
Şekil 1.2 Çalışmanın kapsamı	12
Şekil 1.3 Yaşam kalitesi modelinin temel esasları	16
Şekil 1.4 Çalışma kapsamında hazırlanan yaşam kalitesi modeli	17
Şekil 2.1 Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi	23
Şekil 2.2 Yaşam kalitesinin 8 bileşeni	31
Şekil 2.3 Dört ölçütlü yaşam kalitesinin birbiriyle etkileşimi	38
Şekil 2.4 Felce ve Perry yaşam kalitesi göstergeleri	40
Şekil 2.5 Yaşamsal memnuniyet ile değişik ortamlara ilişkin memnuniyet arasındaki ilişkiler	55
Şekil 2.6 Yerleşmenin farklı birimleri ve boyutları arasındaki ilişkileri gösteren model	56
Şekil 2.7 Kentsel etkilere karşı oluşturulan stres modeli	57
Şekil 2.8 Yaşanabilirlik ve çevresel yaşam kalitesi faktörleri	59
Şekil 2.9 İnsan ekolojisi perspektifinden yaşam kalitesine katkı koyan faktörlerin kavramsal modeli	60
Şekil 3.1 Kentsel yaşam kalitesinin bileşenleri	65
Şekil 3.2 Dünyada kentsel yaşam kalitesinin gelişimi	77
Şekil 3.3 Kentsel yaşam kalitesinin kalkınma planlarında ele alınış biçimi	111
Şekil 5.1 İzmir'in Türkiye'deki konumu	147
Şekil 5.2 İzmir ilinin ilçelerini gösteren harita	148
Şekil 5.3 İzmir ilinin gecekondulaşma süreci	149
Şekil 5.4 İzmir'de belirlenen kentsel dönüşüm alanları	154

Şekil 5.5 Ege Mahallesi kentsel dönüşüm alan sınırı.....	157
Şekil 5.6 Ege Mahallesi alanının mevcut yapılaşma biçimi	157
Şekil 5.7 Ege Mahallesi alanının mevcut sokak görünümü	158
Şekil 5.8 Ege Mahallesi dönüşüm sonrası önerilen vaziyet planı.....	159
Şekil 5.9 Aktepe ve Emrez Mahalleleri kentsel dönüşüm alan sınırı ve çevresi ile mekansal ilişkisi	160
Şekil 5.10 Aktepe ve Emrez Mahalleleri dönüşüm öncesi mevcut yapı dokusu	161
Şekil 5.11 Aktepe ve Emrez Mahalleleri kentsel dönüşüm sonrası yapı dokusu.....	162
Şekil 5.12 Uzundere Mahallesi dönüşüm alan sınırı ve çevresi ile olan ilişkisi.....	163
Şekil 5.13 Uzundere Mahallesi dönüşüm alan sınırları içerisinde tamamlanan 1. etap	164
Şekil 5.14 Uzundere Mahallesi tamamlanan 1. etabın yapı dokusu	164
Şekil 5.15 Uzundere Mahallesi dönüşüm alanına ait vaziyet planı	165
Şekil 5.16 Örnekköy Mahallesi dönüşüm alanının konumu	166
Şekil 5.17 Örnekköy Mahallesi dönüşüm alanına ait vaziyet planı	167
Şekil 5.18 Ballıkuyu Mahallesi dönüşüm alanı sınırı	169
Şekil 5.19 Ballıkuyu Mahallesi topografik yapısı.....	169
Şekil 5.20 Ballıkuyu Mahallesi dönüşüm sonrası yapılaşma biçimi.....	170
Şekil 5.21 İzmir kentsel bölge nazım imar planı kapsamında belirlenen yenileme ve sağlıklaştırma alanları	171
Şekil 5.22 Kadifekale kentsel yenileme projesi alanı	174
Şekil 5.23 İzmir kentsel bölge nazım imar planı ölçek: 1/25.000.....	175
Şekil 5.24 Kadifekale kentsel yenileme projesi ve Uzundere toplu konutlarının mekansal konumu.....	175
Şekil 5.25 Ötelenenler- ayrılanlar ve kabullenenlerin mekansal dağılım gösterimi	176
Şekil 5.26 Uzundere toplu konut alanına ait konut cephe görünümleri.....	182

Şekil 5.27 Uzundere toplu konut alanındaki dairelerin yüzölçümü dağılımı.....	183
Şekil 5.28 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların cinsiyet dağılımı.....	187
Şekil 5.29 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların yaş grubu.....	188
Şekil 5.30 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların öğrenim durumu.....	188
Şekil 5.31 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların medeni durumu	189
Şekil 5.32 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların çalışma durumu.....	190
Şekil 5.33 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların meslek grubu.....	191
Şekil 5.34 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların aile tipi	191
Şekil 5.35 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların ailede yaşayan kişi sayısı	192
Şekil 5.36 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların hanede çalışan kişi sayısı	193
Şekil 5.37 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların haneye ait toplam gelir düzeyi	193
Şekil 5.38 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların başka bir mülke sahip olma durumu	194
Şekil 5.39 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların araç sahipliliği.....	194
Şekil 5.40 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların hane geliri ile giderlerin karşılanması.....	195
Şekil 5.41 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların genel memnuniyet düzeyi	195
Şekil 5.42 Katılımcıların dönüşüm öncesi konut sahipliliği	196
Şekil 5.43 Katılımcıların dönüşüm öncesi mülkiyet durumu	197
Şekil 5.44 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konutun oda sayısı.....	197
Şekil 5.45 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konutun büyüklüğü	198
Şekil 5.46 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konutun bulunduğu kat sayısı	198

Şekil 5.47 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konuta ait bahçe varlığı ...	199
Şekil 5.48 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konuta ait balkon varlığı .	199
Şekil 5.49 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konuta ait ısıtma sistemi..	200
Şekil 5.50 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konuta ait altyapı imkanları	200
Şekil 5.51 Uzundere toplu konut alanında ev sahipliliği	201
Şekil 5.52 Uzundere toplu konut alanında katılımcıların yaşadığı konuta ait oda sayısı.....	201
Şekil 5.53 Uzundere toplu konut alanında katılımcıların yaşadığı konut büyüklüğü	202
Şekil 5.54 Uzundere toplu konut alanında ısıtma sistemi	203
Şekil 5.55 Uzundere toplu konut alanında bulunan altyapı hizmetleri	204
Şekil 5.56 Dönüşüm öncesinde yaşanan konut özelliklerine ilişkin katılımcıların memnuniyet düzeyi	205
Şekil 5.57 Dönüşüm sonrasında yaşanan konut özelliklerine ilişkin katılımcıların memnuniyet düzeyi	207
Şekil 5.58 Dönüşüm öncesinde yaşanan konut çevresine ilişkin katılımcıların memnuniyet düzeyi	211
Şekil 5.59 Dönüşüm sonrasında yaşanan konut çevresine ilişkin katılımcıların memnuniyet düzeyi	214
Şekil 5.60 Dönüşüm öncesinde yaşanan konut alanının ulaşım ve erişilebilirliğe ilişkin katılımcıların memnuniyet düzeyi.....	219
Şekil 5.61 Dönüşüm sonrasında yaşanan konut alanının ulaşım ve erişilebilirliğe ilişkin katılımcıların memnuniyet düzeyi.....	220
Şekil 5.62 Dönüşüm öncesinde katılımcıların sahip olduğu sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerine yönelik memnuniyet düzeyi	224
Şekil 5.63 Dönüşüm sonrasında katılımcıların sahip olduğu sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerine yönelik memnuniyet düzeyi	226

Şekil 5.64 Katılımcıların Kadifekale'de yaşadıkları zaman dilimi	230
Şekil 5.65 Kadifekale'nin yaşam alanı olarak seçilmesine ilişkin gerekçeler	231
Şekil 5.66 Kadifekale'de akraba ya da hemşehrilerin olma durumu	231
Şekil 5.67 Kadifekale'deki yaşantıdan duyulan memnuniyet	232
Şekil 5.68 Uzundere toplu konut alanındaki yaşantıdan duyulan memnuniyet	233
Şekil 5.69 Dönüşüm öncesinde sahip olunan aidiyet ve bağlılık duygusunun birey düzeyinde değerlendirilmesi	235
Şekil 5.70 Dönüşüm sonrasında sahip olunan aidiyet ve bağlılık duygusunun birey düzeyinde değerlendirilmesi	237
Şekil 5.71 Kadifekale'nin sahip olduğu sosyal ve fiziksel çevrenin birey düzeyinde değerlendirilmesi	240
Şekil 5.72 Uzundere'nin sahip olduğu sosyal ve fiziksel çevrenin birey düzeyinde değerlendirilmesi	241
Şekil 5.73 Kentsel dönüşüm kavramının bilinme düzeyi	246
Şekil 5.74 Kentsel dönüşüm uygulamasına ilişkin katılımcı beklentileri	247
Şekil 5.75 Kentsel dönüşüm uygulamasına ilişkin beklentilerin karşılanması	248
Şekil 5.76 Kadifekale'ye dönmek isteyen ve istemeyen katılımcıların dağılımı	249
Şekil 5.77 Katılımcıların apartman dairesi yaşantısına alışma durumu	250
Şekil 5.78 Katılımcıların Kadifekale'deki günlük alışkanlıklarını devam ettirme durumu	251
Şekil 5.79 Kentsel dönüşüm uygulamasında bireyin farkındalık ve algı düzeyi	252
Şekil 5.80 Yaşam kalitesi kavramının bilinme düzeyi	255
Şekil 5.81 Uzundere toplu konut alanında yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen faktörler	256
Şekil 5.82 Uzundere toplu konut alanında yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyen faktörler	257
Şekil 5.83 İzmir'de yaşam kalitesi yüksek olarak algılanan mahalle/semt	257

Şekil 5.84 Uzundere TOKİ konutlarında yaşanan süre içerisinde katılımcıların yaşam kalitesi düzeyi	258
Şekil 5.85 Uzundere TOKİ konutlarında yaşanan süre içerisinde katılımcıların yaşam kalitelerinin azalma gerekçesi	259
Şekil 5.86 Uzundere TOKİ konutlarında yaşanan süre içerisinde katılımcıların yaşam kalitelerinin artma gerekçesi	259
Şekil 5.87 Kentsel dönüşüm ile yaşam kalitesi arasında ilişki kurabilen katılımcı düzeyi	260



TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1 Yaşam kalitesinin kavramsal gelişimi	20
Tablo 2.2 Yaşam kalitesi yaklaşımları, tanımları ve göstergeleri	26
Tablo 2.3 Veenhoven dörtlü yaşam kalitesi modeli	29
Tablo 2.4 Dünya Sağlık Örgütü yaşam kalitesi modeli	32
Tablo 2.5 Toronto Üniversitesi yaşam kalitesi modeli	33
Tablo 2.6 Komünite ve birey düzeyinde yaşam kalitesinin nesnel ve öznel göstergeleri	38
Tablo 2.7 OECD yaşam kalitesi göstergeleri	41
Tablo 3.1 Yaşam kalitesi göstergeleri	67
Tablo 3.2 Komünite düzeyinde nesnel yaşam kalitesi ölçütleri	69
Tablo 3.3 Komünite düzeyinde öznel yaşam kalitesi ölçütleri	70
Tablo 3.4 Birey düzeyinde nesnel yaşam kalitesi ölçütleri	72
Tablo 3.5 Birey düzeyinde öznel yaşam kalitesi ölçütleri	73
Tablo 3.6 Beş yıllık kalkınma planları	96
Tablo 3.7 TÜİK yaşam memnuniyeti araştırma ölçütleri	99
Tablo 3.8 Kentsel göstergeler kılavuzunda yer alan temel alan ve alt alan	101
Tablo 3.9 Kentsel göstergeler kılavuzunda yer alan alt alan göstergeleri	102
Tablo 4.1 Türkiye'de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarının kentleşme süreci içerisindeki değişimi	131
Tablo 5.1 6306 sayılı kanun kapsamında ilan edilen riskli alanlar	153
Tablo 5.2 5393 sayılı kanunun 73. maddesi kapsamında ilan edilen riskli alanlar ..	153
Tablo 5.3 6306 sayılı kanun kapsamında önerilen riskli alanlar	154

Tablo 5.4 İzmir kentsel bölge nazım imar planı kapsamında belirlenen sağlıklaştırma-yenileme alanı olarak ilan edilen mahalleler ve yüzölçümleri.....	171
Tablo 5.5 Uzundere toplu konut alanına ait konut tipolojisi.....	182
Tablo 5.6 Konut yapısına ilişkin bireyin dönüşüm öncesi ve sonrası memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için kullanılan parametreler	204
Tablo 5.7 Dönüşüm öncesinde ve sonrasında yaşanan konut yapısının karşılaştırılması	208
Tablo 5.8 Konut çevresine ilişkin bireyin dönüşüm öncesi ve sonrası memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için kullanılan parametreler	210
Tablo 5.9 Dönüşüm öncesinde ve sonrasında yaşanan konut çevresinin karşılaştırılması	217
Tablo 5.10 Ulaşım ve erişilebilirlik değerlendirilmesinde bireyin dönüşüm öncesi ve sonrası memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için kullanılan parametreler	218
Tablo 5.11 Dönüşüm öncesinde ve sonrasında ulaşım ve erişilebilirlik algısının karşılaştırılması	222
Tablo 5.12 Sosyal yaşam ve komşuluk ilişkileri değerlendirilmesinde bireyin dönüşüm öncesi ve sonrası memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için kullanılan parametreler.....	223
Tablo 5.13 Dönüşüm öncesinde ve sonrasında sosyal yaşam ve komşuluk ilişkileri algısının karşılaştırılması.....	228
Tablo 5.14 Aidiyet ve bağlılık değerlendirilmesinde bireyin dönüşüm öncesi ve sonrası memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için kullanılan parametreler	235
Tablo 5.15 Dönüşüm öncesinde ve sonrasında aidiyet ve bağlılık algısının karşılaştırılması	238

Tablo 5.16 Sosyal ve fiziksel çevrenin değerlendirilmesinde bireyin dönüşüm öncesi ve sonrası memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için kullanılan parametreler.....	239
Tablo 5.17 Dönüşüm öncesinde ve sonrasında konut bölgesinin sosyal ve fiziksel çevresinin değerlendirilmesinin karşılaştırılması.....	242
Tablo 5.18 Bireyin kentsel dönüşüm uygulamalarındaki farkındalık ve algı düzeyinin belirlenmesinde kullanılan parametreler	251
Tablo 5.19 Uzundere TOKİ konutları alan çalışmasının genel değerlendirilmesi...	261
Tablo 5.20 Bireysel değişkenlerin değerlendirileceği yaşam kalitesi parametreleri	264
Tablo 5.21 Konut niteliklerinin bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi.....	265
Tablo 5.22 Ulaşım ve erişilebilirliğin bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi	267
Tablo 5.23 Sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerinin bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi.....	269
Tablo 5.24 Aidiyet ve bağlılık düzeyinin bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi	272
Tablo 5.25 Kentsel dönüşüm: katılım, algı ve farkındalığın bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi.....	274
Tablo 5.26 Yaşam kalitesi: algı ve farkındalığın bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi.....	276

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
OECD	: The Organisation For Economic Co-Operation And Development
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
CIAM	: Milletlerarası Modern Mimari Kongresi
AB	: Avrupa Birliği
YKG	: Yeni Kentsel Gündem
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Türkiye kentleşme pratiğinin hız kazandığı İkinci Dünya Savaşı sonrasında itibaren kent, kentleşme ve kentlileşme sorunları ülke gündemimizde önemli bir yer tutmaktadır. Bu kavramlar, sağlıksız kentleşme, köyleşen kentler, çöküntü bölgeleri, gecekondu alanları vb. yargıları da beraberinde getirmekte ve bu yargılara ilişkin politikalar geliştirilmektedir (Tekeli, 2011). Tez kapsamında bu politikalarla ilişkili olarak, tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkmış olan fiziksel yapılanmalarının yaşam kalitesi yönüyle değerlendirmesi yapılacak olup, Türkiye'nin kentleşme olgusundaki gelişmeleri ve üretilen politikaları incelemenden önce kent, kentleşme ve kentlileşme kavramlarının tez çalışması kapsamında hangi bakış açısı ile değerlendirildiğine ilişkin çerçevenin tanımlanması gerekmektedir.

Çok boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıkan kent; farklı disiplinlerin ortak konusu olan bu nedenle farklı bakış açıları ile ele alınabilen, tek bir tanım üzerinden değerlendirmenin mümkün olmadığı multidisipliner bir kavramdır. Kent, olduğu ilk andan itibaren ekonomik, sosyal, toplumsal ve fiziksel müdahaleler ile bir takım değişim ve dönüşümler geçiren dinamik bir olgudur.

Kentler, içinde yaşadığımız dünyanın bir parçası olarak, tarihsel süreç içerisinde değişen toplumsal yapının bugünkü bir sonucu olmakla birlikte gelecekte yaşanacak toplumsal değişimlerin olası nedenlerini oluşturmaya devam eden, toplum tarafından üretilen, insan doğasının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Nacak, 2019). Bu yaklaşıma paralel olarak Robert Park kenti şu şekilde tanımlamıştır;

Şehir, insanın içinde yaşadığı dünyayı arzularına daha uygun hale getirebilmek için verdiği çabaların en tutarlısı ve bütününe bakıldığında en başarılısıdır. Fakat insanın yarattığı bir dünya olan bu şehir, aynı zamanda onun bundan böyle içinde yaşamaya mahkûm olduğu dünyadır. Böylece dolaylı olarak ve kendisini bekleyen görev hakkında net bir fikri olmaksızın, şehri inşa ederken insan kendini de yeniden inşa etmiştir (Harvey, 2015, s. 44).

Kenti değerlendirmek için kullanılacak değişkenler sabit değildir. Yaşanan toplumsal değişimler ile birlikte kentin tanımlamasında kullanılacak değişkenler farklılaşabilmektedir. Günümüzde genel hatları ile kent, heterojen bir nüfus yapısı bulunan, tarımsal üretim bulunmadığı, ticari ve sanayi sektörlerinde istihdamın sağlandığı yerlerdir. Geniş bir çerçevede kent; ticaret, sanayi, turizm ve hizmet gibi sektörler içerisinde ekonomik canlılığı ve hareketliliği bulunan, tarımsal ürünlerinde içerisinde bulunduğu her çeşit ürünün dağıtımının gerçekleştirildiği, sınırları belli olan bir alan içerisinde yoğunlaşan nüfusun sosyal açıdan tabakalaştığı, mesleki görevlerin çeşitliliğinin artarak farklılık gösterdiği, hem yatayda hem de dikeyde hareketliliğin yaşandığı, birçok farklı sosyal grupların barındığı, sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinin ve yetkinliğinin arttığı, hem yerel hem de merkezi ynetimlei temsil eden kurum ve kuruluşların yer aldığı ve toplum yapısının heterojen olduğu yerlerdir (Nacak, 2019).

Kent, kendi içerisinde farklılaşan bir nüfus birikimidir. Birbirine benzemeyen, farklı yaşam tarzlarına sahip ve farklı yaşam felsefesi bulunan insanları bir arada barındırmaktadır. Nüfusun nicel değerlerinden çok nitel özellikleri kentin yapısını belirlemektedir. O halde kent, benzerliklerin değil farklılığın sembolüdür. Birçok şeyin bir araya gelmesiyle oluşan, sosyal hayatın; farklı kültürlere, iş kollarına ve meslek gruplarına göre düzenlendiği, insanlar arasındaki karmaşık ilişkilerin günlük yaşamı etkilediği yaşama alanlarıdır (Alver, 2019). Farklı kültürlere, kimliklere, meslek gruplarına, inanışlara, geleneklere ve sınıflara bünyesinde yer açan kentlerde, ayrışma kaçınılmaz bir durumdur. Bu ayrışma, kentlerin doğası gereği ortaya ıkırsa da elbette belli ekonomik ve siyasal etkilerden kaynaklı bilinçli ayrışmaların olduğu gerçeği göz ardı edilemez. Kent içinde oluşan ayrışma önce mekânsal boyutta kendi sınırlarını oluşturur ardından bölünen mekânsal gruplara göre birey kendi için en uygun yerleşim yerini belirler. Kısaca belirtmek gerekirse, mekânsal ayrışma toplumsal ayrışmanın temelini oluşurmaktadır. Hatta bu mekânsal ayrışma aynı yerleşim içerisinde bile daha küçük parçalara ayrılabilir. Aynı mahalle sınırları içerisinde bulunan apartman ve gecekondunun farklı iki toplumsal çevreyi temsil etmesi bu duruma en iyi örnektir. Kent içerisinde yaşanan değişim ve dönüşüm süreci ile oluşan mekânsal sınırlar ve bu sınırların oluşturduğu yaşama

bölgelerinde oluşan toplumsal örgütlenmeler kentleşme sürecini de beraberinde getirmektedir.

Kentin oluşturduğu kentsel hayat, kentleşme ve kentlileşme kavramları etrafında analiz edilmektedir. Louis Wirth kenti bir yaşam tarzı olarak ifade ederek, kentleşmeyi sadece fiziksel mekân üzerinden tanımlanmaması gerektiğini savunmaktadır. Kır ve kent arasındaki nüfus hareketinin kentleşme için yeterli olmadığını burada önemli olan faktörün kentlerin yaşam tarzını benimsemek olduğunu belirtmektedir (Okan, b.t.).

Çok boyutlu bir kavram olan kentleşme; toplumsal, ekonomik ve kültürel boyutları içerisinde değerlendirilmesi gereken kapsamlı bir süreçtir. Sanayileşme ve ekonomik anlamda yaşanan gelişmelere karşılık olarak kent sayısının çoğalması, günümüz kentlerin büyümesine etken olan sonuçları oluşturan, toplum yapısında yaşanan değişimlere bağlı olarak örgütlenmenin arttığı, işbölümü ve uzmanlaşmanın yaratıldığı, insan ilişkilerinin kente özgü biçimde şekillenmesine yol açan nüfus birikim sürecidir (Keleş, 1995). Yaşanan süreç sadece fiziksel bir değişimi değil aynı zamanda toplum yapısında gerçekleşen dönüşümleri de ifade etmektedir. Toplumsal değişim süreci ve kentleşme süreci paralellik göstermektedir (Nacak, 2019).

Mekânsal ve toplumsal bir dönüşüm süreci olan kentleşme; toplum yapısının kırsaldan kentsele dönüşümünü ve kentsel mekânın değişimini, insanların mekânsal olarak birbirine yaklaştığı ancak sosyal mesafe olarak birbirinden uzaklaşan toplum yapısına geçişini ve toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal hareketliliğin fiziksel mekânı biçimlendirerek değiştirmesini ifade etmektedir. Kentleşme pek çok açıdan insan müdahalesi ile gerçekleşen bir süreç olup aynı zamanda kentte yaşayan insanı da doğrudan etkileyen bir süreçtir (Nacak, 2019).

Türkiye’de kent ve kentleşme konusuna en yakın kavramsal çerçevenin, Chicago Kent Sosyolojisi Okulu’nun ikili bakış açısı olduğunu söylemek mümkündür. İlk bakış açısına göre kentleşme; nüfusun belirli bir yoğunluk ve büyüklük üzerindeki yerleşmelerde toplanması, bu nüfusun tarım dışı faaliyetlerde bulunması ve heterojen bir toplum yapısının oluşmasıdır. İkinci bakış açısı ise kent kültürünün benimsenmesidir (Tekeli, 2011).

Chicago Okulunun temsilcilerinden Ernest W. Burgess ve Robert E. Park ‘The City’ adlı çalışmalarında kent yaklaşımlarını; kentlerde artan nüfus yoğunluğu, artan nüfusun karmaşık yapısı, oluşan karmaşık nüfusun kent mekânı içerisindeki iç içeliği ve mekânı kullanım biçimleri ile ilgili ortaya çıkan sorunlara yönelik çalışmalar üzerinden gerçekleştirmişlerdir. Park ve Burgess’a göre kent, sadece fiziksel bir oluşum ya da yapay bir yapıdan ibaret değildir; kentler insan doğasının bir ürünüdür. Bu nedenle kentler, insanların alışkanlıklarına göre sürekli değişim ve dönüşüm içerisinde (Okan, b.t.).

Chicago Okulunun kentleşmeye yönelik ikili bakış açısı, içerisinde geliştiği ABD’nin koşullarından etkilenmiştir. Birbirini tamamlayan kentleşmeye ilişkin ikili bakış açısı içinde geliştiği toplumun koşullarına son derece uygundur. İki bakış açısı süreç içerisinde eş zamanlı olarak ilerlediğinden dolayı iki kavramın farklılaşmasına ilişkin bir çaba olmamıştır. Oysa ülkemizde, ‘kentleşme’ kavramı her iki bakış açısını birlikte taşıyamamış ve farklılaşmıştır. Bunun sonucunda ‘kentlileşme’ kavramı karşımıza çıkmıştır (Tekeli, 2011). Yaşanan farklılaşma, Chicago Okulunun bakış açısının ülkemizde eş zamanlı olarak gerçekleşmemesinin bir sonucudur. Bu kapsamda, ülkemizde, Chicago Okulunun ilk bakış açısı ‘kentleşme’ ikinci bakış açısı ‘kentlileşme’ kavramlarına karşılık gelmektedir.

Kentleşme süreci ile birlikte, kente gelen ve kentte yaşayan insanların davranışlarında, dünya görüşlerinde, kültürel özelliklerinde, ahlaki ve değer yargılarında ve yaşam tarzlarında değişikliklerin olması beklenmektedir. Kentleşme sürecinin sonucunda yaşanan değişiklikler ‘kentlileşme’ olgusu ile ilgili olup kentleşmeden çok daha sınırlı bir çerçevesi vardır. Ancak kentleşmeye bağlı olarak yaşanan toplumsal değişimler, toplumsal bozulmalara sebebiyet verebilmektedir. Kırdan kente doğru oluşan nüfus hareketine bağlı olarak yaşanan kentleşme sonucunda kentler köyleşmekte ve buna bağlı olarak kırsal kesimden gelen insanlar alışmış oldukları yaşam biçimlerini aynı şekilde kentte sürdürmeye devam etmektedirler. Yaşanan bu durum ‘kentleşmeden kentlileşme’ sorunudur. Hatta ülkemizde yaşanan gelişmelerden ‘kentleşme’ olarak değil ‘kentlerin köyleşmesi’ olarak söz edilmektedir (Keleş, 1995). Kentlileşmenin bir sorun olarak sürekli karşımıza çıkmasının temeli kent kavramının ifade ediliş biçiminden başlamaktadır. Kenti tartışmaya başladığımız zaman bir şekilde toplumsal ilişkilerin biçimini ve

sürecini de tartışmaya başlıyoruz. Kent her zaman modernitenin bir yansıması olarak kabul edildiğinden dolayı uyum sağlanması gereken kesim kentli modern toplum yapısı olarak kabul edilmekte, bu nedenle sorunu kırsaldan gelen bireylerin bu durumu idrak edememesi olarak göstermektedir.

Kentleşme süreci, Batı Avrupa ülkelerinin asırlık tecrübelerine karşılık ülkemizde gelişimini henüz tamamlayamamıştır. Demografik açıdan bakıldığında Türkiye’de 1900’lü yıllarda kırsal kesimde yaşayan nüfus oranı %70-80 civarındayken günümüz kentlerinde bu oran %90’ı bulmuştur. Bu açıdan bakıldığında kentleşmeyi kırdan kente doğru gerçekleşen bir nüfus hareketi olarak değerlendirirsek, ülkemiz, kentleşme sürecinde doygunluk noktasına ulaşmış durumdadır. Ancak ülkemiz kentlerinde fiziksel, siyasi, sosyal ve kültürel açıdan yaşanan dönüşüm halen devam etmektedir (Nacak, 2019).

Ülkemizde kentleşme, hızlı, plansız ve dengesiz bir süreç içerisinde devam etmektedir. Kentlerin çekici faktörleri ile birlikte kırsal kesimin itici gücü çok daha etkili bir nüfus hareketinin yaşanmasına neden olmakta ve kırsal kesimin yoksulluğunu kente taşımaktadır. Yaşanan hızlı kentleşme sonucunda kırdan kente doğru yaşanan göç hareketleri ile artan nüfus yoğunluğu, nicel bir sorun olmaktan çıkıp nitel bir sorun olarak yeni bir boyuta evrilmiştir. Yetersiz konut stoklarına karşı devletin çözüm sürecinde yetersiz kalması sonucunda oluşan barınma sorunu, göç ile gelen nüfus tarafından enformel bir çözüm olarak gecekondu ile çözülmüştür. Gecekondu olgusu ile birlikte ekonomik, sosyal, kültürel ve toplumsal alanda köklü farklılık ve değişimler oluşmuş, bu değişimler ile kentleşme sorunu çok daha belirgin hale gelmiştir (Keleş, 1995). Kente göç eden kırsal kesim kentsel yaşamla bütünleşme sorunları yaşamakta, hem mekânsal olarak hem de tüketim kalıpları itibarıyla kentin dışında kalmaktadır. Bu durum uyum problemi ile birlikte kent içinde mekânsal ayrışmalara, kentsel eşitsizliğe ve dışlanmaya sebep olmaktadır. Ama aynı zamanda bu süreç içerisinde kent göç eden bireyi dönüştürmeye başlamış olduğundan bu durum ne kente ne de kıra uyum sağlayabilen yeni bir ‘melez’ kültürün ortaya çıkmasına da neden olmuştur.

Oysa ideal modern kentleşmeye ulaşabilmek için beklenen, iki farklı kültürün (kır ve kent) karşı karşıya geldiği zaman birinin ötekine tamamen dönüşmesi yönündedir.

Üstelik burada beklenen dönüşüm, kırsal kültürün yerini tamamen kentli kültürüne teslim etmesidir. Ancak ülkemizde kentlerin tarihsel gelişme sürecinde böyle bir etkileşim izlenmemiş ve kentlileşmeyi tek bir kültürel değer sistemi altında toplamaya çalışma beklentisi büyük bir başarısızlık olarak sonuçlanmıştır (Tekeli, 2014). Kırdan kente göç ile gelen kesimin yarattığı ‘kentteki köylülük’ sorunu kültür farklılığı olarak ele alındığında yaşanacak kültürel dönüşümün zaman içerisinde gerçekleşeceği ve kent kültürünün öğrenileceği düşünülerek bir sorun olmaktan çıkacağı, böylece gecekonduların yaşamalarının bir düzen sorunu olmayacağı düşünülmüştür. Söz konusu yaklaşımın zaman içerisinde yetersiz kaldığı görülmüş olup ikili kültür yapısının hâlihazırda devam ettiği ve bunun kültürel bir sorundan ziyade yapısal bir sorun olduğu ortaya çıkmıştır (Tekeli, 2011).

Türkiye kentlerinin kentleşme sürecinde yaşanan ikili kültür yapısı ile oluşan ötekileştirilmiş toplumların mekânsal yansıması, ‘kentsel ayrışma, kentsel eşitsizlik, kentsel dışlanma ve kentsel yoksulluk’ olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentlerde sınıflı bir toplumsal yapı içinde okunabilecek olan bu yapılanmanın en belirgin özelliği aynı kent içinde oluşan sosyo- mekânsal ayrışmalar ve fiziksel olarak yaşanan parçalanmalardır. Kentin bir kısmı yaşam kalitesi ve standardı yüksek lüks ve güvenli konut alanları ve ticaret merkezleri bir diğer kısmı ise gelir düzeyi oldukça düşük ve kentsel hizmetlerden en az düzeyde yararlanabilen yoksul yaşama bölgeleridir. Bu bölgeler, farklı mekânsal sınırlar içerisinde yaşayan bireylerin birbiriyle karşılaşma ihtimallerini azaltılmakta, sınıfsal farklılıklar sebebi ile çalışma alanları, sosyalleşme mekânları, toplu taşıma güzergâhları ve tercih edilen ulaşım ağları ile birbirlerinden ayrılmaktadır (Nacak, 2019).

Bu ayrışmanın en belirgin ifadesi gecekondular olarak adlandırılan ve göçle oluşmuş yaşama alanlarıdır. Gecekondular, kentsel gelişim hızının göç ile oluşan nüfus artış hızının altında kalması durumunda ortaya çıkan konut sorununun enformel olarak çözüldüğü mekânsal bir ölçektir. Sosyolojik olarak gecekonduların alanları, yeni toplumsal ilişkilerin öğrenildiği, aile/akraba ve hemşerilik ilişkilerinin kullanılması ile sosyal dayanışmanın sağlandığı ve kentlileşme sürecinin başlatıldığı tampon bir yaşama bölgesidir (Koçancı, 2019).

Gecekondu alanlarına karşı 2 farklı bakış açısı bulunmaktadır. İlki '*elitist*' bakış açısı ile kırsal kalkınma ve kentleşmenin modernleşme ile değerlendirildiği ve gecekonduların ise ara bir kategori olarak kaldığı; gecekonduyunun kırsal hayattan koptuğu ancak kent hayatıyla henüz bütünleşemediği bu nedenle modernleşme öncesi kırsal yaşam tarzını yaşamaya devam ettiği ara bir bölge olarak teşkil etmesidir. Bu bakış açısına göre gecekondu ya kentsel yaşam tarzına uyum sağlayarak kentlileşecek ya da geldiği yere geri dönecektir. Gecekondu, kent kültürünü bozarak kırsal kültürü öne çıkaran ve kentleri köylüleştirilen bir bölge olarak algılanmaktadır. İkinci bakış açısı ise '*popülist*' bakış açısıdır. Buna göre gecekondu devletin yapamadığını yaparak enformel olarak barınma sorununu kendisi çözmüştür. 1940'lı yıllardan itibaren çıkarılan af yasaları ve 1984 affı sonucunda gecekonduların apartmanlaşarak ticarileşmesi ve kiracılık oranlarının artması ve gecekonduyunun kent rantından pay alabilmesi popülist bakış açısının bir sonucu olarak değerlendirilebilir (Akyurt ve Yaman, 2019). Gecekondu alanlarının hızlı bir şekilde apartmanlaşması ile gecekondu olgusunun bittiği düşünülse de aslında sadece içerik ve biçim değiştirerek kentsel rant piyasasında yerini almıştır (Şatıroğlu, 2019). Özellikle 60'lı yıllardan itibaren artan apartmanlaşma olgusu, gecekondu inşalarının yanında kendini belli etmeye başlamış olup kentleşmenin en önemli mekânsal ve fiziksel göstergesi haline gelmiştir. Bireyin apartmanda yaşamını sürdürmesi, kentli olarak algılanmasının en önemli unsuru haline dönüşürken, gecekondu alanları ise ideal kentleşme sürecini engelleyen etken olarak görülmeye başlamıştır (Nacak, 2019). Apartmanlaşma sadece mimari bir değişim değil aynı zamanda yaşam biçimini de dönüştüren, birbirinden farklı aile yapılarını ve kültürlerini bir araya getiren yeni bir konut kültürüdür. Özellikle az katlı, sokak kullanımının yüksek ve sosyal ilişkilerin daha güçlü olduğu geleneksel yerleşik bir yaşam düzeninden apartmanlaşma sürecine geçilmesi ile birlikte geleneksel ve modern arasında sıkışıp kalan yeni bir toplumsallaşma biçimi ortaya çıkmıştır.

Gecekonduların apartmanlaşması sonucunda kent merkezlerinde bulunan eski gecekondu alanlarında kiracılık oranlarının hızla artması ile artık bu yaşam alanlarında kiracı olanların içerisinde formel iş alanlarında çalışan orta gelirli nüfusun bulunması, kentli ve eğitilmiş olanın maddi olarak daha iyi imkanlarda yaşayabilme şansı olduğu anlamına gelmediğinin bir göstergesidir. Yaşanan bu

koşullar 1990'lı yıllardan sonra ortaya çıkan 'varoş' kavramının temellerini oluşturmuştur (Şatıroğlu, 2019). Önceleri gecekondu ile kentsel suç ve toplumsal düzensizlik kavramları aynı cümle içerisinde geçmezken, kent çevrelerinin hızla değişerek 'varoşlaşması' toplumsal düzensizliği çağrıştırması ile özellikle imarlı kesimlerde yaşayan kentli nüfus yaşanan gelişmeleri kaygı ve korku ile takip etmektedir. Varoş kesimi, kentli nüfus tarafından ağırlıklı olarak; göçmen nüfusun kentlileşmemesi, kentin yağmalanması, kentsel bir çatışma ortamının sebebi ve şiddetin merkezi gibi olumsuz bir kavram olarak nitelendirilmektedir (Aykut ve Yaman, 2019).

Gecekonduların varoşlara dönmesinin 3 ana etkeni olduğu söylenmektedir. Bunlardan ilki; kentsel mekânın yoğun yerleşime açılarak mevcut konutların dikeyde yükselmesidir. Siyasi iktidarların özellikle oy kaygısından kaynaklı gecekondu alanlarına yönelik çıkarılan imar afları ile kaçak yapıları kente dâhil etmesi hem kaçak yapılaşmaya teşvik etmekte hem de dikeyde yükselmelerine ortam sağlamaktadır. İkinci etken; kente önceden gelen kişilerin, işgücü pazarlarında söz sahibi olarak kendine yer edinmesidir. Üçüncü etken ise gecekondu örgütlenmeleri arasındaki dayanışmaların, kente bütünleşmenin sağlanması ile birlikte zamanla gözlemlenememesidir (Koçancı, 2019).

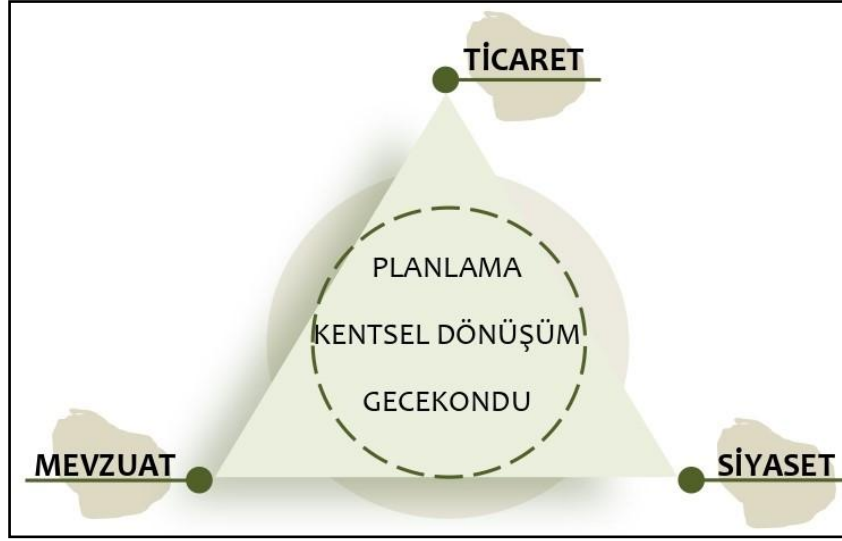
Kent her yönden siyaset ile içli dışlıdır ve bu nedenle, açık veya gizli bir şekilde iktidarın hissedildiği bir mekânsal bütünlüktür. Kent, sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde ve siyaset bu dönüşümde belirleyicidir. Siyaset eğer düzenin sağlanmasında öncü ise buna öncelikle kente düzen vererek başlamıştır. Burada bahsedilen düzen mekânsal bir müdahale biçimi değildir. Kentte yapılan her düzenleme, insana ve kurduğu toplumsal ilişkilere karşı olumlu ya da olumsuz bir müdahale biçimidir. Kent üzerinde yapılan tüm müdahaleler ve uygulamalar insan algısına ve kurduğu ilişkilere yöneliktir (Alver, 2019).

Kentler, bulundukları ülkenin iktisadi ve sosyal sistemini yansıtan ayna vazifesi görmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kentleşme yapısı plansız ve düzensizdir. Birkaç şehri aşırı derecede büyür ve nüfus hareketi bu yönde gerçekleşir. Dengesiz nüfus hareketi ile oluşan kent içindeki sınıfsal farklılaşmalar mekâna yansıyarak fakir, orta halli ve zengin insanların oturdukları mahalleleri kesin

izgilerle birbirinden ayırır. Arazi mülkiyetinin kamunun değil kişilerin elinde olması, şehirleri planlama faaliyetlerinde yüksek gelir gruplarının öncelikli olmasına, arsa ve konutların ticaret konusu haline gelmesine ortam yaratmaktadır (Keleş, 1972).

Robert Park'ın kent tanımına baktığımızda istediğimiz şehir; bizim kim olmak istediğimiz, nasıl toplumsal ilişkiler arayışında olduğumuz ve ne tür bir yaşam arzu ettiğimiz ile ilgilidir. Bu şekilde düşünüldüğünde, kenti istediğimiz biçimde değiştirme hakkı bireysel değil toplumsal bir haktır, çünkü kenti değiştirmek kentleşme sürecinde toplumsal bir gücün uygulanmasına bağlıdır. Peki, şu an yaşadığımız kentler toplumsal bir gücün sonucu mu yoksa dışarıdan bir müdahale mi söz konusu? Günümüz kentleri sadece toplumsal bir hareketin sonucu değil; aynı zamanda, bir artı ürünüdür (Harvey, 2015). Bu artı ürünün denetimi rantın, siyasetin ve mevzuatın oluşturduğu o üçgen içerisindeki karar mekanizmalarının elindedir.

Kent ve planlama ilişkisi bu noktada önemlidir çünkü kentler, planlara konu olmuştur. Kentlerin geçirdiğı dönemlere, medeniyetlere ve toplumsal süreçlere göre planlamanın yönü ve hedefi de değişmiştir. Kente dâhil olan siyaset, planlamanın da merkezinde bulunmuştur. Planlamanın yönünü ve içeriğini siyasi koşullar belirlemiş olup kentin yapısını kökten değiştirebilme gücünü kullanmıştır. Bu bağlamda göç ve gecekondulaşmanın her zaman kent politikalarının temel bir bileşeni haline gelmiş olması da şaşırtıcı değildir. Gelişimini büyük ölçüde kır kökenli göçlere bağımlı kılmış bir kentleşmenin ortaya çıkan sorunlar karşısındaki gelişme politikaları planlama disiplininin de her zaman gündemini oluşturmuştur. Bu tartışmalar içerisinde dönemsel olarak içerik değiştirse de her zaman varlığını taşınmaz piyasası üzerinden kuran kentsel müdahale biçimleri göç ve gecekondu alanlarını kendisine hedef alan olarak belirlemiştir. Nitekim bu müdahalelerin günümüzdeki popüler içeriğini oluşturan kentsel dönüşüm uygulamaları da, siyasetin planlama üzerinden kentleri dönüştirme gücünün en önemli göstergesi olarak ülke genelinde yaygınlık kazanmıştır (Şekil 1.1).



Şekil 1.1 Planlama, kentsel dönüşüm ve gecekondu'nun kent içindeki karar mekanizması

Sosyal, ekonomik, çevresel, kültürel ve toplumsal boyutları ile bir bütün olan kentsel dönüşüm uygulamaları, günümüz kentlerinde karşımıza sadece mekânsal bir müdahale biçimi olarak çıkmaktadır. Bunun en önemli sebebi kentin karar mekanizmasının rant ve siyaset ekseninde şekillenerek, kentsel dönüşümün uygulamada bir planlama aracı olarak kullanılmasıdır. Rant ve siyasi çıkarların ön plana çıktığı uygulamalar ile özellikle yoksul ve göçle oluşmuş yaşama bölgelerine göz dikilmesi ve bu alanların kent içindeki konumunun değer kazanması ile orada yaşayan insanların da dönüştürülmek hatta mümkünse yer değiştirmesinin beklenerek kent çeperine sürüklenmesi durumu toplumsal parçalanmalara sebebiyet verirken aynı zamanda da yaşam kalitesini düşürmektedir. Çünkü yapılan uygulamalar mekânsal müdahale biçiminden öteye geçmediği için o bölgelerde yaşamlarını sürdüren bireylerin sahip oldukları kültürel, sosyal ve ekonomik statüleri ile alışmış oldukları yaşam tarzı göz ardı edilmektedir. Bu nedenle her ne kadar mekânsal olarak yapılan iyileştirmeler yaşam kalitesini arttırsa da tek başına yeterli olmamaktadır. Çünkü yaşam kalitesi sadece yaşam alanının fiziksel olarak iyileştirilmesi ile elde edilebilecek basit bir kavram değildir aynı zamanda bireyin özünde iyi olma hali ile ilgilidir. Ancak ülkemizde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarında yaşam kalitesinin sosyal ve toplumsal boyutu ve bununla ilişkili olan aidiyet, bağlılık, gelenek ve görenekler vb. bileşenleri koruyan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

1.1 Literatür Çalışması ve Amacı

Türkiye’de yaşam kalitesi kavramı beklenen içeriğine kavuşamazken, ülkemiz çalışmalarında özellikle mekânsal müdahaleler ve inşaat piyasası için bir meşru zemin inşa etmeyi sağlayıcı strateji ve politikalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülke genelinde çokça yaygınlık kazanmış bu uygulamalar konu aldığı alanı sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda toplumsal, sosyal ve ekonomik olarak da dönüştürmektedir. Bu bağlamda özellikle göçle oluşmuş yaşama bölgelerinin sıklıkla müdahale alanı olarak seçilmesi, kentsel dönüşümün uygulamalarını yarattığı etkiler açısından daha da kritik hale getirmektedir.

Ülkemizde, özellikle kent içindeki değerli alanlarda gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarında, fiziksel anlamda yapılan çalışmaların, mevcut durumda barınan sosyal ve toplumsal yapı biçimini desteklemeyerek zaman içerisinde bu yapının değişime zorlandığı görülmektedir. Yapılan fiziksel müdahalenin zaman içerisinde sosyal açıdan bir evrilme geçirmesi beklenmektedir. Bu kapsamda hedeflenen yaşam kalitesi politikalarının kentin hangi sosyal tabakasında bulunan kesim için gerçekleştirildiğinin sorgulanması önemlidir.

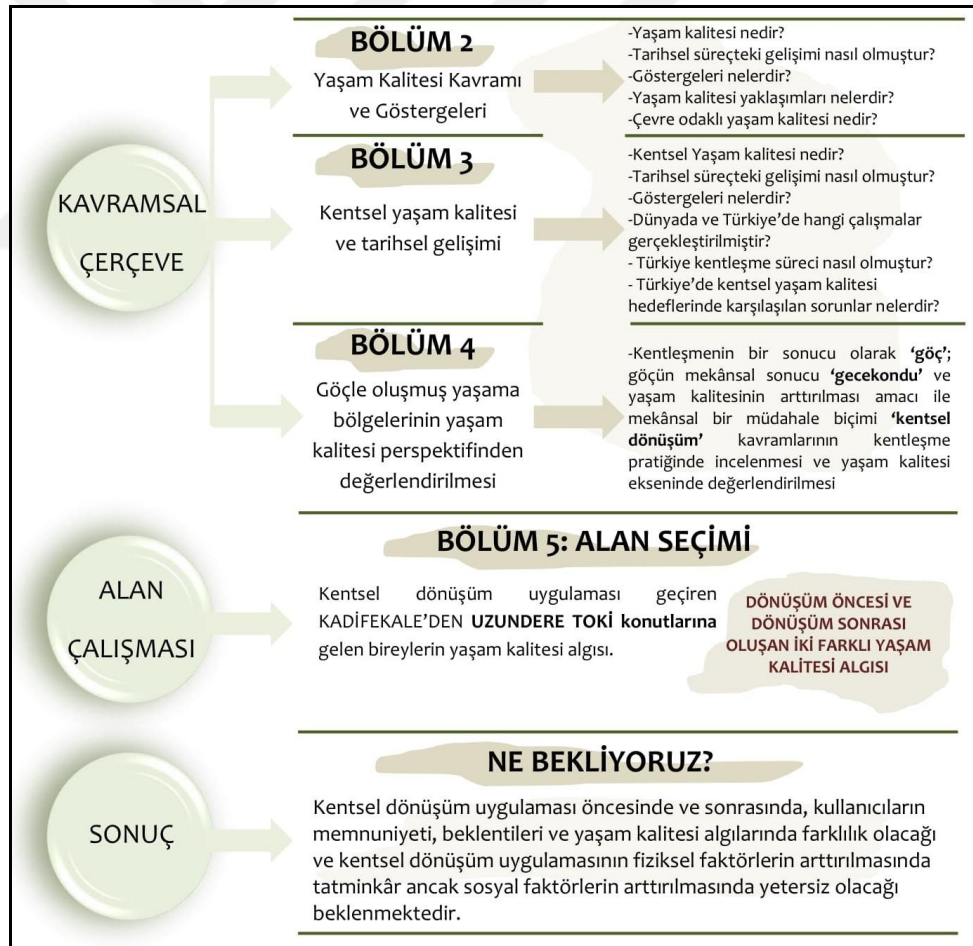
Ülkemizde yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik yapılan akademik çalışmalar çoğunlukla kentsel dönüşüm uygulaması gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi ön görülmüş alanların yaşam kalitesi eksenini üzerinden tek taraflı değerlendirilmesini kapsamaktadır. Dönüşüm öncesi ve sonrası oluşan yaşama bölgelerindeki yaşam kalitesi algısının karşılaştırılmalı olarak ele alınan çalışmaların yeterli olarak bulunmadığı gözlemlenmiştir. Akademik olarak tespit edilen eksiklik doğrultusunda bu çalışma, kentsel dönüşüm uygulaması geçirmiş ve yaşamını yeni yerleşim yerlerinde sürdüren bireylerin, yaşam kalitesi algısının dönüşüm öncesi ve sonrası yaşadıkları yaşama bölgelerine yönelik karşılaştırılmasını ele almaktadır.

Bu çalışmada; kent, kentleşme ve kentlileşme olguları, göç ve gecekondü ilişkileri ile mekânsal bir müdahale olan kentsel dönüşüm uygulamaları ve yaşam kalitesi algısı üzerine sorgulamaların yapılması için çalışma alanı olarak İzmir İli, Karabağlar İlçesi, Uzundere TOKİ konutları seçilmiştir. Kadifekale’den gelerek Uzundere TOKİ konutlarına yerleşen bireylerin dönüşüm öncesi ve sonrası yaşadıkları yaşama bölgesine ilişkin yaşam kalitesi algısının karşılaştırılması sonucunda; mekânsal

müdahalenin yaşam kalitesini arttırmada tek başına yetersiz olacağı, mekânsal müdahalenin yanında sosyal, toplumsal ve kültürel boyutların ve bireylere ait edinilmiş tecrübe ve yaşam tarzının yaşam kalitesini belirlemede etkili olduğu sonucuna varılması hedeflenmiştir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Çalışma 6 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünü oluşturan ilk bölümde literatür içeriği, çalışmanın amacı, kapsamı, hipotezi ve araştırmada kullanılacak yöntem ve materyaller hakkında bilgi aktarımı yapılmıştır. İkinci, üçüncü ve dördüncü bölümler tez konusu kapsamında ön plana çıkan kavramsal çerçeveyi, beşinci bölüm alan çalışmasını ve altıncı bölüm ise alan çalışmasına yönelik sonuç ve değerlendirme bölümünü oluşturmaktadır. Çalışmanın kapsamı Şekil 1.2’de gösterilmiştir.



Şekil 1.2 Çalışmanın kapsamı

1.3 Çalışmanın Hipotezi

Yaşam kalitesi çalışmaları kapsamında elde edilecek sonuçlar ve değerlendirmeler, çalışmanın yapıldığı ölçeğe (kent, ilçe, mahalle vs.), zaman dilimine, sahip olduğu sosyal gruplara, bulunduğu mekâna ve araştırma konusuna göre değişiklik gösterecektir. Bu nedenle aynı bireylerle farklı zaman diliminde ve farklı mekânsal koşullarda yapılacak yaşam kalitesi sonuçları, bireyin sahip olduğu veya olmadığı/olamadığı toplumsal, ekonomik, kültürel vb. koşullara göre şekillenecektir. Aslında yaşam kalitesi, hayatımızın bir döneminde sahip olduğumuz sonrasında kaybettiğimiz ya da bir dönem sahip olmadığımız sonrasında kazandığımız değişkenler içerisinde olumlu ya da olumsuz yönde etkilenmektedir. Çalışma kapsamında bazı varsayımlarda bulunulmuştur;

- Bireyin yaşamı boyunca ya da hayatının belirli bir döneminde sahip olduğu ya da sahip olmak istediği yaşam standardı ve yaşamı boyunca elde ettiği deneyimleri yaşam kalitesinin değerlendirme sistemini doğrudan etkiler.
- Yaşam kalitesi, dışsal etkilerin içsel mekanizmalarla etkilendiği kişisel bir değerlendirme sistemidir.
- Yaşam kalitesi değerlendirmelerinde tek bir ölçüt belirleyici olamaz. Birey ve onun öznel değerlendirme sistemi yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. O halde bireyin değerlendirme sistemini etkileyen her kriter (eğitim düzeyi, ekonomik durumu vb.) göz önünde bulundurulmalıdır.
- Yaşam kalitesi, bireyin yaşamını sürdürdüğü çevrenin bir yansımasıdır. Bireyin yaşadığı çevreye karşı olan aidiyet duygusu ve sağladığı uyum düzeyi, yaşam kalitesi seviyesini belirler.
- Bireyin sahip olduğu konuta ilişkin fiziksel koşullar (rutubet, karanlık oda, ısı yalıtımı vb.) yaşam kalitesini doğrudan etkiler.
- Kent hakkının herkes için adil bir şekilde dağıtılmaması yaşam kalitesini olumsuz yönde etkiler.
- Belediye hizmetlerinden faydalanma düzeyi (sağlıklı bir altyapı, yol ve kaldırım bakımı, katı atıkların düzenli toplanması, engelli dostu bir yaşam

alanı vb.) ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinin EK-2 tablosunda yer alan sosyal ve teknik altyapı alanlarının (eğitim, sağlık, dini tesis, park alanı vb.) varlığı ve yeterliliği yaşam kalitesini etkiler.

- Gecekondu alanlarına mekânsal bir müdahale biçimi olan kentsel dönüşüm uygulamaları fiziksel faktörlerin arttırılmasında olumlu yönde etkili iken sosyal ve toplumsal faktörlerin arttırılmasında yetersiz kalmıştır.
- Yapılan dönüşüm uygulamaları mevcut durumdaki sosyal yaşantıya uygun olarak gerçekleştirilmediği için sosyal ilişkilerinde dönüşmesine neden olmaktadır. Bu durum komşuluk ilişkilerini zayıflattığı için yaşam kalitesini olumsuz yönde etkiler.
- Kentsel dönüşüm uygulaması ile bireylerin yaşadıkları mahalleye karşı hissettikleri aidiyet ve bağlılık duygusu zayıflayacağı için yaşam kalitesi olumsuz yönde etkilenir.

Ana Hipotez:

Ülkemizde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları çoğunlukla fiziksel mekânın değiştirilmesine yönelik olup uygulamanın gerçekleştirildiği bölgedeki yerleşik nüfusun; sosyal, kültürel, toplumsal, ekonomik durumları ile yaşama alışkanlıklarının (komşuluk, aidiyet, bir arada bulunma arzusu, güvenlik algısı ve sokağın kullanılma biçimleri vb.) önemli bir belirleyici olduğu durumu göz ardı edilmektedir.

Yerleşik nüfusun kente entegre olma ve kentlileşme arzusunu ‘apartmanlaşma’ olgusu üzerinden elde edeceği inancı ile kentsel dönüşüm uygulamaları yaşam kalitesini arttırıcı bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Amartya Sen, bireyin sahip olduğu memnuniyet derecesinin, gerçekle beklentiler arasındaki fark olduğunu belirtmektedir. Gerçek ile beklentiler arasındaki fark arttıkça kişinin memnuniyet düzeyi azalmaktadır. Buna göre çalışmanın hipotezi; Göçle oluşmuş yaşama bölgelerinde, gündelik yaşamın sürdürüldüğü çevrenin kentsel dönüşüm uygulaması ile müdahale edilerek değiştirilmesi sonucunda **dönüşüm öncesi ve sonrası** kullanıcı memnuniyeti, beklentileri ve yaşam kalitesi algıları farklılık gösterecektir.

1.4 Materyal ve Yöntem

Çalışma genelinde nitel ve nicel yöntemler birlikte kullanılmıştır. Literatür taraması ve karşılıklı görüşme ile yapılan araştırma yöntemleri nitel, çalışma alanında yapılan anket çalışmaları ve istatistiki veriler ise nicel yöntemi kapsamaktadır.

Çalışmanın kavramsal çerçevesinin oluşturulması amacıyla öncelikle ‘Yök-Tez’ arşivinde kayıtlı bulunan yüksek lisans ve doktora tezleri, yerli ve yabancı dergilerde yayınlanmış makaleler, ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilmiş konferanslara ilişkin yazılmış raporlar, Devlet Planlama Teşkilatının 5 yıllık Kalkınma Planı ve Kentleşme Tematik Grubu raporları ile konuya ilişkin yazılmış akademik kitaplara başvurulmuştur.

Çalışmanın hipotezi kapsamında İzmir İli, Karabağlar İlçesi, Yaşar Kemal Mahallesi, Uzundere TOKİ konutları çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Literatür kapsamında elde edilen bilgi ve veriler ile tez konusuna uygun olacak şekilde yeni bir yaşam kalitesi modeli oluşturulmuş olup Şekil 1.4’de gösterilmiştir.

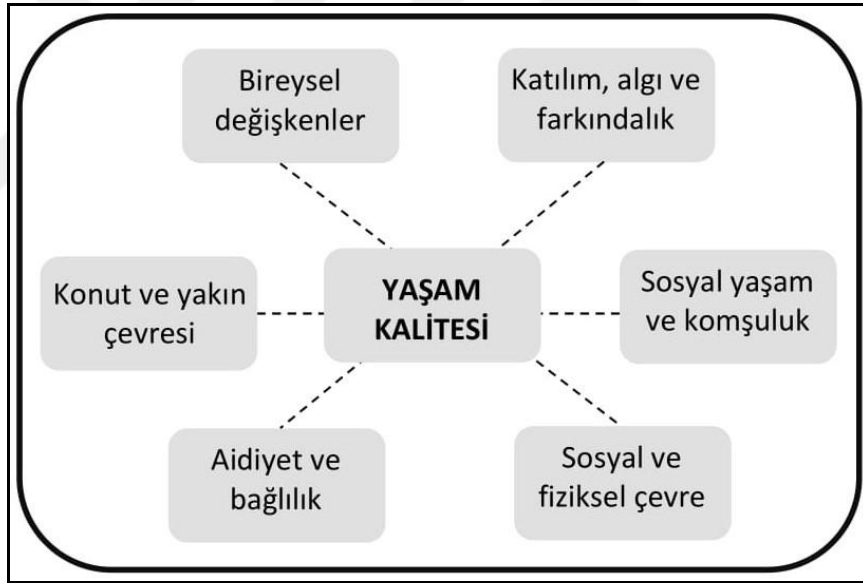
Yaşam kalitesi, farklı disiplinlerin ortak konusu olması nedeniyle yaklaşım şekline göre farklı tanım ve göstergeler ile değerlendirilmektedir. Bu nedenle ölçütlerle ilgili evrensel bir sistem ya da standart bulunmamaktadır. Sosyal bilimler ve şehir planlaması alanında çalışan araştırmacılar günümüzde iki temel konu ile karşılaşmaktadırlar. Bunlardan ilki, yaşam kalitesi kavramının ölçülmesi ve anlamı diğeri ise yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde kullanılacak göstergelerin ve/veya parametrelerin belirlenmesidir (Marans, T., çev., 2007).

Araştırmacılar, yaşam kalitesinin 2 boyutu olduğu konusunda ortak bir noktada birleşmektedirler. Bu boyutlar, bireyin yaşamından tatmin olmasını sağlayan ve memnuniyet derecesini belirleyen içsel psikolojik mekanizmalar ile içsel mekanizmaları şekillendiren dışsal koşullardır (Tekeli, 2010).

Dışsal koşullar; bireylerin yaşadıkları çevreyi açıklayan, belirlenen ölçütlere göre yaşam koşullarını ele alan ve somut olarak ifade edilebilen nesnel/objektif göstergeleri, içsel mekanizmalar ise bireylerin yaşadıkları çevreyi ve kendi yaşam kalitelerini algılamalarını ve hayattan duydukları memnuniyet düzeylerini gösteren öznel/sübjektif göstergeleri ifade etmektedir (Okumuş, 2014; Yetim, 2018). Bu görüş

doğrultusunda bireyin öznel değerlendirme sistemini etkileyen bireysel değişkenler, elde edilen sonuçlar doğrultusunda ön plana çıktığı her parametre ile çapraz değerlendirme yapılarak sonuçlandırılmıştır.

Bireyin yaşamının belirli bir dönemindeki kişisel özellikleri ve buna ilişkin oluşturduğu algısı ile yaşadığı çevrenin sahip olduğu mekânsal ve toplumsal özelliklerinin değerlendirilmesi sonucunda yaşam kalitesi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle modelin temelinde Van Kamp, Leidelmeijer, Marsman ve Hollander tarafından hazırlanan insan ve çevre uyumunun yaşam kalitesini oluşturduğunu belirten model yer almaktadır. Çevrenin ölçülebilen fiziksel ve mekânsal bileşenleri ile bu bileşenlerin algılanma biçimleri değerlendirilmiştir. Şekil 1.3’de hazırlanan yaşam kalitesi modelinin temel esasları gösterilmiştir. Bu esaslar temel alınarak geliştirilen model Türkiye kentleşme pratiği ile bütünleştirilerek elde edilen parametreler doğrultusunda yapılandırılmıştır.



Şekil 1.3 Yaşam kalitesi modelinin temel esasları

Çalışma kapsamında oluşturulan yaşam kalitesi modeli Şekil 1.3’de görüldüğü üzere 6 ana parametre altında belirlenmiş olup ana parametrelerinin her biri kendi içerisinde alt parametrelere ayrıştırılmıştır (Şekil 1.4).

YAŞAM KALİTESİ MODELİ					
NESNEL GÖSTERGELER			BİREYSEL DEĞİŞKENLERİN BİREYDEKİ ALGISI		
NESNEL GÖSTERGELER	Konut ve Yakın Çevresi	Sosyal Yaşam ve Komşuluk İlişkileri	Aidiyet ve Bağlılık	Sosyal ve Fiziksel Çevre	Katılım, Algı ve Farkındalık
	-Konut tipi -Oturulan konutun tercih edilme sebebi -Oturulan kat sayısı -Ev sahipliği -Isıtma sistemi -Konut m² -Yasal statü durumu -Karanlık oda varlığı -Bahçe/balkon varlığı -Konut beklentisi -Altyapı imkanları -Donatı alanlarının yeterliliği ve kullanımı -Yaşanılan bölgeye ilişkin beklentiler	-Komşularla görüşme sıklığı -Yaşadığı apartmandakileri tanıma oranı -Komşusuna olan güven (çocuğunu-anahtarını emanet etme) -Acil ve ihtiyaç durumlarında komşudan yardım isteme durumu	-Mahallede yaşanan süre -Mahallenin tercih edilme sebebi (hemşeri, akraba, tanıdık vb. insan varlığı) -Oturduğu bölgeyi terk etme arzusu -Yaşanılan bölgede aile/hemşehri varlığı	-Mahalle temizliği -Gürültü kirliliği -Belediye hizmetleri (temiz su, atıyapı, kanalizasyon vs.) -Yol ve kaldırım bakımı -Ulaşım güzergâhlarının ve bina giriş-çıkışlarının dezavantajlarına yönelik düzenlenmesi	-Kentsel dönüşüm ve yaşam kalitesi kavramlarına ilişkin farkındalık -Kentsel dönüşüm uygulamalarına ilişkin beklentiler -Kentsel dönüşüm uygulamasına ilişkin talep -Yaşam kalitesi kavramının tarif edilmesi -Kentsel dönüşüm ve yaşam kalitesi arasındaki ilişki -Kentsel dönüşüm sürecine katılım
ÖZNEL GÖSTERGELER					NESNEL DEĞİŞKENLER
					NESNEL DEĞİŞKENLERİN BİREY DÜZEYİNDEKİ ALGISI
					KATILIM
					BİREYİN YAŞAM DOYUMU VE MEMNUNİYETİ
ÖZNEL GÖSTERGELER	Konut ve Yakın Çevresi	Sosyal Yaşam ve Komşuluk İlişkileri	Aidiyet ve Bağlılık	Sosyal ve Fiziksel Çevre	Katılım, Algı ve Farkındalık
	-Yaşanılan konut özelliklerinden duyulan memnuniyet -Yaşanılan bölgeye ilişkin duyulan memnuniyet -Yaşanılan bölgenin kent içindeki statüsüne ilişkin algısı -Yaşadığı yerleşmenin prestij düzeyine ilişkin algısı -Donatı alanlarının yeterliliği -Toplu taşıma olanaklarından duyulan memnuniyet -Ulaşım ve erişilebilirlik algısı	-Birlikte yaşama kültürünü elde etmiş kişilerle bir arada bulunduğu inancı -Komşuluk ilişkilerinden ve geçirilen zamandan duyulan memnuniyet -Komşularına karşı duyulan güven algısı -Yaşantıdan duyulan memnuniyet -Yaşam koşullarının beklentileri karşılması	-Yaşanılan mahalleye ilişkin olumlu ve olumsuz duygular -Kendini yaşadığı yere bağlı hissetme -Kendini yabancılaşmış dışlanmış hissetme -Yaşanılan bölgedeki kişilerle kurulan ilişki	-Belediye hizmetlerinden duyulan memnuniyet -Kent hakkının adil bir şekilde dağıtıldığı inancı -Çevre kalitesi algısı -Yaşanılan yerleşmenin olanaklarının tatmin edici olduğu hissi -Yaşanılan çevrenin fiziksel görünümünden duyulan memnuniyet -Konut çevresinin iyi ve kötü özelliklerine ilişkin farkındalık -Yaşanılan yerin beklentileri karşılama düzeyi	-Kentsel dönüşüm ve yaşam kalitesi algısının ölçülmesi -Bireyin uygulama süreci içerisindeki konumuna ilişkin algısı -Bireyin, karar mekanizmaları üzerindeki etkisine ilişkin algısı -Kentsel dönüşümün birey üzerindeki yansımaları

Şekil 1.4 Çalışma kapsamında hazırlanan yaşam kalitesi modeli (Ekici, 2022 tarafından tez kapsamında üretilmiştir.)

BÖLÜM 2

YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI ve GÖSTERGELERİ

2.1 Yaşam Kalitesi Kavramına Giriş

Kentler ortaya çıktıkları ilk andan itibaren, doğan, büyüyen, sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde gelişen alanlardır (Yaman, 2015). Kentler, ekonomik ve politik etkenler, teknoloji alanında ilerlemeler, toplumsal, sosyal ve kültürel gelişmeler ile birlikte sürekli değişim ve dönüşüm geçirmektedir (Yağcılar, 2019).

Sanayi devrimi ile başlayan hızlı kentleşme ve nüfus oranlarındaki artış; kamusal alanların azalması, kentsel hizmet alanlarına erişilebilirlik sorunları, güvenlik sıkıntıları, konut ve kentsel hizmet alanlarının yetersiz kalması, alt yapı ve ulaşım alanlarının yetersizliği, erişilebilirlik sorunları, göç nedeniyle ortaya çıkan, sosyal, toplumsal ve kültürel uyum sorunları karşısında oluşan kentlileşme problemleri gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir.

Zaman içerisinde hem kentlerde hem de toplumların yapısında yaşanan değişim ve dönüşümler; geleneksel hayatın yerini modern hayata bırakması ve toplumların çağdaşlaşması ile beraber ‘yaşam kalitesi’ kavramı ön plana çıkmıştır.

Teknolojik gelişmelerin artması ve maddi imkânların güçlenmesi ile gelir ve refah düzeyindeki değişimlerin yaşanması bireylerin yaşam kalitesine ilişkin beklentilerini arttırsa da insanların yaşamlarını etkileyen tek göstergenin ekonomik bazlı olmadığı anlaşılmış bunun dışında sosyal ve toplumsal olaylar, politik etkenler ve mekânsal faktörlerinde önemli olduğu ortaya çıkmıştır (Bıçkıcı, 2015).

Yaşam kalitesi kavramının, merkezi ve yerel yönetimlerin planladığı strateji ve politikalarında yer almasının, devlet ve sivil toplum kuruluşlarının gündeminde odak noktası olmasının en önemli sebebi insan haklarında yaşanan gelişmeler olmuştur. İnsan hakları konusunda yaşanan gelişmeler ile beraber insanlığın ortak değeri haline gelen yaşam kalitesi kavramı, toplumların bir şekilde ulaşmayı amaçladığı evrensel bir hedef haline gelmiştir. Artan önemi ile beraber, toplumlar arasında gelişmişlik seviyesini gösteren bir etken olmuştur (Kentsel Yaşam Kalkınma Bakanlığı, 2018; Tekeli,2010).

Evrensel İnsan Hakları Bildirgesinde her insanın optimum düzeyde bir yaşam standardına sahip olma ve özgür bir güven ortamı içerisinde güvenli bir yaşama hakkının bulunduğu belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesinde ise insanların en temel hakkı olan yaşam hakkının sadece biyolojik yaşamın korunması olarak değerlendirilmeyeceği, insanın toplumsal bir varlık olarak değerlendirilerek ‘onurlu bir yaşam hakkı olduğu’ kanısına varılmıştır. Onurlu yaşam hakkının neyi içerdiğini net olarak saptamak mümkün değildir ancak görelî olarak belirlenebilir. Bir ülkenin belirli bir zaman içerisinde sahip olduğu yaşam kalitesi derecesi onurlu yaşam hakkının da içeriğini belirlemektedir. Bu kapsamda merkezi ve yerel yönetimler sahip oldukları toplumun yaşam kalitesini geliştirmek için yaptıkları her uğraşta onurlu yaşam hakkını da etkileyip geliştireceklerdir. Bu durum soyut kavram olmaktan öteye geçemeyen insan haklarının somutlaşarak yaşam kalitesinin yükseltilmesini sağlayacaktır (Tekeli, 2010).

Yaşam kalitesi, bireylerin, hayatları boyunca sahip oldukları fırsatları değerlendirmeleri sonucunda ulaştıkları yargıdır. Yaşam kalitesinin belirlenmesinde önemli olan, bireylerin içerisinde bulundukları durumu nasıl algıladıklarının ölçülmesidir. Böylece refah ve mutluluk düzeyi yüksek ve daha iyi olanaklara sahip yaşam koşullarının oluşturulması için gerekli strateji ve politikaların gerçekleştirilmesine katkı sağlanacaktır. Literatürde karşımıza ‘well-being’ kavramı ile çıkan yaşam kalitesi, refah ve esenlik terimleri ile ilişkilidir. Refah ve esenlik kavramları, yaşam kalitesinin belirlenmesinde tanımlayıcı birer etkidir (Gür, 2014).

2.2 Yaşam Kalitesi Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Yaşam kalitesi her ne kadar günümüzde karşımıza çıkan bir kavram olsa da antik dönem zamanından beri var olduğunu dönemin filozoflarının, ‘*mutluluk, kendini iyi hissetme, yaşama şansı, iyi ve anlamlı yaşam*’ gibi konuları tartışma konusu edinmiş olması, yaşam kalitesinin kavram olarak temelini çok eski zamanlarda oluşturduğunu kanıtlamaktadır. Platon’un ‘Devlet’ ve Aristo’nun ‘Nikomakhos’a Etik’ isimli eserleri ise yaşam kalitesi kavramının antik dönemdeki öncüleridir. Platon, Devlet isimli eseri ile ideal devlet anlayışını ortaya koymuştur. Yaşam kalitesi terim olarak kullanılsa da, yaşamda geçirilen sürenin mi yoksa kalitenin mi öncelikli olduğuna ve hayatın değerinin ne olduğuna dair sorgulamalar ile ele alınıp değerlendirilmiştir.

Aristo ise Nikomakhos'a Etik eseri ile mutluluğun doğasını incelemiş ve 'iyi yaşam'ın nasıl elde edilebileceğini sorgulamıştır (Edisan ve Kadioğlu, 2013).

William H. Sewell, Amerika'daki sosyologların yaklaşık 1918'den beri ailelerin yaşam koşullarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yaptığını belirtmiştir. Yaşam koşullarının açıklanmasında yaşam kalitesi kavramı olarak kullanılmamış olup sosyo-ekonomik durum, yaşam düzeyi, sosyal statü gibi kavramlardan yararlanılmıştır (Sewell, 1940; aktaran Gür, 2014).

Yaşam kalitesi geçmişten günümüze pek çok disiplinin ortak tartışma konusu haline gelmiştir. Süreç içerisinde, yaşam kalitesi, kavram olarak direk ele alınmasa da 'kendini iyi hissetme, mutluluk, yaşam tatmini, memnuniyet, anlamlı yaşam, yaşama şansı, rahat bir yaşam sürme ve hayatın değeri' gibi pek çok farklı bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmalar ve yaklaşımlar günümüzde yaşam kalitesi kavramının ortaya çıkmasına alt yapı hazırlamıştır. Tablo 2.1'de kavramın gelişim süreci gösterilmiştir.

Tablo 2.1 Yaşam kalitesinin kavramsal gelişimi (Gür, 2014)

Tarih	Kişi	Yaklaşım	Çıkarım
1940	William Sewell	Oklahoma da yaşayan ailelerin yaşam standartlarının belirlenmesi için yaşadıkları konutların nicel değerleri üzerinden bir gruplandırma yapmıştır.	Yaşam alanının değerlendirilmesi fiziksel ölçümler kapsamında yapılmıştır.
1942	Cottam ve Mangus	'Yaşam Standartı' olarak ele alınmıştır. Üç bileşenden oluşmuştur. Yaşam düzeyi, sosyal katılım ve sosyal adaptasyondur.	Fiziksel değerlendirmenin dışında sosyal değerlendirme ölçütleri de eklenmiştir.
1973	Lowdon Wingo	Temel kişisel ihtiyaçların (barınma, giyinme, sağlık vb.) karşılanmasının yaşam kalitesinin ekonomik yönünü oluşturduğu belirtilmiştir.	Ekonomik eğilim ile kişisel tatmini ilişkilendirmiştir. Ekonomik sistem tarafından temel ihtiyaçların karşılanması durumunda tüketicilerin daha keyfi ihtiyaçlara yönelmeye başlayacağı belirtilmiştir.
1976	Elihu M. Gerson	Yaşam kalitesi kavramına sosyal göstergeler açısından bütüncül bir yaklaşım geliştirmiştir. Birey ve toplum ilişkisini ele alınmıştır.	Birey ve toplum arasında bir ayrım oluşturarak birbirinden ayırmak yerine etkileşim içinde oldukları bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği ve birey ile toplumun birbirini üreten bileşenler olarak ele alınması gerektiğini belirtmiştir.

Tablo 2.1 devamı

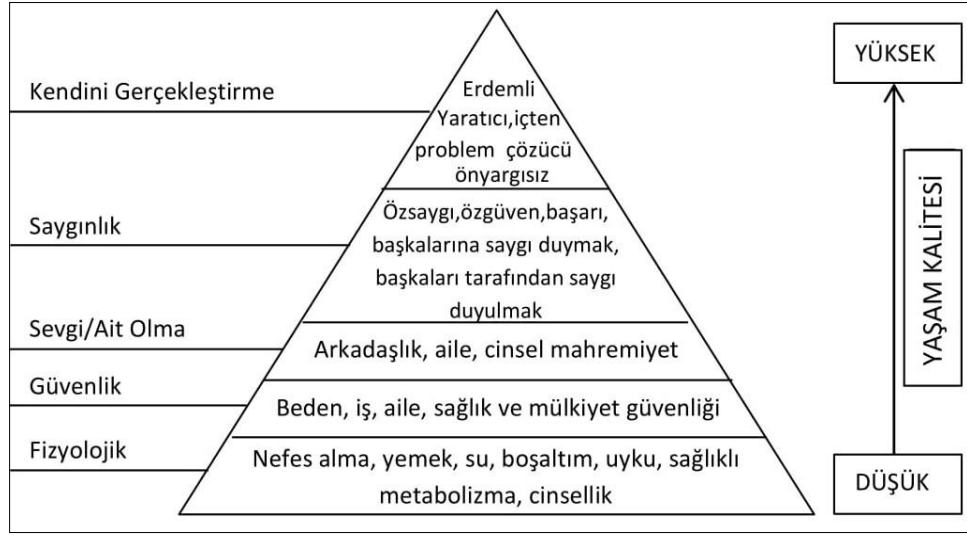
Gerson çalışmasını Becker (1960) tarafından ortaya atılan ve sosyolojik bir araştırma özelliği taşıyan ‘taahhüt’* konusu üzerinden gerçekleştirmiştir. Konunun insan davranışları üzerinden temellendiğini savunan Becker, birey tarafından verilen taahhütlerin yine bireyin çıkarları ile ilişkili olduğunu savunmaktadır. Bireyin çıkarlarının hayat içerisindeki etkileri yaşam kalitesi ile ilgili olup Gerson’un yaklaşımında ise birey ve toplum arasındaki etkileşimin yaşam kalitesini biçimlendirdiği yönünde olmaktadır. <i>*taahhüt: bağlılık ve sorumluluk anlamında kullanılmıştır.</i>			
1977	Ben-Chich Liu	Ekonomik, siyasi, çevresel ve sosyal olarak değerlendirmiştir. Bunların yanında sağlık ve eğitim konularına da eğilim göstermiştir.	Yaşam kalitesini bütüncül bir yaklaşım ile ele almıştır.
1978	UNESCO	Çevrenin, bireyin gereksinimlerine ve tatmin duygusuna karşılık verme kapasitesi ile ilişkilendirilmiştir.	Yaşam kalitesini çevresel değerler ve kişisel tatmin duygusu ile ele almıştır.
1989	Dan W. Brock	Yaşam kalitesinin belirlenmesinde 3 yaklaşım bulunmaktadır. Tercih tatmini, iyi hayata dair ideal teoriler ve yararlılık.	Yaşam kalitesini kişisel tercihler ile ele almıştır.
Tercih tatmini; kişinin kendi tercihleri sonucunda hissettiği mutluluk, kişisel hayallerin ve amaçların gerçekleştirilmesi; iyi hayat, bireylerin deneyimleri sonucunda hayatlarını algılama biçimi olup bunun sonucunda oluşan tatmini yansıtmaktadır. İyi hayata dair teoriler; bireyin doğrudan kendilerine özgü ideallerinin gerçekleştirilmesi ile ilgilidir.			
1993	Donald L. Patrick Pennifer Erickson	Sağlık eksenli yaşam kalitesi kavramının geliştirilmesi sağlanmıştır.	-
1993	Amartya Sen	Yaşam kalitesini ‘büyük karmaşa’ olarak nitelendirmiştir. Bireyin yapabilecekleri, olmak istedikleri ve yapmak istedikleri arasında farklılıklar olduğunu söylemektedir. Buna göre bireyin yaşamı ‘yapabilirlik’ ve ‘olabilirlik’lerinden oluşmaktadır.	Yaşam kalitesi, bireysel yetkinlik ve memnuniyet yaklaşımı ile ilişkilendirilmiştir.
Sosyal düzen ve kişisel sonuçların yaşam kalitesi ve mutluluğun oluşma sürecini doğrudan etkilediğini söyleyen Sen’in yaşam kalitesi modelinin odak noktası mutluluk hissini ortaya çıkarmaktır.			
1997	Cheung, Chau-Kiu	Yaşam kalitesi kavramında sadece niteliksel değerler değil niceliksel değerler de eklenmeye başlamıştır. Kişisel beğeniler doğrultusunda değerlendirme yapmıştır.	Yaşam kalitesi niceliksel değerlendirme ile ilişkilendirilmiştir.

Tablo 2.1 devamı

2000	Ruut Veenhoven	Yaşam kalitesi kavramını ‘disiplinler arası yeni bir sorgulama alanı’ olarak değerlendirmiştir. Sadece insan odaklı değil var olan tüm ekosistemi kapsayan bir durum olduğunu belirtmiştir. Sosyal göstergelere, mutluluğun incelenmesine, başarılı yaşlanmaya ve sağlığa odaklanmıştır.	Yaşam kalitesi, sosyal göstergeler ile ilişkilendirilmiştir. Mutluluk ve esenlik gibi sosyal göstergeler önem kazanmıştır.
2003	Michael John Pacione	Yaşam kalitesinin içerisinde bulunduğu şartlara (eğitim, sağlık ve çevre etkileri gibi) göre değişkenlik gösterdiğini savunmuştur.	Yaşam kalitesi farklı yaklaşımların etkileri ile incelenmiştir.

Yaşam kalitesi kavramının günümüzde ulaşılmak istenen evrensel bir amaç haline gelmesinde Maslow (1970)’un 5 basamaklı ‘İhtiyaçlar Hiyerarşisi’ önemli bir etken olmuştur. Çünkü yaşam kalitesi, temelinde ‘yaşam standartları’ ile ilişkili bir kavramdır. Bu nedenle Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi teorisinin incelenmesi gerekmektedir (Gür, 2014; Aydın Boylu ve Paçacıoğlu, 2016).

Maslow’a göre bireyin doğduğu andan itibaren bazı gereksinimleri bulunmaktadır ve bu gereksinimler insan davranışlarına yön vermektedir. Birey ya da toplumlar belli kategorideki ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra bir üst basamaktaki ihtiyacına yönelim göstermektedirler. Kısaca, bireyin, içinde bulunduğu gruptaki ihtiyaçlarını karşılamadan bir üst gruptaki ihtiyaçlarına yönelik farkındalığı oluşmamaktadır (Aydın Boylu ve Paçacıoğlu, 2016). Şekil 2.1’de Maslow’un 5 basamaklı ihtiyaçlar hiyerarşisi gösterilmiştir.



Şekil 2.1 Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi (Maslow, 1970)

Şekil 2.1'de görüldüğü üzere teori, bir bireyin en alt basamakta (fizyolojik) yer alan herhangi bir ihtiyacını gerçekleştirememesi durumunda bir üst basamağı gerçekleştirebilme olanağının bulunmadığını göstermektedir.

Maslow'un 'İhtiyaçlar Hiyerarşisi' bireyin yaşamı süresince her anında karşılanması gereken temel gereksinimlerini sıralamaktadır. Yaşam kalitesi ise bu gereksinimlerin nicelik değerleri kadar niteliğinin de önemli olduğunu ön plana çıkarmaktadır. Örneğin; bireyin yaşam süresinin uzunluğundan ziyade kaliteli bir yaşam sürmesi, yüksek gelir düzeyine sahip olmasındansa bireyi tatmin edip etmemesi üzerine durulmaktadır. Bilinçlenme süreci olan kalite, bireyin yaşam süreci boyunca, her zaman ulaşmak istediği mükemmellik düzeyidir. (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016).

Maslow; beş basamakta oluşan ihtiyaçlar hiyerarşisinin her yerde ve her zaman geçerli olacağını ve bu gereksinimlerin karşılanmaması durumunda tam bir iyilik halinin olmayacağını belirtmektedir (Tekeli, 2010).

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi modeli en alt basamakta bulunan ihtiyaçların karşılanmaması durumunda bir üst basamakta yer alan herhangi bir gereksinimin karşılanmayacağı yönündedir. Yoshio Kondo ise söz konusu modeli revize ederek farklı bir bakış açısı ile sunmaktadır. Kondo'ya göre bir bireyin ihtiyaçlar hiyerarşisinde bulunan tüm basamaklardaki gereksinimlere aynı anda sahip

olabileceği, ancak kişinin yaşam biçimi ve standartlarına göre gereksinimlerinin önem sırasının değişebileceğini öne sürmektedir (Gür, 2014).

Amartya Sen bireyin iyi olma halini ‘kapasite’ kavramı üzerinden açıklamaktadır. “İyi olmayı insanların değerli eylemleri gerçekleştirebilme ve değerli bir duruma ulaşma kapasitesine sahip olma olarak tanımlamaktadır” (Tekeli, 2010, s.89). Bireyin yaşamını ‘yapabilirlik’ ve ‘olabilirlik’lerden oluştuğunu ileri sürmektedir. Bu kapsamda Amartya Sen’in kapasitesi, yaşam kalitesini iyi olma halinin gerçekleştirilmiş olmasını değil, “iyi olma kapasitesine sahip olmaya yönelmiş olması ve insanların iyi olma özgürlüğünü hesaba katması bakımından diğer yaşam kalitesi ölçütlerinden ayrılmaktadır” (Tekeli, 2010, s.89).

Amartya Sen bireyin iyi olma halinde, sadece ekonomik refahın değil aynı zamanda sosyal refahında önemli olduğunu vurgulamaktadır. İnsanın sahip olduklarından çok neleri yapabileceği önemlidir. Bu doğrultuda amaç ve araç kavramlarını birbirinden ayırmaktadır. Sen, bireyin yapabilirliklerinin artırılması halinde özgürlük alanını ve yaşam doyumunun da aynı oranda artacağını belirtmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Sosyal düzen ve kişisel koşulların yaşam kalitesi ve mutluluğun oluşmasını doğrudan etkilediğini savunmaktadır (Gür, 2014).

2.3 Yaşam Kalitesi Tanımı ve Farklı Yaklaşımlar

Yaşam kalitesi kavramı, birden çok bileşenin birbiriyle etkileşimi sonucunda ortaya çıkan, farklı disiplinlerin ortak konusu olan bu nedenle değişik bakış açıları ile ele alınan, tek bir tanım üzerinden değerlendirilemeyen multidisipliner bir kavramdır. Szalai’ye göre çok boyutlu bir kavram olan yaşam kalitesi, kökeni net olmayan bir kavramdır (Gür, 2014).

Günümüzde yaşam kalitesi kavramına ait tüm disiplinler tarafından kabul gören bir tanım bulunmamasına rağmen hepsinin ortak noktası, insan faktörü ve onun öznel değerlendirme sistemidir. Yapılan tanımlar çoğunlukla ‘kişinin kendi yaşamına ait sübjektif değerlendirmesi/algısı’ üzerinden yapılırsa da yaşam kalitesi objektif (nesnel) ve sübjektif (öznel) olmak üzere 2 açıdan ele alınmaktadır (Boylu ve Paçacoğlu, 2016). Bireyin kendi yaşamına ilişkin nesnel değişkenlerin, kişisel algıları doğrultusunda şekillenmesine bağlı olarak yaşam kalitesi göstergeleri farklılaşmaktadır. Bu nedenle yaşam kalitesinin göstergelerinin belirlenmesinde

evrensel bir standart bulunmamaktadır (Bıçk1, 2015). Yaşam kalitesi ile ilgili yapılan tanımların ortak özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Yetim, 2018);

1. Çok boyutlu ve geniş bir kavramdır.
2. Çevresel ve bireysel unsurların yanı sıra bu unsurların birbiriyle olan etkileşiminden etkilenmektedir.
3. Dinamiktir ve zaman içinde değişim gösterebilmektedir. Burada önemli olan temel faktörlerin (eğitim, sağlık, güvenlik, ulaşım ve kentsel hizmetler vb.) içinde bulunduğu toplum tarafından nasıl algılandığının ölçülmesidir.
4. Hem nesnel hem de öznel bir değerlendirme süreci bulunmaktadır.
5. Yaşama bir bütün olarak bakmayı gerektirmektedir.

Yapılan çalışma ve araştırmalarda uzlaşılan ortak nokta, yaşam kalitesinin iki boyutlu olduğu görüşüdür. Bunlardan ilki bireyin yaşamdan memnun olmasını sağlayan içsel psikolojik etkenler, ikinci ise, içsel etkenleri harekete geçiren dışsal etkenlerdir. Tüm bu tanımlamalardan ortaya çıkarılan, yaşam kalitesinin temelinin hem nesnel hem de öznel göstergelerden oluştuğudur (Kabadayı, 2006).

Nesnel göstergeler, konut, eğitim, sağlık, eğitim, meslek gibi yaşam koşullarını ifade ederken, öznel göstergeler, bireyin yaşam koşullarını değerlendirmesini, yaşam deneyimini veya algısını göstermektedir. Bireyin nesnel göstergelerden duyduğu doyumun hangi düzeyde olduğunu, tatmin, mutluluk ya da memnuniyet derecesini öznel göstergeler belirlemektedir (Bıçk1, 2015; Çoban,2018).

Szalai, yaşam kalitesini bireyin hayatından duyduğu memnuniyet, refah düzeyi ve varoluş hali ili ilişkilendirmektedir. Yaşam kalitesinin hem nesnel hem de öznel göstergelerle birlikte değerlendirilmesini gerektiğini savunmaktadır (Ören Ersin, 2012).

Yaşam kalitesinin tanımı ve göstergelerinin belirlenmesine yönelik, genellikle, esenlik, refah, yaşam tatmini, memnuniyet, doyum ve fayda kavramlarının ön plana çıktığı ve bireylerin yaşadıkları çevreyi kendi deneyim ve algıları doğrultusunda nasıl değerlendiklerine dair çalışmaların yapıldığı ayrıca sağlık eksenli, ekonomik eksenli, çevre eksenli ve kişisel niteliklerle (eğitim, yaş vb.) ilişkili olup aynı zamanda yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik gibi kavramlarla da ele alındığı

görülmektedir (Gür, 2014; Yağcılar, 2019). Tablo 2.2’de yaşam kalitesi yaklaşımları, tanımları ve göstergeleri gösterilmiştir.

Tablo 2.2 Yaşam kalitesi yaklaşımları, tanımları ve göstergeleri (Bıçkı, 2015; Çoban, 2018; Eriş, 2012; Ören Ersin, 2012; Gür, 2014; Yağcılar, 2019)

Özel Algı Ve Nesnel Bileşenler Kapsamında Yaşam Kalitesi	Yazarlar	Yaklaşım ve göstergeler
	Dünya Sağlık Örgütü	Yaşam kalitesi, bireyin, beklentileri, hedefleri, sosyal ilişkileri, sahip olduğu kültürel yapısı ve değerleri çerçevesinde, yaşantılarını algılama biçimidir.
	Birleşmiş Milletler	Yaşam kalitesinin belirlenmesinde, bireysel mutluluğun, niceliksel olarak ölçülmesinden ziyade sosyal göstergelerle belirlenmesi önemlidir.
	Avrupa Birliği	Yaşam kalitesinin belirlenmesinde nitel göstergelerin (sağlık, eğitim, gelir, istihdam, aile, sosyal katılım, barınma, çevre, ulaşım, güvenlik ve serbest zaman olanağı) yanında bireyin sahip olduğu yaşamdan tatmini önem kazanmaktadır.
	Veenhoven	Yaşam kalitesi kavramını, toplum ve birey etkileşimi üzerinden ele almakta olup refah ve mutluluk terimleri ile eşdeğer kullanmaktadır. Yaşanabilirlik, yaşayabilirlik, fayda ve tatmin bileşenleri üzerinden değerlendirmiştir.
	Szalai	Bireyin var oluş hali ve yaşamından duyduğu memnuniyet derecesi ile ilişkilendirmiş ve nesnel ve özel göstergelerin sonucu olarak açıklamıştır.
	Terhune	Bireyin algıladığı veya hissettiği genel tatmin duygusu ile ilgilenmektedir.
	McCall	Bireyin mutlu olması için gerekli koşulların sağlanmasıdır.
	Evans	Yaşam kalitesini, nesnel ve özel göstergelerin birleştiği nokta olarak tanımlamaktadır.
	Dissart ve Deller	Nesnel gerçeklikler ile özel algının birlikte değerlendirilmesidir.
	Seidman, Liu	Ekonomik, siyasi, çevresel, sosyal, sağlık ve eğitim göstergeleri ile yaşam kalitesi oluşmaktadır.
	Diener ve Sulh	Çok boyutlu ve karmaşık bir yapı olarak tanımlanan yaşam kalitesi kavramı, ekonomik, sosyal, sağlık ve özel göstergelerle ele alınmaktadır. Yaşam kalitesine ilişkin 3 ana yaklaşımı bulunmaktadır. 1. Toplum tarafından belirlenen normatif değerler 2. Seçim 3. Kullanım tercihlerinden memnuniyet ve bireysel deneyimler.
	Dalcky ve Rourke	Bireyin kendini iyi hissetmesi, yaşamdan doyum ya da doyumsuzluğu, mutluluğu ya da mutsuzluğu olarak değerlendirilmiştir.
	Havighurst	Bireyin yaşamı hakkındaki özel düşüncelerini içeren iç faktörler ile nesnel göstergeler ile ölçülebilir davranışları içeren dışsal faktörleri kapsadığı belirtilmiştir.
	Andrews ve Whitney	Bireyin sosyal ilişkilerinden duyduğu doyum ve tatmin olarak nitelendirmiştir.

Tablo 2.2 devamı

	Yazarlar	Yaklaşım ve göstergeler
Öznel Algı Ve Nesnel Bileşenler Kapsamında Yaşam Kalitesi	Burtchard	Yaşamdan duyulan doyum, bireylerin fiziksel ve ekonomik açıdan iyi olma hali, başka bireylerle iyi ilişkiler kurma, sosyal ilişkilerinin güçlü olması olarak değerlendirmiştir.
	Naess	Bireyin başka bireylerle iyi ilişkiler kurması, özsaygının kuvvetli olması ve mutluluk durumuyla ilişkilendirmiştir.
	Sirgy	Yaşam kalitesini kişisel fayda ile ilişkilendirmiştir. Kişisel fayda, bir toplumda yaşayan bireylerin o toplumun şartlarını ve alınan hizmetleri değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkan yaşam kalitesi toplumun algılanan yaşam kalitesidir.
	Abrams	Bireylerin yaşamlarında hissettikleri doyum ya da doyumsuzluk derecesi olarak tanımlamıştır.
	Shin ve Johnson	Bireyin arzu ve isteklerini gerçekleştirmesi, farklı etkinliklere katılım sağlaması, kişisel gelişim fırsatlarını değerlendirmesi, nitelikli kaynaklara sahip olması ve bu kaynakların birey için yeterli olması olarak tanımlamıştır.
Çevre Eksenli Yaşam Kalitesi	Van Kamp, Leidelmeijer, Marsman ve Hollander	Çevrenin ölçülebilir, mekânsal ve sosyal bileşenleri ile bu bileşenlerin algılanma biçimi ile değerlendirilmiştir. Göstergeleri; yaşam biçimi, kültür, toplum, güvenlik, doğal çevre, doğal kaynaklar, yapıları çevre, kamu hizmetlerine erişilebilirlik, ekonomi, sağlık ve kişisel niteliklerdir.
	Marans	Çevrenin nesnel niteliklerini bireyin öznel algısı ile olan etkileşimi üzerinden değerlendirmiştir. Çevrenin ölçülebilen mekânsal, fiziksel ve sosyal bileşenleri ve bu bileşenlerden duyulan memnuniyet ve yaşam tatmini sonucunda yaşam kalitesi oluşmaktadır.
	Pacione	Yaşam kalitesi, araştırmanın yapıldığı çevrenin ölçeğine, zaman dilimine ve sahip olduğu sosyal gruplara göre değişkenlik göstermektedir.
	Campell, Converse ve Rogers	Bireylerin iyi olma hali ile olarak tanımlamıştır. İyi olma halinin, kaynakların kalitesi ile bu kaynaklardan duydukları tatmin arasındaki ilişki olduğunu belirtmiştir. En doğru belirleme ölçütünün, bireylerin yaşamının farklı boyutları ile ilgili memnuniyetin ölçülmesi olduğu söylenmiştir. Memnuniyetin yanı sıra yaşanan ortamın ve bireysel özelliklerinin önemli olduğu vurgulanmıştır.
	Murdie ve diğerleri	Fiziksel çevre, konut kalitesi, kamusal hizmetler gibi nicel veriler ile grup nitelikleri ve deneyim gibi nitel veriler doğrultusunda bireyin algısına bağlı olarak yaşam kalitesi ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2.2 devamı

Öznel Algı Eksenli Y.K.	Costanza ve ark.	Bireysel gereksinimler ve mutluluk algısı etkilidir.
	Cheung	Fiziksel çevreden bağımsız bir biçimde sadece kişisel niteliklere dayalıdır. ‘İyi ve güzel hayat’ bakış açısı hâkimdir.
Ekonomik Eksenli Yaşam Kalitesi	The Economist Intelligence Unit’s Quality of Life Index	Ekonomik eksenli ele alınan yaşam kalitesi kavramı, refah, sağlık, güvenlik, toplum ve aile hayatı, iklim, iş güvenliği, siyasi özgürlük ve cinsiyet eşitliği konuları ön plana çıkmaktadır.
	Fuentes ve Rojas	Ekonomik refah algısı ile ilişkilendirilmiştir. Geçmişteki ve günümüzdeki ekonomik durum algısı, temel kişisel nitelikler (eğitim, sağlık, yaş, medeni durum vb.), sağlık durumu ve dini aktivitelere katılım konuları ele alınmıştır.
	Sirgy	Yaşam kalitesi modeli liberal bakış açısıyla oluşturulmuş olup ‘kapital’ kavramı ön plana çıkmıştır. bireysel kapital, ekonomik ve finansal kapital, doğal kapital, sosyal kapital ve inşa edilmiş kapital varlık ve zenginliği oluşturarak yaşam kalitesi ortaya çıkmaktadır.
Sağlık Eksenli Yaşam Kalitesi	Revicki ve diğerleri	Fiziksel, psikolojik, sosyal ve bedensel etkenler ile herhangi bir hastalık ya da tedavinin oluşturduğu etkinin öznel değerlendirmesi yaşam kalitesi kavramını ortaya çıkarmaktadır.
	Patrick ve diğerleri	Hastalık, zarar görme ya da sakatlık gibi bireyin algısını ve hayat gidişatını etkileyen durumların değerlendirilmesidir.
	Sprangers ve Schwartz	Bireyin sağlık durumunu etkileyen nedenler kapsamında değerlendirilmesidir.
	Carr ve diğerleri	Beklentiler ve deneyimler üzerinden ele alınan yaşam kalitesi kavramı, herhangi bir rahatsızlığın bireyin normal hayatına devam etmesini sınırlandırması ile ilgilidir.

Yaşam kalitesi Tablo 2.2’de de görüldüğü üzere pek çok farklı disiplinin ortak tartışma konusu olmuştur. Tez kapsamında ‘Çevre Eksenli’ yaşam kalitesi yaklaşımlarına ilerleyen bölümlerde ayrı bir başlık altında yer verilecektir.

Veenhoven yaşam kalitesi kavramını, insanın bireysel yaşamı üzerinden ele almakta olup refah ve mutluluk terimleri ile eşdeğer kullanmaktadır. Kavramın ele alınış biçimine göre bazen toplumun kalitesini bazen ise toplum vatandaşlarının mutluluğunu ifade ettiğini belirtmektedir (Veenhoven, 2000).

Veenhoven, Bireysel hayatın tek başına değerlendirilmesinin ya da yaşamın sadece bir bölümüne odaklanılmasının yaşam kalitesinin ölçülmesi için yeterli olmadığını belirtmektedir. Yaşamın bir bütün olduğunu bu nedenle yaşam kalitesinin ifade edilirken var olan tüm ekosisteme odaklanması gerektiğini ileri sürmektedir. Yaşam kalitesi Veenhoven'a göre, hayatı ve hayatı iyileştiren faktörleri kapsamaktadır. Yaşanabilir bir çevre, bireyin yaşayabilirliği, yaşamın faydası ve yaşamın takdiri olmak üzere 'Dörtlü Yaşam Kalitesi' modelini oluşturmuştur (Veenhoven, 2000). Tablo 2.3'de Veenhoven tarafından hazırlanmış olan 'Dörtlü Yaşam Kalitesi' gösterilmiştir.

Tablo 2.3 Veenhoven dörtlü yaşam kalitesi modeli (Veenhoven, 2000)

	Dış Kalite	İç Kalite
Yaşam Fırsatları	Çevrenin yaşanabilirliği	Bireyin yaşayabilirliği
Yaşam Sonuçları	Yaşamın faydası	Yaşamın takdiri

Tablo 2.3'de belirtilen 'Dış Kalite' çevresel bileşenlerin kalitesini, 'İç Kalite' bireysel anlamda kaliteyi ifade etmektedir. 'Yaşam fırsatları' dış kalite olarak yaşanabilirlik, iç kalite olarak ise yaşayabilirlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevrenin yaşanabilir olması iyi yaşam koşullarını (ekolojik çevre, temiz hava, sosyal çevre, özgürlük, eşitlik, sosyal güvenlik vb.), bireyin yaşayabilirliği (fiziksel ve psikolojik sağlık, yetenek vb.) ise kişinin yaşadığı süre boyunca karşılaştığı sorunlarla başa çıkabilme potansiyelini göstermektedir. 'Yaşam Sonuçları' bireyin hem çevresi hem de kendinden başka kişiler için ne derece fayda sağladığını sorgulamaktadır. Yaşamın faydası (iyi bir vatandaş olma, arkadaşlarla ilgilenme, iyi ve ahlaklı olma vb.), bireyin iyi bir yaşama sahip olması için kendisi dışındaki kişiler ve durumlar içinde fayda sağlaması gerektiğini, yaşamın takdiri ise yaşam tatmini ve mutlulukla ilişkili olarak yaşamını değerlendirme yöntemidir (Veenhoven, 2000).

Constanza ve diğerleri, yaşam kalitesini bireyin yaşamı boyunca karşılaştığı ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi ve memnuniyeti ile ilişkilendirmektedir. Birey kendi deneyimleri sonucunda elde ettiği algı ile yaşam kalitesini şekillendirmektedir. Bu nedenle yaşam kalitesi Constanza'ya göre aynı toplumda ve aynı şartlarda yaşayan bireylerde farklılık gösterebilmektedir. Bireylerin kültürel donanımı, eğitim düzeyi, ihtiyaçları ve bu ihtiyaçları karşılama kapasiteleri, duyulan tatmin ve memnuniyet

duygusu, karakter yapılarındaki farklılıklar gibi etkenlerden dolayı her bireyin edindiği algı sonucunda yaşam kalitesi farklı şekillenmektedir. Constanza bireylerin gereksinimlerini karşılaması için sahip olduğu kaynakların yaşam kalitesini etkilediğini söylemektedir. Sosyal sermaye, insan sermayesi, fiziksel kaynaklar ve doğal kaynaklar olarak 4 başlık altında toplamaktadır. Sosyal sermaye; bireyin sahip olduğu bağlantıları ve kurduğu ilişkileri, insan sermayesi; kişinin kendine kattığı bilgi, donanım ve düşünme becerisini, fiziksel kaynaklar; bireylerin gündelik ihtiyaçlarını karşılamak için kullandığı araçları ve doğal kaynaklar; bireylerin yenilenebilir ve yenilemez kaynaklardan yararlanabilme düzeyini ifade etmektedir (Constanza, 2007).

Bireyin yaşam kalitesi algısını yaşamın farklı alanlarındaki ihtiyaçları etkilemektedir. Bu durum bireyin yaşadığı sorunun ya da alanın bireyin hayatındaki önemi ile ilgilidir. Bu önem derecesi, bireyin yaşadığı zaman dilimine, toplumsal ve kültürel değerlerine göre değişkenlik gösterecektir (Yener, 2019).

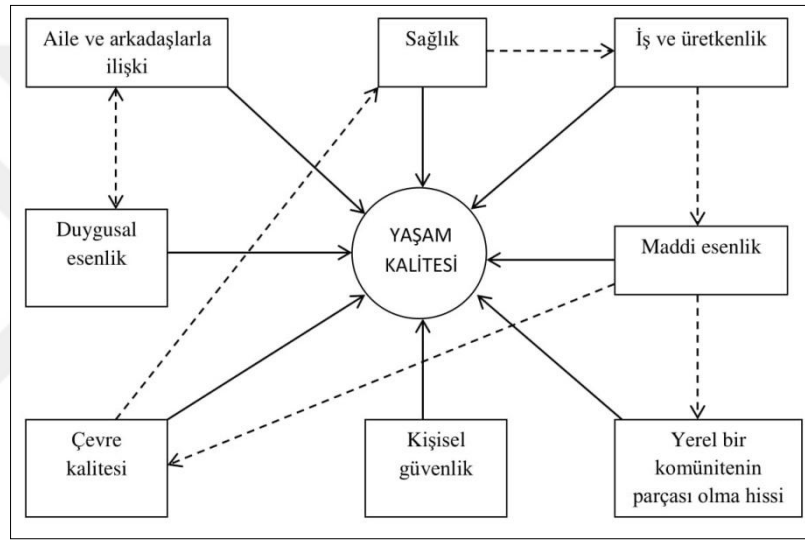
Sirgy yaşam kalitesi kavramını sosyo-ekonomik gelişme, kişisel fayda, toplum, kişisel gelişim, sürdürülebilirlik ve işlevsellik olmak üzere 6 kategoride ele almaktadır. Veenhoven ve Costanza'nın geliştirdiği yaşam kalitesi yaklaşımları ile Sirgy'nin kişisel fayda olarak ele aldığı yaşam kalitesi yaklaşımı örtüşmektedir. Bu kapsamda her birey yaşadığı şartlarını ve sahip olduğu hizmetleri değerlendirmekte ve bu durumda ortaya çıkan yaşam kalitesi toplumun algılanan yaşam kalitesi olmaktadır (Sirgy, 2011).

Rahman, Mittelhammer ve Wandschneider (2005), insan davranışlarını ele alan çalışmalarda, bireylerin genellikle daha yüksek bir yaşam kalitesi düzeyine ulaşmak için davranışlarını biçimlendirdiğini ve gerçek davranışın bunun yansıması olarak görüldüğünü var saymaktadır. Ekonomistler yaşam kalitesi yerine fayda kavramını kullanırken, psikologlar memnuniyet veya mutluluk terimini kullanmaktadır.

Yaşam beklentisi, okuryazarlık oranları, ölüm oranı vb. genellikle yaşam kalitesinin göstergeleri olarak kabul edilmektedir. Ancak bu göstergelerin hiçbirisi yaşam kalitesini ölçmek için tek başına yeterli değildir. Refahın çeşitli boyutlarının etkileşimleri tarafından belirlenen bileşik bir değişkendir. İnsanların gelir düzeyindeki değişiklikler, yaşam koşulları, sağlık durumu, çevre, güvenlik, stres, boş

zaman ve aile hayatından memnuniyet, sosyal ilişkiler gibi birçok değişken karmaşık şekillerde etkileşime girerek yaşam kalitesini belirlemektedir (Rahman ve diğer, 2005).

Rahman ve diğer (2005), bireylerin yaşam kalitesini doğrudan ölçülemeyen ancak çeşitli (nedensel-dışsal etkiler) değişkenlerle birlikte belirlenebilen ‘soyut kavramsal değişken’ (*abstract conceptual variable*) olarak yorumlamaktadır. Belirtilen değişkenlerin belirli bir doğruluk derecesinin bulunması gerekmektedir. Bu kapsamda yaşam kalitesine ilişkin 8 faktörlü yaşam kalitesi modeli oluşturulmuş olup Şekil 2.2’de gösterilmiştir.



Şekil 2.2 Yaşam kalitesinin 8 bileşeni (Rahman ve diğer, 2005)

Yaşam kalitesi kavramını Dünya Sağlık Örgütü; kişinin ruhsal ve fiziksel sağlığı, başkaları ile kurmuş olduğu sosyal ilişkileri, ne derece özgür olduğu ve yaşadığı çevreye ilişkin başlıca özellikleri ile etkileşimleri, bireylerin hayat içerisindeki durumlarını, beklentilerini, ait hissettikleri kültür yapıları ve sahip oldukları değerler sistemi çerçevesinde yaşantılarını algılama biçimi ve değerlendirmeleri olarak tanımlamaktadır (Bıçk, 2015; Gür, 2014). Dünya Sağlık Örgütü tarafından söz konusu ‘algı’nın belirlenmesine yönelik bir model geliştirilmiş ve bu yaşam kalitesi modeli, fiziksel sağlık, psikoloji, bağımsızlık düzeyi, sosyal ilişkiler, çevre, maneviyat-din-kişisel inançlar olmak üzere altı ana bileşenden oluşmakta olup Tablo 2.4’de gösterilmiştir (Gür, 2014).

Tablo 2.4 Dünya Sağlık Örgütü yaşam kalitesi modeli (WHO, 1997; aktaran Gür, 2014)

Bileşenler	Alt Bileşenler
Fiziksel Sağlık	• Enerji ve yorgunluk • Acı ve rahatsızlık • Uyku ve dinlenme
Psikoloji	• Fiziksel görünüş • Pozitif duygular • Negatif duygular • Özsaygı • Düşünme, öğrenme, hafıza ve konsantrasyon
Bağımsızlık Düzeyi	• Hareketlilik • Günlük yaşam aktiviteleri • Tıbbi maddelere ve yardıma bağımlılık • Çalışma kapasitesi
Sosyal İlişkiler	• Kişisel nitelikler • Sosyal destek • Cinsel aktivite
Çevre	• Finansal kaynaklar • Özgürlük ve fiziksel güvenlik • Sağlık ve sosyal bakım merkezlerine erişilebilirlik ve bunların kalitesi • Konut çevresi • Yeni bilgi ve beceriler kazanma olanakları • Rekreatif aktivite olanakları ve katılım • Fiziksel çevre (hava kirliliği, gürültü, trafik, iklim vb.) • Ulaşım
Maneviyat- Din- Kişisel İnançlar	• Kişisel inançlar • Maneviyat • Din

Toronto Üniversitesi, Yaşam Kalitesi Araştırma Birimi tarafından yaşam kalitesi modeli geliştirilmiştir. Geliştirilen model, Dünya Sağlık Örgütü'nün geliştirmiş olduğu tanım ve açıklamalara benzer bir yol izlemiştir. Sağlık ve esenlik bileşenlerini belirlemeye yönelik hazırlanmış olan yaşam kalitesi modeli, bireyin yaşamı boyunca karşısına çıkan fırsatlardan haz duyma derecesini, temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılama düzeyini, fiziksel ve dini işleyişlerini, çevreleri ile olan bağlantılarını ve etkileşimlerini gerçekleştirme ve geliştirme fırsatları üzerinde durmuştur. Oluşturulan modelde önemli olan nokta bireyin yaşamı boyunca karşılaştığı fırsat ve olanaklardan duyduğu 'hoşlanma derecesi'dir. Yaşam Kalitesi Araştırma Birimi, yaşam kalitesini, 'Var Olmak/Varlık', 'Ait Olmak/Aidiyet' ve 'Olmak/Gerçekleştirmek/Uygunluk' olmak üzere 3 ana başlık altında incelemiştir

(Eriş, 2012; Gür, 2014). Tablo 2.5’de Toronto Üniversitesi yaşam kalitesi modeli gösterilmiştir.

Tablo 2.5 Toronto Üniversitesi yaşam kalitesi modeli (Eriş, 2012)

Var Olmak/Varlık	Bireyin kim olduğu ile ilişkilidir.
Fiziksel varlık	• Fiziksel sağlık • Kişisel hijyen • Beslenme • Egzersiz yapmak • Giyinmek ve giyim • Genel fiziksel görünüş
Psikolojik varlık	• Psikolojik sağlık • Özsaygı, benlik ve otokontrol • Hisler • Birey olarak kendini olumlu değerlendirme
Ruhsal/ Manevi varlık	• Kişisel değerler • Manevi inançlar • Kişisel davranış standartları
Ait Olmak/Aidiyet	Bireyin çevresiyle olan ilişkisi ve bağlantılarıdır.
Fiziksel aidiyet	• Bireyin aile yaşamı • Fiziksel çevresi ile olan ilişkileri • İş/ okul yaşamı • Komşuluk ilişkileri
Sosyal aidiyet	• Mahalle, iş, okul, aile, arkadaş ve ait olunan toplum tarafından samimi bir şekilde kabul görme
Toplumsal aidiyet	• Yeterli gelir • Sağlık ve sosyal hizmetler • İstihdam • Eğitim ve rekreatif programlar ile toplumsal etkinlik ve aktivitelere bireyin katılımı
Olmak/Gerçekleştirmek/Uygunluk	Kişisel amaçlar, umutlar ve arzularla ilgilidir.
Pratik uygunluk	• Sağlık veya sosyal gereksinimlerle ilgilenmek • Okul veya gönüllü aktivitelerde bulunma • Maaşlı iş • Eysel aktiviteler
Serbest zamanlar için uygunluk	• Bireyin rahatlama ve stresini azaltan etkinliklerde bulunması (hobi, spor vs.)
Gelişmeyi gerçekleştirmek	• Bilgi ve becerilerin gelişmesini sağlayacak aktiviteler • Bireyin yaşamındaki değişimlerle başa çıkma kabiliyeti ve uyum becerisi

2.4 Yaşam Kalitesi Göstergeleri

Sosyal bilimler ve şehir planlama alanında çalışan araştırmacılar günümüzde 2 temel konu ile karşılaşmaktadırlar. İlki, yaşam kalitesinin ölçülmesi ve anlamı diğeri ise yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde kullanılacak parametreler ve/veya göstergelerin belirlenmesidir (Marans, T., çev., 2007).

Yaşam kalitesinin çok boyutlu bir kavram olması ve birçok disiplinin ortak tartışma konusu haline gelmesi kavramın tek bir ölçüt üzerinden değerlendirilmesini mümkün kılmamaktadır. Bu nedenle ölçütlerle ilgili evrensel bir sistem ya da standart bulunmamaktadır. Zaman içerisinde yaşanan toplumsal ve sosyal değişimler ile sorgulama/tartışma konusu olduğu disiplinin değerlendirme sistemine göre, yaşam kalitesi yaşamın farklı boyutlarıyla değerlendirilmekte bu nedenle farklı çalışmalarda farklı şekillerde ele alınmaktadır. Bu nedenle yaşam kalitesi, odak noktası olduğu konu ya da disipline göre farklı değerlendirmeler ve sonuçlar ile karşımıza çıkmaktadır.

Yaşam kalitesi araştırmalarının ağırlıklı olarak ekonomik göstergeler ile açıklanmasının zaman içerisinde yetersiz kaldığı, bunun dışında sosyal, çevresel, mekânsal, kültürel ve toplumsal faktörlerinde bireyin yaşam kalitesini doğrudan etkilediği anlaşılmış olup ‘sosyal göstergeler’ yaşam kalitesinin belirlenmesinde ön plana çıkmıştır.

2.4.1 Nesnel ve Öznel Göstergeler

Araştırmacılar, yaşam kalitesinin 2 boyutu olduğu konusunda ortak bir noktada birleşmektedirler. Bu boyutlar, bireyin yaşamından tatmin olmasını sağlayan ve memnuniyet derecesini belirleyen içsel psikolojik mekanizmalar ile içsel mekanizmaları şekillendiren dışsal koşullardır (Tekeli, 2010).

Dışsal koşullar; bireylerin yaşadıkları çevreyi açıklayan, belirlenen ölçütlere göre yaşam koşullarını ele alan ve somut olarak ifade edilebilen nesnel/objektif göstergeleri, içsel mekanizmalar ise bireylerin yaşadıkları çevreyi ve kendi yaşam kalitelerini algılamalarını ve hayattan duydukları memnuniyet düzeylerini gösteren öznel/sübjektif göstergeleri ifade etmektedir (Okumuş, 2014; Yetim, 2018).

Nesnel göstergeler, yaşam kalitesi yüksek bir yaşam süreci için gerekli ve nesnel olarak ölçülebilen maddi koşullar üzerinde durmaktadır. Bireylerin algısına ve deneyimlerine göre değişkenlik göstermeden istatistiki veriler ve sayımlarla değerlendirilmektedir (Güzeldağ, 2019; Tekeli, 2010).

Öznel göstergeler, nesnel göstergeler ile belirlenen koşullardan etkilenen bireyin, öznel değerlendirme sistemine göre değerlendirmesi sonucunda oluşan algısı ile tatmin, doyum, haz, mutluluk ve memnuniyet düzeyini belirlemektedir.

McCall, mutluluk ile yaşam kalitesini ilişkilendirmiş ve yaşam kalitesini açıklamanın en iyi yolunun bireylerin mutluluk ile ilgili talep ve beklentilerinin karşılanma düzeylerinin ölçülmesi gerektiğini belirtmiştir (Çoban, 2018).

Özetlemek gerekirse, bireyin mutluluk ya da mutsuzluk durumu, tatmin ya da tatminsizliği, memnuniyet derecesi öznel yaşam göstergelerini; konutun fiziksel koşulları, bireyin eğitim ya da gelir düzeyi ise nesnel yaşam göstergelerini göstermektedir. Örneğin, bireyin sahip olduğu konutun nitelikleri yaşam kalitesinin nesnel boyutunu belirlerken sahip olduğu konuttan duyulan tatmin duygusu ise yaşam kalitesinin öznel boyutunu belirlemektedir.

2.4.2 Yaşam Kalitesi Göstergelerine Farklı Yaklaşımlar

Yaşam kalitesinin göstergelerinin geliştirilmesinde karşımıza çıkan bir ikilem bulunmaktadır. İyi yaşamın ne olduğunun bireylerin kendi seçmelerine dayandırılması gerekmektedir. Bu durumda iyi yaşamın ne olduğu öznel olarak saptanmaktadır.

Öznel ölçütlere dayanan olguların bir politika konusu olması ve geliştirilmesinin planlanmasında birçok kavramsal sorun çıkmaktadır. Oysa yaşam kalitesi kavramının geliştirilmesi ve buna bağlı olarak göstergelerin ortaya konulması arayışının gerisinde toplumsal politikaların akılcılığının geliştirilmesi ve bu politikaların yeterli hale getirilmesi kaygısı bulunmaktadır. Bunun için de geliştirilecek ölçütlerin olabildiğince nesnel olması gerekmektedir (Tekeli, 2010, s.85).

Öznellik ve nesnellik düzeyinin belirlenmesi ve yaşam kalitesi göstergelerinin geliştirilmesinde ortaya çıkan bu ikilemin çözülmesinde değişik yaklaşımlar kullanılmıştır.

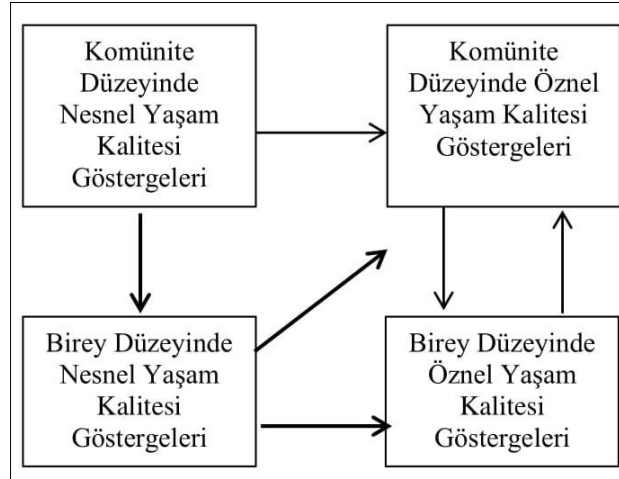
- Hazcılık (hedonizm): ‘Haz veren iyidir’ düşüncesi çıkış noktasını oluşturmaktadır. Yaşamın anlamı ‘haz’da saklıdır. Bu görüş, bir yaşam deneyiminin sadece yaşandıktan sonra değerlendirilebileceğini savunmaktadır. Ön koşulu olayın/zamanın yaşanmış olmasıdır. 2 tür hazcılık olduğu düşünülmektedir. “Bunlardan birincisi eylemi yapanda doğurduğu etkiyi esas alan hazcılıktır. İkincisi ise eylemi yapanın başkalarında yarattığı hazzı hesaba katmaktadır” (Tekeli, 2010, s.85).
- Yararcılık (utilitarianizm): Jeremy Bentham ve John Stuart Mill yararcılığı ahlak ve siyaset ilkesi olarak ele almaktadır. Yararın artmasını yaşamın temel ilkesi olarak değerlendirmektedir. Temeli hazcı bir dünya görüşü olsa da yararın ölçülebilir ve politikaya yol gösterir biçimde tanımlanmasına önem vermişlerdir. Bentham bireyin eylemlerinin yararlılığını, o eylemin yarattığı haz ve acının derecesine göre değişkenlik gösterdiğini savunmaktadır. Bu nedenle söz konusu yarar, her bireyde farklı değerlendirilecektir. Yararcılık, her bireyi tek tek değerlendirmekten ziyade o toplumdaki ortalama bireyi tek bir birey olarak ele almaktadır. Her toplumda önceden belirlenmiş ve kabul görmüş değerler sisteminin olduğu varsayılmaktadır. Bu şekilde hem iyi olanın ölçütü nesnelleşmekte hem de toplumun iyisi, bütün bireylerin toplamı olarak değerlendirilmektedir (Tekeli, 2010).
- İstek Kuramları: iyi yaşamı, hazcılıktan farklı olarak yaşam deneyiminin gerçekleştirilmesini ön koşul olmaktan çıkarmaktadır. İnsanların tercihlerini sadece yaşadıkları deneyimlerinin belirlemeyeceğini, dünyanın farklı yerlerinde yaşanan olaylarında etkileyeceğini kabul etmektedir. Bir bireye ait yaşam kalitesi, o bireyin isteklerinin ne derece gerçekleştiği ile ilişkilidir. Bu isteklerin doğrudan kişinin kendisi tarafından gerçekleştirilmesi koşul değildir.

Tekeli (2010), birbirine benzeyen objektif şartlara sahip toplumlarda, yaşam kalitesi ölçümlerinin öznel olarak değerlendirilmesi sonucunda farklı sonuçlar verebileceğini çünkü yaşam kalitesi göstergelerinin, öznel göstergeler ile farklılaştığını belirtmektedir. Yaşam kalitesinin öznel değerlendirme sistemi ile

farklılık göstermesinin hem bireysel hem de komünite (toplumsal) düzeyinde gerçekleştiğini bu nedenle 4 tür yaşam kalitesi ölçütünün ortaya çıktığını belirtmektedir.

- *Bireysel Düzeyde Yaşam Kalitesi Öznel Ölçütleri*, bireylerin yaşadıkları hayattan duydukları memnuniyeti, tatmin derecesi, mutluluk ya da mutsuzluğu, iyi olma hali gibi içinde bulundukları durum hakkındaki öznel değerlendirme sistemini ifade etmektedir.
- *Komünite Düzeyinde Yaşam Kalitesi Algılaması Ölçütleri*, bireylerin yaşamlarını sürdürdükleri topluma ait duygu ve düşüncelerini belirlemeyi aynı zamanda bireyin yaşadığı topluluktaki yaşam kalitesini etkileyebilecek durumlara katılma derecesini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.
- *Bireysel Düzeyde Yaşam Kalitesi Nesnel Ölçütleri*, bireysel düzeyde olan değerlendirmelerin temelini öznel değerlendirmelere dayanmasından kaynaklı tanımlanmasında ve belirlenmesinde zorluklar bulunduğu belirtilmektedir. Burada önemli olan bireylerin işlevlerini yerine getirirken kullanacağı kapasitelerin ve metaların eksikliklerinin ölçülmesi gerektiğidir.
- *Komünite Düzeyinde Yaşam Kalitesinin Nesnel Değerlendirme Ölçütleri*, bireyin içinde bulunduğu toplumun sahip olduğu nitelikleri, bireyin yaşam kalitesinin derecesini belirlemektedir. Bu nedenle bireyin kaliteli bir yaşam geçirmesi için yaşadığı toplumun niteliklerinin hangi düzeyde olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ekonomik, sosyal, çevresel, kültürel, eğitim düzeyi vb. konuları kapsayan göstergelerden oluşmaktadır.

Şekil 2.3’de Tekeli (2010) tarafından belirlenmiş olan 4’lü yaşam kalitesi göstergelerinin birbirleri ile olan etkileşimi gösterilmiştir.



Şekil 2.3 Dört ölçütlü yaşam kalitesinin birbiriyle etkileşimi (Tekeli, 2010)

Hem komünite düzeyinde hem de birey düzeyinde, yaşam kalitesi değerlendirmesine ilişkin kullanılan nesnel göstergeler kişinin algıladığı öznel göstergelerden farklıdır. Bireyin iyi ya da mutlu olması, yaşadığı hayattan tatmin duyması ya da memnuniyetinin yüksek olması nesnel göstergelerden ziyade öznel göstergelerle belirlenmektedir. Bireyin kendi kapasitesine göre içinde yaşadığı topluluğu algılaması da değişmektedir. Bireyin kişisel mutluluğunu asıl belirleyecek olan sahip olduğu yaşam kalitesi konusundaki öznel algısıdır. Birey ve komünite düzeyinde değerlendirilen yaşam kalitesine ilişkin öznel ve nesnel göstergeler Tablo 2.6’da gösterilmiştir (Tekeli, 2010).

Tablo 2.6 Komünite ve birey düzeyinde yaşam kalitesinin nesnel ve öznel göstergeleri (Tekeli, 2010)

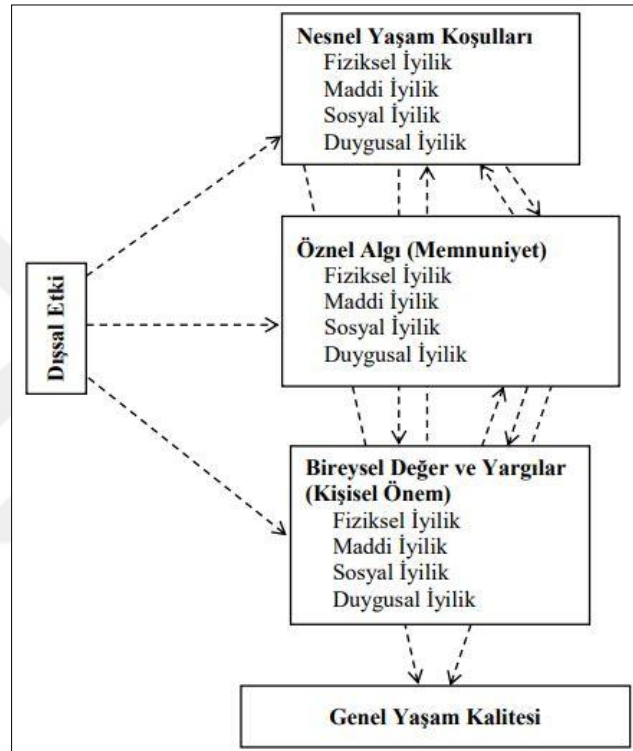
<u>Nesnel</u>	<u>Öznel</u>
<i>Komünite Düzeyinde Yaşam Kalitesi</i>	
Çevre kalitesi	Risksiz bir yaşam çevresi
İnsan kaynağı	Yüksek bir yaşam kalitesine sahip bir komünite oluşturmaya uygun nicelik ve nitelikte insan kaynağının varlığı
Sağlık durumu	Güvenli ve sağlıklı yaşam sağlayan komünite
Eğitim durumu	Eğitimin mükemmeliyeti ve fırsatların yüksekliği
Ekonomik performans	Komünitenin sağladığı ekonomik fırsatların algılanması
Toplumsal bütünleşmesi	Yabancılaşma ve dışlanma duygusu

Tablo 2.6 devamı

Siyasal sistemin niteliği	Komünitenin kararlara katılıma açık olma derecesi
Yerleşme kalitesi	Keyifli ve yer duygusu oluşturan bir yaşam
<i>Birey Düzeyinde Yaşam Kalitesi</i>	
Doğal çevre ile ilişki kurma biçimleri	Doğayla uyumlu yabancılaşmamış bir yaşam duygusu
Sağlıkla ilgili yaşam kalitesi göstergesi	Tam iyi olma hali duygusu
Eğitim düzeyi ve bilgisi	Eğitim başarısı ve dünyanın gelişmiş bilgilerine ulaşabilme duygusu
Gelir düzeyi	Gelirini tatmin edici bulma duygusu
Sanatsal ve bilimsel başarısı	Sanat ya da bilimsel etkinliklerde başarı duygusu
Toplumsal farklılaşma ve katmanlaşmadaki konumu	Toplumda saygı görme duygusu
Siyasal sürece katılma düzeyi	Haklarının korunduğu ve toplumsal bir özne olduğu duygusu
Yaşadığı yerleşmenin kalitesi	Yaşadığı yerleşmeden ve kurduğu sosyal ilişkilerden tatmin duygusu

Tablo 2.6’da görüldüğü üzere, bireyin içinde yaşadığı komünite öznel olarak değerlendirilmektedir. Bu duruma iki farklı türde yaklaşmak mümkündür. Birincisi, kişinin yaşadığı komüniteyi ne kadar tanıdığı ve nesnel yaşam kalitesi göstergelerini ne kadar bildiği; ikincisi, kişinin yaşamını sürdürdüğü komüniteyi ne şekilde algıladığı, yorumladığı ve kendisine hangi değerleri ne şekilde yüklediği üzerinde durmaktadır. Birey düzeyinde yaşam kalitesi, iyi olma, başarı, tatmin olma, mutlu olma, memnuniyet düzeyi yüksek olması gibi duygulardan meydana gelmektedir. Öznel göstergeler her ne kadar nesnel göstergelerden etkilense de, öznel göstergeleri bireyin yaşamından elde ettiği deneyimler oluşturmaktadır (Tekeli, 2010). Tablo 1.6’da gösterilen kavramlar tek başına ölçüm için yeterli değildir. Bölüm üçte ayrıntılı olarak göstergelerin alt basamakları incelenecektir.

Felce ve Perry yaşam kalitesini ‘kişisel değer ve yargılar, öznel göstergeler ve nesnel göstergeler’ olmak üzere 3 grupta incelemiştir. Nesnel göstergeler, herkes tarafından değerlendirilmesi aynı olan, maddi, fiziksel, sosyal ve duygusal faktörleri ifade ederken; öznel göstergeler, nesnel göstergelerin bireyler tarafından nasıl algılandığı ve yorumlandığı ile ilgilidir. Felce ve Perry tarafından geliştirilen yaşam kalitesi modeli Şekil 2.4’de gösterilmiştir (Felce ve Perry, 1995; aktaran Yetim, 2018).



Şekil 2.4 Felce ve Perry yaşam kalitesi göstergeleri (Felce ve Perry, 1995; aktaran Yetim, 2018)

Şekil 2.4’de dışarıdan gelen her etkinin nesnel yaşam koşullarını, öznel algıyı ve bireysel değerleri etkilediği görülmektedir. Yaşam kalitesinin belirlenmesi amacıyla kullanılan göstergelerin birbiriyle olan ilişkisi ve etkileşimi sonucunda ise genel yaşam kalitesi ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (The Organisation For Economic Co-Operation And Development- OECD) tarafından hazırlanan yaşam endeksi çalışmalarında kullanılan göstergeler ve alt başlıkları Tablo 2.7’de gösterilmiştir. OECD söz konusu göstergeleri ülkelerin yaşam kalitesi düzeylerinin belirlenmesinde ve karşılaştırılmasında kullanmaktadır. 2012 yılından beri OECD tarafından düzenli

olarak yapılan ülkelerin yaşam kalitesi düzeyi karşılaştırılmasında, Türkiye, 38 ülke arasında 36. sırada yer almıştır (Yetim, 2018).

Tablo 2.7 OECD yaşam kalitesi göstergeleri (OECD, 2016; aktaran Yetim, 2018)

Konular	Göstergeler
Konut	Kişi başına düşen oda sayısı Konut harcamaları Temel konut özellikleri
Gelir	Harcanabilir hane halkı gelir düzeyi Hane halkı zenginliği
İş ve çalışma hayatı	Çalışma oranı Uzun dönemli işsizlik oranı Kişisel kazançlar İş ve çalışma güvenliği
Topluluk	Sosyal ağların kalitesi
Eğitim	Eğitimsel kazanımlar Eğitimde geçen süre Öğrencilerin matematik, okuma ve bilim yetenekleri
Çevre	Hava kirliliği Su kalitesi
Sivil katılım	Seçmen katılımı Danışma
Sağlık	Beklenen yaşam süresi Algılanan sağlık statüsü
Yaşam memnuniyeti	Genel yaşam memnuniyeti
Güvenlik	İntihar oranı Saldırı oranı
Çalışma- yaşam dengesi	Çok uzun saat çalışanların oranı Tatil ve kişisel bakıma ayrılan zaman

Tablo 2.7 incelendiğinde OECD yaşam kalitesi göstergelerinin ağırlıklı olarak nesnel göstergeler üzerinden gerçekleştirdiği görülmektedir. Öznel göstergeler, sadece yaşam memnuniyeti başlığı altında ‘genel yaşam memnuniyeti’ olarak incelenmiştir. Tekeli (2010), bu durumu şu şekilde açıklamıştır; yaşam kalitesi göstergelerinin belirlenmesinde önemli olan noktanın, çalışmanın yapıldığı komünitenin ölçeği olduğunu ve komünitenin büyüklüğü arttıkça öznel değerlendirmelerin görece öneminin azaldığını belirtmiştir. Komünitenin ölçeği değiştikçe anlamlı göstergelerin neler olacağı da aynı şekilde değişmektedir. OECD çalışmalarını, ülkeler arası yaşam kalitesi düzeyinin karşılaştırılması temelinde yaptığı için ağırlıklı olarak nesnel göstergeleri kullanmıştır.

Yapılan çalışmalar, yaşam kalitesinin çok boyutlu olduğunu bu yüzden tek bir ölçüt üzerinden değerlendirilemeyeceğini göstermektedir. Evrensel olarak kabul görmüş ve standart bir tanımının olmaması yaşam kalitesinin farklı ele alış biçimlerinin olduğunu bu nedenle sorgulama alanı olduğu her disiplinde farklı göstergelerin belirlendiği görülmektedir. Yaşam kalitesi göstergeleri, çalışmanın yapılacağı komünitenin ölçeğine ve kapasitesine, toplumun sosyal ve kültürel değerlerine ve yaşam kalitesi ile ilişkilendirilen konunun özüne göre belirlenmektedir.

Geliştirilen göstergelerin başarılı bir biçimde uygulanabilmesi için, oluşturulan göstergelerin ölçülmek istenilen komünite için yeterli düzeyde olması, göstergelerin değerlendirilmesi için kullanılacak olan donelerin kurumsal olarak toplanması ve hata payı içermemesi, çelişkiye sebep olacak göstergelerin kullanılmaması ve komünite ölçeğinin belirlenen göstergeler ile uyumlu olmasıdır (Tekeli 2010).

2.4.3 Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler

Yaşam kalitesi, bireyin yaşadığı topluluğun, siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal değerlerine göre, herkes tarafından ölçülebilen, sonuçları somut değerlere dayanan nesnel göstergeleri öznel algısına göre değerlendirmesidir. Bu nedenle yaşam kalitesi toplumdan topluma farklılık göstermekte ve bu farklılığı nesnel göstergeler değil bireyin nesnel göstergeleri algılayış biçimi ortaya çıkarmaktadır.

Holmes ve Dickerson'a göre yaşam kalitesi, soyut ve kompleks bir kavramdır. Yaşam kalitesinin ruhsal, sosyal ve bireysel boyutlarını odak noktası haline getirmişlerdir. Yaşam kalitesini etkileyen faktörleri ise yaşam memnuniyeti, benlik saygısı, fiziksel aktivite, kıyaslama, deneyim/tecrübe, ekonomik durum, sağlık durumu ve duygusal durum olmak üzere 8 başlıkta değerlendirmişlerdir. Bunge, fiziksel, biyososyal, psikolojik, teknik, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel faktörlerle yaşam kalitesini etkileyen faktörleri belirlemiştir (Yetim, 2018).

Yaşam kalitesinin tek bir tanımı olmadığı ve birçok disiplinin ortak konusu olduğu düşünüldüğünde yaşam kalitesini etkileyen faktörler için de evrensel olarak kabul edilmiş tek bir sınıflandırma bulunmamaktadır. Ancak, genel olarak yaşam kalitesini etkileyen faktörler objektif/nesnel bileşenler olarak, medeni durum, cinsiyet, yaş, sosyal destek, gelir düzeyi, eğitim durumu, yaşanılan konut ve

özellikleri, iş hayatı, sağlık ve çalışma koşulları, boş zamanlarda gerçekleştirilen aktiviteler ve güvenlik başlıkları altında incelenecektir.

2.4.3.1 Cinsiyet

Cinsiyet ve yaşam kalitesi arasında, bireyin bulunduğu komününin toplumsal, sosyal ve kültürel standartlarına göre değişkenlik gösteren güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Özellikle, geri kalmış ve/veya gelişmekte olan ülkelerde sık görülen ataerkil, geleneksel ve muhafazakâr toplum yapısından kaynaklı, iş ve eğitim hayatında cinsiyet açısından büyük farklılıklar görülmektedir. Çalışmalarına izin verilmeyen ya da gönüllü olarak çalışmak istemeyen kadınların, ekonomik gücünün bulunmaması ve eşinin maddi gücüne ve sağlık imkânlarına bağlı kalması özgürlüklerini büyük ölçüde kısıtlamakla birlikte yaşam kalitelerinin düzeyi eşlerinin imkan ve koşullarına bağlı kalmaktadır. Bunun dışında toplum tarafından kadınlara yüklenen ev işi, temizlik, çocuk bakımı, yemek vb. gibi sorumluluklardan dolayı kadınların erkeklere oranla yaşam kalitesinin daha düşük olduğu, artan sorumluluklarla beraber iş hayatında da erkeklere göre daha az verimli oldukları tespit edilmiştir (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016).

Öznel göstergeler kapsamında cinsiyet farklılığı açısından yapılmış olan çalışmalara bakıldığında, bireylerin yaşamlarını sürdürdüğü bölgeler/şehirler, sahip oldukları sosyal ve ekonomik koşullar ve ait oldukları kültür yapılarında karşılaşılan nüanslardan dolayı birbirinden farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bazı çalışmalarda kadının yaşam kalitesi erkeklerden çok daha yüksek, bazı çalışmalarda daha düşük çıkarken bazı çalışmalarda ise cinsiyet değişikliğinin yaşam kalitesi açısından hiçbir anlamı bulunmamıştır.

2.4.3.2 Yaş

Yaşam kalitesi çalışmalarında belirli bir yaş dönemine odaklanılması (ergenlik ve yaşlılık dönemi gibi) yaş faktörünün önemli bir kriter olduğunu göstermektedir. Yaş faktörünün her konuda önemli olduğuna dikkat çekilse de yapılan çalışmalar özellikle yaşlıların yaşam kalitesi üzerine yoğunlaşmakta ve artan sağlık problemleri ile birlikte sosyal ve fiziksel aktivitelerin azalmasından dolayı yaşam kalitelerinin önemli ölçüde azaldığını ortaya koymaktadır. Yaşlılık dönemi yaşam kalitesinin en

düşük olduğu dönemi işaret etmektedir. Emeklilik maaşının yetersizliği, sağlık problemleri, fiziksel aktivitelerde önemli ölçüde azalma, ölüm korkusu, statü kaybı, yalnızlık ve terk edilme endişesi gibi etkenler başlıca yaşam kalitesini düşüren faktörlerdir (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016).

2.4.3.3 Medeni Durum

Gelişmekte olan ve/veya geri kalmış ülkelerdeki toplum yapısından dolayı bireyin evli veya bekâr olmasından ziyade dul ya da boşanmış olması önem teşkil etmektedir. Bekâr veya evli olmak herkes tarafından kabul görmüş bir durum iken bireyin dul ya da boşanmış olması toplum tarafından kabul görmemekle birlikte özellikle kadının ötekileştirilmesine neden olmaktadır. Bu durum kadın-erkek eşitsizliği ve namus kavramının kadın üzerinden değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Erkeklerden ziyade boşanmış ya da dul kadınların toplum tarafından dışlandığı, maddi geçim sıkıntısıyla karşı karşıya kaldığı, zaman zaman hor görüldüğü, toplumun tepkisini çekmemek adına özgürlüklerinin kısıtlandığı ve her davranış ve tutumunun namusla ilişkilendirildiği ve bu nedenle yaşam kalitesinin oldukça fazla düştüğü gözlemlenmektedir.

Ganz ve arkadaşları tarafından yaşam kalitesi ile medeni durum arasında bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur. Kanseri hastalar üzerinde 1991 yılında yapılan çalışmada, evli olan bireylerdeki yaşama arzusunun ve yaşam kalitelerinin bekâr bireylere kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır (Yetim, 2018).

Aynı zamanda evli olan veya bir eş ile beraber yaşayan bireylerde yalnızlık algısının azalması ve hem sosyal hem de ekonomik açıdan kendisini daha güçlü hissetmesi de yaşam kalitesinin yükselmesine olanak sağlamaktadır.

2.4.3.4 Eğitim

Eğitim, bireyin toplumda yer edinmesine, söz sahibi olmasına, kendini ifade edebilmesine, kişisel gelişimini arttırmasına, istihdam fırsatının sağlanmasına ve bu nedenle maddi gücünü elde etmesine ve farklı sosyal gruplara dâhil olabilmesine katkı sağlamaktadır. Eğitim düzeyi yüksek bireylerin nitelikli bir işe ve yüksek gelir düzeyine sahip olması ve çok daha iyi sosyal olanakların varlığına imkân sağlaması yaşam kalitelerini arttırmaktadır. Eğitim düzeyi düşük bireylerin ise yoksulluk, kötü

istihdam şartları, işsizlik, maddi yetersizlikler, sosyal olanaklardan yararlanamama, temel gereksinimlerini karşılayamama ve bunlardan kaynaklı hem psikolojik hem de fiziksel rahatsızlıkların artması bireylerin yaşam kalitesini önemli ölçüde düşürmektedir.

2.4.3.5 Gelir Düzeyi

Gelir düzeyi, bireyin sadece temel gereksinimlerini karşılamamanın yanı sıra, sağlık, eğitim, sosyal olanaklar, konut kalitesi, boş zamanda gerçekleştirilen aktiviteler, seyahat, toplumda yer edinme ve genel yaşam tarzı gibi konularla doğrudan ilişkilidir. Sadece nesnel göstergeleri değil aynı zamanda bireyin öznel değerlendirme sistemini de doğrudan etkileyen gelir düzeyi, yaşamdan duyulan tatmin, mutluluk, memnuniyet ve haz gibi duyguların derecesini de belirlemektedir. Düşük gelir düzeyine sahip bir ailenin gecekonduda ya da herhangi bir niteliksiz konutta ve sağlıklı koşullarda yaşamasına, hayatı kolaylaştıran kimi eşyalara sahip olamamalarına, kirada yaşamalarına, herhangi bir mülk ya da gayrimenkul sahibi olamamalarına ve sosyal güvencelerinin bulunmamasına neden olmaktadır. Bunlar gelir düzeyinin nesnel göstergelerini belirlerken, yaşamlarından memnun olmamaları, yaşam kaygısı duygularının yüksek olması, hayattan tatmin olmamaları ve mutsuzluğun hâkim olması ise öznel göstergelerinin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır (Çoban, 2018).

Gelir düzeyi bireylerin, sosyal ve mental açıdan sağlıklarını, kendilerine olan güvenini, iş ve özel hayatlarındaki başarılarını ve doyumlarını doğrudan etkilemektedir. Hayatın genelini etkileyen gelir düzeyi, yaşam kalitesinin en önemli belirleyicilerinden biridir. Yoksul bireylerin yaşam kalitesinin, gelir düzeyi yüksek olan bireylere göre çok daha düşük olduğu gerçeği herkes tarafından onaylanan bir gerçek olsa da gelir düzeyi tek başına yaşam kalitesi belirleyicisi olmamaktadır. Diener'e göre gelir düzeyi ile birlikte değişen statü ve güç gibi faktörlerin bireyin özde iyi olmasında etkili olduğunu ve bu durumun bireyin bulunduğu cemiyet içerisinde değişkenlik gösterebileceğini belirtmiştir. Yaklaşımına göre bireyin gelir düzeyinin artmaya devam etmesi cemiyet içerisindeki statüsünü de arttıracığı anlamını taşımamaktadır. Bireyin elde ettiği gelir, yaşadığı sosyal çevreye göre anlam kazanmaktadır (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016; Çoban, 2018).

2.4.3.6 Sağlık

Bireyin yaşamın tüm yönlerinde aktif olarak rol alabilmesi için sadece fiziksel olarak değil sosyal ve psikolojik açıdan da sağlıklı olması gerekmektedir. Bireyin istihdam ederek gelir sahibi olabilmesi ve hayatını daimi olarak sürdürüp temel gereksinimlerini karşılayabilmesi için sağlığa bağlı yaşam kalitesinin iyi olması gerekmektedir. Dünya Sağlık Örgütü 1946 yılında bireyin tam iyilik haline ulaşabilmesi için sadece fiziksel olarak iyi olmasının yeterli olmadığını aynı zamanda sosyal ve ruhsal açıdan da iyiye ulaşılması gerektiğini ifade etmiştir (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016; Çoban, 2018).

Yapılan araştırmalar yaşam kalitesinin olumlu yönde etkilenmesinde bireylerin sağlık güvencesine ya da sağlık sigortasına sahip olması ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bireyin kendi başına yürüyebilmesi, merdiven çıkabilmesi, koşması, eğrilmesi ya da doğrulması gibi basit fiziksel hareketler, günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirebilmesi ile kendi kişisel bakımını yapabilmesi ve bunların optimum düzeyde sağlanabilir olması temel yaşam kalitesi göstergeleridir (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016; Çoban, 2018).

2.4.3.7 Sosyal Çevre

Bireyin sahip olduğu sosyal çevrenin niteliği ve sosyal çevresi ile kurmuş olduğu ilişkisi yaşam kalitesinin önemli göstergelerinden biridir. Kendisini destekleyen, ait hissettiği ve güvende olduğunu bildiği bir aileye ve arkadaş ortamına sahip olmanın yaşam kalitesini önemli ölçüde arttırdığı düşünülmektedir. Kişinin aile bireyleri ile karşılıklı güçlü bir iletişimin olması ve açık bir şekilde herkesin her şeyi konuşabilmesi bireyin kendi tercih edeceği sosyal çevresini, arkadaş seçimlerini ve ilişkilerini oluşturmada olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Bireyin arkadaşlarının olması ve farklı aktivitelerde bulunmasının yaşam doyumunu yükselttiği bu nedenle yaşam kalitesini de arttırdığı görülmektedir (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016; Yetim, 2018).

2.4.3.8 Yaşanılan Konut ve Özellikleri

Maslow tarafından oluşturulan 5 basamaklı ihtiyaçlar hiyerarşisinin birinci basamağında da bulunan barınma ihtiyacı, insanlığın var oluşuyla birlikte ortaya çıkmıştır. Bireyin konforlu ve güvenli bir konuta sahip olmasının yanında yaşadığı

konutun yapısal özellikleri ile konut türü (apartman dairesi ya da gecekondulu vb.) de önem teşkil etmektedir. Bireyin yaşadığı konut ve konutun bulunduğu çevre, kişinin psikolojik olarak iyi olma hali ile de ilişkilidir. Yaşanılan mekân bireyin yaşam koşullarını doğrudan etkilemektedir. Yaşam kalitesi sadece yaşanılan konut ile ilgili değil aynı zamanda etkileşim halinde bulunduğu ve sosyal ilişkilerinin temelini oluşturan konut çevresiyle de ilgilidir. Konutta yaşayan bireylerin mekânsal uyumsuzluk yaşamaları sonucunda güven problemleri, huzursuzluk ve memnuniyetsizlik duyguları ön plana çıkmaktadır. Araştırmalar konut özellikleri ve yaşanan yerin bireyin gelir düzeyi ile ilişkili olduğunu ve gelir düzeyi arttıkça bireyin yaşadığı konut yapısına ilişkin özelliklerinin de aynı oranla yükseldiğini göstermektedir (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016; Çoban, 2018).

Konut ve konut çevresindeki farklılaşmalar sosyal farklılıkları da beraberinde getirmekte ve toplum yapısında kutuplaşmalara sebep olmaktadır. Özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde hızlı kentleşme ile karşımıza çıkan gecekondulu ile konut sorunu ucuz yollu olacak şekilde çözülmeye çalışılmaktadır. Kent çevresinde ve genellikle kamu arazisinin üzerinde oluşan gecekondular, yoksul kesime hitap eden, uygun yaşama koşullarına sahip olmayan ve aşırı nüfus yoğunluğuna sahip yerleşmelerdir. Gecekondulu alanlarında yaşayan bireylerin hem konut özellikleri hem de konut çevresi açısından yaşam kalitesinin oldukça düşük olduğu gözlemlenmektedir (Çoban, 2018).

2.4.3.9 İş Hayatı ve Çalışma Koşulları

Birey yaşamı boyunca gelir sahibi olabilmek, ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve hayatını daimi bir şekilde sürdürebilmek için zamanının büyük bir bölümünü iş hayatında ve çalışarak geçirmektedir. Bu nedenle bireyin çalışma koşulları, çalışma ortamı ve ilişkileri ile karşılaştığı olumlu ve olumsuz durumlar yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir.

İş hayatından duyulan tatmin ile yaşam tatmini birlikte incelenmektedir. Yapılan çalışmalar, bireyin ilgisini çeken ve sorumluluk alabileceği bir işe sahip olmasının yaşam tatminini arttırdığını, gelir düzeyinin ve iş yerindeki pozisyonlarının yükselmesi ile işten duydukları tatminin artması ile yaşam kalitelerinin de yükseldiği görülmektedir. Burada önemli olan sadece mesleki tatmin değil aynı zamanda gelir

düzeyinin artması ile birlikte sosyal olanaklardan faydalanma düzeylerinin artması (konut, gayrimenkul sahipliliği vs.) ve sahip olduğu sosyal çevrenin gelişerek bireyin vizyonunun gelişmesi böylece iyi olma halinin artmasıdır.

2.4.3.10 Boş Zaman Aktiviteleri

Bireyin mecbur olduğu eylemler dışında kalan serbest zamanları kendi istekleri doğrultusunda geçirdikleri boş zaman aktivitelerinin varlığı ve kalitesi yaşam kalitesi için önemli bir göstergedir. Bireyin kişisel gelişimini gerçekleştirmesine, kendisini yenilemesine, keşfetmesine ve ortaya koyabilmesine olanak sağlamaktadır. Ülkelerin kültürüne ve gelişmişlik düzeyine göre boş zamanları değerlendirme biçimi farklılaşmaktadır. Örneğin, ülkemizde yapılan çalışmalarda ergenlerin boş zamanlarını çoğunlukla bilgisayar ve internet ortamında, en az ise kitap okuyarak geçirdikleri tespit edilmiştir (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016; Çoban, 2018).

Gelir düzeyi her koşulda ilişkili olduğu gibi bireyin boş zaman aktivitelerini nasıl ve ne şekilde geçireceğini de doğrudan etkilemektedir. Sinema, tiyatro, seyahat ve alışveriş gibi para endeksli karşılanan aktiviteler gelir düzeyi düşük olan yoksul kesimlerin katılımlarını sınırlandırmaktadır.

2.4.3.11 Güvenlik

Hızlı kentleşme ile birlikte artan göç oranı, nüfus ve konut sorununu beraberinde getirmiştir. Bireyler arasındaki gelir düzeyi, toplumsal ve kültürel farklılıklar kent yapısındaki konut dağılımını ve konut özelliklerini etkilemiştir. Özellikle artan göç oranı farklı toplum ve kültür yapısındaki değişiklikleri gözler görülür bir noktaya ulaştırmış ve heterojen bir toplum ve mekân yapısını oluşturmuştur. Yoksul kesimin yaşaması için ilk şartı olan barınma ihtiyacı için tek alternatifleri gecekondu bölgeleri olmuştur. Bu durum beraberinde suç oranlarını arttırmış, sosyal ortamdan dışlanmaya ve ötekileştirmeye neden olmuş, huzursuzluk ve güven sorunları meydana gelmiştir. Bireyler, kentin her noktasında, aynı güvenlik algısı ile kendilerini özgür ve güvende hissetmemeye başlamıştır. Bu durum kentsel güvenliği ön plana çıkarmaktadır. Birey güvenli bir kentte ya da yaşama alanında yaşadığı müddetçe kendi özelinde de kendini güvende hissedecektir.

Kentlerde karşımıza çıkan ‘güvenlik düzeyi düşük’ alanların bu şekilde algılanmasının nedeni, heterojen bir toplum yapısını barındırması, dar sokakların

bulunması, gece nüfusunun olmaması, yasadışı işlerin ortaya çıkması, aidiyet duygusunun bulunmaması, yaşama alanlarının hor kullanılması gibi nedenlerden dolayıdır. ABD’li suç psikoloğu olan Philip Zimbardo tarafından geliştirilen ‘Kırık Camlar Kuramı’ göre suçun meydana gelmesi mekânın fiziksel düzensizliği ile ilişkilidir. Bir bölgede binanın hasarlı olması ya da camlarının kırılması ve bunların onarılmaması durumunda diğer binalara da hasar verileceği düşünülmekte ve başlangıçta küçük sayılabilecek suçların daha sonrasında büyük suçlara temel hazırlayacağını öngörmektedir. Bir yerleşim yerinin mekânsal olarak düzenli, bakımlı ve sağlam olması, suçlular açısından buranın korunduğu ve gözetildiği anlamına gelmekte ve yakalanma ihtimalinden dolayı suç işlemeyi göze alamamaktadır. Bu durumu Oscar Newman tarafından geliştirilmiş olan ‘Savunabilir Mekân Kuramı’ ile ilişkilendirmek mümkündür. Newman’a göre, bireyin yaşadığı yere ve çevreye karşı aidiyet ve sorumluluk duygusu beslemesi, o çevreyi koruyup kollamasını sağlamaktadır. Suç oranını azaltmak, çevreyi korumak ve güvenliği sağlamak o bölgede yaşayan bireylerin aktif katılımıyla sağlanmaktadır. Aile yaşamının ve komşuluk ilişkilerinin yoğun olarak yaşandığı yerler, kalabalık ve birbirini tanımayan kişilerin yaşadığı yerlere göre çok daha güvenlidir (Koca ve Çolpan Erkan, 2019).

Yaşam kalitesini etkileyen faktörler olarak yukarıda açıklanan göstergeler, her çalışma ölçeği ve konusu için aynı şekilde değerlendirilmek ya da kullanılmak zorunda değildir. Bu göstergeler çalışma konusu ve ölçeğine göre azaltılabilir ya da eklemeler yapılarak çoğaltılabilir. Daha öncede ifade edildiği gibi, yaşam kalitesinin belirlenmesinde evrensel olarak kabul görmüş ya da kesinleşmiş göstergeler bulunmamaktadır.

2.5 Çevre Algısı ve Çevre Eksenli Yaşam Kalitesi Kavramı

Hızlı kentleşme ile değişen yaşam koşulları, ekonomik ve siyasi etkenler, iklim değişiklikleri, göç oranlarına bağlı nüfus artışları, konut sorunu, alt yapı ve kamu alanlarının yetersiz kalması sonucunda kentler fiziksel, sosyal ve toplumsal değişimler geçirmektedir. Bu değişimler sonucunda, nesnel ve öznel bileşenlerin etkileşimi ile oluşan genel yaşam kalitesi, bireyin yaşamını sürdürdüğü çevre ile olan ilişkisine odaklanarak daha özel bir alan olan çevre eksenli yaşam kalitesi kavramı

ortaya çıkmıştır. Çevre eksenli yaşam kalitesi, hem bireyin kendi yaşamına ilişkin kişisel algısını hem de çevresini algılayış biçimini ele almaktadır. Çevre eksenli yaşam kalitesine ilişkin yaklaşımlar ele alınmadan önce çevre algısı değerlendirilecektir.

2.5.1 Çevre Algısı

İnsan ve çevre arasında ilk çağlardan beri sürekli devam eden bir ilişki olmasına rağmen çevre kavramı yakın tarihte tüm dünyayı ilgilendiren konular arasına girerek birçok disiplinde tartışmalara sebep olmuştur. Çevre, bakıldığında basit ve anlaşılması kolay bir kavram gibi görünse de çevrenin nerede başladığı ve nerede son bulduğu bilinmediğinden dolayı çevrenin sınırlarının belirlenmesi oldukça zor ve karmaşıktır. Çevre kavramını basit bir şekilde tanımlamak gerekirse; “Çevre, insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları, fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam ve içinde yaşadığımız doğal ortamdır” (Doğal Çevre, (b.t.)). Tanımdan da anlaşılacağı gibi çevre, canlı ve cansız varlıkları içerisinde kapsayan bir bütündür.

Ruşen Keleş çevreyi şu şekilde tanımlamaktadır; “Çevre, insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde, hemen ya da uzunca bir süre içinde, dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır” (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2005, s. 31-33). Yani kısaca çevre; ‘her şey’ dir. İnsanoğlu ise çevrenin sahip olduğu ‘her şey’ içerisindeki küçük bir parçadan ibarettir.

Jale ERZEN’e göre en basit ve karmaşık olmayan şekliyle çevre kavramı, etrafımızdaki mekânsal varlığı yani fiziksel olarak tanımlayabildiğimiz, gördüğümüz yeri temsil etse de aslında öz bilincimiz dışındaki ‘her şey’ dir. Anılarımız, düşüncelerimiz, bildiklerimiz ve bedenimiz dışındaki her şey. ‘Ben’ çevremizin sınırını oluşturur ama ‘ben’in sınırlarını oluşturmak imkânsızdır. ‘Ben’ benim öz bilincimdir ve öz bilincim dışındaki her şeyin çevreyi oluşturduğunu düşünüyorsak burada sonsuzluğa uzanan bir varlıklar silsilesi bulunmaktadır (Erzen, 2006).

Çevre benim bir parçam ve ben çevrenin ayrılmaz bir parçasıyım düşüncesi ile çevreye bakmak ve birbirimizin parçası olduğunu kabullenmek gerekmektedir.

Çünkü benim var olmam onun var olması ile muhteşem bir ilişki içindedir. Bu nedenle insan kendisini çevresinden bağımsız olarak düşünmemeli ve soyutlamamalıdır. İnsanoğlu çevrenin ayrılmaz bir parçası olarak var olduğu andan itibaren çevreyi biçimlendiren bir varlık olmuştur. Doğayı keşfetmiş ve tanımış, kendisinden güçlü görerek doğadan korunmuş ve kendini keşfettikçe doğaya hâkim olmaya çalışmış ve onunla bir mücadele içine girmiştir. Aslında insan, çevresi ile olan mücadelesinde hep 'kendisi' ile üstünlük savaşı vermeye başlamıştır. İnsanın kendini keşfetmesi ile çevre üzerindeki hâkimiyeti artmıştır. İnsanın çevreyi algılayışı ve onu ele alış şekli ise çevreyi biçimlendirmiştir.

İnsan ve çevre ilişkisinin temelini, insanın 'var olma' mücadelesi ile çevreye olan bağımlılığı oluşturmaktadır. İnsan fiziksel çevrede yaşam bulan ve yaşamını bulunduğu çevreye göre şekillendiren bir varlıktır. Çevre canlı bir varlıktır ve insan ile durmaksızın bir ilişki içerisinde olup birbirlerinin ayrılmaz birer parçasıdır. Bu ilişki insan merkezli bir anlayış içerisinde gelişmekte ve tek taraflı bir bakış açısıyla sadece kendi ihtiyaçları ve çıkarları doğrultusunda çevresini değiştirmektedir.

İnsan ve çevre ilişkisi insanın kendi varlığını kabul edip tanıdığı ilk andan itibaren süregelen bir ilişkidir. Hayatta kalma içgüdüsünün oluşturduğu kaygı ile çevresine egemen olma çabası değil, bulunduğu çevreyi algılayıp tanıma çabası ön plana çıkmaktadır. Böylece, çevre ile arasına mesafe koymak yerine onunla bütünleşmeyi ve uyum içerisinde yaşamayı seçmiştir.

Çevre ve insan ilişkisi, geçirilen evrimsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde, başlangıçta çevre karşısında güçsüz olan insan bütünüyle çevreye bağlıdır. Zamanla içerisinde bu ilişki tam tersine dönerek insanın çevre üzerinde egemen olduğu bir süreci meydana getirmiştir. Yaşanan bu farklılaşmalar ve değişimler her dönemde ayrı bir çevre ve doğa anlayışını meydana getirmiştir. Çevre kavramı, içerisinde bulunduğu her dönemde farklı şekillerde betimlenmiş, yeni tanımlamalar ve yeni değerler kazanmış ya da tümüyle değişime uğrayarak yeni bir anlam kazanarak karşımıza çıkmıştır. Bu nedenle, insan ve çevre ilişkilerinde, çevrenin kavramsal olarak değişime uğramasına neden olan kırılmalar önem teşkil etmektedir. Toplumlar değişime uğradıkça o toplumun çevresini algılayış biçimi de değişmiştir.

İlkçağlarda dünyanın merkez kabul edildiği evrende her şeyin Tanrı eli ile mümkün olduğu düşüncesi benimsenmiş ve evrenin hâkimi olarak ‘tabiat ana’ kabul görmüştür. Doğal çevrenin insanı besleyen, büyüten ve gelişmesini sağlayan bir unsur olarak düşünülmesi, korunmasını sağlayarak sömürülmesine engel olmuştur. Doğal çevre kutsal bir alan olarak görülmüştür (Kutgi, 2016).

Eski Yunan filozoflarından Aristo, insanı ‘düşünen hayvan’ olarak nitelendirmiş, insan doğada bulunan sırları çözebileceğini düşünerek güç kazanmıştır. 19. yüzyılda temel bilimlerden elde edilen bulgulara göre Batı, çevresinde bulunan canlı ve cansız varlıkların ne olduğunu keşfederken aynı zamanda da kendisinin ne olduğu konusunda sonuçlara ulaşmıştır. Hem kendisinin hem çevresinin yapısını çözen insan, Darwin tarafından ortaya atılan evrim kuramıyla da kendi evrimini açığa çıkarmıştır (Özerkmen, 2002).

17. yüzyılda Bacon’ın ‘bilmek egemen olmaktır’, ‘bilgi güçtür ve bilmek doğaya egemen olmaktır’ görüşleri ve Descartes’in ‘mekanik dünya görüşü’ ile insan merkezli bir anlayış benimsenmiştir. Benimsenen bu anlayış ile insan hem kendisine hem de bulunduğu çevreye karşı algısını tamamen değiştirerek yeni bir çevre algısı edinmiştir. İlk çağlarda oluşan doğal çevrenin kutsal bir alan olduğu algısı Descartes ve Bacon’un görüşleri ile beraber geçerliliğini kaybederek çevre mekanik bir yapıya ve fiziksel bir nesneye dönüşmüştür (Kutgi, 2016). Her şeyin merkezinde insanın olduğu düşüncesi ile mekanik bir çevre algısına yol açmıştır (Gül, 2013). İnsan artık çevresinin efendisidir ve tüm yönetim gücü insan elindedir.

Descartes için çevre insan emrine sunulmuş her türlü tüketime açık bir makinadan ibarettir. Çevre merkezli anlayış yerini insan merkezli anlayışa bırakarak mekanik dünya görüşü oluşmuştur. İnsanın sahip olduğu çevre algısı, yaşamak için mecbur olduğu bir bütünün parçası değil; artık onun için ölçü kendisi ve kendisinin sahip olduğu ihtiyaçlarıdır. 17. yüzyılda Descartes ile ortaya çıkan görüş bugün bizim çevreye olan algımızı tamamen değiştirmiş ve bugünün sorunlarının temelini atmıştır. Sanayi devrimi ile başlayan ve insanın iktidar olma mücadelesinin eklenmesi ile çığ gibi büyüyen çevre üzerindeki insan egemenliğinin sebep olduğu çevre tahribatı engellenemez şekilde sınırlarını genişletmiştir.

Endüstri Devriminin beraberinde getirdiği makineleşme süreci ile beraber kent merkezlerinde iş imkânları artmış olup bu durum kırdan kente göçü meydana getirmiştir. Teknolojinin gelişimi sanayi devrimi ile birlikte hızla değişime uğramış, toprağa dayalı olan üretim biçimi yerini sanayiye bırakarak nüfus yoğunluğunu kırdan kente yöneltmiştir. Mekânsal ve fiziksel çevre dönüşümün hızına ayak uyduramamış olup ulaşımı sağlayan sokaklar ve konut stokları yetersiz kalmıştır. Bu durum sanayi devrimi sonrasındaki gereksinimler ile şehirlerin mevcut fiziksel dokusu arasında negatif yönde bir sonuç oluşturmuştur (Baba, 2018). Azalan kırsal nüfusa karşı kentsel nüfusun artması; insan yoğunluğunun kent merkezinde çoğalmasına ve kent merkezinin artan talep karşısında ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmasına sebep olmuştur. Sürekli büyüyen ve durmadan yoğunlaşan kentler; arabaların ortaya çıkması ile daha karmaşık hale gelmiştir. Önü alınamayan saçaklanarak büyümeye araç yoğunluğunun da eklenmesi hem hareket yoğunluğunu arttırmıştır hem de çevresel kirliliğin önünü açmıştır.

Çevre sorunlarının ortaya çıkmasındaki en önemli iki etken kentleşme ve endüstrileşmedir. Tabii ki günümüzde yaşanan çevre sorunları ve çevreyi algılayış biçimimiz sadece bu iki etkene bağlı olarak şekillenmemiştir. Ancak her ikisinde çevrenin yaşadığı bozulmaları ve yıkımı bir soruna dönüştürmüştür. İnsan ve çevre arasındaki dengeyi olumsuz yönde etkilemiştir (Özerkmen, 2002).

Günümüzde insan artık derinden algılamayan, keşfetmeyen, bakan ama göremeyen bir şekle bürünmüştür. Her şeyi bildiğini sanarak sadece kendi doğruları ve tecrübeleri ile sınıflandırma yapmaktadır. Algıladığımız şeyler öz bilincimizi oluşturmakta ve oluşan öz bilincimiz ise ‘ben’i meydana getirmektedir. Bu nedenle, bugün, insanın bakış açısının, çevreyi algılayış biçiminin, dünyayı görüşünün ve çevresi ile olan ilişkisinin değişmesi gerekmektedir. Bunu başarabilmenin yolu, kişinin her şeyden önce, yaşadığı çevre içinde bedeni ile var olduğunu ve çevresine bağımlı olduğunu bilmesinden geçmektedir. Sağlıklı bir çevre-insan ilişkisinin kurulabilmesi insanının çevre içindeki yerini tekrardan gözden geçirmesi ile mümkün olacaktır.

2.5.2 Çevre Eksenli Yaşam Kalitesi Kavramı ve Göstergeleri

Yaşam kalitesi, çevre odaklı bir yaklaşım olarak ele alındığında, bireyin çevresi ile olan ilişkisi önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda ‘insan ve çevre’ olarak iki bileşenden oluşan çevre eksenli yaşam kalitesi, iki temel ölçüm yöntemi ile değerlendirilmektedir. Bunlardan biri bireyin çevre ile olan ilişkisini ele alan ve kişinin mutluluk, memnuniyet ve hoşnutsuzluk gibi duygularını değerlendiren öznel algısı; diğeri ise sosyal ve ekonomik göstergeler kapsamında nicel olarak ölçülebilen nesnel verilerdir.

Çevre eksenli yaşam kalitesi araştırmaları, araştırmanın yapıldığı bölgenin niteliklerine ve bireylerin bu nitelikleri algılayış biçimlerine bağlı olarak gelişmektedir (Gür, 2014).

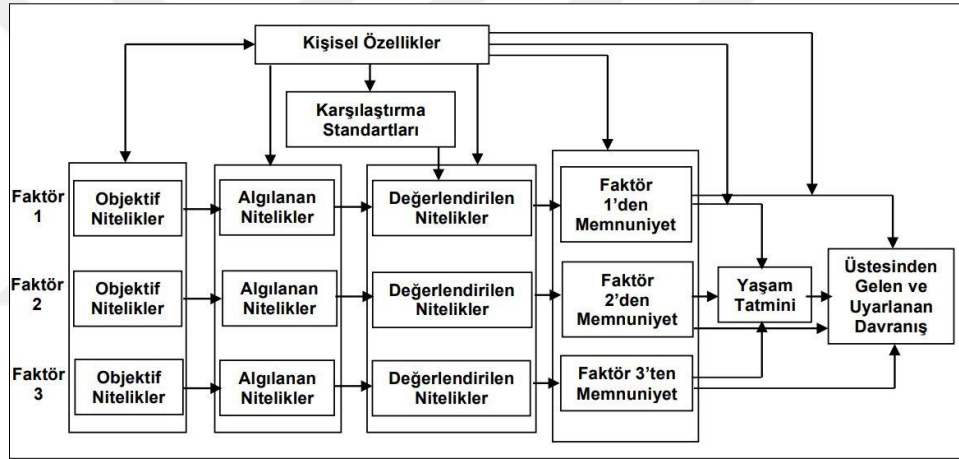
Günümüzde egemen halde olan çevre hareketinin merkezi insandır. Çevre hareketi sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik ilkeleri doğrultusunda şekillenmektedir. Sürdürülebilir ve yaşanabilir şehirler, bireylerin yaşamaktan keyif aldıkları ve ilerde de yaşamak istedikleri kentsel mekânlardır (Yağcılar, 2019).

Yaşanabilirlik, çevresel kalite, yaşam kalitesi ve sürdürülebilirlik kavramlarının hepsi için oldukça geniş tanımlamalar ve modeller oluşturulmuştur. Bu kavramların ortak noktası; insan ve çevre arasındaki ilişkinin boyutlarını tarif etmesi olup birbirleriyle belli noktalarda örtüşmektedir. Aralarındaki farklılıklar çevre ve birey unsurlarından hangisinin öncelikli olduğu ile ilgilidir. Yaşanabilirlik bir yerin kalitesi ile ilgili olup çevreye ilişkin nesnel bileşenleri oluştururken yaşam kalitesi birey ile ilişkilidir. Sürdürülebilirlik ise gelecekteki insan ve çevre uyumundan söz etmektedir. Yaşam kalitesi ve yaşanabilirlik ise ‘burada ve şimdi’ üzerinde odaklanmaktadır (Van Kamp, Leidelmeijer, Marsman ve Hollander, 2003).

Çevrede yaşanan fiziksel sorunlar, fakirlik ve suç oranı gibi topluma ait objektif özellikler, bireyin kendi yaşamını nasıl yargılayacağını gösteren temel unsurlardır. Bu kapsamda; Campell, Convers ve Rogers; yaşam kalitesini, bireylerin çevreye ilişkin değerlendirmeleri sonucunda oluşan algıları, memnuniyet ve tatmin duygusu ile ilişkilendirmiştir (Şekil 2.5). Ürettikleri modelde yaşam kalitesini yaşanan çevrenin nesnel özellikleri ile bireyin algısı sonucunda ortaya çıkan memnuniyet ve

duyulan tatmin düzeyi ile değerlendirmişlerdir (Campell ve diğer, 1976; aktaran Dülger Türkoğlu, Bölen, Baran ve Marans, 2008).

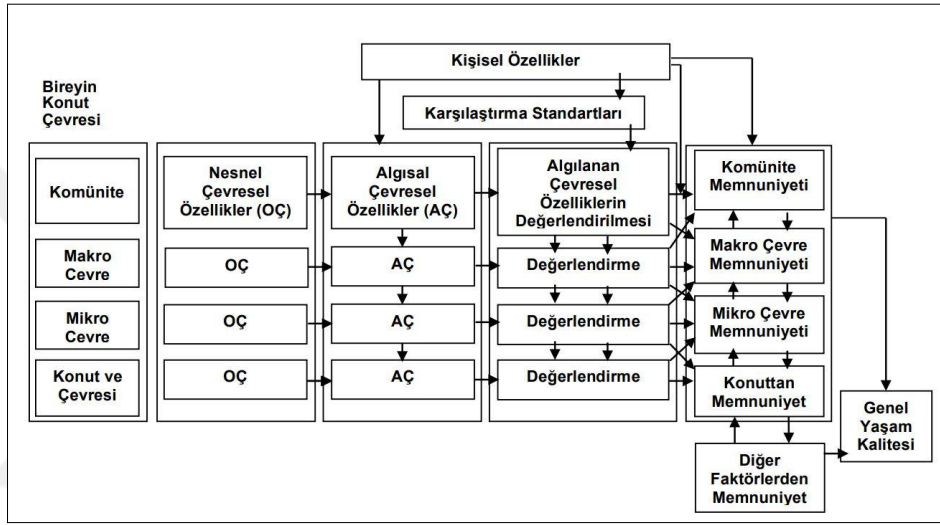
Daha önce kullanılan yaşam koşulları yerine, yaşamın çok boyutlu deneyimi konusuna öncelik tanımışlardır. Bu doğrultuda bireylerin yaşamlarının değerlendirilmesinde ve karşılaştırılmasında kullanılacak en önemli kriterin yaşamlarının belirli noktalarında duydukları memnuniyet derecelerinin ölçülmesi gerektiği üzerine durmuşlardır. Campbell ve arkadaşları tarafından geliştirilen modelde yaşam kalitesini anlamada sadece memnuniyet derecesinin değil aynı zamanda bireyin yaşadığı çevrenin özellikleri ile bireyin kişisel özelliklerinin de önemli olduğu belirtilmiştir (Campell ve diğer, 1976; aktaran Dülger Türkoğlu, Bölen, Baran ve Marans, 2008).



Şekil 2.5 Yaşamsal memnuniyet ile değişik ortamlara ilişkin memnuniyet arasındaki ilişkiler (Campell ve diğer, 1976; aktaran Marans, T., çev., 2007)

Marans ve arkadaşları, Campbell ve arkadaşlarının başlattıkları çalışmayı kavramsal ve deneysel açıdan geliştirmiştir. Campbell ve diğerleri herhangi bir yerin her bireye göre farklılık göstereceğini çünkü yaşam kalitesi kavramının bireyin algılama düzeyi ve biçimi ile ilişkili olduğunu ileri sürmüşlerdir (Dülger Türkoğlu, Bölen, Baran ve Marans, 2008). Marans ve arkadaşları ise yaşam kalitesini Campbell ve arkadaşlarının görüşünden farklı olarak; sadece bireylerin görüşleri, yaşanan yerleri algılayış ve değerlendirme biçimi olarak değerlendirilmemesini ayrıca bireylerin özellikleri ile geçmiş deneyimlerinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmiştir (Marans, T., çev., 2007).

Bir yerin veya yerleşimin kalitesi, farklı bireylerin o yer hakkındaki izlenimlerine ve algılayış biçimlerine bağlı olarak gelişen öznel bir olgudur. Bireylerin sahip oldukları karakterleri ve geçmiş deneyimleri doğrultusunda oluşan değerlendirmelerini yansıtmaktadır. Burada bahsedilen deneyim, bireyin yerleşim yeri hakkındaki edindiği tecrübelerle ilgili olarak karşılaştırma standartlarını ve bireyin kişisel arzuları sonucunda açığa çıkan talep ve düşüncelerini oluşturmaktadır. Bu kapsamda herhangi bir yerin çeşitli nitelikleri ile bireyin yaşamı genel hatları ile çevresel kaliteyi oluşturmaktadır (Gür, 2014).



Şekil 2.6 Yerleşmenin farklı birimleri ve boyutları arasındaki ilişkileri gösteren model (Marans, 2007)

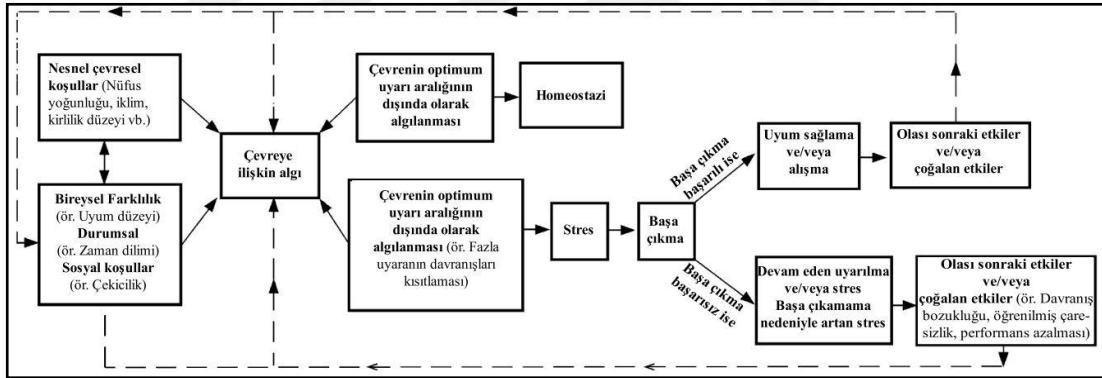
Marans ve arkadaşları tarafından oluşturulan yaşam kalitesi modelinde 2 temel varsayım üzerine odaklanılmıştır. Bunlardan ilki, herhangi bir birimde (mahalle, şehir vs.) yaşam kalitesi kavramının tek bir kriter üzerinden değerlendirilemeyeceği yerleşmenin birden çok kriter ile ölçülmesi gerektiğidir. Diğeri ise sadece objektif özelliklerin yerleşmenin yaşam kalitesini belirlemede yeterli olamayacağı çünkü 'kalite' kavramının orada yaşayan bireylerin algıları sonucunda ortaya çıkardığı sübjektif bir değer olmasından dolayı yerleşmenin yaşam kalitesinin objektif ve sübjektif olarak değerlendirilmesi gerektiğidir (Dülger Türkoğlu, Bölen, Baran ve Marans, 2008).

Yaşam kalitesi araştırmalarında karşılaşılan en önemli sorunlardan biri ölçüm sorunudur. Pek çok yaşam kalitesi araştırmacısı, bu kavramı, sosyal planlama

açısından bir araç olarak görmektedir. 4 temel unsurun yaşam kalitesi üzerindeki etkisinin kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır (Pacione, 2003).

- Göstergelerin seçimi
- Göstergeleri tek bir ögede toplama yöntemi
- Göstergelerdeki önceliklerin belirlenmesi (the weighting or non weighting of indicators)
- Kullanılan ölçüm tekniğinin türü

Pacione, kentsel çevrelerin kent kullanıcıları üzerindeki oluşturdukları etkiyi insan ekolojisi, alt kültürler, çevresel yük, davranış kısıtlamaları ve davranış ortamı olmak üzere 5 teorik bakış açısı ile ele almaktadır. Teorilerin her biri, kentsel yaşamın belirli bir yönünü tanımakta böylece bütünde genel bir algı oluşturmaktadır. Oluşan algı sonucunda kentlerde ortaya çıkan çevresel stres etkenleri etrafında genel bir model elde edilmiş olup Şekil 2.7’de gösterilmiştir (Pacione, 2003).



Şekil 2.7 Kentsel etkilere karşı oluşturulan stres modeli (Pacione, 2003)

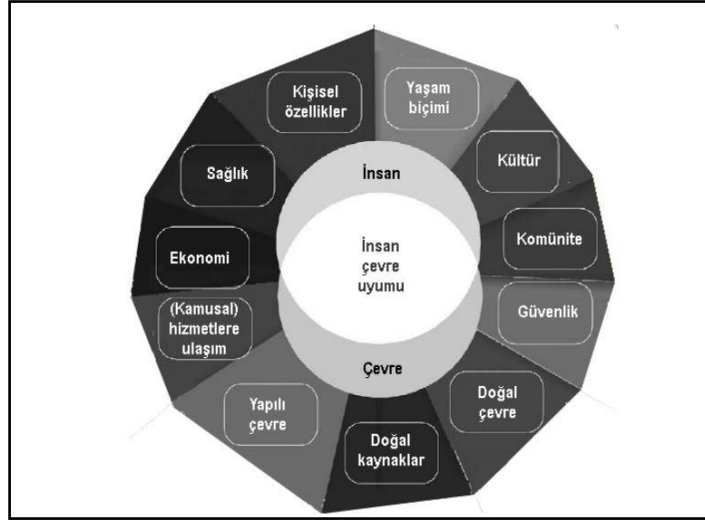
Modele göre, nesnel çevresel koşullar (nüfus yoğunluğu, iklim, kirlilik düzeyi vb.) ile bireysel niteliklerin (uyum düzeyi, deneyimler vb.) ortaklaşa gerçekleşmesi ile kentin deneyimlenmesi gerçekleşmektedir. Çevrenin optimum uyarı aralığının dışında olarak algılanması durumunda 2 durum karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, bireyin çevreye alışması, diğeri ise deneyimlenen baskı durumu sonucunda bireyin stres durumu ile başa çıkarak üstesinden gelmeye çalışmasıdır. Bireyin stres yönetimi ile başa çıkması başarılı ise çevresine alışıp uyum sağlayacaktır. Bunun sonucunda tükenmişlik gibi olası etkiler ortaya çıkabilmektedir. Bireyin stres durumu ile başa çıkması başarısız sonuçlanır ise devam eden uyarılma ve stres ile başa

çıkamamasından dolayı stres düzeyinde yükselme olacağı ve bundan kaynaklı sonradan olumsuz etkilerin oluşacağı belirtilmektedir. Buradan çıkarılacak en temel sonuç, her bireyin çevre algısının farklı olacağı ve bunun sonucunda elde edilen sonuçların değişkenlik göstereceği yönündedir.

Yaşam kalitesi kavramı, Van Kamp ve arkadaşları tarafından, hem ölçülebilir nesnel göstergeler ile hem de bireyin algı düzeyinin belirlendiği öznel göstergeler ile birlikte değerlendirilmektedir. Buna göre bireyin algı düzeyinin ve biçiminin sadece nesnel göstergeler ile değil aynı zamanda birey düzeyinde etkilerinde değerlendirildiği bir bakış açısı ile ele alınmaktadır (Marans, T., çev., 2007).

Van Kamp ve arkadaşlarının oluşturdukları model, çevrenin ölçülebilir uzamsal, sosyal ve fiziksel yönlerinin bir kombinasyonunu ve bunların algılanmasını araştırmaktadır. Burada bahsedilen algı, yalnızca ortamın objektif özellikleriyle değil, aynı zamanda bireyin kişisel yönleriyle de ilgilidir (Van Kamp ve diğer, 2003).

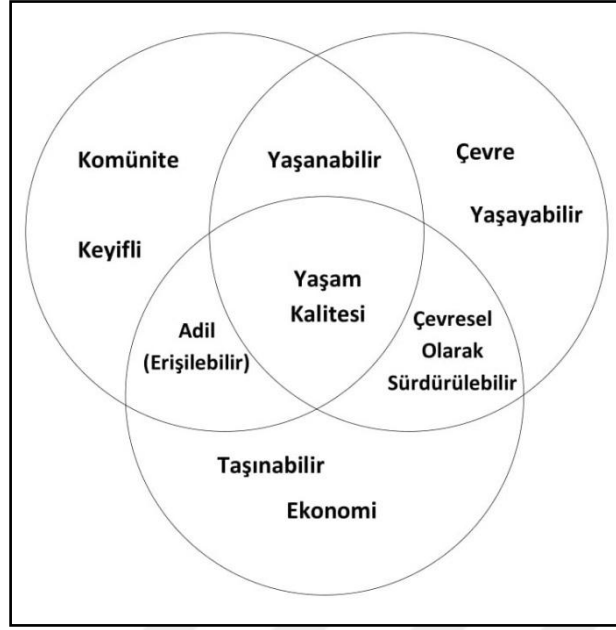
Literatürde insan ve çevre ilişkisinin incelenmesinde hem öznel hem nesnel göstergelerin gerekliliği konusunda genel bir fikir birliği bulunmaktadır. Yaşam kalitesini sadece nesnel göstergeler belirlememektedir. Gerçek kalite, nesnel çevre tarafından değil insanların bu ortam hakkındaki algısı tarafından belirlenmektedir. Çevresel kalite ve yaşam kalitesi arasında nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Hem yaşam kalitesi hem de çevresel kalite, kişiyi, çevreyi ve her ikisi arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Bu kapsamda Van Kamp ve arkadaşları çevrenin kalitesi ile insan refahı arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Bu ilişki statik bir ilişki değildir. Nedenselliği tanımlamayı zorlaştıran işlemsel bir süreçtir. Olaylar ve davranış biçimleri çevreyi doğrudan etkilemektedir (Van Kamp ve diğer, 2003).



Şekil 2.8 Yaşanabilirlik ve çevresel yaşam kalitesi faktörleri (Van Kamp ve diğer, 2003)

Van Kamp ve arkadaşlarının oluşturduğu model incelendiğinde, yaşam kalitesi yaklaşımının odak noktasını insan, çevre ve her ikisi ile olan ilişkisi oluşturmaktadır. Çevreyi etkileyen bileşenlerin dolaylı yoldan bireyi etkilediği ve bireyi etkileyen bileşenlerin ise dolaylı yoldan çevreyi etkilediği ve sonucunda insan ve çevre uyumunu şekillendirdiği görülmektedir. İnsan ve çevre uyumu, nesnel bileşenlerden oluşan çevrenin birey tarafından algılandığı şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Bu durum her bireyin farklı yaşam kalitesi sonuçlarını oluşturacağını göstermektedir.

Shafer, Lee ve Turner (2000) tarafından geliştirilen yaşam kalitesi modeli (Şekil 2.9), çevre odaklı olup sürdürülebilirlik kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Yaşam kalitesi kavramı sosyal ekoloji bakış açısı ile ele alınmaktadır.



Şekil 2.9 İnsan ekolojisi perspektifinden yaşam kalitesine katkı koyan faktörlerin kavramsal modeli (Shafer ve diğer, 2000)

Modelde, komünite, çevresel ve ekonomik bileşenlerin birbirleriyle etkileşimi sonucunda yaşam kalitesinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bakış açısına göre bir toplumun sürdürülebilir olması için iyi bir yaşam kalitesine göre tüm faktörler arasında denge sağlanması gerekmektedir. Böyle bir dengede toplumun başarısız olması durumunda, optimal bir seviyeye ulaşması beklenmemektedir (Shafer ve diğer, 2000).

İncelenen yaşam kalitesi modelleri ve yaklaşımlarının ortak noktası, bir yerin kalitesinin belirlenmesinde objektif özelliklerin öneminin yanı sıra bu özelliklerin bireyler tarafından nasıl algılandığı ve ne önem taşıdığı ile ilgilidir. Bu durum bireylerin yaşadığı yeri deneyimleyerek gerçek kaliteyi ortaya çıkarmasını sağlamaktadır.

2.6 Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Bireyin yaşadığı çevrenin birbirinden farklı nesnel unsurları ile bu unsurları algılayış biçiminin bütünleşmesi sonucunda yaşam kalitesi kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda, yaşam kalitesi, bireyin yaşamını sürdürdüğü çevrenin bir yansımasıdır.

Birden çok ögenin bir araya gelmesi sonucunda ortaya çıkan yaşam kalitesi kavramı, farklı disiplinlerin ortak konusu olan ve evrensel olarak kabul gören bir tanımı bulunmayan çok boyutlu bir kavramdır. Yapılan çalışmalarda ve yaklaşımlarda, bireyin yaşamını sürdürdüğü çevrenin sağlık, ekonomik ve çevresel konular gibi nesnel gerçeklikler ya da sadece öznel algısına odaklanarak ele alınan yaşam kalitesi kavramına yönelik bütüncül bir bakış açısı bulunmamaktadır.

Yaşam bir bütündür ve birey yaşamının sadece tek bir noktasına odaklanarak mükemmel yaşam kalitesi düzeyine ulaşamaz. Bireyin yaşam kalitesi, yaşamın her alanındaki kalitenin ölçülmesi sonucunda doğru sonucu verecektir. İster sağlık ister ekonomik eksenli olsun tüm bu gerçeklikler birbiriyle ilişki halindedir ve hepsi birbirini doğrudan ya da dolaylı yoldan bir şekilde etkilemektedir. Uzmanlık alanları farklı disiplinlerin her konuya aynı derecede vakıf olmasını beklemek doğru olmaz elbette ama burada önemli olan, bütün göstergelerin birbirini bir şekilde etkilediğinin bilincinde olmak ve bu etkinin yaşam kalitesi sonucunu değiştirecek baskınlıkta olma ihtimalini göz önüne almaktır. Aksi halde doğru bir yaşam kalitesi sonucu elde etmemiz mümkün olmayacaktır.

Yaşam kalitesi ile ilgili çalışmalarda, bireyin, kişisel yaşam tatmini, mutluluk, memnuniyet, refah ve esenlik kavramları gibi öznel değerlendirme sistemini oluşturan unsurlar ile bu unsurları meydana çıkaran nesnel gerçeklikler karşımıza çıkmaktadır. Nesnel gerçekliklerle birbirinden ayrılan yaklaşımların ortak noktası ise; insan faktörü ve onun öznel değerlendirme sistemidir. Nesnel göstergeler, somut, ölçülebilir, hesaplanabilir ve herkes tarafından kabul görebilir değerleri, öznel göstergeler ise kişiden kişiye değişen, hatta belli zaman aralıklarında tek bir kişide bile farklı sonuçları oluşturabilen ölçülmesi oldukça zor değerleri göstermektedir. Buradan çıkan sonuç yaşam kalitesinin dinamik, sürekli değişen ve her birey için farklı sonuçları oluşturan bir kavram olduğudur.

Yaşam kalitesi çalışmalarının en önemli özelliği belli bir ölçek kısıtlamasının bulunmamasıdır. Mahalle, köy, şehir, bölge, ülke ve uluslararası düzeyde pek çok çalışmanın varlığına rastlamak mümkündür. Çalışma ölçeği büyüdükçe oluşturulan yaşam kalitesi modellerinde nesnel göstergelerin daha çok ön plana çıktığı hatta ülke ve uluslararası çalışmalarda bireyin öznel algısına yönelik değerlendirmelerin

bulunmadığı görülmektedir. Yaşam kalitesi çalışmalarında öncelikle çalışma ölçeğinin doğru belirlenmesi ve belirlenen ölçeğe göre modelin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada yaşam kalitesi ölçeğkei mahalle olarak belirlenmiş olup oluşturulan modelde hem nesnel hem öznel bileşenler birlikte değerlendirilmiştir.

Bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gereken yaşam kalitesi çalışmalarında, yaşam kalitesini tanımlamak ya da ortaya koymak için oluşturulmuş modellerde belirtilen temel bileşenlerin (eğitim durumu, gelir düzeyi, cinsiyet, yaş, medeni durum vb.) dışındaki bileşenlerin baskınlığının yaklaşıma göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, yaşam kalitesi, farklı disiplinlerin konusu olmasından dolayı çok boyutlu bir kavramdır. Zaman, mekân ve kişiye göre sürekli değişkenlik göstermesinden dolayı net olarak tanımlanması ve ölçülmesi zordur. İnsan faktörünün odak noktası olması ve insanın her zaman daha iyiye ulaşmak istemesi yaşam kalitesinde istenilen hedefe ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

Yaşam kalitesi, bu çalışmada, şehir planlama disiplininin konusu olarak ele alınacak olup göçle oluşmuş yaşama bölgesinde yaşayan bireylerin, gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulaması ile dönüşüm öncesi ve sonrası yaşadıkları konut bölgesine ilişkin sahip olunan yaşam kalitesi algısı ve farkındalık düzeyi değerlendirilecektir.

Günümüz kentlerinde sadece mekânsal bir müdahale biçimi olarak karşımıza çıkan kentsel dönüşüm uygulamalarının, ekonomik, sosyal ve toplumsal yönleri ile birlikte ele alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Her ne kadar mekânsal olarak yapılan iyileştirmeler bireyin yaşam kalitesini arttırsa da sosyal ve toplumsal boyutu ile birlikte değerlendirilmemesi uygulamaların yetersiz kalmasına ve bireyin yaşam kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Bireyin yaşamını sürdürdüğü çevrenin sahip olduğu mekânsal ve toplumsal özelliklerinin birey düzeyinde değerlendirilmesi sonucunda gerçek yaşam kalitesi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, bireyin yaşam kalitesi, içerisinde bulunduğu çevrenin hem mekânsal özelliklerine hem sosyal ve toplumsal yapısına hem de bunları algılayış biçimine bağlıdır.

BÖLÜM 3

KENTSEL YAŞAM KALİTESİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1 Kentsel Yaşam Kalitesi Kavramına Giriş

Bireylerin yaşam kalitesi, çevre ve kent kalitesinin birleşimine odaklanarak daha özel bir alan olan kentsel yaşam kalitesi kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bu durum özellikle Sanayi Devriminin bir sonucu olan hızlı kentleşmenin yarattığı kontrol edilemez nüfus ve göç hareketleri ve buna bağlı olarak oluşan altyapı yetersizliği, konut sorunu, sosyal ve kültürel farklılıkların yarattığı kentlileşme problemleri, doğal kaynakların yetersiz kalması, kentsel hizmetlerin herkes için erişilebilir olmaması ya da yetersiz kalması gibi hem mekânsal hem de toplumsal iyileşmenin gerekliliği karşısında sorunun tespit edilmesi için bir yöntem ve ulaşılmak istenen bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde kentleşme süreci, özellikle gelişmekte olan ülkelerde beraberinde pek çok sorunu da meydana getirmektedir. Kentsel yaşam kalitesinin düşük olduğu bölgelerde yer değiştirme eğiliminin arttığı görülmektedir. Kentsel alanlara yönelik oluşan göç hareketleri konut alanlarının ve sosyal altyapı ihtiyaçlarının yetersiz kalmasına, gecekondulaşmaya, kaynakların hızlı tüketimine, toplumdaki sosyal ve kültürel farklılıkların oluşturduğu dengesizliğe neden olmaktadır. Yaşanan bu olumsuzluklar kentsel yaşam kalitesinin düşmesine ortam hazırlamaktadır. Kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik yapılan çalışmalar siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel süreçleri içerisinde barındırmaktadır.

Bireylerin yaşadığı kentte kalite arayışına girmesi ve beklentilerinin bulunması artık günümüzde bir ayrıcalık değil, haktır. Bu hak karşımıza insan haklarının kentsel mekândaki yansıması olarak karşımıza çıkmakta ve '*kentli hakkı*' olarak adlandırılmaktadır. Bir kentte, çevre standartları sağlanırken kentli haklarının da bireylere sağlanması gerekmektedir. Kentsel yaşam kalitesi, kentli haklarının herkese eşit ve adil bir şekilde dağılımı ile ilgilidir.

Kentsel yaşam kalitesi, yerel ve merkezi yönetimlerinin politika ve stratejilerinde önemli bir rol oynamakta bir şekilde ulaşılmak istenen bir hedef olarak

değerlendirilmektedir. Özellikle kentler arasında artan rekabet ile birlikte yerel yönetimler kentlerinin reklamında mekânsal ve doğal güzelliklerinden ve kentte yaşayan bireylere sunulan yaşam kalitesinden bahsederek; refah düzeyi yüksek, mutlu ve tercih edilen bir kent profili oluşturmaktadır.

Kente ait fiziksel, ekonomik, toplumsal, sosyal ve kültürel bileşenler kentte yaşayan nüfusun yaşam biçimini belirlemekte, belirlenen yaşam biçimi ise kentsel yaşam kalitesini etkilemektedir (Geray, 1998).

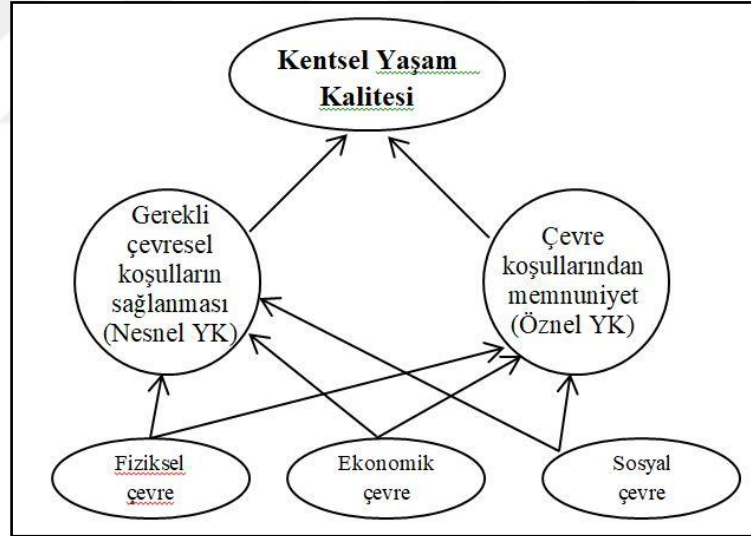
Geray, kentsel yaşam kalitesine ilişkin dar ve geniş kapsamlı iki farklı yaklaşımda bulunmuştur. Dar bakış açısıyla kentsel yaşam kalitesi, "...toplumsal, ekonomik ve uzamsal(mekânsal) öğeler açısından kent tanımına giren yerlerde, kentsel alt yapı, iletişim, ulaşım, konut ve benzeri olanakların sunulma düzeyinin önceden belirlenen ölçünlerin üstünde olması durumunu yansıtır" (Geray, 1998, s.327). Geniş bakış açısıyla ise kentsel yaşam kalitesi, siyasal, toplumsal ve kültürel etkenleri ve bunların süreçlerini de içerisinde barındırmaktadır. Kentte yaşayan bireylerin, kentin sunduğu tüm olanaklardan eşit ve dengeli bir şekilde faydalanmasını, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılabilmesini, siyasal süreçlerde aktif rol oynayacağı ve söz hakkı olabileceği mekânların ve olanakların yaratılmasını sağlamalıdır. Bu kapsamda kentsel yaşam kalitesi, toplumsal açıdan çok boyutlu olarak ele alınmalıdır. Bu şekilde değerlendirilmesi durumunda kentsel yaşam kalitesi yüksek kentler oluşacaktır. Böylece, kent, sadece bireyin barındığı basitleşmiş bir kavram olmaktan çıkarak, toplumsal, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel ihtiyaçların da karşılandığı bir yaşam alanı haline gelecektir (Geray, 1998).

Bıçkıcı (2015) kentsel yaşam kalitesi kavramını, kentte yaşamını sürdüren bireylerin ihtiyaç duydukları tüm hizmetlerden ve olanaklardan tatmin edilme düzeyi olarak tanımlamaktadır. Bireylerin yaşamlarını sürdürdükleri kente dair tüm fırsat ve olanaklardan eşit, adil ve dengeli olarak faydalandığı ve siyasal, kültürel ve toplumsal faaliyetlere katılabilme durumları kentsel yaşam kalitesinin göstergeleri olarak belirlenmektedir. Bıçkıcı, kentsel yaşam kalitesi tanımıyla kentsel yaşam kalitesinin hem kentin fiziksel ve mekânsal özellikleri hem de bireylerin beklentileri ile ilişkili olduğunu söylemektedir.

3.2 Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergeleri ve Yaklaşımları

Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi için belirlenen evrensel olarak kabul görmüş göstergeler bulunmamaktadır. Kentlerin yaşam kalitelerinin ölçümünde yararlanılan göstergeler, farklı bakış açıları sonucunda oluşan yaklaşımlar perspektifinde ele alınmaktadır.

Bu kapsamda literatürde karşımıza üç farklı yaklaşım biçimi çıkmaktadır. Bunlardan birincisi sadece bireyin öznel değerlendirme sistemini ele alarak değerlendiren yaklaşım biçimi, ikincisi sadece nesnel göstergeler açısından değerlendirilen yaklaşım biçimi ve üçüncüsü ise hem nesnel hem öznel göstergelerin bir arada kullanıldığı yaklaşım biçimidir. Bireyin yaşadığı fiziksel, sosyal ve ekonomik çevreye ilişkin; nesnel ve öznel göstergelerin ayrı ayrı değerlendirilmesi sonucunda, ikisinin birbiriyle etkileşimi ile elde edilecek sonucun kentsel yaşam kalitesini ortaya çıkaracağını savunmaktadır (Okumuş, 2014). Şekil 3.1’de kentsel yaşam kalitesine ait bileşenler gösterilmiştir.



Şekil 3.1 Kentsel yaşam kalitesinin bileşenleri (Okumuş, 2014)

Çevre eksenli yaşam kalitesi çalışmalarında karşımıza çıkan Marans’ın modelinde iki varsayım bulunmaktadır. Birincisi, bir yerleşmenin yaşam kalitesinin tek bir ölçüt üzerinden değerlendirilemeyeceği bu nedenle yerleşmeye ait birçok özelliğin ölçülmesi gerektiği yönündedir. Bu ölçütlerin birlikte değerlendirilmesi ile gerçek yaşam kalitesi sonucuna ulaşılabileceği varsayılmaktadır. İkinci varsayımı ise, yaşam kalitesinin, yerleşmeye ait sadece nesnel koşulların belirlenmesi ile ölçülemeyeceği

aynı zamanda bireyin öznel değerlendirme sisteminin de değerlendirilmesi gerektiğidir. Çünkü '*kalite*' kavramı bireyin algısı ile belirlenmektedir. Bu nedenle yerleşmeye ait nesnel koşulların birey için nasıl bir anlam taşıdığını belirlemek önemlidir (Yakın İnan ve Sönmez, 2019).

Yakın İnan ve Sönmez (2019), insan haklarını kentsel yaşam kalitesi ile ilişkilendirmiştir. İnsan haklarının kentsel mekâna yansıdığını ve kentli hakkının oluştuğunu savunmaktadır. Kentli hakları, kentsel hizmetlerin herkes için erişilebilir, adil, eşit ve dengeli olması ile ilişkilendirilmiştir. Kentsel yaşam kalitesi, yapı ve doğal çevrenin koşulları ile kentte yaşayan bireylerin bu koşullara ilişkin memnuniyetleri olarak tanımlanmıştır.

Massam (2002), kentte yaşayan tüm bireylerin kamusal hizmetlerden aynı derecede faydalanmadığını söylemektedir. Kim olduğumuz, nerede olduğumuz, ne olduğumuz ve vatandaş olarak üstlendiğimiz rollerin kentsel yaşam kalitesinin belirlenmesinde etkili olduğunu belirtmektedir. Kentsel hizmetlerin kentlerdeki yaşam alanlarını düzenlediğini ve kentlilerin ihtiyaçlarını karşıladığı bu sebeple kentsel hizmetler ile kentsel yaşam kalitesi arasında güçlü bir ilişki olduğunu ifade etmektedir.

Kentsel yaşam kalitesinin hem özel hem de kamu sektöründeki karar vericiler için bir rehber işlevi görüldüğü, sosyal, ekonomik ve politik kararların ve faaliyetlerin farkındalığını arttırmada önemli olduğu söylenmektedir. Kamu yararının asgari gelirler, sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim ile ilgili olduğunu ve bir toplumun zenginlik derecesi ile eşitlik derecesinin ilişkili olduğunu ve bunların tümünün vatandaşların yaşam kalitesini belirlediğini göstermektedir (Massam, 2002).

Kentsel yaşam kalitesi kavramını bireysel ve toplumsal olmak üzere iki ölçekte değerlendirmek mümkündür. Bireysel açıdan, bireyin tatmin duygusu, memnuniyet derecesi ve beklentileri ile ilgilidir. Toplumsal açıdan ise, toplumdaki tüm bireylerin sağlık, eğitim, güvenlik, kentsel hizmet olanakları gibi kentin sunabileceği her türlü olanaktan eşit ve adil şekilde yararlanabilmesi, ekonomik düzeyinin ve satın alma gücünün dengeli olması, açlık ve yoksulluk sınırında bulunan yoksul kesimlerin bulunmaması ya da mümkün olduğunca en az seviyeye indirilmesi olarak değerlendirilmektedir (Bıçkıcı, 2005).

Kentsel yaşam kalitesi fiziksel, sosyal ve ekonomik çevre kalitesi olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenler öznel ve nesnel göstergelerin değerlendirilmesi ile ölçülmektedir. Huzur, güven, aidiyet, saygı, güç, özgürlük gibi bireyin algısına dayalı unsurlar öznel göstergeleri; kent dokusu, yeşil alanların varlığı, hava, su ve konut kalitesi, altyapı hizmetleri, sosyal ve kültürel olanaklar, ulaşım gibi somut değerler ise nesnel göstergeleri oluşturmaktadır. Kentsel yaşam kalitesi, kentin sunduğu hizmet ve olanakların kullanıcılar tarafından nasıl algılandığı ile açıklanmaktadır (Yılmaz, 2015).

Kentsel yaşam kalitesi ölçümü nesnel göstergelerle değerlendirilirken, kentteki sağlık hizmetlerin sayısı, işsizlik oranı, suç ve göç oranı, park alanlarının yoğunluğu, sosyal ve teknik altyapıyı oluşturan fonksiyonların miktarı gibi kentsel çevreyi oluşturan birçok bileşenin incelenmesi gerekmektedir. Ancak bunlar tek başına yeterli değildir. Yaşama bölgesinde yaşayan bireylerin yeşil alanlara erişilebilirliği yeterli mi, kendilerini güvende hissediyorlar mı, sağlık hizmetlerine ulaşımından duydukları memnuniyet dereceleri gibi kişisel algılarının değerlendirilmesi için bir takım soruların sorulması gerekmektedir. Bu durum nesnel göstergelerin ölçülmesinden çok daha zor ve zahmetli bir süreçtir. Ancak elde edilen sonuçlar nesnel göstergelere göre çok daha gerçekçidir (Bıçkıcı, 2005). Bu durumda buradan çıkarılacak sonuç teknik olarak ya da mevzuat çerçevesinde kabul görmüş değerlerin kullanıcılar tarafından değerlendirildiğinde çok farklı sonuçlarının olabileceği yönündedir. Bu nedenle iki ölçümün birlikte değerlendirilmesi ile gerçek bir kentsel yaşam kalitesi sonucuna ulaşılabilecektir. Bıçkıcı (2005) tarafından oluşturulan kentsel yaşam kalitesi göstergeleri Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1 Yaşam kalitesi göstergeleri (Bıçkıcı, 2005)

Ekonomik göstergeler	Çevresel göstergeler	Politik göstergeler	Sosyal göstergeler	Yaşama alanı göstergeleri	Sağlık ve eğitim göstergeleri
Bireysel ve toplumsal refah	Hava kirliliği	Oy kullanan kişi sayısı	İstihdam fırsatları	Fiziksel sağlık	Bebek ölüm oranı
Kişisel gelir	Gürültü	Belediye istihdam oranı	Aile geliri	Beslenme	Sağlık personeli sayısı
Fakirlik	Su kirliliği	Belediye ücretleri	Sağlık	Kişisel hijyen	Kişi başına düşen hasta yatak sayısı

Tablo 3.1 devamı

İşsizlik	Katı atık	Belediye refah harcamaları	Nüfus yoğunluğu	Giysi ve fiziksel görünüş	Kişi başına ayrılan sağlık ve eğitim harcamaları
Ev sahipliliği		Siyasi görüş varlığı	Ayrımcılık ve fırsat eşitliği	Kişinin psikolojik sağlığı	Okullaşma oranı
Araç sahipliliği			Spor ve kültürel etkinlikler	Çevresine uyumu	Mezuniyet durumu
Tatil yapma imkânı				Toplumsal bağlantıları	
Alışveriş sıklığı				Yeterli gelir	
				Sağlık-sosyal hizmetler	

Tablo 3.1’de gösterilen göstergeler çalışılacak yerleşmenin ölçeğine ve araştırılacak konunun özüne göre çeşitlendirilebilir ya da eksiltilebilir. Kentsel yaşam kalitesi çalışmaları, çalışmanın ölçeğine ve amacına göre nesnel göstergelerin değişkenlik göstermesi ile birbirinden ayırmaktadır.

İlhan Tekeli, kentsel yaşam kalitesi kavramını kent merkezli yaşam kalitesi bakış açısı ile ele almaktadır. Kentsel yaşam kalitesinin öznel kalan yanlarının olduğu ve bunların kolay bir şekilde ölçülemeyeceği hatta belirlenemeyeceği görüşündedir. Oluşan bu belirsizliğin nedenini; yaşam kalitesinin yer duygusu, tarihsel süreklilik, kolektif anılara sahip olma gibi faktörlerin birleşiminden kaynaklandığını belirtmektedir (Kabadayı, 2006).

İkinci bölümde, *Yaşam Kalitesi Göstergelerine Farklı Yaklaşımlar* başlığı altında İlhan Tekeli’nin ‘birey düzeyinde öznel yaşam kalitesi ölçütleri’, ‘komünite düzeyinde öznel yaşam kalitesi ölçütleri’, ‘birey düzeyinde nesnel yaşam kalitesi ölçütleri’ ve ‘komünite düzeyinde nesnel yaşam kalitesi ölçütleri’ başlıkları altında oluşturduğu dörtlü yaşam kalitesi ölçütleri değerlendirilmiş olup (Şekil 2.3), Tablo 2.6’da hem komünite hem birey düzeyinde yaşam kalitesi göstergeleri nesnel ve öznel olarak gösterilmiştir. Ancak bu kavramlar soyut olduğu için doğrudan gösterge olarak kullanılması mümkün olmadığından dolayı bu kavramların göstergelere

dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu göstergeler dörtlü ölçüt değerlendirme sistemine göre Tablo 3.2, Tablo 3.3, Tablo 3.4 ve Tablo 3.5’de gösterilmiştir.

Tablo 3.2 Komünite düzeyinde nesnel yaşam kalitesi ölçütleri (Tekeli, 2010)

<u>Nesnel</u>	<u>Gösterge</u>
Çevre kalitesi ve sürdürülebilirlik	• İklimin yaşama uygunluğu • Hava kirliliği göstergeleri • Akarsuların kalitesi • Deniz plajlarının su kalitesi • Atık suların ne kadarının arındığı katı atıklarının ne kadarının toplandığı ve dönüştürüldüğü • Kişi başına konutlarda kullanılan elektrik enerjisi • Arazi kullanmada ormanlık alan oranı
İnsan kaynağı, nüfus	• Nüfus yoğunluğu • Nüfus artış hızı • Göçmen nüfus oranı • Net göç hızı • Toplumsal çeşitlilik • Özürlü nüfus oranı • Genç nüfus oranı • Yaşlı nüfus oranı
Sağlık durumu	• Doğuşta beklenen yaşam süresi • Kişi başına tüketilen kalori • Bebek ölüm hızı • Perinatal ölüm hızı • Tamamen aşıli çocukların oranı • Sağlık sigortası olan nüfus oranı • 100 bin kişi başına doktor • 100 bin kişi başına hemşire • 100 bin kişi başına yatak
Eğitim durumu	• Yetişkin nüfus okuryazarlık oranı (kadın-erkek) • Ortalama eğitim görülen yıl sayısı • Anaokulu eğitimi görenlerin oranı • Yaş grubunda temel eğitim görenlerin oranı • Yaş grubunda lise ve dengi eğitim görenlerin oranı • Yaş grubunda yükseköğretimde okuyanların oranı
Ekonomik performans	• Kişi başına gayri safi milli hasıla ve gayri safi yurt içi hasıla • Kişi başına GSMH, GSYİH artışı

Tablo 3.2 devamı

	• Kişi başına sanayi ve hizmetlerde kullanılan enerji miktarı • İşsizlik oranı • Gençlerde istihdam edilemeyenlerin oranı (erkek-kadın) • İş gücüne katılma oranı
Toplumsal Bütünleşme Düzeyi	• Toplumsal eşitsizlik göstergesi • Toplumda orta sınıfların büyüklüğü • Düşey mobilitenin varlığı • Toplumda boşanma hızı • Toplumda mülkiyete dayalı suç (hırsızlık, kapkaç vb.), suç oranı • Uyuşturucu kullanımının yaygınlığı • İntihar oranı • Tecavüz olaylarının sıklığı • Töre cinayetlerinin sıklığı
Siyasal Sistemin Niteliği	• Siyasal sistemin demokratikliği ve toplumun temsil açığı • Seçimlerde siyasal kadroların yenilenme oranı • Seçimlere katılma oranı • Seçilenler arasında kadın oranı • Sivil toplumun gelişmişliği • 1000 kişiye düşen gazete sayısı • Günde kaç saat tv izlendiği
Yerleşme Kalitesi	• Kişi başına düşen yeşil alan • Ödenebilir fiyatlarla konut arzı yeterliliği • Konutlarda odabaşına kişi sayısı • Merkezi ısıtma bulunan konut oranı • Yasal statüsü olmayan konutların oranı • Toplu taşıma hizmetlerinin gelişmişlik düzeyi • Gündelik yaşamda ulaşımda kaybedilen zaman • Trafik kazasında ölenlerin sayısı • Yerleşmede altyapıların özrümlülerin yaşamını kolaylaştıracak biçimde • Düzenlenme derecesi • Ses kirliliği düzeyi • Dinlence ve eğlence hizmetlerinin gelişmişliği • Sağlıklı içme suyuna ulaşabilenlerin oranı • Güvenli kanalizasyon bağlantısı olanların oranı

Tablo 3.3 Komünite düzeyinde öznel yaşam kalitesi ölçütleri (Tekeli, 2010)

Öznel	Gösterge
Latif ve risksiz bir yaşam çevresi	• İçinde yaşadığı çevrenin yaşam kalitesine katkı yapan niteliklerinin farkında olanların oranı • Çevreden gelen bir yaşam riski bulunmadığına inananların oranı
Yüksek yaşam kalitesi oluşturmaya uygun nicelik ve nitelikteki insan kaynağının varlığı	• Belirli bir ekonomik girişime girerken gerekli insan kaynağı bulmakta sıkıntıya düşülmeyeceği inancı • Birlikte yaşama kültürünü elde etmiş kişilerle bir arada bulunulduğu inancı • Bir arada sosyal girişimlerde bulunma kapasitesine sahip insanlardan oluşan bir komünitede yaşadığı inancı
Güvenli ve sağlıklı bir yaşam sağlayan komünite	• Kendilerini evinde güvenli hissedenerin oranı • Gece güven içinde gezebileceğini düşünenlerin oranı • İşyerlerinde sağlık riskiyle karşı karşıya olmadığına inananların oranı • İçinde yaşadığı komünitede trafik kazası riskinin yüksek olmadığına inananların oranı • Bulunduğu komünitede sağlık hizmetlerine erişilebilirlik bakımından bir sorun olmadığına inananların oranı
Eğitimin mükemmeliyeti ve fırsatların yüksekliği	• Çocuklarına mükemmel eğitim verebilme olanağının bulunduğu inananların oranı • Yaşam boyu öğrenim olanaklarının varlığına inananların oranı
Komünitenin sağladığı ekonomik fırsatların algılanması	• Yaşadığı komünitede varolan ekonomik fırsatların düzeyi konusundaki yargı • Göreli yoksunluk duyanların oranı • İşsiz kalacağı korkusu taşıyanların oranı
Yabancılaşma, dışlanma duygusu	• Kendini köksüz görenlerin oranı • Kendisini izole edilmiş duyanların oranı • Kendisini güçsüz hissedenerin oranı • Kendisini yabancılaşmış hissedenerin oranı • Yaşamı anlamsız görenlerin oranı • Komünitedeki kişilere güven duyanların oranı • Düşey hareketlilik aspirasyonu düzeyi ve gerçekleştirme duygusu

Tablo 3.3 devamı

Komünitenin kararlara katılma açık olma derecesi	• Kendisini komünitenin saygın bir üyesi görenlerin oranı • Kendisinin komüniteye karşı sorumlulukları olduğunu düşünenlerin oranı • Kendisinin komünitede verilen kararları etkilemeyeceğini düşünenlerin oranı
Keyifli ve yer duygusu veren bir yaşam	• İçinde yaşadığı yeri başka yerlere tercih edenlerin oranı • İçinde yaşadığı komünitenin kimlikli olduğuna inananlar oranı • İçinde yaşadığı çevreden görsel olarak zevk alanların oranı • Özürlüler içinde, yaşadıkları çevrenin kendi gereksinimlerine uygun olduğunu düşünenlerin oranı • İçinde yaşadığı komüniteyi yaşam kalitesi doyurucu olmadığı için değiştirmek isteyenlerin oranı • Yaşadığı konutlardan memnun olanların oranı

Tablo 3.4 Birey düzeyinde nesnel yaşam kalitesi ölçütleri (Tekeli, 2010)

<u>Nesnel</u>	<u>Gösterge</u>
Doğal çevreyle ilişki kurma biçimleri	• Boş zamanını dağ, deniz, orman vb. yerlerdeki faaliyetlere yöneltme derecesi • Doğadaki spor faaliyetlerinde düzenli olarak yer almak • Yaşamında bir biçimde doğa ile ilişkide olduğu günlerin oranı
Sağlıkla ilgili yaşam kalitesi göstergesi	• Sağlıkla ilgili yaşam kalitesi göstergesi • Yılda geçirdiği hastalıklı gün sayısı • Alkolik olup olmadığı • Sigara kullanmakta olması
Eğitim düzeyi ve bilgisi	• En son mezun olduğu okul • Yaşam boyu öğretim sistemleriyle ilişkisi • Ekonomik faaliyetleri ve komüniteye ilişkin tacit bilgisi • Uluslar arası haberleşme ağlarına erişilebilirliği
Gelir düzeyi	• Gelir düzeyinin hangi yüzde 20'lik bölümde olduğu • İşinin ve gelirin sürekliliği

Tablo 3.4 devam

	• Gelirinin ne kadarının rant geliri olduğu
Sanatsal ve bilimsel başarısı	• Sanatsal ya da bilimsel faaliyetler içinde yer almak • Sanat ya da bilimsel faaliyetlerde yerel ve evrensel başarı göstermek • Sanat ya da bilimsel faaliyetlerin bir izleyicisi olmak
Toplumsal farklılaşma ve katmanlaşmadaki konumu	• Toplumsal katmanlaşmadaki yeri • Dinsel ve etnik farklılaşmadaki konumu • Toplumsal farklılığa ve çeşitliliğe tolerans derecesi
Siyasal sürece katılma düzeyi	• Bir siyasal partiye üye olması • Üyesi olduğu sivil toplum kuruluşlarının sayısı • Toplumsal projeler geliştirme eğiliminin varlığı
Boş zamanının varlık derecesi	• Gündelik zaman içinde iş ve uyku dışında kalan zaman • İş haftası içinde iş yapılmayan günlerin sayısı • Çalışma saatlerini ve sürelerini kendisinin seçme özgürlüğün derecesi
Yaşadığı yerleşmenin (mahallenin) kalitesi	• Yaşadığı mahallenin, içinde bulunduğu yerleşmede prestij düzeyi • Yerleşmenin temizlik düzeyi • Yaşadığı konutta kişi başına düşen alan

Tablo 3.5 Birey düzeyinde öznel yaşam kalitesi ölçütleri (Tekeli, 2010)

<u>Öznel</u>	<u>Gösterge</u>
Doğayla uyumlu yabancılaşmamış bir yaşam duygusu	• Doğadan kopuk bir yaşam duygusu • Yaşamın doğayla ilişki içinde geçen bölümüne yüklenen anlam • Doğanın korunmasını bir insanlık görevi olarak bilen değerlerle yüklü bir yaşamı gerçekleştirmekte olduğu duygusu
Tam iyi olma hali duygusu	• Tam iyi olma duygusuna sahip olunan günlerin oranı • Gelecekte sağlığını etkileyecek risklere açık bir yaşam sürmediği duygusu
Eğitim başarısı ve dünyanın gelişmiş bilgilerine ulaşabilme duygusu	• Gerekli bilgiye ulaşabilme ve bilgiyi üretebileceğine güven derecesi • Ekonomik faaliyetleri için bilgilerini yarışabilirliğini koruyacak biçimde kullanabileceği inancı

Tablo 3.5 devamı

	Bu bilgileri yaşam kalitesini geliştirmekte kullanabileceği inancı
Gelirini tatmin edici bulma duygusu	- Gelirinin yeterlilik duygusu - Tatmin edici bir yaşam için gerekli ek gelir talebi - Gelir düzeyinin kararlılığı duygusu - Gelir yetersizliğini kendi kapasite yetersizliğinde bulma düzeyi
Sanat ya da bilimsel etkinliklerde başarı duygusu	- Sanat ve bilim çevrelerinin üyesi olma duygusu - Sanat ve bilgi faaliyetlerine katılmaktan alınan haz - Sanat ve bilim çevrelerinde başarıdan elde edilen tatmin
Toplumda saygı görme duygusu	- Kendisini toplumun saygın bir üyesi olarak görme duygusu - Komünitesinde yaşayanlara güven duygusuna sahip olma
Haklarının korunduğu ve toplumsal biz özne olduğu duygusu	- Haklarının ihlal edilmediği bir hukuk devletinde yaşadığına inancı - Siyasal süreci etkileme kanallarının kendisine açıklık derecesi duygusu
İş dışında yaşamına anlam katacak faaliyetleri seçme özgürlüğü	- Kamusal özne olarak yaşama anlam katabilme yolunun açık olması inancı - Boş zamanlarını eğlence ve dinlence faaliyetlerinde değerlendirme kapasitesine ve özgürlüğüne sahip olma duygusu
Yaşadığı yerleşmeden ve kurduğu sosyal ilişkilerden tatmin duygusu	- Yaşadığı yerleşmenin olanaklarının elverdikleri düzeyde tatmin edici olduğu duygusu - Yeni bir yerleşme arayışında bulunması

Tablo 3.2, Tablo 3.3, Tablo 3.4 ve Tablo 3.5 incelendiğinde yaşam kalitesi göstergelerinin kapsamlı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Tüm bu göstergelerin her ölçekteki kentsel yaşam kalitesi araştırmalarında kullanılması uygun olmayacaktır. Kimi göstergeler ülke, kimisi kent kimisi daha küçük bir alan olan mahalle ölçeğine uygundur. Burada önemli olan çalışma ölçeğine ve odaklanan araştırma konusuna uygun göstergelerin belirlenmesidir.

Dörtlü gösterge modelinin kavramsal olarak bir bütünlüğü bulursa da pratikte gerçekleştirilen çalışmalarda yaşam kalitesine ilişkin göstergeler bu denli kapsamlı

ele alınmamakta çok daha sınırlı bir çerçevede gerçekleşmektedir. En temel düzeyde yapılan çalışmalarda ‘komünite düzeyinde nesnel yaşam kalitesi’ ve ‘bireysel düzeyde öznel yaşam kalitesi’ göstergeleri kullanılmaktadır.

Genel olarak yapılan çalışmalar ve yaklaşımlar incelendiğinde, kentsel yaşam kalitesinin ölçümünde nesnel ve öznel göstergelerin birlikte kullanılarak değerlendirilmesine yönelik bir fikir birliği bulunmaktadır. Öznel göstergeler, bireysel algı ile ilgili olup, bireylerin bulunduğu sosyal ortamdan duyduğu memnuniyet derecesi, mutluluğu ve yaşadıkları kentten beklentilerini belirlemektedir. Öznel göstergeler bireyin *kendisini sorgulanması* ile ilişkilidir. Nesnel göstergeleri ise kentin fiziksel, mekânsal, sosyal, kültürel ve ekonomi gibi ölçülebilir ve tespit edilebilir bileşenler oluşturmaktadır. Burada önemli olan, nesnel ve öznel göstergelerin ayrı ayrı değerlendirdikten sonra ikisinin birbiri ile etkileşiminin ele alınması gerektiğidir. Örneğin; bir bireyin kendi aracını kullanıyor olması diğer bireyin ise toplu taşıma aracını tercih etmesi iki birey arasında trafik yoğunluğunun farklı şekilde algılanmasına sebep olacaktır. İki bireyden birinin çalışıyor diğerinin çalışmıyor olması bu nedenle trafiğe çıkış saatlerinin farklı olması gibi nedenler bireylerin aynı durumu farklı algılamasına neden olacaktır. Bu durumda bireysel özelliklerin, bireyin algısını yönlendirmede etkili olduğunu göstermektedir.

Bireyin öznel değerlendirme sistemi kişiden kişiye farklılık göstereceği için aynı yerleşmede bulunan bireylerin kentsel yaşam kalitesine ilişkin değerlendirmesi de farklı olacaktır. Bireylerin yaşadığı yerleşme ya da kentten beklentisi ve memnuniyet derecesindeki farklılığı bireylere ait demografik özellikler, ekonomik durum, eğitim durumu, medeni durum, yaş, cinsiyet, sağlık durumu, istihdam durumu, sosyal ve kültürel etkinliklere katılım ve sosyal statüsü gibi özellikler etkilemektedir. Birinci bölümde *Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler* başlığı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin belirlenmesinde 2 temel eleştiri karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, yaşam kalitesinin tespit edilmesi için belirlenen ölçütlerin, çalışmayı gerçekleştirecek araştırmacının kişisel görüşleri doğrultusunda belirlenmesidir. Araştırmacının sahip olduğu deneyimler, literatür bilgisi ve

akademik bakış açısı gibi etkenler bireyin ölçütleri belirlemede bilinçli olarak ve/veya bilinci dışında etkilemektedir. Bir diğeri ise, yerleşmenin kalitesinin, o yerleşmede yaşayan birbirinden farklı nüfus grupları için değişkenlik gösterme ihtimalinin göz ardı edilmesidir. Örneğin; bir yerleşmede bulunan pahalı restoranların varlığının alt gelir grubuna ait nüfus grupları için ne derece önemli olduğunun tespit edilmesi. Bu farklılık doğru bir kentsel yaşam kalitesi sonucuna ulaşmamızı engelleyecektir. Burada önemli olan çalışma alanında gözlemlenen gruba göre kriterlerin belirlenmesidir. Elbette bir yerleşmede eşit haklara ve olanaklara sahip nüfus grubu olmayacaktır ancak belli bir ortak paydada ölçütleri belirlemeye çalışmak önemlidir.

3.3 Kentsel Yaşam Kalitesi Kavramının Tarihsel Gelişimi

Kentlerin inşası ve endüstrileşmesi ile birlikte gelişen kentsel yaşam kalitesi kavramının Dünyadaki ve ülkemizdeki gelişimi, kentleşme süreçlerindeki farklılık temelinde eş zamanlı değildir. Diğer yandan kavramın ele alınışında zamansal farklılıkların yanı sıra, ülkesel koşullardan kaynaklanan dinamiklerin de belirleyici olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, kentsel yaşam kalitesi kavramının Dünyada ve Türkiye’deki gelişimi ayrı ayrı ele alınacak ve aktarılacaktır.

3.3.1 *Dünyada Kentsel Yaşam Kalitesinin Tarihsel Gelişim*

Dünyada yaşam standartlarını oluşturma yaklaşımından kentsel yaşam kalitesi kavramına geçişi ve kavrama yönelik çalışmaları dört ayrı dönemde incelemek mümkündür (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Şekil 3.2’de Dünyada kentsel yaşam kalitesinin gelişimi gösterilmektedir.

Kentsel yaşam kalitesi kavramını temel alarak kentleri yaşanabilir hale getirilmesine yönelik ilk çalışma İngiltere’de yaşanan salgın hastalıklar sonucunda 1832 yılında çıkarılan sağlık koşullarını iyileştirici kanundur. 1844-1845 yılında yayınlanan Kraliyet Komisyon Raporuna göre; altyapı çalışmalarının tamamlanması, ulaşım akslarının genişletilmesi, konutlarda sağlık standartlarının sağlanması ve sanayi kentlerinde yeşil alanların planlanması önerilmiştir (Yavuzçehre Savaş ve Torlak Evinç, 2006).



Şekil 3.2 Dünyada kentsel yaşam kalitesinin gelişimi (Kalkınma Bakanlığı, 2018)

Kentlerin endüstrileşmesi ile birlikte kentlerde oluşan problemlerin çözümüne yönelik olarak kentsel yaşam kalitesinin gelişmeye başladığından bahsetmek mümkündür. Bu dönemde amaç; sağlıklı yaşam çevrelerini oluşturmaktır. Endüstri kentlerinin neden olduğu sağlıklı çevre ve kötü yaşam koşullarından arındırılmış olan ‘ideal kent’ akımları yaşam kalitesinin geliştirilmesine yönelik hareketlerdir (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

19. yy başlarında gerçekleştirilen sağlık eksenli çalışmalardan sonra kent estetiği kavramı gündeme gelmiştir. Burnham tarafından geliştirilen *Güzel Kent Akımı*, Ebenezer Howard tarafından geliştirilen kent ve kıyı birleştiren *Bahçe Kent Akımı*, orta çağ ya da feodal kent yapısını savunan *Camillo Sitte Akımı*, polis, mahkeme ya da kilise gibi kurumlara gerek olmadığını savunan Tony Garnier’e ait *Endüstri Kenti Akımı* gibi yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Yavuzçehre Savaş ve Torlak Evinç, 2006; Yılmaz, 2015).

Atina’da 1933 yılında Milletlerarası Modern Mimari Kongresi (CIAM) gerçekleştirilmiş olup Atina Tüzüğü ile kent tanımı yapılarak şehircilik ilkeleri belirlenmiştir. Odak noktası insan olan kent planlaması, sağlıklı kentsel çevreler ve ilk defa kullanılan ‘konut hakkı’ kavramı gibi konular 1941 yılında ‘Atina Antlaşması’ başlığı altında birleştirilmiştir. 1948 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde, ilk kez ‘kentli hakları’ konusu gündeme gelmiştir (Yılmaz, 2015).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem ile birlikte maddi ve niceliksel göstergelere dayalı yaşam standardı yaklaşımı değişmeye başlamıştır. Bu döneme dair iki önemli gelişme bulunmaktadır. Birincisi; Ekonominin hızla gelişmesi sonucunda bireylerin gelir düzeyinin yükselmesi ve kentsel refahın artması ile birlikte bireylerin kent yaşamına yönelik beklentileri de aynı şekilde artmıştır. İkincisi ise; ekonomi düzeyinde yaşanan gelişmelere rağmen bireylerin yaşam çevrelerine karşı mutsuz ve memnuniyet düzeylerinin düşük olmasıdır. Bu durum yaşam kalitesinin niceliksel değerinin yanında niteliksel değerinin de ölçülmesi gerektiğini göstermiştir. Buna karşılık olarak kentsel tasarım alanında çevre psikolojisi çalışmaları 1960 yıllarında Lynch ve Appleyard gibi araştırmacılarla başlamış ve bu çalışmalarda çevre psikolojisi, bireysel iyi olma hali üzerinden tanımlanarak bireylerin çevre algısı ve maddi olmayan niteliklere odaklanmasını sağlamıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

1957 yılına kadar yapılan tüm çalışmalar ve bildirilerde ‘yaşam kalitesi’ kavramsal olarak kullanılmasa da iyi yaşam, ideal kent, sağlıklı kent, kent hakkı ve konut hakkı gibi kavramlarla şekillenmiştir.

Yaşam kalitesi kavram olarak karşımıza ilk kez 1957 yılında, Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu kuran Roma Antlaşması’nda, “AB’nin ortak ulaştırma politikalarında temel unsur, ortak pazarı tam manasıyla oluşturmak ve vatandaşların Yaşam Kalitesi’ni arttırıcı yönde düzenlemeler yapmaktır” şekliyle karşımıza çıkmaktadır (Ören Ersin, 2012, s. 23).

Kentsel yaşam kalitesi kavram olarak karşımıza ilk kez, 1960’lı yıllarda Toplumsal Göstergeler Hareketi ile çıkmaktadır. Sosyal ve ekonomik iyilik ile toplumsal ve bireysel iyilik arasındaki ilişkiye odaklanmış olup aralarındaki varsayımları sorgulamayı amaçlamıştır. Kalite kavramı burada doğal ve yapılı çevrenin özellikleri ile ilgilidir. Çevrenin kalitesini iklim, ekoloji ve doğal kaynakların korunması gibi değişmez faktörlerle ilişkilendirmemiştir, aidiyet, bellek, yer duygusu, konfor gibi kolay ölçülemeyen öznel yargılarla ilişkilendirmiştir (Oktay, 2007).

Yaşam kalitesi araştırmalarının ağırlıklı olarak ekonomik göstergeler ile açıklanmasının zaman içerisinde yetersiz kaldığı, bunun dışında sosyal, çevresel, mekânsal, kültürel ve toplumsal faktörlerinde bireyin yaşam kalitesini doğrudan

etkilediği anlaşılmış olup ‘sosyal göstergeler’ yaşam kalitesinin belirlenmesinde ön plana çıkmıştır.

1972 yılında Paris Zirvesi gerçekleştirilmiş olup ilk kez çevre politikası oluşturulmuştur. Çevresel ve ekonomik gelişmelerle yaşam kalitesinin arttırılacağı belirtilmiş olup ilerleyen zamanlarda Çevre Eylem Programları düzenlenmiştir (Ören Ersin, 2012).

Stockholm’de 1972 yılında İnsani Çevre Konferansı gerçekleştirilmiştir. Bu konferans, küresel ölçekte gerçekleştirilen ilk çevre konulu değerlendirme toplantısı olma özelliğine sahiptir. Çevrenin korunması ve geliştirilmesinin esas alınması vurgulanmış olup tüm insanlığın ortak sorumluluğu olduğu belirtilmiştir (Yavuzçehre Savaş ve Torlak Evinç, 2006).

Birinci Çevre Eylem Programında (Habitat I) (1973-1976), çevre politikalarının genel amacının bireylerin yaşam kalitesini arttırmak, yaşadığı çevreyi ve yaşam koşullarını iyileştirmek ve geliştirmek olduğu aktarılmış olup Üçüncü Çevre Eylem Programında ise yaşam kalitesi daha kapsamlı bir şekilde ele alınarak; bireylerin yaşam kalitesinin arttırılmasında sadece doğal çevrenin değil aynı zamanda yapay çevreninde iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gerektiği üzerine durulmuştur (Ören Ersin, 2012).

Avrupa Kentsel Şartı, 1980-1982 yılları arasında “Yerleşmelerde Daha İyi Yaşam” bakış açısını esas alan, kentlerde fiziksel çevrenin ve konut stokunun iyileştirilmesinin yanı sıra kentlerde sosyal ve kültürel mekânların oluşturulması, kentlilerin yaşadıkları kentteki kentsel çalışmalara katılımlarının sağlanmasının amaçlandığı ve kentin niteliksel olarak geliştirilmesinin hedeflendiği “Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası” kapsamında geliştirilmiş ve 1992 yılında kabul edilmiştir. Kentlerdeki yaşam kalitesinin arttırılması için 2 temel ilkeyi benimsemiş olup, *‘işbirliği ve dayanışma’*nın gerekliliği vurgulanmıştır. Buradaki işbirliği ve dayanışma kentte yaşayan halk ile yerel yönetimler arasındaki ilişki ile ilgilidir (Pektaş ve Akın, 2010; Tuğaç, 2020).

Avrupa Kentsel Şartı 20 maddelik bildiri ve 13 maddelik şart ilkelerinden oluşmakta olup hedefleri arasında kentsel yaşam kalitesinin arttırılması

bulunmaktadır. Sağlıklı bir çevre, iş olanakları, güvenlik, dolaşım, konut, sağlık, dinlenme ve spor, kültür, kültürler arası kaynaşma, fiziksel çevre ve kaliteli bir mimari, işlevlerin uyumu, katılım, ekonomik kalkınma, sürdürülebilir kalkınma, mal ve hizmetler, doğal zenginlikler ve kaynaklar, kişisel bütünlük, belediyeler arası iş birliği, finansal yapı ve mekanizmalar ve eşitlik konularına odaklanılmıştır (Tuğaç, 2020).

5-13 Eylül 1994 tarihinde Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı gerçekleştirilmiş olup 180 ülke ve 1500'ü aşkın sivil toplum kuruluşu katılmıştır. 2015 yılına kadar ulusal ve uluslararası nüfus ve kalkınma politikaları için eylem planı hazırlanmıştır. Eylem planının 5. İlkesinde ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınmanın yaşam kalitesini arttıracığı; 6. Maddesinde ise devletlerin sürdürülebilirliği sağlaması ve nüfus politikalarını uygulamaları durumunda yaşam kalitesini arttıracığı hususları belirlenmiştir (Ören Ersin, 2012).

1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat II Konferansı ile kentlere ilişkin, sağlıklı kentsel mekânlar yaratmak, çevresel değerleri korumak ve geliştirmek, yaşam kalitesi yüksek kentler oluşturmak için stratejiler belirlenmiştir. Bunun için hava kirliliği, konut, ulaşım, yeşil alan gibi konuların sorun olmadığı kentler meydana getirmek hedeflenmiştir. Yaşam kalitesinin kentle ilişkilendirildiği konferansta, insanların sahip olduğu yaşam kalitesinin sadece sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel etkenlere bağlı olmadığı aynı zamanda yaşamlarını sürdürdükleri yaşama bölgelerinin (kent, köy vb.) fiziksel koşulları ile mekansal özgünlüğüne bağlı olduğu belirtilmiş olup ayrıca, kentin sunduğu ulaşım ve altyapı hizmetleri, kamu kurumlarına ve hizmet alanlarına erişilebilirliğin sağlanmış olması, arazi kullanım biçimleri, nüfus ve yapı yoğunluğu kararları, halka açık tesislerin ve yeşil alanların varlığı, kent planlaması ve kent estetiği kaygısının ön planda olması yerleşmelerin yaşanabilirliğini önemli ölçüde etkileyen unsurlar olarak ifade edilmiştir (Habitat II, 1999).

Kentsel nüfus oranının Dünya çapında hızla artması ve buna bağlı olarak gelişen hızlı kentleşme ve sanayileşme süreçleri ile doğal kaynakların bilinçsiz tüketimi doğal çevrenin olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Kentlerde nüfus grupları

arasındaki sosyal ve ekonomik farklılığın iyice belirgin hale gelmesi, kentte yoksulluk ve güvenlik problemlerinin artması gibi sorunlar kentsel yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu problemlere çözüm üretebilmek adına Rio Yeryüzü Zirvesinde sürdürülebilir kentler 21. Yüzyıl hedefi olarak belirlenmiş olup bu kapsamda ‘Gündem 21’ başlıklı eylem planı Birleşmiş Milletler üyesi ülkelere kabul edilmiştir (Ören Ersin, 2012). Odak noktası sürdürülebilir kentleşme olan Rio Kent Konferansında sürdürülebilirlik kent kavramı ile ilişkilendirilmiştir. “Sürdürülebilirlik kavramı kente uygulandığında, kentsel alanın ve bölgesinin, toplumun arzu ettiği yaşam kalitesi düzeylerinde işlevlerini sürdürmeye devam etmesi, ancak bunu yaparken mevcut ve gelecek nesillerin seçeneklerini kısıtlamaması ve kentsel sınırlar içinde ve dışında olumsuz etkilere neden olmaması anlamına gelmektedir” (Kentleşme Tematik Grubu 2. Raporu, 2007, s.6) ilkesi yer almaktadır.

2008 yılında Avrupa Kentsel Şartı II ‘Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto’ sloganı ile yayınlanmıştır. Temel kentsel hizmetlerin kentte yaşayan herkes için ayırt edilmeksizin paylaşılması istenmektedir. Kentsel gelişmenin nitel özellikleri ve yaşam kalitesi ile doğrudan ilişkilidir. Temel hedef; iyi bir kent yönetimi için kentsel yaşam kalitesini arttırmak olarak belirlenmiştir. Avrupa Kentsel Şartı II belgesinde kentsel yaşam kalitesi; hava kirliliği, küresel ısınma, iklim değişikliği gibi kentsel çevre krizi, iyi planlanmış bir kentsel ulaşım, kentsel mekânın doğru bir şekilde dağılımı, kentsel hizmetlerin kalitesi ve erişilebilirlik konuları ile ilişkilendirilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

2016 yılında Habitat III gerçekleştirilmiş olup gelecekteki 20 senenin gündemi belirlenmiştir. Yeni Kentsel Gündem (YKG) belgesinin odağı ‘herkes için şehirler’ olarak belirlenmiştir. Buna göre kentte yaşayan her kesimin kenti eşit şekilde kullanacağı, kentsel hizmetlerin ve kaynakların adil bir şekilde dağıtılacağı, herkesin güven içinde yaşayacağı daha yeşil ve daha iyi kentlerin oluşturulduğu bir gelecek hedeflenmiştir. YKG kapsamında konut, temiz su, enerji, kamu hizmetlerinden eşit bir şekilde yararlanma ve erişilebilirlik gibi konular yaşam kalitesi başlığı altında incelenmiştir.

3.3.2 Türkiye’de Kentleşme Süreci ve Kentsel Yaşam Kalitesinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de kentsel yaşam kalitesi kavramına yönelik çalışmalar 1990’lı yıllarda başlamış olup ülkemiz için oldukça yeni bir kavramdır. Hem planlama mesleği alanında yaşam kalitesi kavramının ortaya çıkışı hem de ülkemizde kentsel yaşam kalitesi kavramına yönelik yapılan çalışmalar dünyanın oldukça gerisinde kalmıştır. Ülkemizde, kentsel yaşam kalitesi kavramının gündeme gelmesi ve bir hedef olarak ortaya konmasının en önemli sebebi, kentleşme sürecinin oluşturduğu sonuçlardır. Çünkü Türkiye’de kentleşme süreci ve oluşturduğu sonuçlar kentsel yaşam kalitesini doğrudan etkilemiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Bu nedenle, yapılan kentsel yaşam kalitesi çalışmalarını anlayabilmek için öncelikle Türkiye’nin kentleşme sürecini tarihsel dönemler içerisinde incelemek doğru olacaktır.

3.3.2.1 Türkiye’de Kentleşme Süreci

Ülkemizde kentler, tarihsel süreç içerisinde 5 kez önemli dönüşüm geçirmiştir. Birincisi; Cumhuriyet öncesi dönem, ikincisi; Cumhuriyetin ilanı ile 1923’den İkinci Dünya Savaşı Sonuna kadar olan dönem, üçüncüsü; 1950-1960 arası, dördüncüsü; 1960-1980 arası ve son olarak beşincisi ise 1980 sonrası dönemdir.

Birinci dönem, ilk kentleşme süreçleri, sanayi devrimi sonrasında 19.yy’ın ikinci yarısından sonra Osmanlı modernleşmesi ile ortaya çıkmış olup Cumhuriyetin ilanına kadar olan dönemi kapsamaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Sanayi devriminin gerçekleşmesinden sonra 1840’lı yıllarda Osmanlı ekonomisi ve kurumsal yapısı dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşüm iki şekilde gerçekleşmiştir. Birincisi, Osmanlı ekonomisi kapitalist ilişkiler kurmuştur ikincisi ise yöneticiler modernite doğrultusunda reformlar yapmıştır. Sanayi devriminin getirdiği etkenler ve Osmanlı İmparatorluğu içerisinde atılan adımlar ile toplum yapısında özel alan ve kamusal alan farklılaşmaya başlamıştır. Osmanlıda yaşanan gelişmelerin kent mekânlarında etkisi, 1860’lı yıllardan sonra kendini göstermeye başlamıştır. Liman kentleri başta olmak üzere, kent merkezlerinin geleneksel dokusu yerini yeni ve modern olan ‘merkezi iş alanları’na bırakmıştır. Osmanlı ekonomisinin kapitalist ilişkilerini geliştirmesi ile birlikte yeni oluşan merkezi iş alanlarında; sigorta şirketleri, bankalar, oteller ve iş hanları kurulmuştur. Bu yeni gelişmelerin sonucu olarak yeni

altyapı ihtiyaçlarının ortaya çıkması ile limanlar, posta binaları ve demiryolu istasyonları yapılmıştır. Böylece kent merkezleri büyümüş, farklı işlevlere sahip olmuş, modern ve geleneksel kesimler birbirinden farklılaşmıştır (Tekeli, 2009).

Önemli bir başka gelişme ise, kent içinde yaya ulaşımı yerini araba, tramvay ve vapur gibi ulaşım araçlarına bırakmıştır. Nüfus artışı ile birlikte yeni alanların imara açılması gerekliliği oluşmuş ve bu durum arsa fiyatlarının değerlendirilmesine neden olmuştur. Ulaşımındaki gelişmeler, nüfus artışı ile beraber yeni alanların imara açılması, ticaret biçiminin değişmesi, yeni toplumsal tabakanın oluşması ve kentlerin genişleyerek çevreye yayılması ile ‘banliyöleşme’ oluşmuştur (Tekeli, 2009).

Planlama, öncelikle İstanbul’da bulunan ahşap evlerin yaygın olmasından dolayı sık sık oluşan büyük yangınlar sonucunda yanan yerlerin tekrardan düzenlenmesi amacı ile ortaya çıkmıştır. Kent planlaması 1850’lerden sonra İstanbul dışında başka kentlere yayılmaya başlamıştır. Daha kapsamlı ve tüm kenti planlamayı amaçlayan planlama anlayışı 1910’lu yıllarda oluşmuştur (Tekeli, 2009).

İkinci dönem, 1923’den İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar olan dönemi kapsamakta olup Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması önemli bir kopuş noktası olmuştur. Büyük bir bölümü yangında tahrip olan İzmir için 1924 yılında imar planı yapılmıştır. Söz konusu plan, Cumhuriyet dönemine ait ilk imar ve planlama çalışması olmasından dolayı önem teşkil etmektedir. İzmir’in yanı sıra savaş sırasında diğer kentlerde yaşanan yangınlar ile birlikte yanan ve tahrip olan yerleşim alanlarının yeniden inşa edilmesi hedeflenmiş ancak bu alanlarda yaşayan mülk sahiplerine ulaşılamaması bir mülkiyet sorunu ortaya çıkartmıştır (Yenice, 2014). Yangınlardan büyük ölçüde etkilenen kentlerin yeniden imar edilmesi için belediyelere verilen yetkiler Türkiye Cumhuriyetinde yeni kentleşmenin de ilk adımları oluşturmuştur. Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyeti’ne geçilmiş olan bu dönemde, Osmanlı Devletinden devralınan imar ile ilgili yasalar düzenlenmiş; Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında savaş etkilerini azaltmak için hem kentleri fiziki olarak iyileştirmek hem de değişen mekânsal yapı ile birlikte yeni ve modern bir toplum oluşturabilmek amacıyla ülkenin mekânsal örgütlenmesini doğrudan etkileyecek uygulamalar ve kararlar ele alınmıştır. Ülkenin mekânsal stratejisini etkileyen 3 önemli öğeden bahsetmek mümkündür. (Tekeli, 2009).

Bunlardan en önemlisi, İmparatorluk döneminde başkentin İstanbul iken Cumhuriyet'in ilanı ile Ankara olmasıdır. İstanbul, dış ülkeler ile ilişkilerinin en kuvvetli olduğu, bir başka deyişle en çok 'Batılılaşmış' kesimdir. İstanbul yerine Ankara'nın başkent seçilmesi, daha yeni belki de 'gerçek' bir çağdaşlaşma modeli arayışının içerisinde bulunduğu bir göstergesidir (Tekeli, 2009).

Mekânsal stratejiyi etkileyen bir diğer önemli öge ise ülkeyi 'demir ağlarla örmek' olmuştur. İmparatorluk döneminde demir yolu sistemi, ülkenin iç pazarının bütünlüğünü karşılamak yerine, ülkenin farklı bölgelerini, etkisi altında bulunduğu dış güçlerin ekonomisiyle bütünleştirmeye dönük biçimde geliştirmiştir. Cumhuriyet dönemi ile birlikte bir yandan yeni hatlar açılmış olup bir yandan ise yabancı şirketlerin elinde bulunan hatlar devletleştirilerek Ankara merkezli bir demiryolu şebekesi oluşturulmuştur (Tekeli, 2009).

Son olarak, mekânsal stratejiyi etkileyen üçüncü öge, 1929 krizi sonrasında gelişen devletçilik politikası sonucunda, uygulanmaya başlamış olan sanayi planlarında, yapılması planlanan fabrikaların yerleri, demiryolu güzergâhı üzerinde bulunan küçük Anadolu kentleri olarak seçilmesidir. Bu dönemde ülke, planlama alanında çözülmesi gereken 2 önemli konu ile karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan ilki, Kurtuluş Savaşı sonrasında yakılmış olan Anadolu kentlerinin yeniden planlanması, bir diğeri ise ilk olarak Başkent ilan edilen Ankara'nın ve diğer tüm Anadolu kentlerinin planlanması olmuştur. Ankara'nın çağdaş bir kent olarak planlanmaması Cumhuriyet rejiminin başarısız olmasına neden olacaktır. Bu nedenle 1928 yılında 'Ankara Şehri İmar Müdürlüğü' kurulmuştur. Aynı yıl Herman Jansen tarafından Ankara için tüm kenti kapsayan bir plan hazırlanmıştır. Hazırlanmış olan plan ile Cumhuriyet'in çağdaşlık konusundaki amaçlarını ve nüfusu hızla artan bir kentin sorunlarını çözmek amaçlanmıştır. Türkiye, hızlı bir şekilde büyüme gösteren bir kentte plan yapılmasının zorlukları ile ilk kez Ankara örneğinde karşılaşmıştır (Tekeli, 2009).

Kentlerde bina yapımı, çıkarılan yasa ile birlikte mimarlık ya da mühendislik mesleğine sahip kişilerin tekeline bırakılmıştır. Bu yasa ile bina yapımı geleneksel dokudan kopararak meslek sahiplerinin tasarımına bırakılmıştır. Belirli büyüklüğe sahip olan kentler için planlama zorunluluğu getirilmiştir. Söz konusu planlar

merkezi kurumlar tarafından yapılmış ya da yaptırılmıştır. Planlama sadece harita mühendislerine ait bir çalışma alanı olmaktan çıkarılarak mimarlık disiplininin tasarım alanı içerisinde de görülmeye başlamıştır. Bu değişimin sebebi ‘güzel kent’ anlayışının ülkede yayılmaya başlamasının sonucu olmuştur. Sadece kentin parçalarının planlanması değil kentin tümünün planlanması da önem kazanmıştır. Ancak, 1930’lu yıllarda Güzel Kent akımının etkisiyle yapılan imar ve dönüşüm çalışmaları genellikle yıkıp yeniden yapma şeklinde uygulanmış bu durum bazı kentlerde kimliğinin dönüşümüne neden olmuştur. Geleneksel dokunun geri plana atıldığı ve ‘modernist’ bir planlama anlayışının ön plana çıktığı bu süreçte Batının ‘bahçe kent’ ütopyası ile ülkenin yeni bölgelerinde bahçeli evler planlanmaya başlamıştır. Bu aşamadaki planlama anlayışları iki açıdan eleştiri konusu haline gelmiştir. Hazırlanan planlama çalışmalarının ülkemiz kentlerinin geleneksel dokusuna uyum sağlamaması yapılan ilk eleştiridir. İkinci eleştiri ise; söz konusu planların sadece estetik kaygıların ön planda tutularak hazırlanmasıdır. Uygulamada karşılaşılabilecek sorunlar ile kent ekonomisinin dikkate alınmaması ve gerçekleştirme aşamasının pahalı olması eleştirilmesine neden olmuştur. Bu dönemde, kent planlaması yönünde yapılmış olan gelişmeler, eğitilmiş kalifiyelerin yetiştirilmesini zorunlu kılmıştır. Böylece üniversitelerde ilk kez kent yönetimi ve planlamaya yönelik dersler eğitim programlarında yer almıştır (Tekeli, 2009).

Üçüncü dönem, 1950 yılı ile 1960 arasını kapsamakta olup, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmeler bütün dünyayı etkilediği gibi Türkiye’de de önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Yeniden kurulan dünyada saygın bir yer kazanmak isteyen Türkiye, dünyanın yeni oluşan kurumlarını benimseyerek bunların içerisinde yer almış ve tek partili dönemden çok partili döneme geçiş yapmıştır (Tekeli, 2009).

Marshall yardımları ile meydana gelen tarımda makineleşme çok büyük değişimlere neden olmuştur. Tarımdaki teknolojik gelişmelerin verimliliğinin yükselmesi ve emek gereksiniminde düşüşün artması ile kırdan kente göçler meydana gelmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, öncesinde sadece Ankara’da yaşanan nüfus artış hızı ülkenin her yanına yayılması ile birlikte Türkiye’de hızlı bir kentleşme süreci başlamıştır (Tekeli, 2009). Ülkemizde başlayan hızlı kentleşme süreci ile sanayileşme hızı paralel ilerlememiş; sanayileşme hızı, kentleşme hızına

kıyasla oldukça yavaş kalmıştır. Kırdan kente göçün artmasına, büyük kentlerde gecekondulaşmanın başlamasına ve kentlerde konut sorunlarının meydana gelmesine neden olmuştur. 1945-1950 döneminde yoksul kesimlerin yaşam alanı olan gecekondu dağınık bir yapılaşma sergilemiş, bu dönemden sonra ise mahalle halini alan bu oluşumlar giderek kentin merkezi alanı içerisinde kalmaya başlamışlardır. 1960'lı yıllara kadar gecekondu alanları yoksul ailelerin yaşamlarını sürdürdüğü 'masum' yapılaşma alanları olarak görülmüş, çoğunlukla aileler kendi yaptıkları evlerde oturmuş olup evlerin kiralandığı durumlara çok az rastlanmıştır (Bayraktar, 2006).

Hızlı kentleşme süreci, kırdan kente göçün artmasına, büyük kentlerde gecekondulaşmanın başlamasına ve kentlerde konut sorunlarının meydana gelmesine neden olmuştur. 1945-1950 döneminde yoksul kesimlerin yaşam alanı olan gecekondu dağınık bir yapılaşma sergilemiş, bu dönemden sonra ise mahalle halini alan bu oluşumlar giderek kentin merkezi alanı içerisinde kalmaya başlamışlardır. 1960'lı yıllara kadar gecekondu alanları yoksul ailelerin yaşamlarını sürdürdüğü 'masum' yapılaşma alanları olarak görülmüş, çoğunlukla aileler kendi yaptıkları evlerde oturmuş olup evlerin kiralandığı durumlara çok az rastlanmıştır (Bayraktar, 2006).

Hızla büyüyen kentlerin altyapıları yetersiz kalmaya başlamıştır. Kentler iki farklı yapıya sahip yaşam alanları haline gelmeye başlamıştır. Bir tarafta moderniteye uygun gelişen kesimler bir diğer yanda ise kendiliğinden gelişen kesimler oluşmuştur. Yaşanılan değişimler karşısında kurumsal düzenlemeler yapılmıştır (Tekeli, 2009).

1. Belediyelerin ihtiyacı olan altyapı ve planlama çalışmalarında gerekli finansın ve teknik hizmetin sağlanması amacıyla 4759 sayılı yasa ile 1945 yılında İller Bankası kurulmuştur.
2. 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu 1948 yılında belediyelerin gelir düzeylerini arttırmak amacıyla kurulmuş olsa da büyük dönüşümler karşısında yetersiz kalmıştır.
3. 6235 sayılı yasa ile birlikte 1954 yılında Türk Mühendis ve Mimarlar Odası kurulmuştur.
4. 1956 yılında 6875 sayılı İmar Kanunu çıkarılmıştır. Kanun, planlama çalışmalarını, mücavir alan sınırlarına taşıyarak hızla büyüyen kentlerde yaşanan imar problemlerine çözüm aramıştır.
5. Kentlerde yaşanan hızlı kentleşme sonucunda, konut, yapı malzemeleri ve planlama problemlerine çözüm bulunması amacıyla 1958 yılında 7116

sayılı yasa ile İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuştur. 1959 yılında 7296 sayılı yasa ile bakanlığın görevleri arasına afetler konusu da eklenmiştir.

Süreç içerisinde kentlerde, kişilerin ödeme güçleri ile uyumlu olacak şekilde konut üretiminin olmaması gecekondulaşma kuşaklarının oluşumuna neden olmuştur. Gecekondulaşma alanları yalnızca kentlerde fiziksel bir sorun olarak kalmamış, toplum içinde kutuplaşma ve dışlanma, kentte suç oranının artması gibi sosyal sorunlara da neden olmuştur. Bu nedenlerle gecekondulaşma bölgeleri 1950-1980 yılları arasında kentlerin yeniden imarı ve dönüşümünü kapsayan çalışmaların ana problemini oluşturmuştur.

Gecekondulaşma ile birlikte hazineye ait boş ve geniş araziler ve kullanılmayan terk edilmiş vakıf arazileri kentsel yapıya çevreye dönüşmüştür. Altyapısız kamu arazileri üzerine inşa edilen ve tüm maliyeti göçmenlerin ödediği plansız yerleşme alanı olan gecekondular, ‘illegal ve plansız’ olmasına rağmen hem yerel yönetim hem de merkezi yönetim tarafından varlıklarına göz yumulmuştur. Konut üretiminin yetersiz olması ve üretilen konutların her kesimin maddi gücüne uyumlu olmamasından dolayı devlet gecekondulaşmaya karşı sessiz kalmıştır. Her ne kadar modern kentin oluşumunda gecekondular engel olarak görülse de kentle nasıl bütünleşeceği üzerinde durulmuştur. Bu yaklaşım ile söz konusu yaşama alanlarının hem fiziksel hem de kültürel entegrasyonu önemli bir sorun alanı haline almıştır. Böylece ilk olarak 1930’lu yıllarda karşımıza çıkan gecekondular, için çok partili rejime geçiş sonrasında farklı dönemlerde çıkarılan af yasaları ile yasallaştırmaya yönelik uygulamalar gündeme gelmiştir.

Yaşanan hızlı kentleşmeye rağmen imarlı arsa imkânlarının arttırılmaması ve bu nedenle arsa fiyatlarının çok yükselmesi ile birlikte tek parsel üzerinde bağımsız şekilde konut yapma imkanını kaybeden orta sınıf, birden çok kişinin bir araya gelmesi ile tek bir parsel üzerinde çok katlı yapılar inşa etmek durumunda kalmış olup sonucunda ‘apartman’ olgusu meydana gelmiştir. 1965 yılında çıkan 634 sayılı ‘Kat Mülkiyeti Kanunu’ ile bir parselde çok sahipli konutların yapımına olanak sağlanmış ve kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte az yoğun kentsel yerleşim alanları yıkılarak çok katlı yoğun yerleşim alanları oluşmaya başlamıştır. Yeni oluşan kentsel doku genellikle çok katlı ve bitişik nizamlı yapılaşmanın oluşmasına sebep

olmuştur (Yenice, 2014). 3. Dünya ülkelerinde bu dönem ile birlikte ‘apartmanlaşma’ görülmüş olup bu durum plansız kentleşme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dördüncü dönem, 1960 ve 1980 yılları arasını kapsamakta olup 1960 yılı askeri darbesi ile önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1961 Anayasası ile bu zamana kadar hakim olan Westminster tipi demokrasi anlayışı yerini ‘çerçevelemiş’ ve ‘dengelenmiş’ bir demokrasi anlayışına bırakmıştır. Ayrıca, sosyal devlet ilkesi kabul edilmiş ve refah devlet anlayışı getirilmiştir. Devlet, kendisini halkın sadece klasik hürriyetlerini korumakla yükümlü olarak değil aynı zamanda zorunlu olan maddi gereksinimlerini karşılamakla da yükümlü görmeye başlamıştır. Benimsenen bu bakış açısıyla, devlet tarafından, dar gelirli ve yoksul olan ailelerin sağlık şartlarına uygun olacak şekilde konut gereksinimlerini karşılamak için uygulamalar yapacağı da belirtilmiştir (Tekeli, 2009).

Bu süreçte yeni Anayasa ile birlikte 1968 öğrenci hareketlerinin yoğun biçimde yaşanması, kentleşmenin bu dönemde kadar görülme-yen bir biçimde toplumcu bir bakış açısından değerlendirilmesini ve eleştirilmesini ortaya çıkarmıştır. Böylece hem yerel yönetimlerinin tutumlarını hem de konut ve imara ilişkin yasaların değişmesine katkıda bulunmuştur. 1961 Anayasası ile Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), ülke kaynaklarının akılcı kullanımının sağlanması için anayasal bir kurum olarak kurulmuştur (Tekeli 2009).

Diğer dönemlere kıyasla daha yavaş ilerlesede bu dönemde de hızlı kentleşme devam etmiştir. Bu durumun en önemli iki sebebinden ilki kırsal kesimlerde küçük ölçekli üreticiliğin devam ettirilmeye çalışılması, ikinci sebepse dışa göçün oluşmasıdır (Tekeli, 2009).

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrasında itibaren devam etmekte olan kentleşmenin sebep olduğu problemlerin nitelik değişiklikleri ile karşılaşmaya başlamıştır. Nüfus artışının olması ile birlikte hava kirliliğinin artması, tek metropoliten kent İstanbul iken Ankara ve İzmir’inde eklenmesi, belediye sınırları içerisine sığmayan kentlerin çevresinde çok sayıda belediyelerin oluşması ve bu durumdan kaynaklı olarak tek belediye denetimindeki kentlerden çok sayıda belediye yönetimine sahip metropoliten alanlara geçilmesi, 70’li yıllardan itibaren Türkiye’de

otomobil üretiminin başlaması ile özel araba sahipliğinin artması bu nedenle yüksek gelir grubuna dâhil kişilerin kent dışında alt kentlerde yaşama eğilimi göstermeleri gibi sonuçlar meydana gelmiştir (Tekeli, 2009).

Bu dönemde yaşanan önemli sorunlardan biri de kültür entegrasyonu olmuştur. Zaman içerisinde köylülüğün çözülmesi ile beraber kentli değerlerin benimseneceği ve kentlileşecekleri düşünülmüştür. Ancak kentlere kır göçü ile gelen toplulukların böyle bir dönüşümü gerçekleştiremedikleri, kente ait olanaklardan yararlanabilmelerine ve siyasal yönetimi etkileyebilecek güçleri olmasına rağmen kentin kalan kısmı ile bütünleşme sağlayamadıkları ve dönüşümü bir türlü tamamlayamadıkları bu nedenle arada kaldıkları görülmüştür. Bu arada kalma 1970’li yıllardan sonra ‘arabesk’ kültür ile ifade bulmuştur (Tekeli, 2009).

Kent formunu ve kentlilerin dönüşümünü ‘merkezi iş alanı’nda yaşanan değişimler doğrudan etkilemiştir. Küçük ölçekli üretim alanları 1960’lı yılların ortalarına kadar merkezi iş alanı çevresinde faaliyet gösterirken 1965 yılından sonra küçük sanayi alanlarında yaşanan artış ile beraber kent merkezlerinde ki faaliyet alanlarını azaltmıştır. Sanayileşmenin ülke içerisinde yoğunlaşması ile beraber organize sanayi bölgeleri kentin merkezinden ve yakın çevresinden uzak bir alanda planlanmaya başlamıştır (Tekeli, 2009).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan konut sorununa enformel bir çözüm olarak gelişen gecekondulaşma, konut kooperatifleri ya da yap-satçı uygulamalar, yaşam kalitesinin gelişimini sağlayan ve nitelikli çevreler oluşturabilen çözüm önerileri olmamış aksine var olan sorunların katlanarak büyümesine neden olmuştur. Kent merkezlerine yık-yap uygulaması ile müdahale edilmesi, kentlerin, kültürel ve tarihsel değerlere sahip alanlarının tahrip edilmesine, yoğunluk artışına, altyapının yetersiz kalmasına, yeşil alan ve sosyal donatı alanlarının yetersizliğine neden olmuştur (Tekeli, 2009). Hızlı kentleşmenin ve nüfus artışının önünün alınamaması ile kentin büyüme biçimi sınırlandırılmamış ve yaşam kalitesini düşürücü sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Yapsatçı konut üretiminin pahalı olması nedeniyle yeni konut sunum biçimleri gündeme gelmiş olup toplu konut yapısı bir çözüm önerisi olarak ilk kez 1967 yılında İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında önerilmiştir. Bu öneri ile büyük bir

sermayenin harekete geçmesini, büyük arsaların elde edilerek planlanmasının ve altyapısının gerçekleştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Tekeli, 2009).

1975’li yıllardan itibaren kentlerde toplu konut yapısı gelişmiş, organize sanayi bölgeleri ile küçük sanayi siteleri hızlıca artış göstermiştir. Toplu iş yerlerinin yapılması için kooperatifler tarafından çalışmalar başlatılmış, kamu kurumlarına ait hizmet binaları ve özel sektöre ait büyük ölçekli kuruluşların yönetim binalarının kampüsler halinde inşa edilmesi eğilimleri artmıştır. Bu zamana kadar yapılar kente birbirinden bağımsız tek tek eklenirken, bu dönem ile birlikte büyük parçalar halinde eklenmeye başlamıştır. Kentler, içerisinde hiç boşluk bırakmadan büyümeye başlamıştır (Tekeli, 2009).

1966 yılında çıkarılan 775 sayılı Gecekondu Yasası döneminin en önemli yasasıdır. Gecekondu, kavram olarak ilk kez bu yasa ile beraber karşımıza çıkmıştır. Bu yasa sadece bir af yasası olmamakla beraber, aynı zamanda gecekondu alanlarının varlığının kabul edildiğinin bir göstergesidir. Böylece, bu alanların, imar kanununa uygun olmadığı anlaşılmış olup, içinde bulunduğu kanunsuz durumun yasallaşarak meşru hale gelmesi sağlanmıştır.

Beşinci dönem, 1980 yılından sonrası olarak ele alınmasının 3 önemli sebebi bulunmaktadır. İlk sebep, 2. Dünya Savaşından sonra başlayan demografik değişimin ve kentleşme sürecinin belirli bir tatmin düzeyine ulaşmış olmasıdır. İkinci sebep, dünyanın yaşamış olduğu büyük bunalıma karşı oluşturmaya başladığı yeniden yapılanmaya ilişkin gidişatın belirginlik kazanmaya başlamasıdır. Son olarak üçüncü sebep ise Türkiye’nin yaşamında dönüm noktası oluşturan 12 Eylül darbesi ile 24 Ocak kararlarının yaşanmış olmasıdır (Tekeli 2009).

Bu dönem ile kentlerde yer alan sanayi üretimi yerelleşirken, koordinasyon ve denetim fonksiyonları merkezileşmiştir. Kentin merkezinde bulunan iş alanlarında önemli değişimler meydana gelmiştir. Merkezde bulunan üretim alanları boşalmış yerine denetim işlevleri, bankacılık ve finans merkezleri gelmiştir. Bu durum kent merkezinde yapı üretimini değiştirerek gökdelenlerin yapılmasını ve yeni prestijli alanların oluşmasına neden olmuştur. İster merkezi iş alanlarında olsun ister sanayi iş alanlarında olsun, kent mekânındaki dağılımın değişmesi ile kent ölçeğindeki büyüme, ulaşımın örgütlenmesi ve konut alanları da değişmektedir (Tekeli, 2009).

Özel sektörde hem ölçeği hem de finansal gücü büyüyen inşaat firmaları tarafından, alışveriş merkezleri, lüks kapalı konut siteleri ve kentin çeperlerine doğru yayılan bir yapılaşma biçimi ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu gelişmeler, kent merkezinde kalan gecekondu alanlarında mekânsal bir baskı oluşturmuştur. Bu alanlarda bulunan düşük nitelikli apartmanlar ile deprem riski bulunan ve yaşam kalitesi düşmüş yaşama alanlarında kentsel dönüşüm olgusu gündeme gelmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Özel otomobil sahipliğinin artması ile beraber, kentin çevresini saran gecekondu alanları dışında merkeze daha uzak konumda bulunan yüksek ve orta gelir düzeyine sahip gruplara yönelik konut alt kentleri oluşmaya başlamıştır (Tekeli, 2009).

1980’li yıllardan sonra gecekonduların yapımı tam anlamıyla ticari bir meta haline gelerek karşımıza ‘gecekondu firmaları’ çıkmıştır. Plansız ve kaçak kentleşmenin önü açılmış, büyük kentlerde çok katlı gecekondu mahalleleri meydana gelmiştir (Bayraktar, 2006). Kentin merkezi ile yeni oluşan konut alt kentleri arasında kalan gecekondu alanlarında düşük standartlı apartmanlaşma gelişmiştir. Yüksek gelir düzeyine sahip grupların yaşadığı alanlara yakın kısımlarında bulunan gecekondu alanlarının tasfiye edilmesi ile birlikte bu alanlarda sosyo-ekonomik statüsü yüksek olan kesimlere yönelik konut projeleri geliştirilmiştir (Tekeli, 2009).

Dördüncü dönem ile birlikte denemeleri yapılan toplu konut sunumu, 1980’lerden sonra çıkan toplu konut yasaları ile kurumsallaştırılmış olup 1990 yılında Toplu Konut İdaresi kurulmuştur. Bu durum, Türkiye’de kent formlarının oluşma sürecini doğrudan etkilemiştir. Toplu konut sürecinin ortaya çıkması ile beraber gecekondu süreci de 1975’li yıllardan itibaren nitelik değiştirmiştir. Buna göre halihazır durumda çok katlı olmayan gecekondu alanlarının apartman haline gelmesine ve kentsel ranttan gecekondu yapanların pay almasına olanak sağlanmıştır.

Çok katlı olmayan gecekondu alanlarının apartmanlaşmasına yol açılmak istenmiş ve gecekondu yapanlara kentsel ranttan pay alma olanağı getirilmiştir. Bu durum kentlerde bulunan imar alanlardaki kaçak yapılarında affını beraberinde getirmiştir. Böylece kentlerde imar planlanması önemini büyük ölçüde kaybetmiştir (Tekeli, 2009). Bu dönemde kontrolsüz biçimde ortaya çıkan ve kentlerin hem fiziksel hem sosyal yapısında problemlere neden olan kaçak ve ruhsatsız yapılan gecekonduların

ruhsatlandırılarak yasal konut bölgelerine çevrilmesi ile ilgili çalışmalara yönelik yasal düzenlemeler de yapılmış (Yenice, 20014); 1983 yılında 2805 sayılı ‘İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun’ çıkartılmış, bu kanun 2981 sayılı kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır. 1984 yılında 2981 sayılı ‘İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun’ yürürlüğe girmiştir. İmar Affı olarak bilinen kanun gecekondu alanlarının dönüşümünü düzenleyen hükümler içermektedir. Kanun gecekonduların müteahhitlere verilerek yeniden yapılmasını ve gecekondu alanlarında kat sayısının artmasını sağlamıştır. Kanun ile birlikte gecekondu alanları yalnızca fiziki durumları ile ele alınmış olup ekonomik ve sosyal açıdan bir dönüşüm hedeflenmemiştir (Seydioğulları, 2016).

2000’ler sonrası riskli alan ilan edilmiş, ekonomik canlılığını yitirmiş ve yaşam kalitesi düşmüş alanlarda tanınan yeni imar hakları ile yaşam kalitesinin ve ekonomik canlılığının yükseltilmesi hedeflenmiştir. Ancak yapı metrekaresinin artışından öteye gidilememiş olup yaşam kalitesinde düşüş artarak devam etmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Türkiye kentleşme pratiğinin değerlendirmesi;

Türkiye’nin kentleşme sürecini dönemlere ayırarak incelemek her dönemin içerdiği süreklilikler açısından önemlidir ve bu çerçevede kentleşme deneyimini *katman* olarak kavramamız gerekmektedir. Bir üstteki katman kendinden önceki katmanın üstünü örterek birtakım farklı kentleşme dinamikleri oluşturmaktadır. Bu nedenle alttaki katman üstteki katmanın nasıl şekilleneceğini büyük ölçüde etkilemektedir. Kentleşme pratiğinde mekânsal, sosyal, ekonomik, siyasal, yönetsel ve kültürel özellikler açısından üç tane katman bulunmaktadır (Şengül, 2009).

İlki, 1923-1945 yıllarında Türkiye’nin ulus-devletleşme sürecinde, ulus devletlerin öne çıktığı, kentlere şekil verdiği, Ankara’nın başkent olduğu ve Belediyelerin yasal düzenlemelerinin olduğu dönemdir. Sadece mekânsal bir katman olarak değerlendirmemek gerekir, kurumsallaşma ve kültür açısından da bir katman yaratmaktadır. Modernleşmeyi ve batılılaşmayı hedeflemekte, ulus-devlet mekânına bir homojenlik getirmeyi amaçlamaktadır (Şengül, 2009).

İkincisi, 1945-1980 arası dönemi gösteren emek gücünün kentleştiği katmandır. Kırdan kente göçün başladığı ve sanayileşmenin hızlandığı bir dönemdir (Şengül, 2009).

Üçüncüsü ise Türkiye'nin ekonomik politikalarında ve siyasal yapısında önemli dönüşümler geçirdiği ve sermayenin kentleştiği, kendinden önceki katmanlarda üretilmiş kendi dönemi ile çeliştiği ve uyuşmadığı alanların tasfiye edildiği, üzerinin örtüldüğü ve eritildiği 1980 sonrası dönemdir. İkinci katmanda emek gücünün kentleşmesi sonucundan ortaya çıkan gecekondulu alanlarının bu katmanla birlikte tasfiye edildiği ve dönüştürüldüğü görülmektedir. 2000 sonrası dönemde ise kentsel dönüşüm dediğimiz olgu ortaya çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm dediğimiz şey, aslında farklı katmanlar arasındaki uyuşmazlığın tasfiye edilme biçimidir (Şengül, 2009). Bu katman kendinden önceki ulus-devlet ve emek gücünün kentleşmesi katmanlarının tasfiyesidir.

Oluşan dönüşümün geldiği noktayı anlamak için 1950-1980 ve 1980 sonrası kentleşmeyi karşılaştırmak gerekmektedir. 1950-1980 döneminin en önemli özelliği sınırlı kaynaklarla kentleşme durumudur. Çünkü kaynakların büyük kısmı bu dönemde sanayileşme için kullanılmış, kentleşme büyük ölçüde geri planda kalmıştır. Bu nedenle kentte yaşayan emekçilerin büyük bir kısmı kendi sorunlarını çözmek durumunda kalmış, dolayısıyla gecekondulu dediğimiz şey enformel sektör olarak karşımıza bir çözüm olarak çıkmıştır. Türkiye'nin sanayileşme ve kentleşme hızı paralel olarak ilerlemediği ve sanayileşme hızının çok ileride olması ile nüfus yoğunluğunun artması ve bu nedenle konut stoklarının yetersiz kalması sonucunda kayıt dışı konut sorunu oluşmuştur. 1980 döneminde kaynakların büyük kısmı finans sektörüne aktarılmış, ülke sanayi sektöründen çekilerek kentsel alt yapı yatırımlarına yönelmiştir. Ülkede özel sektör sanayi sektörünün üretim mantığından uzaklaşırken, taşınmaz piyasası giderek önem kazanmıştır. Çünkü üretim sektöründen kazanılan sermayenin çok daha fazla üzerinde minimum düzeyde emek ile gelir, rant ve kar amacı kazandıran tüketim ve finans sektörü çok daha cazip hale gelmiştir (Şengül, 2009).

Böylece serbest piyasa koşulları içinde şekillenen kentler, sadece ekonomik düzeyde değil, aynı zamanda mekânsal, sosyal, toplumsal ve kültürel düzeyde birçok

farklılığa maruz kalmış olup kentlerde yaşayan herkes için kent hakkının adil, erişilebilir ve eşit olmasından uzaklaşmıştır. Kişiler arasındaki ekonomik farklılıklar kapanamayacak boyutlara evrilmiş ve sınıf yapısı da giderek katılaşılarak kent içinde farklı kesimlerin yaşadığı farklı yaşama bölgelerinin oluşumuna neden olmuştur. Heterojen kent anlayışı, oluşan bu ayrımlarla homojen gruplara bölünmüştür. Kent artık kendi içinde birbirine uyum sağlamayan ve bütünleşemeyen yaşama alanları haline gelmiştir.

3.3.2.2 Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesinin Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde kentsel yaşam kalitesi ile ilgili çalışmalar ilk etapta doğrudan ele alınmamıştır. Tarihsel süreç içerisinde yapılmış olan çalışmalar kavramın anlaşılması için yol gösterici olmuştur. Türkiye’de kentsel yaşam kalitesinin tarihsel süreci; 1960 öncesi, 1960-1980 dönemi, 1980-2000 dönemi ve 2000 sonrası olarak 4 dönemde incelenecektir.

1960 yılından önce planlar kısmi ölçekli ve devletçi bir anlayış ile hazırlanırken 1963 yılından sonra bütüncül planlama anlayışı hakim olmuştur. 1960 yılından sonra hazırlanan kalkınma planları; **1960-1980 dönemi** karma ekonomi ve **1980-2000 dönemi** ise liberal ve stratejik olarak sınıflandırılabilir. Kalkınma planlarındaki anlayış 2000’li yıllara kadar, mevcut sanayileşmenin arttırılması, halihazır durumda olan sosyo-ekonomik potansiyelin en üst seviyede kullanılacak konuma getirilmesi ve gelir seviyesinde artışın sağlanması yönünde olmuştur. Kamu tarafından ekonomiye karşı yapılan müdahale takip eden süreçte azalma göstermiş olup bölge bazında tespit edilen eksikliklerin giderilmesi ve yabancı sermayenin altyapı ve konut çalışmaları ile arttırılması amaçlanmıştır. ‘Yaşam Kalitesi’ kavramı ilk kez 2000 sonrası 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile karşımıza çıkmıştır (Atik, 2014).

1960 öncesi; 1921 Anayasasında herhangi bir haklar listesinden söz edilmemektedir. 1924 Anayasası ise koruyucu olan klasik hak ve özgürlükleri kapsamaktadır. Ancak bu zaman diliminde anayasalara yeni yeni girmeye başlamış olan ekonomik ve sosyal haklardan bahsedilmemiştir (Yavuzçehre Savaş ve Torlak Evinç, 2006).

1960 ve 1980 dönemi; 1961 Anayasası içerdiği haklar bakımından, Türkiye Cumhuriyeti’nin en ilerici anayasası olma özelliği taşımaktadır. Sosyal, kültürel ve

ekonomik haklar ilk kez 1961 Anayasası ile tanınmıştır. Sağlık hakkı kapsamında Anayasanın 49. Maddesinde; “Devlet yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirler alır.” Hükmü yer almaktadır. 1982 Anayasası 57. Maddesi; “Devlet şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayıcı tedbirler alır.” Hükmü ile 1961 Anayasası 49. Maddesi yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu hüküm ile konut, toplumsal ve ekonomik bir sorun olarak ele alınmıştır. 1961 Anayasasında düşük ve dar gelirli ailelere öncelik tanınırken yeni düzenleme ile 1982 Anayasasında, herhangi bir öncelik durumundan bahsedilmemiştir. Herhangi bir önceliğin tanınmamış olması, devletin ayırt etmeksizin tüm yurttaşların konut problemi ile ilgilenmek zorunda olduğu anlamına gelse de bu durum uygulamaya dönük bakıldığında oldukça zor bir amaçtır (Yavuzçehre Savaş ve Torlak Evinç, 2006).

Yaşam kalitesinin ülkemizde bir kavram olarak tanınması ve değerlendirilmesi dünyadaki süreç ile paralellik göstermemiştir. Ülkemizde kavramın gelişimi ve ele alınış biçimindeki benzerlik, araştırmada ve planlamada toplumsal, sosyal ve kültürel konulara önem verilmesi şeklinde olmuştur. Bu nedenle 1961 yılında sosyal, toplumsal ve kültürel konularla ilgili istatistiki verilerin toplanması için Devlet İstatistik Enstitüsü görevlendirilmiştir (Ören Ersin, 2012).

Toplumsal, kültürel ve ekonomik kalkınmanın planlı bir şekilde yürütülebilmesi için 1961 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1965 yılında nesnel ölçümlerle değerlendirilmesi yapılan ‘İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması’nın ilki gerçekleştirilmiştir (Güzeldag, 2019). Gelişmeyi ölçen göstergeler 1970’li yıllarda değişikliğe uğramış olup ekonomik ve sosyal göstergeler arasındaki etkileşimin ölçülmesine yönelik eğilim göstermiştir. Yaşanan bu değişimden hem Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından düzenlenen istatistikler hem de DPT tarafından hazırlanan raporlar etkilenmiştir. Örneğin, 1996 yılında DPT tarafından hazırlanan İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması’nda belirlenen ekonomik ve sosyal göstergeler istihdam, eğitim, demografik, tarım, sağlık, sanayi, mali, altyapı, inşaat ve diğer refah göstergeleri olmak üzere 10 ana parametre altında 58 farklı alt parametreden oluşmuştur (Yavuzçehre Savaş ve Torlak Evinç, 2006).

İlk ismi Devlet Planlama Teşkilatı, ardından Kalkınma Bakanlığı ve günümüzde ise 2018 yılında değişerek Strateji ve Bütçe Başkanlığı olan kurum tarafından beşer yıllık olacak şekilde kalkınma planları hazırlanmaktadır. Öncelikli olarak ülke ekonomisinin güçlendirilmesinin ön planda tutulduğu kalkınma planlarında, kültürel ve toplumsal konulara ilişkin uygulamaya dönük hedef ve amaçlar yer almaktadır (Güzeldağ, 2019). 1963 yılından 2023 yılına kadar 5 yıllık 11 adet kalkınma planı hazırlanmıştır. Tablo 3.6’da 5 yıllık kalkınma planları kronolojik sırayla gösterilmiştir.

Tablo 3.6 Beş yıllık kalkınma planları

Kalkınma Planı	Tarih
1. Beş Yıllık Kalkınma Planı	1963-1967
2. Beş Yıllık Kalkınma Planı	1968-1972
3. Beş Yıllık Kalkınma Planı	1973-1977
4. Beş Yıllık Kalkınma Planı	1979-1983
5. Beş Yıllık Kalkınma Planı	1985-1989
6. Beş Yıllık Kalkınma Planı	1990-1994
7. Beş Yıllık Kalkınma Planı	1996-2000
8. Beş Yıllık Kalkınma Planı	2001-2005
9. Beş Yıllık Kalkınma Planı	2007-2013
10. Beş Yıllık Kalkınma Planı	2014-2018
11. Beş Yıllık Kalkınma Planı	2019-2023

İlk 3 kalkınma planında ağırlıklı olarak kentlerdeki yaşam şartları kavramları üzerine durulmuştur. Kalkınma planlarının 1979-1983 yıllarını içeren dördüncü döneminde yaşam kalitesi direkt kavram olarak ele alınmasa da yaşanabilir olma kavramı üzerinden ilk kez ön plana çıkarılmıştır (Güzeldağ, 2019).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1963-1967; ilk 5 yıllık kalkınma planı 1963 yılında hazırlanmıştır. Kentlerdeki yaşam şartlarının iyileştirilmesi amacıyla nüfus sorunları, kentsel altyapının geliştirilmesi, bölgesel ve toplumsal kalkınma gibi konular üzerinde durulmuştur (Yılmaz, 2015).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1968-1972; konut sıkıntısı, kentleşme, bölgesel gelişme ve yerleşme problemleri gibi konular üzerinde durulmuş olup kentsel planlamanın gerekliliğine değinilerek şehirleşme konusunda temel ilkeler benimsenmiştir. Kentleşmenin ortaya çıkardığı çevre ve şehir problemlerinin değerlendirilmesi, kent planlarının hazırlanması ve kamu arazilerine ilişkin

politikların belirlenmesi ön plana çıkan ilkelerden bazılarıdır. Gecekondu ve konut sorunları incelenmiş olup gecekondu önleme bölgelerinin oluşturulmasına yönelik çözüm önerileri sunulmuştur (Yılmaz, 2015).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1973-1977; bu dönemde şehirlerin mekânsal düzenlenmeleri üzerine durulmuştur (Yılmaz, 2015).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979-1983; bu dönem ile birlikte yaşam kalitesi direk kavram olarak tanımlanmasa da ‘yaşanabilir olma’ kavramı üzerinden ilk kez ön plana çıkarılmıştır. Kentsel alanların yönetimi ile ilgili ilke ve politikalar ele alınmış olup yerel hizmetlerin görevlendirilmesi ve teşkilatlanması konusunda önemli uygulamalar hayata geçirilmiştir (Güzeldağ, 2019).

1980 ve 2000 dönemi; 1982 Anayasası her ne kadar insan hakları açısından bir ileriye gidişi temsil edememiş olsa da çevre ile ilgili doğrudan düzenleme yapan ilk anayasa olma özelliği taşımaktadır. ‘Çevre Hakkı’nı “Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir...” hükmüyle anayasal güvence altına almış olup aynı zamanda çevre hakkını insan hakkı olarak kabul etmiştir (Ören Ersin, 2012). Ancak yasa kapsamında ideal çevrenin hangi unsurları barındırması gerektirdiği ve nasıl biçimleneceğine dair açıklamalar yer almadığından yaşam kalitesi dolaylı anlatımdan öteye gidememiştir (Güzeldağ, 2019).

Sosyal göstergelerin kullanımı dünyada 1970’li yıllarda en üst seviyelere ulaşmışken, ülkemizde sosyal göstergelere ilişkin çalışmaların tamamlanması 1990’lı yıllara denk gelmektedir. DPT, 1998 yılında sosyal göstergeleri içeren ‘Various Indicators Related to Provinces and Regions in Turkey’ isminde bir kitap yayınlamıştır. Yayımlanan kitapta 69 ayrı tabloda 18 farklı ekonomik ve sosyal gösterge verileri bulunmaktadır (Yavuzçehre Savaş ve Torlak Evinç, 2006).

İlk kez 1998 yılında, Devlet İstatistik Enstitüsü’nün tüm iller için hazırlamış olduğu Ekonomik ve Sosyal Göstergeler isminde çalışması yayınlanmıştır. 1997 yılında ise elde ettiği bu veriler ile ‘Coğrafi Bölge Ayrımında İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Gruplarının ve Gelişmişlik Seviyelerinin Belirlenmesi’ isminde bir araştırma yapmıştır (Yavuzçehre Savaş ve Torlak Evinç, 2006).

‘Yerel Gündem 21’ uygulamaları 1997 yılı sonunda ‘Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Teşviki ve Geliştirilmesi’ projesi ile başlamıştır. 2000 yılının Ocak ayında ise ‘Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Uygulanması’ ile proje olmaktan çıkarılarak programa dönüştürülmüştür. Yerel Gündem 21’in amacı; toplumun her kesiminden bireyin etkin katılımını sağlayarak diğer yönetimlerle işbirliği ve bilgi alışverişini pekiştirmek üzerine oluşturulmuştur. Ana hatları ile ‘Çevre ve Yaşam Kalitesi’nin Geliştirilmesi Projesi’, ‘Yönetişim Modeli’ ve ‘Yerel Demokrasinin Geliştirilmesi Projesi’dir (Ören Ersin, 2012).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1985-1989; doğrudan yaşam kalitesi kavramı olarak kullanılsa da belirlenen hedefler ile kentlerin yaşam kalitesinin artırılmasına ilişkin kararlar alınmıştır. Kentlerde sunulan hizmetlerin standartlarının artırılması, arsa ve konut üretimi, altyapı ve ulaşım da yaşanan sorunların planlanması, kentlerin sahip olduğu fonksiyonların dikkate alınarak gerekli alanlarda ihtisaslaşmanın sağlanması, modern şehircilik ilkeleri doğrultusunda imar planlarının tamamlanması ve dağınık ve plansız yapılaşmanın önlenmesi husuları kalkınma planında ön plana çıkan kararlardır (Güzeldağ, 2019). Alınan kararlar doğrultusunda kentsel yaşam kalitesinin nesnel açıdan geliştirilmesine yönelik çalışmaların plana alındığını söylemek mümkündür.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994; Avrupa Birliği’ne tam üyelik amacı doğrultusunda plan dönemi şekillenmiştir. Alınan kararlar, Avrupa Birliği tarafından ortaya koyulan kurallar ve şartlar çerçevesinde oluşturulmuştur. Dönemin odak noktasını, yasalar ve yönetsel standartların daha iyi duruma getirmeye yönelik çalışmalar oluşturmuştur (Güzeldağ, 2019).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1996-2000; bu dönem ile birlikte ilk kez yaşam kalitesi kavramı olarak kullanılmış olup “Kentlerdeki yaşam çevresi ve yaşam kalitesi geliştirilecek ve iyileştirilecektir.” İfadesi ile karşımıza çıkmıştır. Ancak yaşam kalitesini geliştirmek ve daha iyi noktalara getirmek için hangi stratejilerin oluşturulacağı hakkında ayrıntılı bir bilgi aktarılmamıştır. Birbirinin aynısı olan kentlerin ortaya çıkmasına neden olan klasik imar yönetmeliklerinde yörelerin ve kentlerin özelliklerinin ön plana çıkmasını sağlayacak değişikliklerin yapılacağı ve

kentlerin güzelleştirilmesi için fikir ve sanat faaliyetlerinin teşvik edileceğine yönelik kararlar ele alınmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 1995).

Kente göç ile gelen nüfusun yaşadığı kentleşme problemleri üzerinde durulan planda, kente entegre olabilmeleri için gönüllü dernekler, eğitim kurumları, kitle iletişim araçları ve sivil toplum kuruluşlarıyla uyum programlarının hazırlanması ve uygulanması konusu hedeflenmiştir (DPT, 1995). Kente göç eden nüfusun uyum sorunu ve kentleşme sürecinin getirdiği olumsuz sonuçlar ilk kez 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ele alınmıştır.

2000 sonrası; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından, bireyin kişisel mutluluk algısını belirlemek, çalışma hayatı, gelir düzeyi ve sağlık gibi temel yaşam alanlarını oluşturan değişkenlere yönelik memnuniyet düzeyini ölçmek ve ölçülen memnuniyet düzeyinde zaman içerisinde yaşanacak değişimi belirlemek için 2003 yılında ilk kez ‘Yaşam Memnuniyeti Araştırması’ yapılmıştır (Yavuzçehre Savaş ve Torlak Evinç, 2006). 2003 yılından günümüze kadar soru çeşitliliği değiştirilerek geliştirilmiş olup her yıl düzenli olarak araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Tablo 3.7’de 2003-2004 yıllarında yaşam memnuniyeti araştırmasında kullanılan ölçütler gösterilmiştir.

Tablo 3.7 TÜİK yaşam memnuniyeti araştırma ölçütleri (Atik, 2014)

Göstergeler	Alt göstergeler
Hane halkı yaşam koşulları	Hane halkı geliri
Bireysel mutluluk, memnuniyet	- Mutluluk düzeyi - Mutluluk kaynağı - Sağlıktan memnuniyet - Çalışma hayatı ve kazanç - Kişisel ilişkilerden memnuniyet
Kamu hizmetinden memnuniyet	- Sosyal güvenlik hizmetleri - Sağlık hizmetleri - Eğitim hizmetleri - Asayiş hizmetleri - Adli hizmetler - Ulaştırma hizmetlerinden memnuniyet - Belediye ve il özel idare hizmetleri
Beklenti, kişisel gelişim ve umut	- Beklentiler - Kişisel gelişim - Beş yıl sonrası için beklentiler - Umut

Tablo 3.7 devamı

	• Algılanan refah düzeyi • Son bir yıldaki ekonomik gelişmeler
Değerler	• Düşüncelere verilen önem • Toplumsal baskı algısı • Toplumsal itibar
Avrupa Birliği'ne bakış	• Avrupa birliği üyeliğinin birey yaşamına etkisi • Referandum eğilimi

Türkiye’de yapılan çalışmalar içerisinde yaşam kalitesi tanımlarına ve araştırmalarına en yakın örneklerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Araştırmada kullanılan göstergeler ile hem öznel hem de nesnel algılara dayalı sonuçların tespit edildiği görülmektedir.

2004 yılında Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Çevre Çalışma Grubu tarafından ‘Komünite Düzeyinde Yaşam Kalitesinin Nesnel Değerlendirme Ölçütleri’ çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı, ülkemizde çevre politikalarının yeterli düzeyde geliştirilmesi ve uygulama sürecinde hangi verilerin kullanılacağına belirlenmesidir. Gerekli verilerin hangi kurum ve kuruluşlardan elde edilebileceği, kurumların sunduğu verilerin kalitesinin nasıl olduğu ve hangi mekansal ölçekte veriyi sağlayabildikleri araştırılmış ve çevre konusuna ilişkin tespit edilen veri açıkları belirlenmiştir. Çevre konusunda tespiti yapılan veri açıklarının hangi kurumlar tarafından kapatılacağına ilişkin öneriler geliştirilmiştir. Yaşam kalitesinin geliştirilmesi amacı ile oluşturulan bu raporda, öznel ve nesnel algılar birlikte değerlendirilmiş olup kentsel yaşam kalitesine ilişkin ülkemizde gerçekleştirilen en önemli çalışmalardan biri olma özelliği taşımaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Yaşam kalitesi farklı bakış açıları ile ele alınmaktadır. Doğal ve yapay çevrenin etkileşimi sonucunda kent odaklı yaşam kalitesinin ortaya çıktığı söylenmektedir. Bu bakış açısına göre kentsel yaşam kalitesini etkileyen iki temel etken dikkat çekmektedir. Bunların ilki iklim, bitki örtüsü, topografya gibi doğaya ait unsurlar; ikincisi ise yapay çevrenin oluşmasını sağlayan ekonomik göstergelerdir (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

TÜBA, Çevre ve Çalışma Grubu Raporu'na göre yaşam kalitesinin ölçülmesi ve geliştirilen göstergelerin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için öncelikle araştırılacak alana ilişkin hipotezin belirlenmesi ve bu hipotezi ölçmek için belirlenen ölçütlerin yeterli olması, nesnel verilerin kurumsal olarak toplanması ve hata payı içermemesi ve belirlenen göstergelerin birbiriyle çelişmemesi gerekmektedir (Kentleşme Tematik Grubu 2. Raporu, 2007).

2007 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (günümüzde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı) tarafından 'Kentsel Göstergeler Kılavuzu' isimli bir çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmada belirlenen göstergelerin sadece gelişmiş ülkelere ait kentlerin kullanımına uygun olacak şekilde değil aynı zamanda ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde tespit edilen kaçak ve plansız yapılaşma oranı gibi unsurların da incelenmesini sağlayacak göstergelerin belirlenmesi gerektiği söylenmiştir. En doğru sonucun elde edilebilmesi için hem gelişmiş ülkelere hem de az gelişmiş ülkelere referansla üretilen çalışmalar birlikte ele alınmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Çalışma kapsamında, kentte yaşayan yurttaşların demografik yapısının ve halihazır durumdaki sosyal, sağlık ve ekonomik yapısının tespit edilmesi, kentsel yerleşmenin mekansal yapısının ve yaşam kalitesine ilişkin tehdit ve olanaklarının belirlenerek sorunların ve potansiyellerin öne çıkarılmasına ilişkin bilgiler yer almakta olup kılavuzda 7 temel parametre (Tablo 3.8) ve 23 alt parametre (Tablo 3.9) olmak üzere toplam 157 gösterge oluşturulmuştur (Okumuş, 2014).

Tablo 3.8 Kentsel göstergeler kılavuzunda yer alan temel alan ve alt alan (Kentleşme Tematik Grubu 2. Raporu, 2007)

Temel Alan	Alt Alanlar
Demografi	1. Alt Alan- Nüfus 2. Alt Alan- Hane Halkı Yapısı
Sosyal Yapı	3. Alt Alan- Sağlık 4. Alt Alan- Eğitim 5. Alt Alan- Suç 6. Alt Alan- Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk 7. Alt Alan- Toplumsal Cinsiyet
Ekonomik Yapı	8. Alt Alan- İşgücü Durumu 9. Alt Alan- Ekonomik Faaliyet
Yurttaşlık Konuları	10. Alt Alan- Siyasal Katılım 11. Alt Alan- Yerel Yönetimler

Tablo 3.8 devamı

	1. Alt Alan- Yönetişim Göstergeleri
Mekânsal Yapı	2. Alt Alan- Arazi Kullanımı 3. Alt Alan- Konut 4. Alt Alan- Planlama Göstergeleri 5. Alt Alan- Kültürel ve Rekreatif Faaliyetler 6. Alt Alan- Kentsel Ulaşım
Çevre ve Ekoloji	7. Alt Alan- İklim 8. Alt Alan- Hava Kalitesi 9. Alt Alan- Su 10. Alt Alan- Katı Atık 11. Alt Alan- Enerji Kullanımı
Bilgi Sektörü	12. Alt Alan- Kullanım Düzeyi ve Bilişim Sektörü

Tablo 3.9 Kentsel göstergeler kılavuzunda yer alan alt alan göstergeleri (Kentleşme Tematik Grubu 2. Raporu, 2007)

1. TEMEL ALAN - DEMOGRAFİ		
1.1. Alt Alan – Nüfus		
<i>Göstergeler</i>		
1.1.1	Toplam Yerleşik Nüfus	Öncelikli
1.1.2	Nüfus Artış Hızı	Öncelikli
1.1.3	Bağımlılık Oranları	
	Toplam Bağımlılık Oranı	
	Genç Bağımlılık Oranı	
	Yaşlı Bağımlılık Oranı	
1.1.4	Göç Sayıları ve Hızları	Öncelikli
	Aldığı Göç Sayısı ve Hızı	
	Verdiği Göç Sayısı ve Hızı	
	Net Göç Sayısı ve Hızı	
1.2. Alt Alan – Hanehalkı Yapısı		
<i>Göstergeler</i>		
1.2.1	Toplam Hanehalkı Sayısı	Öncelikli
1.2.2	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	Öncelikli
1.2.3	Oda Başına Düşen Kişi Sayısı	
2. TEMEL ALAN – SOSYAL YAPI		
2.1. Alt Alan – Sağlık		
<i>Göstergeler</i>		
2.1.1	Kaba Doğum Hızı	Öncelikli
2.1.2	Kaba Ölüm Hızı	Öncelikli
2.1.3	1000 Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı	Öncelikli
2.1.4	1000 Kişiye Düşen Sağlık Ocağı Sayısı	Öncelikli

Tablo 3.9 devamı

2.1.5	1000 Kişiyeye Düşen Yaşlılar Evi ve Bakım Merkezi Sayısı	
2.1.6	Temel Sağlık Hizmetlerine Ulaşabilen Nüfusun Oranı	
2.1.7	Sağlıklı Suya Ulaşabilen Nüfusun Oranı	Öncelikli
2.1.8	Yeterli Atık Sistemine Ulaşabilen Nüfusun Oranı	Öncelikli
2.1.9	Özürlü Nüfus Oranı	
2.2. Alt Alan – Eğitim		
<i>Göstergeler</i>		
2.2.1	1000 Kişiyeye Düşen İlköğretim Okulu Sayısı	Öncelikli
2.2.2	1000 Kişiyeye Düşen Çocuk Yuvası ve Anaokulu Sayısı	Öncelikli
2.2.3	İlköğretimde Kaba/Net Okullaşma Oranı	
2.2.4	Ortaöğretimde Kaba/Net Okullaşma Oranı	
2.2.5	Yetişkin Nüfusun Okuryazarlığı	
2.2.6	Meslek Edindirme Amaçlı Yaygın Eğitim Programlarından Yararlananların Sayısı, Kurs Sayısı ve Kurs Başına Düşen Kişi Sayısı	
2.2.7	Yüksek Öğrenime Kayıt Oranı	
2.3. Alt Alan – Suç		
<i>Göstergeler</i>		
2.3.1	1000 Kişiyeye Düşen Kayıtlı Suç Sayısı	Öncelikli
2.3.2	1000 Kişi Başına İntihar Oranı	
2.4. Alt Alan – Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk		
<i>Göstergeler</i>		
2.4.1	Hanehalkı Geliri	Öncelikli
2.4.2	Hanehalkı Geliri Milli Gelirin Yarısından Az Olan Hanehalkı Oranı	
2.4.3	Sosyal Güvenlik Yardımlarına Bağımlı Hanehalkı Oranı	
2.4.4	Sosyal Güvenlik Sistemi Kapsamındaki Nüfus Oranı	
2.4.5	Yoksulluk Sınırının Altındaki Hanehalklarının Oranı	Öncelikli
2.4.6	Evsiz (Barınacak Yeri Olmayan) İnsan Sayısı	
2.4.7	Sokakta Çalışan Çocukların Sayısı	
2.5. Alt Alan – Toplumsal Cinsiyet		
<i>Göstergeler</i>		
2.5.1	İlk ve Orta Öğretimde Cinsiyet Oranı	Öncelikli
2.5.2	Tarım Dışı Faaliyetlerde Ücretli Olarak Çalışan Kadınların Oranı	
2.5.3	Belediye Meclisi Üyeleri İçinde Kadınların Oranı	
2.5.4	Kadın Muhtarların Oranı	

Tablo 3.9 devamı

3. TEMEL ALAN – EKONOMİK YAPI		
3.1. Alt Alan – İşgücü Durumu		
<i>Göstergeler</i>		
3.1.1	5 Yıllık Dönemlerde Yıllık İstihdam Artışı	Öncelikli
3.1.2	İşsizlik Oranı	Öncelikli
3.1.3	İstihdam Edilen Nüfusun Toplam Çalışma Yaşındaki Nüfusa Oranı (İstihdam Oranı)	Öncelikli
3.1.4	Ekonomik Olarak Faal Olma Oranı (İşgücüne Katılma Oranı)	Öncelikli
3.1.5	Ücretli Çalışanların Oranı	
3.1.6	İşverenlerin Oranı	
3.1.7	Kendi Hesabına Çalışanların Oranı	
3.1.8	Ücretsiz Aile İşçilerinin Oranı	
3.1.9	Çocukların İşgücüne Katılım Oranı	
3.2. Alt Alan – Ekonomik Faaliyet		
<i>Göstergeler</i>		
3.2.1	Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	Öncelikli
3.2.2	Sanayi Sektöründe Çalışanlar	Öncelikli
3.2.3	Hizmetler Sektöründe Çalışanlar	Öncelikli
3.2.4	Tarım Sektöründe Çalışanlar	Öncelikli
3.2.5	Enformel Sektörde Çalışanların Oranı	
3.2.6	Şirket ve Firma Başına Çalışan Sayısı	
4. TEMEL ALAN – YURTTAŞLIK KONULARI		
4.1. Alt Alan – Siyasal Katılım		
<i>Göstergeler</i>		
4.1.1	Yerel Seçimlere Katılım Oranı	Öncelikli
4.1.2	10.000 Kişiye Düşen STK ve Meslek Kuruluşu Sayısı	Öncelikli
4.1.3	STK ve Meslek Kuruluşlarına Üyelik	
4.1.4	STK ve Meslek Kuruluşları İle İşbirliği ve Katılım	
4.2. Alt Alan – Yerel Yönetimler		
<i>Göstergeler</i>		
4.2.1	Kişi Başına Belediye Geliri	Öncelikli
4.2.2	Yerel Kaynaklardan Sağlanan Belediye Geliri	
4.2.3	Kişi Başına Belediye Gideri	Öncelikli
4.2.4	Yatırım Harcamalarından Kaynaklanan Belediye Gideri	
4.2.5	Belediyenin Toplam Borcunun Yıllık Gelirine Oranı	
4.2.6	Belediyede Çalışan Teknik Personel	Öncelikli
4.2.7	Belediye Meclisindeki Esnaf ve Tüccar Üyeler	
4.2.8	İmar Planlarının Yaşayanlarca Benimsenme Durumu	
4.3. Alt Alan – Yönetişim Göstergeleri		
<i>Göstergeler</i>		
4.3.1	Belediyenin Çalışma ve Faaliyetleri ile Verdiği Hizmetlerden Hoşnutluk	
4.3.2	Belediyenin Çalışmaları ile Aldığı Kararlardan Zamanında Haberdar Olma Durumu	
4.3.3	Belediyenin Yurttaşların Talepleri ile İsteklerine Duyarlı ve Açık Olma Durumu	

Tablo 3.9 devamı

4.3.4	Belediyede Yolsuzluk, Rüşvet ve İhale Usulsüzlükleri Gibi Olayların Varlığı	
5. TEMEL ALAN – MEKÂNSAL YAPI		
5.1. Alt Alan – Arazi Kullanımı		
<i>Göstergeler</i>		
5.1.1	Kentsel Yerleşim Alanı	Öncelikli
5.1.2	Yerleşim Alanı Genel Nüfus Yoğunluğu	Öncelikli
5.1.3	Tarım Amaçlı Kullanılan Alan	Öncelikli
5.1.4	Orman Alanı Oranı	Öncelikli
5.1.5	Sanayi Amaçlı Kullanılan Alan	Öncelikli
5.1.6	Turizm ve Rekreasyon Amaçlı Kullanılan Alan	Öncelikli
5.1.7	Ticaret Amaçlı Kullanılan Alan	Öncelikli
5.1.8	Kamu Hizmet ve Donatı Alanları	Öncelikli
5.1.9	Konut Yerleşim Alanı	Öncelikli
5.1.10	Konut Alanı Nüfus Yoğunluğu	Öncelikli
5.1.11	Kişi Başına Aktif Yeşil Alan	Öncelikli
5.1.12	Kişi Başına İlköğretim Okulu Alanı	
5.1.13	Kişi Başına Ortaöğretim Okulu Alanı	
5.1.14	Kişi Başına Sağlık Tesisi Alanı	
5.1.15	Kişi Başına Spor Tesisi Alanı	
5.1.16	Kişi Başına Kültürel Tesis Alanı	
5.1.17	Yerleşmeye Uygun Olmayan Alan	Öncelikli
5.1.18	Doğal Afet Riski Altındaki Alan	Öncelikli
5.1.19	Çevre Kirlenmesi ve Teknolojik Afet Riski Altındaki Alanlar	
5.1.20	Koruma Statüsündeki Alan	Öncelikli
5.1.21	Tescilli Yapı Sayısı ve Oranı	Öncelikli
5.2. Alt Alan – Konut		
<i>Göstergeler</i>		
5.2.1	Toplam Konut Sayısı	Öncelikli
5.2.2	İnşaat Ruhsatı Olan Konut Oranı	Öncelikli
5.2.3	Yapı Kullanma İzni Olan Konut Oranı	Öncelikli
5.2.4	Yasal İzni Olmayan Konut Oranı	
5.2.5	Konut Üretim Oranı	Öncelikli
5.2.6	Toplu Konut Üretim Oranı	
5.2.7	Konut Tiplerinin Oranı	
5.2.8	Bir Apartman Dairesinin Ortalama M ² Satış Fiyatı	
5.2.9	Bir Apartman Dairesinin Aylık Ortalama M ² Kirası	
5.2.10	Bir Apartman Dairesinin Ortalama M ² Satış Fiyatının Asgari Ücrete Oranı	
5.2.11	Bir Apartman Dairesinin Yıllık Ortalama M ² Kira Bedelinin, Asgari Ücrete Oranı	
5.2.12	Kendi Konutunda Oturan Hanehalklarının Oranı	Öncelikli
5.2.13	Kiracı Hanehalklarının Oranı	
5.2.14	Lojmanda/Kamu Konutunda Oturan Hanehalklarının Oranı	

Tablo 3.9 devamı

5.3. Alt Alan – Planlama Göstergeleri		
<i>Göstergeler</i>		
5.3.1	Planlı Yerleşim Alanı	Öncelikli
5.3.2	Planlı Konut Yerleşim Alanı	Öncelikli
5.3.3	Planlı Konut Yerleşim Alanı Yoğunluğu	Öncelikli
5.3.4	Planlanan Nüfusun Mevcut Nüfusa Oranı	Öncelikli
5.3.5	Mevzi İmar Planı İle Gelişen Kentsel Alan	Öncelikli
5.3.6	100 Hektarda İmar Planı Değişiklik Sayısı	Öncelikli
5.3.7	Plan Uygulama Durumu	Öncelikli
5.3.8	Plansız Gelişen Kentsel Alan	Öncelikli
5.3.9	Gecekondur Kullanımındaki Alan	Öncelikli
5.3.10	İnşaat İzni Verilen Bina Oranı	Öncelikli
5.3.11	Yapı Kullanma İzni Verilen Bina Oranı	Öncelikli
5.4. Alt Alan – Kültürel ve Rekreatif Faaliyetler		
<i>Göstergeler</i>		
5.4.1	1000 Kişiyeye Düşen Sinema Salonu Koltuk Sayısı	
5.4.2	1000 Kişiyeye Düşen Tiyatro Salonu Koltuk Sayısı	
5.4.3	Kişi Başına Yıllık Sinemaya Gitme Sayısı	
5.4.4	Kişi Başına Yıllık Tiyatroya Gitme Sayısı	
5.4.5	10.000 Kişiyeye Düşen Spor Tesisi Sayısı	
5.4.6	1000 Kişi İçinde Lisanslı Sporcu Sayısı	
5.5. Alt Alan – Kentsel Ulaşım		
<i>Göstergeler</i>		
5.5.1	1000 Kişi Başına Motorlu Araç Sayısı	Öncelikli
5.5.2	1000 Kişi Başına Trafik Kazası	Öncelikli
5.5.3	Otopark Kapasitesi	Öncelikli
5.5.4	Parselinde Otopark İhtiyacı Karşılanan Bina Oranı	Öncelikli
5.5.5	Yaya Bölgeleri	Öncelikli
5.5.6	Toplu Taşıma Araçları ile Yapılan Yolculukların Oranı	
5.5.7	Toplu Taşıma Araçlarında Yolculuk Süresi	
5.5.8	Ulaşım Etüdü Göstergeleri	
6. TEMEL ALAN – ÇEVRE VE EKOLOJİ		
6.1. Alt Alan – İklim		
<i>Göstergeler</i>		
6.1.1	En Sıcak ve En Soğuk Ayların Ortalama Sıcaklıkları	Öncelikli
6.1.2	Düşen Yağış Miktarı	Öncelikli
6.1.3	Yağışlı Gün Sayısı	Öncelikli
6.1.4	Güneşli Gün Sayısı	Öncelikli
6.2. Alt Alan – Hava Kalitesi		
<i>Göstergeler</i>		
6.2.1	Havadaki Kükürt Dioksit (SO ₂) Oranının 125 µg/M ³ 'ün Üstüne Çıktığı Gün Sayısı	Öncelikli
6.2.2	Havadaki Partiküler Madde PM ₁₀ Oranının 50 µg/M ³ 'ün Üstüne Çıktığı Gün Sayısı	Öncelikli

Tablo 3.9 devamı

6.3. Alt Alan – Su		
<i>Göstergeler</i>		
6.3.1	Kişi Başına Evsel Su Tüketimi	
6.3.2	Kişi Başına Kentsel Su Tüketimi	Öncelikli
6.3.3	Kişi Başına Kullanılabilir Su Miktarı	Öncelikli
6.3.4	Su Kayıp Kaçak Oranları	
6.3.5	İçme ve Kullanma Suyu Şebekesine Bağlı Nüfus	Öncelikli
6.3.6	Arıtılmış İçme Suyundan Yararlanan Nüfus	
6.3.7	Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet Verilen Nüfus	Öncelikli
6.3.8	Arıtmadan Geçirilerek Salıverilen Atık Su Oranı	Öncelikli
6.4. Alt Alan – Katı Atık		
<i>Göstergeler</i>		
6.4.1	Kişi Başı Katı Atık Miktarı	Öncelikli
6.4.2	Katı Atık Toplama Hizmeti Verilen Nüfus Oranı	Öncelikli
6.4.3	Düzenli Depolamaya Tabi Tutulan Katı Atık Oranı	Öncelikli
6.4.4	Düzensiz Depolamaya Tabi Tutulan Katı Atık Oranı	
6.4.5	Yakılan Katı Atık Oranı	
6.4.6	Kompostlaştırılan Katı Atık Oranı	
6.4.7	Geri Dönüşümü Yapılan Katı Atık Oranı	
6.4.8	Kişi Başı Tehlikeli Atık Miktarı	
6.5. Alt Alan – Enerji Kullanımı		
<i>Göstergeler</i>		
6.5.1	Kişi Başı Elektrik Tüketimi	Öncelikli
6.5.2	Kişi Başı Doğalgaz Tüketimi	
6.5.3	Elektrik Tüketiminde Sanayi Sektörünün Payı	
6.5.4	Elektrik Tüketiminde Evsel Kullanımın Payı	
6.5.5	Şebeke Kayıp-Kaçak Oranı	
7. TEMEL ALAN – BİLGİ TOPLUMU		
7.1. Alt Alan – Kullanım Düzeyi ve Bilişim Sektörü		
7.1.1	Evinde Bilgisayar Olan Hanehalklarının Oranı	
7.1.2	Evinde İnternet Bağlantısı Olan Hanehalklarının Oranı	
7.1.3	İlköğretim Okullarında 100 Öğrenciye Düşen Bilgisayar Miktarı	
7.1.4	Belediyenin Resmi İnternet Sitesine Yapılan Ziyaretler	
7.1.5	Bilişim Sektöründe Çalışan Yerel Birimler	

Yukarıdaki tablolarda yer alan göstergeler incelendiğinde kente ait sosyal durum, ekonomik düzey, demografik yapı, mekânsal ve çevresel boyutları kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Bu çalışmada en önemli kısım göstergelerin bazılarının ‘öncelikli’ olarak belirtilerek diğerlerinden ayrışmasıdır.

2015 yılından itibaren Türkiye İstatistik Kurumu tarafından ‘İllerde Yaşam Endeksi’ isimli çalışma yapılmaya başlanmıştır. Bireylerin ve yaşadıkları hane

yapısının çoğunlukla nesnel göstergelerle ölçüldüğü, bireyin kişisel değerlendirme sistemine dayalı öznel ölçütlerinde kullanılarak yaşam boyutları ayırımında yerel düzeyde ölçmeye, karşılaştırmaya ve zaman içerisinde izlemeye yönelik bir çalışmadır. Çalışma kapsamında; konut, çalışma hayatı, gelir ve servet, sağlık, eğitim, çevre, güvenlik, sivil katılım, altyapı hizmetlerine erişim, sosyal yaşam ve yaşam memnuniyeti olmak üzere 11 temel gösterge altında 41 alt gösterge içermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001-2005; plan kapsamında pek çok alanda yaşam kalitesi kavramına yer verilmiştir. Toplumsal gelişmenin yaşam kalitesinin artırılarak elde edileceği belirtilmiştir (Yılmaz, 2015). Toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, uzun dönemli gelişme stratejisinde amaç olarak belirlenmiştir.

Halkın yaşam kalitesinin yükseltilmesi amacıyla kırsal kalkınma politikalarına, bireysel sağlık hizmetlerine, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesine, tüketicinin korunması politikalarına, bölgesel gelişme politikalarına, kentsel ve kırsal altyapının geliştirilmesine önem verilmiştir. Buna yönelik planda; Yaşam kalitesinin yükseltilmesi için kentsel ve kırsal altyapının bütüncül bir bakış açısıyla geliştirilmesi ve kentlerin sahip olduğu kendisine özgün kültür dokusunun korunması esas alınmıştır. Ayrıca yaşam kalitesinin, temel değer ve kimlik yapısının korunması ile bilgi toplumuna geçişin gerçekleştirilmesi durumunda yükseltilebileceği ifade edilmiştir (Atik, 2014)

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2007-2013; plan kapsamında, Avrupa Birliği üyeliği, yerel ve merkezi yönetimler arasında yaşanan yetki paylaşımı sorunları, kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme alanları, kaçak ve plansız yapılaşmalar, kentsel kimlik, kentlileşme, kent ve kentleşme konusunda yerleşim yerlerinin mekansal analizi, şehirleşme sürecinde doğal ve tarihi mirasın korunması, çevre sorunları, kentsel yaşam kalitesi ve altyapı sorunları üzerinde durulmuştur.

Raporda, halkın yaşam kalitesinin yükseltilmesi, Avrupa Birliği sürecine, eğitim ve sağlık alanındaki gelişmelere, sosyal yardım politikalarına, ulaşılabilirliğe, sağlık ve teknolojik araştırmaların desteklenmesine bağlı olduğu belirtilmiştir (Atik, 2014).

Avrupa Birliği'ne katılım sürecinin ülkemizin siyasi, sosyal ve ekonomik yaşamında önemli dönüşümlere yol açacağı, sağlık, insan hakları, çevre korunması

gibi pek çok alanda Avrupa Birliği norm ve standartlara ulaşılması durumunda bireylerin yaşam kalitesinin yükselteceği görüşüne yer verilmiştir (Yılmaz, 2015).

Dokuzuncu Beş Yıllık Planda kentsel dönüşüm çalışmaları üzerine durulmuştur. Kentlerin yaşam kalitesinin artırılmasının kentlerin fiziksel görünümü ile ilişkili olduğu belirtilmiş olup dönüşüm projelerinin önemi vurgulanmıştır (Güzeldağ, 2019). Kentsel dönüşüm ve yaşam kalitesi ilişkili olarak ilk kez bu plan ile karşımıza çıkmıştır.

Yoksul ve dar gelirli aile gruplarının eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişimini kolaylaştıran yardımların yapılması ile bu kesimlerin yaşam kalitesinin artırılması hedeflenmiştir (DPT, 2006).

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2014-2018; sekizinci ve dokuzuncu kalkınma planlarında olduğu gibi yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik stratejiler geliştirilmiştir. Yaşam kalitesinin yükseltilmesi, sosyal koruma, sürdürülebilir çevre, üretken ve dinamik nüfus yapısı, sağlık, çevrenin korunması, kentsel dönüşüm ve yaşanabilir mekanlar ile ilgili konular ile ilişkilendirilmiştir (Atik, 2014).

Onuncu kalkınma planında kentsel yaşam kalitesine ilişkin pek çok hüküm yer almaktadır. Planda, temel yaşam kalitesi standartlarının belirlenmesi, sosyo-ekonomik statüsü düşük olan yerleşim yerleri öncelikli olmak üzere, altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi, kamu hizmet alanlarına erişilebilirliğin artırılması, kentlerde ekonomik canlılığını ve işlevini yitirmiş ve mekan kalitesi düşmüş olan bölgelerin çevresel, ekonomik, sosyal ve estetik boyutlarının göz önünde bulundurularak yenilenmesi konuları ele alınmıştır (Atik, 2014).

Arsa değerlerinde yaşanan artışın, yeni yerleşim yerlerinin imara açılması konusunda baskı yaratmasına ve onaylı imar planlarında verilen imar haklarının artırılmasına yönelik taleplerin artmasına neden olmasından dolayı imar planlarının hazırlanma süreçlerini olumsuz olarak etkilediği belirtilmiştir (DPT, 2013). Sonuç olarak, yoğun, dayanıksız, mekân ve yaşam kalitesi düşük, afet riski yüksek, şehir dokularının özelliklerinden uzak ve kimliksiz yapılaşmaların olmasıyla özgün kimliklerin bozulmasına ve ortak kullanım alanlarının yetersiz kalmasına neden olmuştur.

Plan içerisindeki ‘Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre’ başlıklı bölümün kentsel dönüşüm alt başlığında; kentsel refahın, yapı ve yaşam kalitesinin yükseltilmesinin temel amaç olduğu belirtilmiştir. Şehirlerde afet riski taşıyan alanlar başta olmak üzere, altyapısı yetersiz, eski değerini ve işlevini kaybeden, mekân ve yaşam kalitesi düşük bölgeleri sosyal, ekonomik, çevresel ve estetik boyutları göz önünde bulundurularak yenilenmesi için kentsel dönüşüm projelerine öncelik verilmesinin gerekliliği üzerine durulmuştur. Böylece kentlerde yapılacak yeniden yapılanma ile yapı ve yaşam kalitesini arttıracak ön görülmüştür (DPT, 2013). Kentsel dönüşüm projelerinin yaşam kalitesini arttıran mekânsal bir müdahale olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi ve sürdürülebilir olması, insanların yaşam alanlarında yaşam kalitesinin ve yaşanabilirlik standartlarının çevreye duyarlı olacak şekilde yükseltilmesi ile mümkün olacağı belirtilmiştir (DPT, 2013).

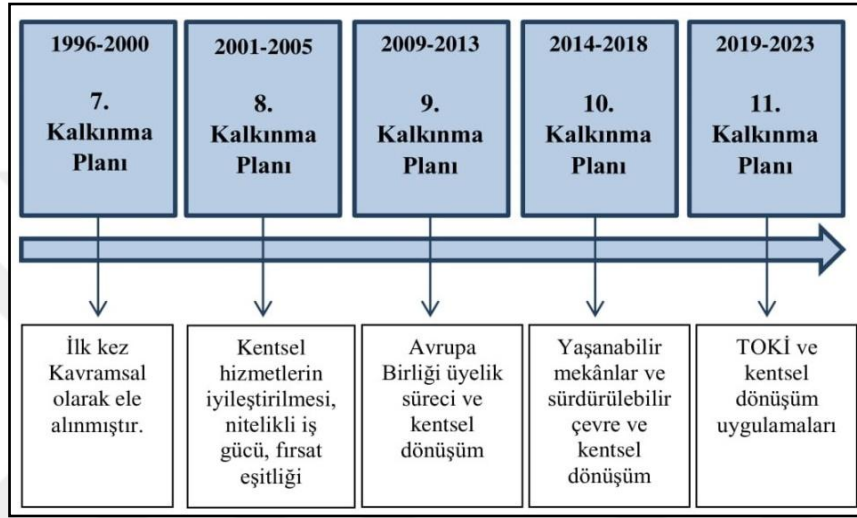
Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2019-2023; ‘Kentsel Yaşam Kalitesi Özel İhtisas Komisyon’u kurulmuştur. Komisyon kapsamında, kentlerdeki yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik strateji ve politikalar oluşturulmuştur. Özel İhtisas Komisyonlarında ‘Kentsel Yaşam Kalitesi’ olarak ayrı bir komisyonun oluşturulması konunun önemini vurgulamaktadır (Güzeldağ, 2019).

Kalkınma planında özellikle TOKİ ve kentsel dönüşüm projelerinin yaşam kalitesini arttıracak üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda, kentsel dönüşüm projeleri, yatay mimari anlayışıyla yaşam kalitesini yükseltme ve kentlilik bilincini geliştirme amacıyla tarihi merkezlerin yenilenmesini içerecek şekilde gerçekleştirilmesi ön görülmüştür (DPT, 2019).

Yeşil alan miktarındaki artışın yaşam kalitesini yükselteceği ve iklim değişikliklerine uyum sağlayacağı görüşü ile ‘Millet Bahçeleri’nin yapılması hedeflenmiştir (DPT, 2019).

Ülkemizde hazırlanan 5 yıllık kalkınma planları incelendiğinde (1963-2023) ‘kentsel yaşam kalitesi’ kavramının doğrudan ele alınarak hedef ve stratejilerin belirlenmesi 11. Kalkınma Planı ile karşımıza çıkmaktadır. Bu döneme kadar kentleşme genel hatları ile sadece niceliksel olarak ölçülmüştür. Kalkınma planları

döneminde kentleşme oranında artış tespit edilmiş ancak kent düzeyinde yaşam kalitesinin ne düzeyde olduğu tespit edilememiştir. 11. Kalkınma Planı döneminde ‘Kentsel Yaşam Kalitesi Özel İhtisas Komisyon’u kurulmuş ve ayrıntılı olarak incelenmiştir. Çoğunlukla mekânsal değişim ve dönüşüm konusu ile ilişkilendirilmiş olup kentsel dönüşüm uygulamaları ve TOKİ çalışmaları ile yaşam kalitesinin arttırılacağı üzerinde durulmuştur. Şekil 3.3’de kentsel yaşam kalitesinin Kalkınma Planları kapsamında ele alınış biçimi gösterilmiştir.



Şekil 3.3 Kentsel yaşam kalitesinin kalkınma planlarında ele alınış biçimi (Kalkınma Bakanlığı, 2018)

2019-2023 yılları için hazırlanan 5 yıllık 11. Kalkınma Planına kadar kentsel yaşam kalitesi, üretim, yönetim, temel kentsel hizmetler (eğitim ve sağlık gibi), altyapı ve yapı sorunu gibi konuların geliştirilmesi ve kalitesinin arttırılması ile ilişkilendirilmiştir.

3.3.2.3 Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesi Hedeflerine Ulaşılmasında Karşılaşılan Sorunlar

Ülkemizde hızlı kentleşme ve kentlerde nüfus grupları arasında büyüyen sosyal, kültürel ve ekonomik farklılaşmalar, göç ile gelişen yaşama alanları, sağlıksız ve enformel kentleşme, kentlileşme ve uyum sorunları, kentsel yoksulluk ve güvenlik problemleri, sanayi süreçlerinde kaynakların denetimsiz kullanılması ve tüketilmesi, artan nüfus oranlarına karşılık altyapı, konut ve kentsel hizmet alanlarının yetersiz kalması, ulaşım ve erişilebilirlik sorunları kentsel yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Türkiye’de yapılan çalışmaların sosyal boyutları incelendiğinde genellikle kadın olmak, dul veya yalnız yaşıyor olmak, düşük eğitim düzeyi, ekonomik yetersizlikler, yaşanan konutların ve özelliklerinin yetersizliği, kronik rahatsızlığa sahip olmak, düşük iş doyumu ve boş zaman aktivitelerinin yetersiz ve kalitesiz olması gibi faktörlerin sosyal yaşanabilirlik açısından yaşam kalitesini önemli ölçüde düşürdüğü tespit edilmiştir.

Kentsel yaşam kalitesinin düşük olduğu bölgelerde yaşayan bireylerin bulundukları yerleri terk etme eğilimlerinin arttığı buna bağlı olarak göç oranlarının yükseldiği görülmüştür. Bu durum Türkiye kentleşme pratiğinde ağırlıklı kırdan kente göç biçiminde ve genel olarak doğudan-batıya doğru bir yer değiştirme hareketi biçiminde kendisini göstermiştir. Genel bir ifade ile daha fazla olanağa (iş, eğitim,vb. olanaklar) sahip alanlara yönelen bir hareket olarak gerçekleşmiştir. Ancak bu durum bölgeler arası sosyal ve ekonomik yönden dengesizliğin artmasına neden olmaktadır. Hem göç veren hem de göç alan yerleşmelerde fiziksel yapılaşma deseninin sorunlu bir içerik kazandığı, yaşam kalitesinin düştüğü, kentleşme, kentlileşme ve uyum sorunlarının olduğu, kültürel farklılıkların kent bütününde kendini gösterdiği ve yerleşme içerisinde farklı kesimlere ait yaşam bölgeleri oluşarak çok parçalı bir yapı ortaya çıkarmış olduğu görülmektedir. Artan nüfus oranlarına bağlı olarak kentlerde altyapı, ulaşım ve kentsel hizmetlerin yetersiz kaldığı, ulaşım ve erişilebilirlik sorunlarının oluştuğu, konut ihtiyacının ve kalitesinin yetersiz kaldığı bu nedenle yaşam kalitesinin önemli oranda düştüğü gözlemlenmektedir.

Artan nüfus yoğunluğuna karşı meydana gelen hızlı kentleşme ile kentler kontrol edilemeyecek şekilde büyümüş ve gitgide tek düze ve birbirine benzeyen yeni gelişme kentsel alanlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Dolayısıyla bir yandan göçle oluşan yaşama alanları nitelik sorunları bulunan kentsel alanlar olarak sorunlu bir içerikle gelişirken, diğer yandan da kentler giderek daha önemli kentsel sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmaya başlamışlardır.

Hızlı kentleşmenin getirdiği sonuçlardan biri de planlama ve tasarımda bütüncül plan anlayışından uzaklaşılmasıdır. Bütüncül plan anlayışından uzak plansız ya da mevzii planlar ile kentlerin saçaklanarak büyümesi kır ve kent ayrımını ortadan

kaldırmaktadır. Kentin çeperinde kent ile ilişki kuramayan bölgeler oluşmaktadır. Kırsal bölgelerin kimlikleri kaybolurken kentsel gelişme alanlarına yönelik kararlar; kar amaçlı, uzun vadeli sonuçlarının düşünülmediği, politik baskı ve kentsel rant çıkarları çerçevesinde verilmektedir. Bu durumu genelleştirerek zaten sorunlu gelişen kentsel alanların sahip oldukları sorunlu içeriği çeperlerindeki doğal ve kırsal alanlara da taşımaları şeklinde okumak mümkündür.

Karşı karşıya olunan bu sorunlar ve yaşam kalitesini arttırmaya dair arayışlar ise, uygulamaların ağırlıkla görünür olanı değiştirme yani fiziksel düzene müdahale etme yönündeki stratejilerle ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kentlerin görsel olarak iyileştirilmesi ile daha yaşanabilir kılınabileceğine dair inanış, planlama çalışmalarının daha çok proje perspektifinden ve fiziksel mekanı dönüştürecek biçimde, yenileme odaklı politikkalar eşliğinde gündeme gelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla mekânsal dönüşüm yaşam kalitesi ile ilişkilendirilirken odak noktası gecekondü bölgeleri olmuştur. Yoksulluk şartlarını içerisinde barındıran bu bölgelerde yaşam kalitesinin artırılmasının yolunun mekânsal dönüşüm ile gerçekleşeceği bakış açısı ile toplumsal, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlar göz ardı edilmiştir.

Mevzuat, yönetmelik ve kanunlarda yaşam kalitesi, sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik gibi kavramlara sıklıkla yer verildiği ancak konunun sadece teoride kaldığı uygulamaya dönük kayda değer çalışmaların bulunmadığı görülmektedir.

Dünyada ve ülkemizde yapılmış olan kentsel yaşam kalitesi araştırmaları ve literatür kapsamında yaşam kalitesi kavramı karşılaştırıldığında göstergelerin ve bileşenlerin birbirlerinden farklı olduğu ve yaklaşım biçimlerinin aynı olmadığı görülmektedir. Birbirine benzeyen gösterge ve bileşenler kullanılsa da, bunların değerlendirme biçimleri farklılık göstermektedir. Bu durumun temel sebebi, yapılan her araştırmanın ölçeğinin, ölçütünü belirleyen kriterlerin, yaklaşım biçiminin ve uygulama metodunun her çalışmanın kendi amacına yönelik belirlenmesidir. Araştırmanın yapıldığı yaşama bölgesinin, sosyo-ekonomik düzeyi, toplumsal ve kültürel yapısı, potansiyelleri ve tehditleri, yönetim biçimi, bulunduğu bölgenin coğrafi koşulları, sahip olduğu değerleri ve bunun gibi pek çok etken yaşam kalitesi

göstergelerini, bileşenlerini ve buna bağlı olarak değerlendirme biçimini doğrudan etkilemektedir.

Bu çalışma böyle bir farklılaşmanın araştırma ortamının kendi koşullarından kaynaklandığı kabulü ile gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, ülkemiz koşullarında mevcut kentleşme dinamikleri ile biçimlenebilecek bir ortak ele alış olabileceği düşüncesine de yaslanmakta ve bu bağlamda karar mekanizmalarını yönlendirebilecek öncelikli konu başlıklarına dikkat çeklemeye çalışmaktadır.

3.4 Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Kentsel yaşam kalitesinin, kendinden daha genel bir kavram olan yaşam kalitesi kavramı gibi evrensel olarak kabul görmüş bir değerlendirme sistemi bulunmamaktadır. Yapılan yaklaşımlar ve çalışmalar değerlendirildiğinde çalışılan alanın ölçeğine, zaman dilimine ve araştırılan konunun özüne göre çerçevesi değişkenlik göstermektedir. Tüm çalışmalarda ortak nokta değerlendirme sisteminin öznel ve nesnel yaklaşımlara odaklanmasıdır. Kentsel yaşam kalitesi ile ilgili çalışmalar genel olarak, kentin sunduğu tüm hizmetlerin, doğal kaynakların, erişilebilirliğin, toplumsal, sosyal ve kültürel hizmetlerin herkes için eşit, dengeli ve adil bir şekilde dağıtılması sonucunda elde edileceğini göstermektedir.

Artan nüfus hızı ve beraberinde getirdiği altyapı yetersizliği, kentlerin durdurulamaz şekilde saçaklanarak büyümesi, kontrolsüz göç sorunu ve beraberinde oluşan konut stoklarının yetersizliği, özellikle gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan göç politikalarına yönetimlerin yetersiz kalması, buna karşılık sosyo-kültürel ve toplumsal değerlerin birbirine entegre edilememesi, kentlerin kültürel, ekonomik ve bölgesel olarak ayrışması, uyum sorunları ile kentlileşme problemlerinin oluşması ve doğal kaynakların, kentsel hizmetlerin herkes için yetersiz kalması ya da adil dağıtılmaması gibi karşılaşılan sorunlar sağlıklı kentlerin oluşmasına neden olmuştur. Tüm bu sorunlar kentlerde yaşayan bireylerin yaşam kalitesini düşürmüş ve bu duruma bir çözüm önerisi olarak ‘kentsel yaşam kalitesi’ kavramı ortaya çıkmıştır.

Kentsel yaşam kalitesi, yaşam kalitesinin çıkış noktasını oluşturan insan hakları konusu ile ilişkilendirilerek bireyin kişisel hakkını, kentte araması ve insan haklarının kent ekseninde yeniden değerlendirilmesi sonucunda *kentli hakkı* ortaya

çıkmıştır. Temel olarak kentsel yaşam kalitesi, bireyin kent hakkının kendisine tanınması ve karşılanması olarak değerlendirilmektedir. Kentli hakkının sağlanmadığı bir kentte kentsel yaşam kalitesinden söz edilememektedir.

Kentli haklarının gerçekleştirilebilmesi için üç farklı yöntemden bahsedilmektedir. İlki, kente yaşayan bireyin kendi haklarını gerçekleştirirken diğer bireylerin haklarına engel olmaması veya yok etmemesi; ikincisi, kentli haklarının bireylerin davranışlarıyla etkileşiminden etkilendiği göz önünde bulundurularak kentli kişiliğinin geliştirilmesi; sonuncusu ise kentlinin, kentli haklarını sağlamakla yükümlü yönetimden haklarını talep etmesidir (Geray, 1998).

Her üç açılımın da ülkemiz kentleşme pratiği içerisinde tartışılması gereken açılımları bulunmaktadır. Zira kırsal kesimlerden kente göç eden bireyler, yaşam koşullarında daha iyi kılmak üzere geldikleri kentsel ortamda farklı zorluklarla karşı karşıya gelmektedirler. Ekonomik şartlarda sağlanamayan iyileşme ile kentsel yaşamın ve kentte var olan tüketim alışkanlıklarının dışında kalma bu noktada önemlidir. Zira kentsel yaşama uyum sağlayamamaları, kentin olanaklarından faydalanamamaları ve kentle bütünleşememeleri kentsel yaşam kalitesini fiziksel, toplumsal ve ekonomik açıdan olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye'nin kentleşme pratiğinde de incelediğimiz üzere, kırsal kesimden kente göç edenler, gecekondu bölgelerinde ya da kentin uzak yerlerinde akraba ve 'hemşehri'leri ile yaşam biçimlerini değiştirmeden bir arada yaşamaya devam etmektedirler. Yaşadıkları ekonomik yetersizliklere bağlı olarak gelişen dayanışma ağları söz konusu hemşehrilik ve aile ilişkileri ile şekillenmektedir. Dayanışma ilişkileri ile kendi içine kapalı biçimde gelişim gösteren mahalleler sahip oldukları yetersiz ekonomik olanaklar çerçevesinde fiziksel olarak kentten ayrışan, nitelik kaybı ile dikkat çeken görünümüler kazanmaktadırlar.

Buna bağlı olarak ülkemizde yaşanan göç sorunu ile artan gecekondu alanlarına yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda karşımıza kentsel yaşam kalitesinin arttırılmasına yönelik bir çözüm önerisi olarak kentsel dönüşüm olgusu çıkmaktadır. Sosyal, toplumsal, kültürel, ekonomik ve çevresel boyutlarla bir bütün olan kentsel dönüşüm, ülkemizde sadece mekânsal değişime odaklanan bir uygulama olarak ele alınmaktadır. Kentsel yaşam kalitesinin artması sadece mekânsal değişimle

gerçekleşebilecek kadar basit bir olgu değildir. Elbette mekânsal değişim ve dönüşüm özellikle fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda çöküntüye uğramış yerleşimler için önemlidir ancak tek başına yeterli değildir. Bu bölgede yaşayan bireylerin alışmış oldukları, benimsedikleri ve kendilerini ait hissettikleri bir yaşam biçimleri bulunmaktadır. Bu durum özellikle göçle oluşmuş bölgelerde ve gecekondu alanlarında kendini çok daha fazla belli etmekte, fiziksel olarak kentsel yoksulluğun hem fiziksel hem de sosyal ve kültürel açıdan kendini görünür kıldığı alanları kapsamaktadır.

Ülkemizde kentsel yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalarda birbirinden farklı iki yaklaşım biçimi bulunmaktadır. Bunlardan ilki Türkiye'nin kentleşme pratiğine bakıldığında kentsel dönüşüm uygulamalarının kentsel yaşam kalitesini arttırmada bir çözüm önerisi olarak sunulması, bir diğeri ise 'kentli hakkı'nın odak noktası olduğu kentsel hizmetlerin, doğal kaynakların ve kent ekonomisinin herkes için eşit, adil ve dengeli bir şekilde dağıtılmasına yönelik çalışmalardır.

Ancak kentsel dönüşüm uygulamalarının tasfiye edici içeriği ile, özellikle yoksul kesimlerin yaşadığı göçle oluşmuş yaşama bölgelerindeki bireylerin yerinden edilerek kentin çeperine uzaklaştırılması ve dönüşüm yapılan yerlere, kentte yaşayan sosyo-ekonomik düzeyi yüksek kesimlerin yerleştirilmesi sonucunda kent hakkının eşit dağıtılmadığı görülmektedir. Bu durum kentsel yaşam kalitesini sadece mekânsal dönüşüm ile gerçekleştirmeye yönelik arayışları sorgulanır hale getirmektedir.

BÖLÜM 4

GÖÇLE OLUŞMUŞ YAŞAMA BÖLGELERİNİN YAŞAM KALİTESİ PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Göç ve Göçün Mekansal Bir Sonucu Olarak Gecekondu

Göç, bireylerin ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal nedenlerden dolayı bulundukları yerden başka bir yere hareket etmeleri olarak tanımlanan çok boyutlu bir kavramdır. Evrensel bir olay olan göç olgusu, temel olarak bir mekânsal değişim durumu olsa da aynı zamanda sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi olarak toplumların yapısını değiştiren bir nüfus hareketidir (Koçak ve Terzi, 2012).

İnsan ile mekân arasındaki ilişkiyi ve bağı zedeleyerek aidiyet duygusunu zayıflatan göç kavramı, mekânsal değişimin yanında, göçün temel belirleyicisi olan birey ve toplumun sahip olduğu değer yargılarının değişim ve dönüşüm geçirmesine neden olmaktadır. Yaşanan bu değişim hem terk edilen hem de yeni yerleşilen bu mekânı ve bu mekanda yaşayan insanları doğrudan etkileyerek dönüştürmektedir (Ekici ve Tuncel, 2015). Göç, bireyleri yeniden bir toplumsallaşma süreci içerisine alarak, bireyin aidiyet ve kimlik değerlerini sorgulayarak yeni ortama göre yeniden düzenlemesini beklemektedir. Bireyin sahip olduğu kimlik değerleri, göç ettiği mekandaki değerler ile ne kadar uyumlu olursa toplumsallaşma süreci de bir o kadar kolay geçmektedir (Adıgüzel, 2016).

Kişilerin mekan içerisindeki dağılımında sürekli olarak değişimler olmaktadır. Bu değişim sırasında kişinin sahip olduğu hem üretici rolü hem de tüketici rolü açısından sosyal sistem etkilenmektedir. Kişi yer değiştirdiği zaman bulunduğu sistem içerisinde sadece faktör girdisi olarak değil aynı zamanda bir tüketici olarak da yer değiştirecektir. Bu kapsamda, tüketici olarak hem mekandaki konumu hem de pazarın mekânsal biçimi değişecektir. Yaşanan bu değişiklik ile üreticilerinde yer seçim kararları etkilenecektir (Tekeli ve Erder, 1978).

Göç, ekonomik ve toplumsal açıdan yaşanan değişim süreçlerinin hem bir nedenş hem de bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. İçinde yaşanan toplumun sosyal,

ekonomik, kültürel, siyasi ve toplumsal özellikleri, göç edenlerin sosyal ve ekonomik nitelikleri, göç etme nedenleri, göç edilen yer ve tercih edilme sebepleri toplumdan topluma değişkenlik göstermektedir (Koyuncu, 2019).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde karşılaştığımız en önemli sorun hızlı şehirleşme ve hızlı nüfus artışıdır. Kentsel nüfusun, az gelişmiş ülkelerde gelişmiş olan ülkelere kıyasla çok daha hızlı arttığı görülmektedir. Şehirleşme sadece nüfus sayısında yaşanan gelişmelerden ibaret değildir, aynı zamanda toplumun iktisadi ve sosyal yapısındaki değişimleri de içermektedir (Keleş, 1972). Gelişmiş ülkelerde göç hareketleri, 18. yüzyılda sanayi devrimi ile birlikte artan sanayileşmenin bir sonucu olarak artış göstermiştir. Ülkemizde ise 20. yüzyılın ortalarından itibaren etkili olan göç hareketleri 1950-1980 yılları arasında tarımda makineleşme dönemine geçilmesi ile birlikte kırsal alanlarda artan işsizlik oranına bağlı olarak insanlar sanayileşmenin arttığı kentlere göç etmeye başlamıştır.

Tarımda modernleşme iç göçü yaratan bir süreç olmuştur. İlhan Tekeli, tarımda modernleşmeyi 3 dönemde ele almıştır. Modernleşmenin başladığı ilk 1948-1956 döneminde, Marshall yardımları ile ülkemizde 1.800 olan traktör sayısı 44.000'e yükselmiştir. Dış ödemeler konusunda sıkıntı yaşanan 1957-1963 döneminde traktör ithalatına son verilmesi nedeniyle traktör sayısı sabit kalmıştır. 1964-1970 döneminde ülkemizde traktör üretiminde yaşanan gelişmeler sonucunda 1970 yılında traktör sayısı 105.865'e yükselmiştir. Makineleşmenin artmasıyla birlikte köylerde iş gücü fazlalığı oluşmuş, kentlerde ise iş gücü ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Bostan, 2017).

Tarımda modernleşmenin etkilerinin yanında iç göçü etkileyen diğer bir unsur kırın itici ve kentin çekici özellikleridir. Toprağın yetersiz ve kötü dağılması, verim düzeyindeki düşüş, doğal afetler, kan davaları, terör baskısı ve makineleşmenin artmasıyla ortaya çıkan işsizlik kırın itici özelliklerini; köy ve kent arasındaki gelir farklılığı, iş imkanları, daha iyi bir eğitim ve sağlık hizmetlerinin sunulması, ulaşım ve iletişim imkanları, daha yüksek bir hayat standardı isteği ve kentlerde bulunan sosyal ve donatı alanlarından yararlanabilme düzeyi kentin çekici yönlerini oluşturmaktadır (Bostan, 2017).

Ülkemizde şehirleşme hızı ile nüfus hızının paralel ilerlememesi ve kırdan kente gelen nüfusun sanayileşmeye oranla çok daha hızlı artması sonucunda kentler, kırsal nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersiz kalmış, gelen işgücünü besleyecek sanayi alanları tam oluşmamışken konut ihtiyacını karşılamak da zorlaşmıştır. Sonuç olarak, devlet bünyesinde çözilemeyen ve bir sorun haline gelen konut stoku, göçle gelen kesim tarafından enformel olarak çözülmüş olup barınmanın en iyi yolu gecekondur yapmak olmuştur. Böylece barınma sorununu çözen göçmen aynı zamanda gecekonduyu bir yatırım aracı olarak kullanarak sosyal güvenlik ihtiyacını da karşılamıştır (Kaymal, 2017).

Kırdan kente göç eden nüfusun barınma sorunu dışında karşılaştığı en önemli diğer sorun kente uyum sağlayamaması ve kentlileşememesidir. Kentlileşmek sadece kentte yaşamayı ifade eden bir olgu değildir. Aynı zamanda yaşanan kentteki toplumsal yapıya uyumu ve insanlar arasındaki ilişkiyi de içine alan bir yaşam biçimidir. Bu nedenle göç eden birey, kent ile bütünleşmede hem ekonomik hem kültürel hem de toplumsal farklılıklardan dolayı sorunlar yaşamaktadır.

Kentler, kırdan gelen göçmenin geleneklerinde, yaşam tarzında ve davranışlarında değişiklikler yapması gerektiğini dayatmaktadır. Kent çalışmalarında ‘kentlileşme’ tanımlamalarında ifade edilmek istenen de bundan başka bir şey değildir. Kırdan kente gelen göçmenlerin iş bularak istihdam edinmesi kentli olması için yeterli değildir. Bunun için yeni gelenlerin kültürel bir dönüşüm geçirerek kent yaşamının sahip olduğu kalıpları benimsemesi ve kentle bütünleşmesi gerekmektedir. Her ne kadar homojen bir kültür yaratma çabası olsa da kırdan kente gelen göçmenler artık köylü olmadıkları gibi tam anlamıyla kentli de olamamakta ikisi arasında kalan ‘sahte kentlilik’ oluşmaktadır (Adıgüzel, 2016). İhsan Sezal, Türkiye’de yaşanan kentleşme sürecinin son aşamasını 1970-1980 arası dönem ‘köyleşen şehirler’ ve 1990’lardan sonraki dönem ‘şehirleşemeyen şehirler’ olmak üzere 2 aşaya ayırmıştır. Bu kapsamda ilk olarak şehirlerin köyleştiği son olarak ise batılı anlamda şehirleşme/kentleşme pratiklerini benimseyemeyen şehirlerin olduğu alanları tarif etmektedir (Koçancı, 2019).

Kırdan kente göçün en önemli sonuçlarından biri de kültürel boyutudur. Kırsal nüfus kente geldiklerinde kendi ritüellerini, geleneklerini, değerlerini ve yaşam tarzlarını da taşıyarak kırdan kente doğru kültürel bir akış gerçekleştirmiştir. Bu durum kentin toplumsal ve kültürel olarak yozlaşmasına ve kentin taşralaşmasına ortam hazırlamıştır (Kaymal, 2017).

Kırdan kente doğru yapılan göç, hem kentsel yaşamı ve kentli halkını hem de göç ile gelen nüfusu doğrudan etkilemiştir. Göç eden birey kentleşme süreci içerisinde dönüşürken bir yandan da dönüştürmeye başlamış olup bu durum ne kente ne de kıra entegre olan yeni bir melez kültürün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kültür, insan ilişkilerine, sinemaya, müziğe, yeni iş alanlarına ve kıyafete yani toplumsal hayatı oluşturan birçok boyuta yansımıştır.

Kırdan kente göç eden ve kente uyum sağlayamayan birey, göç ettikleri yerde bulunan kentli nüfus tarafından ötekileştirilerek dışlanmaları ile kente yönelik bir aidiyet duygusu benimseyememiştir. Bunun sonucunda kente göç eden bireyler, aynı köyden göç edenlerle birbirine daha çok bağlanarak ‘hemşericilik’ kültürünü ortaya çıkarmışlardır. Diğer yandan bunu kentin zor ekonomik koşullarına karşı dayanışma ilişkileri üzerinden güç kazanma arayışı olarak da okumak gereklidir. Kentin içinde ‘hemşehricilik’ algısı; kültür ve yaşam tarzı birbirinden farklı olan yoksul yaşama bölgelerinde bir dayanışma ağı yaratma ihtiyacı temelinde gelişim göstermektedir.

Birey, göç etme kararını verdiği andan itibaren kendini bir çatışma alanı içerisinde bulmaktadır. Kendinden önce göç eden bireyin yanında ‘hemşehri’lik ilişkisi ile işe gecekondusunu yaparak başlayarak kent içerisinde kendine yer açmaktadır. Yasal olmayan yollarla elde edilen bu yapılar sadece mekânsal değil aynı zamanda kültürel anlamda farklı bir oluşuma sahip olan toplulukların birarada yaşamasına olanak sağlamaktadır. Bunun sonucunda karşılarında hem devleti hem de kentli nüfusu bulmakta ve bir çatışmanın tarafı haline gelmektedirler.

Hızlı kentleşmenin getirdiği nüfus artışı ile ortaya çıkan göç; siyasi, ekonomik, mekânsal, sosyal, kültürel ve toplumsal birçok sorunu ve değişimi de beraberinde getirmiştir. Göçün mekânsal sonucu olarak yeni bir yaşama alanı; gecekondü, yeni

bir kültür; arabesk, yeni bir iş alanı; dolmuş ve tüm bunlara mekânsal bir müdahale şekli; kentsel dönüşüm ortaya çıkmıştır.

1940'lı yıllarda kırsal alanlarda yaşanan çözümlerle kentlerde göçle oluşmuş yaşama bölgeleri oluşmuştur. Göç oranlarındaki artışa paralel önceleri birkaç konuttan oluşan yerler, zaman içerisinde yeni gelenlerin de eklenmesiyle mahallelere ardından daha da büyüyerek bölgelere dönüşmüştür. 1970'li yıllara gelindiğinde gecekondu kentlerin gündeminde yer alan önemli bir sorun haline gelmiştir. Neoliberal politikaların mekânsal sonuçlarının en net görüldüğü 1980'li yıllardan itibaren arabesk kültür ve gecekondu kavramları 'varoş' olarak nitelendirilmeye başlanmış ve kent içerisinde kültürel bir çatışma ortamı oluşmuştur. Sınıflar arasındaki ekonomik farklılıklar mekânsal düzende kendini göstermiştir. Bir tarafta korunaklı ve son teknolojiyle inşa edilmiş, tüm kentsel hizmetlerden faydalanabilen bölgeler var olurken diğer tarafta ise yoksullaşan ve ötekileştirilen yaşama alanları oluşmuştur. Kentin değerli arazileri üzerine kurulu olan gecekondu alanları önceleri lüks apartmanlarla yanyana konumlanırken günümüzde ise yerlerinden tahliye edilerek yerine yeni yapıların yapıldığı alanlara dönüşmüştür (Tezcan, 2020).

Gecekondu sorunu, Türkiye'nin kentleşme pratiğinde de incelediğimiz gibi farklı politikalar üretilerek önleme, düzenleme ya da tasfiye etme kararları içeren müdahale girişimlerinde bulunularak günümüzde kentsel dönüşüm projelerinin konusu haline gelmiştir. Göç, gecekondu ve kentsel dönüşüm kavramları her ne kadar birbirini takip eden ve birbiriyle paralel bir zaman çizgisinde ilerleyen kavramlar olsa da kendi içlerinde sürekli değişim göstermektedirler. Zaman içerisinde yapılan göçler, süreç içerisinde kentin yaşama alanlarını değiştirirken bir yandan da çıkan kanunlarla yasal statüsü ve fiziksel görüntüsü değişmekte ve kentsel dönüşüm uygulamaları ile de dönüştürülmektedir (Tezcan, 2020).

Gecekondu, kentleşme ve kentlileşme sorunları arasında kentleşme alanında ele alınan bir kavram olsa da kentlileşmenin bir ön aşaması ve kente gelenler için bir bekleme alanı olarak da tarif edilebilmektedir. Kentsel gelişim hızının göç ile oluşan nüfus artış hızının altında kalması durumunda ortaya çıkan konut sorununun enformel olarak çözüldüğü mekânsal bir ölçektir. Sosyolojik olarak gecekondu

alanları, yeni toplumsal ilişkilerin öğrenildiği, aile/akraba ve hemşerilik ilişkilerinin kullanılması ile sosyal dayanışmanın sağlandığı ve kentlileşme sürecinin başlatıldığı tampon bir yaşama bölgesidir (Koçancı, 2019).

Gecekondu ilk önce kent merkezinden uzak, iş olanaklarına yakın, kent içerisinde belirli bir sokak ya da cadde üzerinde oluşmuş mahalleler olarak ortaya çıkmıştır. Kentleşmenin yönü ve gelişimine bağlı olarak zaman içerisinde kentin merkezinde kalan gecekondu alanları çirkin, estetikten uzak, görülmek istenmeyen ve kentin gelişimini olumsuz yönde etkileyen yapılar olarak nitelendirilmiştir. Bu bakış açısı ile gecekonduların yıkılarak bu alanlar üzerinde kentin yeniden inşa edilmesi çözüm olarak görülmüştür. Yoksulluk ve beraberinde gelişen sosyal problemler ile birlikte özellikle 1990'lar sonrasında gecekonduların yeni bir kentsel kümelenme şeklinde varoş tanımlamasına konu olacak bir yapılanmaya evrildiği görülmektedir. Örneğin, ilk zamanlarda derme çatma şeklinde olan gecekondu zaman içerisinde çok katlı binalara dönüşmeye başlamıştır (Koçancı, 2019).

Gecekonduların varoşlara dönmesinin 3 ana etkeni olduğu söylenmektedir. Bunlardan ilki; kentsel mekânın yoğun yerleşime açılarak mevcut konutların dikeyde yükselmesidir. Siyasi iktidarların özellikle oy kaygısından kaynaklı gecekondu alanlarına yönelik çıkarılan imar afları ile kaçak yapıları kente dâhil etmesi hem kaçak yapılaşmaya teşvik etmekte hem de dikeyde yükselmelerine ortam sağlamaktadır. İkinci etken; kente önceden gelen kişilerin, işgücü pazarlarında söz sahibi olarak kendine yer edinmesidir. Üçüncü etken ise gecekondu örgütlenmeleri arasındaki dayanışmaların, kente bütünleşmenin sağlanması ile birlikte zamanla gözlemlenememesidir (Koçancı, 2019).

Bütün bu gelişmeler içerisinde enformel yapıların odağında yer alan bu yerleşmeler Türkiye'de 'gecekondu sorunu'nun temel kaynağı olmuştur. Üstelik mevcut birikim ve üretim ilişkilerinin enformellikle beslenen içeriği ile gecekondu ya da göçle gelişen yaşama alanları kentleşmenin ayrılmaz unsurları halini almışlardır. Bu temelde bu tür alanları dönüştürmek için ortaya konan mekânsal müdahalenin gerçekte neyi dönüştürmeye çalıştığı çok önemli ve yanıtlanması kolay olmayan bir sorudur.

Gecekondu ile ilgili ilk yasal düzenleme olan 775 sayılı yasa gecekonduyu; “İmar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde sahibinin rızası olmadan izinsiz yapılar” olarak tanımlamıştır. Bu tanım üzerinden değerlendirecek eğer gecekondu sadece mülkiyet ve tapu sorunu olarak ele alınmaktadır. O halde bu durumun çözülmesi durumunda gecekondu diye bir sorun kalmayacaktır (Tekeli, Gülöksüz ve Okyay, 1976).

Gecekondu çok boyutlu bir kavramdır. 775 sayılı Yasa kapsamında belirlenen tanım içeriğinde gecekondu sadece mülkiyet ve arsa bağlamında değerlendirilmiştir. Bu tanıma göre gecekondunun; gelir düzeyi, yoksulluk ve uyum gibi toplumun yapısını belirleyen faktörlerle hiç ilgisi bulunmamaktadır. Tekeli, Gülöksüz ve Okyay (1976) gecekondu sorununu ‘Sınıfsal Boyut’, ‘Bağımlı Şehirleşme Boyutu’, ‘Grup Olma Boyutu’ ve ‘Yapım Süreci Boyutu’ olmak üzere 4 kategoride değerlendirmişlerdir.

a) Sınıfsal Boyut:

Gecekondu, toplumun belirlediği standartlar içerisinde konut sorununu çözemeyen yoksul kesimlerin, olup bittilerle oluşturduğu barınma ihtiyacını karşıladığı alanlardır. Toplumun belirlediği standartlara uymama sebepleri bunları beğenmemeleri değil ekonomik düzeylerinin bu standartları karşılama düzeyine sahip olmamasıdır. Bu durum toplumun sınıfsal yapısı ile ilgilidir. Gecekondu, toplum içerisindeki sınıf ayrımlarının mekâna yansıma biçimidir.

b) Bağımlı Şehirleşme Boyutu:

Geri kalmış ülkelerde, ekonomik kalkınma çabaları ile birlikte hızlı bir kentleşme meydana gelmiştir. Kentlerde oluşan sanayileşme sonucunda kırsal iticiliğinin artması ile kırsaldan kente göç artmıştır. Kentlerde yeterli konut stokunun bulunmaması sonucunda gecekondu bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır.

c) Grup Olma Boyutu:

Gecekondu problemi sadece tek bir birimin ya da kişinin sorunu değildir. Bir grubun, mahallenin ya da mahalleler bütünüdür. Gecekondu bir uyum sorunu olarak değerlendirilmelidir. Çözümü toplumsal açıdan sadece bir kişi değil

ait olduğu grup; mekânsal olarak sadece konut değil bulunduğu mahalle ya da şehirdir.

d) Yapım Süreci Boyutu:

Normal şartlarda bir yapının içinde yaşamadan önce yapıya ilişkin tüm inşa ve fiziki müdahalelerin tamamlanmış olması gerekmektedir. Oysa gecekondular, içerisinde yaşamaya başlandığı an yapım sürecinin başlangıcının da ilk anıdır.

Gecekondular, toplumun sınıfsal boyutu ile ilgilidir. O halde gecekonduları sadece konut sorunu olarak görmek bizi tekrar hataya düşürecektir. Burada önemli olan gecekonduda yaşayan grubun gelir düzeyinin yükseltilmesidir. Gecekondular, kırdan kente gelen göçmenin ilk tutanağıdır. Bir diğer hedef ise kırdan kente gelen kesimin kentlileştirilmesidir. Kentlileşme sadece kültürel uyum olarak değerlendirilmemelidir. Heterojen yapıya sahip kentler, kendi içinde mekânın örgütlenmesi ile homojen parçalara ayrılmıştır. Peki, bu parçalar birbiriyle bütünleşebilir mi? Ya da sadece mekânsal bir bütünleşme yeterli olur mu? Mekânsal bir bütünleşme, toplumdan dışlanan gecekonduları için ne kadar faydalı olacağı tartışma konusudur. Burada bütünleşmeden bahsedilen, iki grup arasındaki ayrımın kaldırılarak her iki grubun da şehir yaşamına ortaklaşa katılmasının sağlayan toplum bütünleşmedir.

4.2 Bir Müdahale Biçimi Olarak: Kentsel Dönüşüm Uygulamaları

Ekonomik ilişkilerin merkezinde bulunan kentler, özellikle kapitalist sistem ile birlikte sermayenin yeniden yapılanması sonucunda daha da önemli hale gelmiştir. Kapitalizmin ideolojisi gereği yaşanan eşitsizliklerin, mekânsal boyutta yeniden düzenlenmesi durumu ortaya çıkmıştır. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren her alanda yoğun olarak hissedilen neoliberal politikaların etkisiyle kentsel pratikler de bir takım değişimlere uğramış, sermayenin yatırım biçim ve alanları da değişmiştir. Bu durum hem kentlerde hem de kentte yaşayanlar üzerinde önemli etkilere ortam hazırlamıştır (Ergun ve Gül, 2017; Koçancı ve Ergun, 2018). Kapitalist kentsel süreçler ile kaliteli bir şehir yaşamı parası olanlar için meta halini alırken, mülksüzleştirme ve yerinden etme süreci de bunun çekirdeğini oluşturmuştur (Harvey, 2015).

Kentsel mekandaki her yerleşimin sınıfsal bir boyutu vardır. Herkes kendi gelir düzeyine uygun kişilerle bir arada yaşama eğilimine sahiptir. Kişiler arasında yaşanan sınıfsal ayrışma, sermayenin kent üzerindeki baskısı ile birlikte mekana ve konut alanlarına yansımış olup kentli, tercihlerini mekânsal düzene göre uydurmak durumunda kalmıştır (Koçancı ve Ergun, 2018).

Sermaye piyasası ile iktidar arasında gelişen kentlerin mekânsal formu üzerinde kalıcı izler kalmakta, kentlerin çevresi yüksek duvarlarla çevrili güvenli konut siteleri, parçacıl gelişen birbirinden bağımsız kent parçaları ve özelleştirilmiş kamusal mekanlardan oluşmaktadır. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kentler, birbirinden bağımsız kısımlara ayrılmış olup her biri kendi içerisinde ayrı bir yönetim biçimini arz etmektedir. Her türlü kentsel hizmetin en üst düzeyde sunulduğu varlıklı semtler ile bu alanların tercihleri dışında kalanlarla yetinmek zorunda kalan, kentsel hizmetlerden neredeyse hiç faydalanamayan, bir evde birden çok ailenin yaşadığı ve çoğunlukla kaçak yapılaşmanın bulunduğu yerleşmeler iç içe geçmiş durumdadır (Harvey, 2015).

“Sermaye birikimi; üretim ve tüketim hacminin büyümesini, emek piyasalarının sürekli değişmesi ve genişlemesini, yeni sosyal ve fiziksel altyapılarla yeni teknoloji tarzlarının uygulanmasını sağlayabilmek için kentsel mekanların sürekli olarak yeniden biçimlendirilmesini gerekli kılmaktadır” (Koçancı ve Ergun, 2018, s. 58).

Devlet politikaları, küreselleşme sürecinde, ekonomik ve ideolojik açıdan kentliyi değil sermaye piyasasını elinde tutanları desteklemektedir. Bu tutum, yeni bir kent sorununu ortaya çıkarmakta, ulusal sermaye kentsel mekanı bir meta olarak ele alıp pazarlamakta ve tüm bunları yaparken kent sakinlerini yerlerinden edip arazi değerlerini arttırmaktadır (Koçancı ve Ergun, 2018). Sermaye ve kentsel mekanın iç içe geçtiği bu süreçte, kentsel dönüşüm, her zaman sınıfsal bir boyut arz etmekte olduğundan, bu süreçte ilk ve en çok etkilenen daima yoksul ve marjinal kesim olmaktadır (Harvey, 2015). Yenileme uygulamaları tarihsel olarak kentlerde sermaye birikimi yaratmanın bir yolu ve ilerlemeci bir bakışın da temel uygulama aracıdır. Yeniyi inşa edebilmede eskiyi yok etmekle mümkün olabilmekte ve aynı zamanda istenmeyen durum ve görüntüleri ortadan kaldırmanın bir yolu olarak da yenileme

önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Kentsel dönüşüm de içerdiği yenileme boyutu ile var olan koşullar üzerinde yıkıcı etkiler oluşturabilmektedir.

Günümüzde her ne kadar sivil toplum kuruluşları ve dernekler ile dönüşüm süreci yumuşatılmaya çalışılsa da yine de devletin, siyasi karar mekanizmalarının ve sermayenin belirlediği alanlarda gerçekleşmektedir. Bu aktörlerin kentin hangi yerlerini, hangi yöntemle değiştirmek istedikleri, amaçları ve bunun sonucunda elde edilenler incelendiğinde kentsel dönüşümün sosyolojik boyutu anlaşılacaktır (Şentürk, 2019).

Dönüşüm, değişmeden farklı olarak yapısal bir değişikliğe kentin parçalarının nitelik değiştirmesine vurgu yapmaktadır. Dönüşüm sadece kentin büyümesi ve yeni alanlara yayılması ile meydana gelmemektedir. Kentin arsa değerleri ve erişilebilirliğinin değişmesi ile birlikte bu değişimler sonucunda rant potansiyelleri yaratılarak kent üzerinde dönüşüm baskı yaratmaktadır (Tekeli, 2003).

Varsıl gruplar ile sermaye gücünü elinde bulunduranların kentsel mekanda biçimlenmesi ile birlikte artan mekânsal farklılaşma, mekan seçiminde yoksul kesime hiçbir söz hakkı bırakmamakta ve varsıl grupların seçiminden sonra kalan yerlerle yetinmek zorunda kalmaktadırlar. Kentsel mekandaki dağılım ve yeniden yapılanma üst sınıf tabakasının tercihlerine hizmet etmekte ve bu hizmet sadece iş ve konut olanakları ile sınırlı kalmayarak yine bu kesim için dinlenme ve eğlence mekanları oluşturulmaktadır. Kentsel mekanda yaşanan bu politikalar yoksul kesimleri kent içerisinde dezavantajlı bir pozisyona düşürerek, sosyo-ekonomik statüsü yüksek gelir gruplarının tercihleri doğrultusunda yaşama alanlarını değiştirmek mecburiyetinde kalmaktadırlar (Koçancı ve Ergun, 2018). Hayatın her alanında olduğu gibi kentlerde de gücü elinde bulunduran kesimler kendisinden farklı olanlara tahammül edemeyerek, onları sindirme ve yok etme anlayışını benimsemektedirler. Kentsel politikalarda görülen ekonomik bazlı yaklaşım, mekânsal ayrışmayı ve dışlanmayı güçlendirmektedir. Mekânsal alanda yaşanan bu yaklaşım sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda kültürel, sosyal, toplumsal ve ekonomik açıdan da dışlanmaya neden olmaktadır.

Dinamik ve karmaşık bir yapısı olan kentler, fiziksel, toplumsal, siyasal ve ekonomik faktörlerin etkisinde değişim ve dönüşüm geçirirken kendi başlarına da

birçok değişim ve dönüşüme neden olabilmektedirler. Bu değişim ve dönüşümler kimi zaman mekân ve yaşam kalitesini arttırıcı yönde olurken kimi zaman da mekanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel bozulmalara da ortam hazırlayabilmektedir. Ancak kentsel planlama anlayışında, kentlerde yaşanan dönüşümler, kentin çöküntüye uğrayan bölgelerine karşı verilen bir cevap bir öneri olarak kendini göstermektedir (Akkar, 2006).

4.2.1 Kentsel Dönüşüm Uygulamasının Amacı ve Başarılı Olma Kriterleri

Dönüşüm, Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü (1992) tarafından, “Olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, tahavvül, inkılap, transformasyon”; kentsel dönüşüm kavramını ise “Kentın imar planına uymayan ruhsatsız binalarının yıkılıp planlara uygun olarak toplu yerleşim alanlarının oluşturulması” olarak tanımlamaktadır. O halde kentsel dönüşüm, kentsel mekanların mevcut durumundan başka bir duruma geçişini ve biçim değiştirmesini ifade etmektedir. Bu kapsamda kentsel dönüşüm, yeni kentsel mekanların oluşturulması ve geliştirilmesinden ziyade mevcut durumda var olan kentsel mekanların planlaması ile ilişkilidir (Akkar, 2006).

Kentsel dönüşüm çalışmalarında pek çok farklı tanımlamalarla karşılaşmaktadır. Licfielad kentsel dönüşümü “kentsel bozulma süreçlerini daha iyi anlama ihtiyacından doğan ve gerçekleştirilecek dönüşümde elde edilecek sonuçların üzerine bir uzlaşma”; Donnison, “kentsel çöküntü alanlarında yoğunlaşan sorunları eşgüdömlü bir biçimde çözümlemek için ortaya konulan yeni yol ve yöntemler”; Roberts ise “kapsamlı ve bütünleşik (entegre) bir vizyon ve eylem olarak, bir alanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel koşullarının sürekli iyileştirilmesini sağlamaya çalışmak” olarak tanımlamaktadır (Akkar, 2006, s.29).

Kentsel dönüşümün hizmet ettiği beş temel amacı bulunmaktadır. Birincisi, fiziksel ve toplumsal yapısı arasında anlamlı bir ilişki bulunan kente dair mekansal koşullar ile toplum yapısına ilişkin yaşanan sorunlar arasında doğrudan bir ilişki kurulmasıdır (Akkar, 2006). Kentsel mekanlarda çöküntü bölgelerinin oluşmasında ki en önemli sebep toplumsal yapıda yaşanan tahribattır. Kentsel dönüşüm uygulamalarının öncelikli amacının toplumsal yapıda yaşanan çökme ve

bozulmaların nedenlerini araştırarak bu durumları engelleyecek stratejiler geliştirerek çözüm bulmak olmalıdır.

Canlı ve dinamik bir organizma olan kenti oluşturan birçok bileşen fiziksel açıdan sürekli değişime ihtiyaç duymaktadır. Her daim değişmek ve dönüşmek isteyen kentin bu talebini karşılamak kentsel dönüşümün ikinci amacıdır (Akkar, 2006). Kentsel dönüşüm uygulamaları, kentin gelişen, tahribata ya da çöküntüye uğrayan yaşama bölgelerinin ekonomik, sosyal, fiziksel, çevresel ve toplumsal gereksinimlerine bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşarak kentin yeniden şekillenmesini ve geliştirilmesini amaçlamalıdır.

Kentsel refah seviyesini arttırmak ve yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla başarılı bir ekonomik kalkınma yaklaşımını ortaya koymak kentsel dönüşüm uygulamalarının üçüncü amacıdır (Akkar, 2006). Kentsel mekanların çöküntüye uğramasının önemli sebeplerinden biri de bu alanların ekonomik canlılığını yitirmesidir. Bu nedenle kentsel dönüşüm uygulamaları ile çöküntü ve bozulmaya uğramış yaşama bölgelerinin ekonomik canlılığını geri kazandıracak stratejiler geliştirerek kentsel refah ve yaşam kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

Var olan kentsel mekanların en etkili şekilde kullanımının sağlanması ve gereksiz kentsel büyümeden kaçınılmasına yönelik stratejilerin belirlenmesi kentsel dönüşüm uygulamalarının dördüncü amacını oluşturmaktadır (Akkar, 2006). Sürdürülebilirlik bakış açısında, kentlerin daha önceden kullanılmış ve atıl durumda bulunan yaşama bölgelerinin tekrar kullanımının sağlanarak kent dokusunun saçaklanarak büyümesinin engellenmesi amaçlanmaktadır.

Kentsel dönüşüm uygulamalarının son olarak beşinci amacı ise “toplumsal koşullar ve politik güçlerin ürünü olarak kentsel politikaların şekillendirilme ihtiyacını karşılamayı amaçlamaktadır” (Akkar, 2006, s.30). Kentsel dönüşüm projeleri temelinde çok aktörlü bir planlama ve tasarım sürecini içermektedir. Kamu ve özel sektörünün katılımının yanı sıra özellikle kentte yaşayan halkın ve sivil toplum kuruluşlarının süreç içerisinde rol edinmesi büyük önem taşımaktadır. Kentsel dönüşüm projelerinin öncelikle çok aktörlü bir müzakere süreci olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir.

1990'lı yıllardan itibaren Batıda uygulanan ve başarılı olarak değerlendirilen kentsel dönüşüm projelerinin uygulama süreçlerine ilişkin bazı ortak özellikleri bulunmaktadır.

Bunlardan ilki, kentsel dönüşüm projelerinin stratejik ve esnek bir planlama anlayışına sahip olmasıdır. Zaman içerisinde değişebilecek ekonomik, çevresel, fiziksel ve toplumsal koşulların tekrar değerlendirilerek projeler yeni koşullara uygun hale getirilmektedir.

İkincisi, katılımlı bir planlama yaklaşımının ve müzakere sürecinin oluşturulmuş olmasıdır. Başarılı kentsel dönüşüm projelerinin en önemli özelliği kamu ve özel sektör ile kentte yaşayan halkın ortak ve uzlaşmacı bir planlama süreci içerisinde karşılıklı etkileşim ve uyum içerisinde çalışmasıdır. Halkın karar verme süreçlerinde doğru bir kentsel yönetim için rol üstlenmesi gerekmektedir. Dönüşüm sürecinin katılımlı yapılması, kent üzerinde hak talep edilen tüm grupların söz sahibi olmasını öngörmektedir. Bu şekilde tek bir grubun çıkarlarına uygun karar alınmasının önüne geçilmiş olunacaktır. Aksi halde planlama sürecinin durdurulması ya da değiştirilmesi, dava süreçlerinin olması gibi sancılı bir süreçle karşılaşılması kaçınılmazdır (Akkar, 2006; Ataöv ve Osmay, 2007).

Üçüncüsü, dönüşüm projelerinin çok aktörlü ve çok sektörlü bir güçbirliği üzerine kurulmuş olması sürdürülebilir olması açısından önemli bir kriterdir.

Dördüncüsü ise kapsamlı ve bütünlük bir bakış açısında, kentlerin fiziksel görünümü dışında ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlarını da ele alan bir yaklaşımın benimsenmesidir. Kentsel dönüşümün tarihsel süreci ve kentlerdeki oluşumu incelendiğinde, uygulamanın sadece fiziksel bir değişim süreci olmadığı çok daha geniş kapsamlı olduğu görülmektedir. Fiziksel değişim dışında, yeni ekonomik alanların yaratılması ve istihdam alanların oluşturulması, yaşam kalitesinin artırılması ve toplumsal hayatın iyileştirilmesi gerekmektedir. Çünkü kentsel dönüşüm aynı zamanda bir toplumsal değişim sürecidir. Bu nedenle sürecin sadece mekânsal olarak değil bütüncül bir planlama yaklaşımıyla ele alınması gerekmektedir (Akkar, 2006; Ataöv ve Osmay, 2007). Kentsel dönüşümün bütüncül bir bakış açısı

ile “insan-mekan, toplum-mekan ve modernite-toplum/mekan” ilişkisi kapsamında ele alınması gerekmektedir (Şentürk, 2019).

Beşincisi, kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştirilmesinde ideal çözümler yerine yerel odaklı bir bakış açısının olmasıdır. Yerel durumun koşulları, beklentileri, sorun ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ve ona göre çözüm politikalarının oluşturulması gerektiği üzerine durulmaktadır. Altıncısı, kentsel dönüşüm stratejilerine uygun kurumsal örgütlenmenin oluşturulması projelerin başarılı bir şekilde oluşması için önemlidir (Akkar, 2006).

4.2.2 Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Süreci

Ülkemizde kentsel dönüşüm uygulamaları, içerisinde bulunduğu ya da geçmişten gelen ekonomik, siyasi, toplumsal, kültürel ve tarihi süreçlerin etkisinde gerçekleşmesinden dolayı Batıdaki kentsel dönüşüm uygulamaları ile farklılıkları bulunmaktadır. Türkiye’de gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları planlama açısından bir strateji olarak değerlendirilmemiş, uygulama dinamiklerine göre gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda dönüşüm uygulamaları ekonomi ve politika ekseninde gündeme gelmiş olup kentin fiziksel yapısını değiştirmekten öteye geçememiş ve toplumsal bir süreç içerisinde değerlendirilmemiştir (Ataöv ve Osmay, 2007). 1980’li yıllarda karşımıza çıkan neo-liberal politikaların her alanda olduğu gibi kentleşme ve planlama üzerinde de birçok etkisi bulunmaktadır. Hatta kentsel dönüşüm uygulamalarının planlama aracı olarak kullanılmasının bu dönem ile başladığı düşünülmektedir (Gür, 2014).

Günümüz Türkiye kentleri, kentleşme süreci itibari ile yasal olmayan ve yaşam kalitesi oldukça düşük yaşama bölgelerinin mevzuatlar kapsamında yasallaştırılması, prestij düzeyi yüksek iş alanları, alışveriş merkezleri, eğlence ve fuar alanları, sahil şeritlerinde kurulan turizm tesisleri, doğal çevreyi göz önünde bulundurmeyen ikincil konut alanları gibi birçok kentsel dönüşüm konuları olan mekânsal problem ile karşı karşıya durumdadır.

Türkiye kentlerinde yaşanan kentsel dönüşüm uygulamalarını kentleşme süreci içerisinde 1950-1980, 1980-2000 ve 2000 sonrası olmak üzere 3 dönemde incelemek mümkündür. İlk dönem olan 1950-1980 yılları, ekonomik büyümenin yaygınlaştığı

ve sanayileşmenin hızlandığı dönemdir. Sanayileşmeye bağlı yaşanan göç, kentlerin büyümesine ve yetersiz konut stokunun gecekondulaşması ile çözülmesine ortam hazırlamış, kent çeperindeki boş araziler gecekondulaşarak mahallelerine dönüşmüştür. İkinci dönemi oluşturan 1980-2000 yılları, kentlerin, neoliberal politikalardan ve küreselleşmeden etkilendiği dönemdir. Bu dönemde metropoliten kentlerde iki önemli durum göze çarpmaktadır. Bir yandan kent içinde ruhsatlı ve ruhsatsız yapılanmalar oluşurken diğer yandan kent merkezleri kentin çeperine doğru yayılmıştır. Dönüşüm sadece kent içerisinde bulunan konutlarla sınırlı kalmamış aynı zamanda sanayi, kıyı ve merkez alanlarda da gözlemlenmiştir. Bu dönüşümler yaşam kalitesi düşmüş ve riskli olarak ilan edilen alanların yenilenmesi, sağlıklılaştırılması veya yeniden canlandırılması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Tarihi değer niteliği taşıyan alanların ise soylulaştırılarak korunduğu görülmüştür. Son dönem olan 2000 sonrası yıllar ise, yerel yönetim ile özel sektörün işbirliğinin hız kazandığı dönemdir. Tarihi alanlar soylulaştırılarak korunmuş ve apartman alanları iyileştirilmiştir (Ataöv ve Osmay, 2007). Tablo 4.1’de Türkiye’de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarının kentleşme süreci içerisindeki değişimi 3 dönemde gösterilmiştir.

Tablo 4.1 Türkiye’de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarının kentleşme süreci içerisindeki değişimi (Ataöv ve Osmay, 2007)

Dönüşüm Değişkenleri ve Uygulamaları	1950-1980	1980-2000	2000 sonrası
Yapısal/Bağlamsal	Ekonomik Politikalar: Ekonomik büyüme. Demografik Değişim: Kentlere göç, hızlı kent nüfusu artışı	Ekonomik Politikalar: Ekonominin dışa açılması, küreselleşme ve yerelleşme Demografik Değişim: kentsel nüfusu artışı, metropollerde doğurganlık oranının düşmesi	Ekonomik Politikalar: Özelleştirme, AB ilişkileri. Demografik Değişim: Doğudan batıya göç.
Sosyo-Ekonomik	Konut Sunum Biçimleri: Yap-satçı konut, kısıtlı sayıda kooperatif, toplu konut İşgücü-Konut İlişkisi: Düşük gelirli iş gücünden sanayi ve	Konut Sunum Biçimleri: Ruhsatlı ve ruhsatsız yapılaşma. İşgücü-Konut İlişkisi: Kent merkezlerindeki küçük üretim birimlerinde	Konut Sunum Biçimleri: Belediye Toplu Konut Kooperatifleri, özel sektör lüks konut siteleri, düşük nitelikli apartmanlar, kent merkezlerinde tarihi

Tablo 4.1 devamı

	sanayi dışı istihdam, konut gereksinime çözüm olarak gecekondu	çalışanların çevre gecekondular ve merkez mahallelerde yaşayan niteliksiz ve düşük gelirli nüfustan oluşması; Orta gelir grubunun yaşam alanlarının desantralizasyonu	konut, deprem riski olan alanlarda devlet kredisi ile afet konutları İşgücü-Konut ilişkisi: Yüksek gelir grubu kent dışında konut çevreleri oluşturuyor; gecekondular alanlarında istihdam yapısındaki değişime göre konut biçim ve standartları değişiyor
Yönetim/Uygulama	Yetkilerin Dağılımı: Devlet Planlama Teşkilatı; İmar ve İskan Bakanlığı; Yeni Belediyecilik Hareketi Planlama Uygulamaları: Merkezi Planlı Kalkınma Modeli; Bütüncül Planlama Yaklaşımı Politikalar ve Yasal Düzenlemeler: Belediye, Gecekondular, Arsa Ofisi, İmar ve Kat Mülkiyeti kanunları	Yetkilerin Dağılımı: Yerel ilçe belediyelerine planlama yetkisinin verilmesi; Yerel Gündem 21 Planlama Uygulamaları: Kentsel gelişmeye desantralizasyon; Nazım İmar ve Uygulama Planları; Yerelde yukarıdan-aşağıya yönetim anlayışı Politikalar ve Yasal Düzenlemeler: Büyükşehir Belediye, İmar, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma, Çevre, Boğaziçi, Milli Parklar kanunları ve Af yasaları	Yetkilerin Dağılımı: Büyükşehir belediyelerinin yetkisinin genişletilmesi Planlama Uygulamaları: Stratejik Planlama; katılımlı planlama uygulamalarının başlaması Politikalar ve Yasal Düzenlemeler: Büyükşehir, Belediye, Mali İdareler, Kentsel Dönüşüm ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma kanunları
Kentsel Makroform	“Azman Kent” (merkezde yoğunlaşma; gecekonduların gelişimi)	Çok Merkezli Metropoliten Kentleşme (kentsel yayılma; ruhsat dışı yapılaşmanın yasallaşması)	Bölgesel Yayılma (merkezlerin farklılaşması ve yeni ilişki ağlarının kurulması)

Tablo 4.1 devamı

Kentsel Dönüşüm Uygulamaları	1. Gecekondu bölgelerinin sağlıklılaştırılması; 2. Kent merkezinin çöküntü alanına dönüşümü; 3. Gecekondu alanlarının yeniden yapılandırılması; 4. Bu alanlarda kentsel yenileme.	1. Yaşam kalitesi düşmüş ve riskli alanlarda kentsel yenileme; 2. İyileştirmeye yönelik sağlıklılaştırma ve islah-imar uygulamaları; 3. Tarihi değeri olan alanların korunması ve soylulaştırılması.	1. Kentsel alanlarda yenileme; 2. Apartman alanlarının iyileştirilmesi; 3. Yeni siteler ve kapalı yerleşim alanlarının yeniden geliştirilmesi; 4. Tarihi konut alanların soylulaştırılması
-------------------------------------	--	--	---

4.2.2.1 Kentsel Dönüşümde 1. Evre: 1950-1980 Dönemi

1950-1980 döneminde, hızlı kentleşme sonucunda kent çevresinde yer alan kırsal ve boş alanlar kentsel alanlara dönüşmüş, kırdan kente göç eden göçmen, konut stoklarının yetersizliğine bağlı olarak oluşan barınma sorunu kendisi enformel olarak çözüme ulaştırarak hazine veya özel araziler üzerine gecekondu inşa etmiştir. Anayollara yakın konumlanan gecekondu alanları, önceleri kümeler halinde konumlanırken zaman içerisinde büyüyüp birbiriyle bütünleşerek ilçeler oluşturmaya başlamıştır (Ataöv ve Osmay, 2007). Kent çeperlerinde gecekondu bölgelerinin oluşması ile birlikte, kent merkezinde apartmanlaşma hızlanmıştır. Kent çeperlerinin gecekondu mahallelerine dönüşmesi ile birlikte sağlıklılaştırma çerçevesinde, apartman şeklinde yeniden yapılanma veya temizlenerek farklı sosyal gruplara uygun olacak şekilde yenileme gerçekleşmiştir (Gür, 2014).

Bu dönem itibarıyla gecekondu alanlarının düzenli konut alanlarına dönüştürülmesini destekleyen bir takım yasal düzenlemeler yapılmıştır. 1950’li yıllardan itibaren yaşanan hızlı kentleşme karşısında toplu konut politikaları geliştirilememiş, kırsal kesimden gelen dar gelirli göçmenler kent çeperinde bulunana gecekondulara yönelirken üst ve orta sınıf gelir grubuna ait kentli kesim ise kent merkezlerinde bulunan apartmanları tercih etmiştir. Yaşanan bu gelişme ‘yap-satçı’ müteahhitliği ön plana çıkarmıştır. Ortak alan kullanımı gerektiren apartmanlaşma, apartman sakinleri arasında sık sık anlaşmazlıklara yol açmasından dolayı yaşanan sıkıntıları çözmek ve malikler arasındaki hakları belirlemek adına 1965 yılında 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu çıkarılmıştır (Bayraktar, 2006).

1963 yılında çıkarılan 327 sayılı Yasa ile bir kere mahsus olmak üzere gecekonduların alanlarına kentsel hizmetlerin götürülmesi amaçlanmış olup ardından 1966 yılında çıkarılan 775 sayılı Gecekondular Kanunu ile İslah İmar Planları yoluyla gecekondular alanlarının yasallaşması ve ticarileşmesinin önü açılarak rantsal bir yatırım aracı durumuna getirilmiştir. Söz konusu kanun kapsamında gecekondular alanlarının ilk kez tanımlanması yapılmıştır (Bayraktar, 2006). Gecekondular alanlarına altyapı hizmetinin götürülmesi, iyileştirme çalışmalarının yapılması ve bütçe dışı kaynaklarla Toplu Konut Fonu oluşturulması ile günümüzde kentsel dönüşüm uygulamalarında önemli bir rolü sahip olan TOKİ'nin temelleri atılmıştır (Gür, 2014).

Kent içerisinde bulunan ruhsatlı konutlar çok katlı ve apartman konutlarına dönüşürken, bu dönemde çıkan af uygulamaları ile cesaretlenen 'yap-satıcı'lar ruhsatsız apartmanlar yapmaya başlamıştır. Düşük standarda sahip bu konutlar, kamu veya özel denetimlerden yoksun olarak kentsel hizmetlerden en az düzeyde fayda sağlayacak şekilde oluşturulmuştur (Ataöv ve Osmay, 2007).

1950-1980 döneminde ruhsatsız olan konut alanlarına yönelik üç farklı dönüşüm süreci karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, kent çeperinde bulunan gecekondular alanlarına ihtiyacı olan altyapı hizmetleri götürülmüştür. Ayrıca yeni oluşacak gecekondular alanları için düşük yoğunluklu alanlar gecekondular ıslah alanı olarak planlanmış olup bu durum mahalle ölçeğinde yapılan sağlıklaştırma; İkinci dönüşüm türü, gecekondular alanlarında yaşayanların kendi imkanları ile çok katlı binalar üretmesi yeniden yapılandırma; ve son olarak özel sektör eliyle, üst ve orta sınıfın konut talebi karşısında, mevcut durumda bulunan gecekonduların kent içerisinde yer değiştirmelerinin sağlanarak yeni konut üretiminin gerçekleştirilmesi ise kentsel yenileme sürecini ifade etmektedir (Ataöv ve Osmay, 2007).

Göç ve gecekondular olgusu ile kentlerin biçimlendiği 1950-1980 dönemi, hem gecekondular alanlarında olumsuz hayat şartlarında yaşamlarını sürdürmek zorunda olan yoksul kesimin hem de kentte yaşanan işgal sebebiyle kentlilerin yaşam kalitesi olumsuz yönde etkilenmektedir.

4.2.2.2 Kentsel Dönüşümde 2. Evre: 1980-2000 Dönemi

Türkiye 1980 yılı itibarıyla neo-liberal politikaların etkisinde yeniden bir yapılanma sürecine girmiştir. Sermaye piyasasının önem kazandığı bu dönemde;

sosyal devlet uygulamalarında sona gelinmiş yerini özelleştirme kapsamında yeni bir anlayışa bırakmıştır. Uluslararası kuruluşların etkisiyle kentler yeniden üretilmeye başlanmıştır (Tezcan ve Zengin Çelik, 2017; Yaman, 2015).

Bu dönem ile birlikte devlet politikaları kapsamında göçle oluşmuş yaşama alanları, arsa ve konut üretiminde odak noktası haline gelmiştir. 1980 öncesinde gecekondu alanlarının yasallaşarak kent ekonomisi içerisinde ticari bir pazar haline dönmesi 1980-2000 döneminin sosyo-ekonomik yapısını etkilemiştir. Gecekondu önceleri barınma ihtiyacının karşılandığı bir yapıyken ticarileşmesi ile birlikte kiralık ve mülk sahipliğinin arttığı alanlar haline gelmiştir. Yasal hale gelen gecekondu alanlarının üretimi hızlanmış, hem gecekondu alanları hem de kentin merkezinde bulunan eski konut alanları dört ve beş katlı yapılar haline gelerek apartmanlaşarak dönüşmeye başlamıştır. (Ataöv ve Osmay, 2007; Tezcan ve Zengin Çelik, 2017).

Merkezi yönetim tarafından hem kentlerin sorunlarını çözmek hem de kentsel dönüşümün süreçlerini belirlemek adına önemli yasal düzenleme oluşturulmuştur. Bunlar; 1984 tarihli 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu, kamulaştırmaya ilişkin düzenlemeler ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanunudur. 3030 sayılı yasanın oluşmasıyla büyükşehir belediyeleri kurulmuş, bununla birlikte kentsel bozulmalar ve rant kavramı ön plana çıkmıştır. 2985 sayılı yasa kapsamında, konut ihtiyacının karşılanması için toplu konut alanlarının oluşturulmasına, gecekondu alanlarının dönüştürülmesine ve yıkılıp yerine yeni konut alanlarının yapılmasına ortam hazırlanmıştır (Ataöv ve Osmay, 2007; Gür, 2014).

1983-1988 yılları arasında 5 adet af yasası çıkarılmıştır.

Bunlar, her türlü yasa dışı gelişmenin meşrulaştırmasını öngören 1983 tarihli '2805 sayılı yasa'; gecekondu'lara önce tapu tahsis belgesi verilmesini, sonra İmar-İslah Planı yapılmasını ve sonuçta gecekondu'lulara tapu verilmesini öngören 1984 yılında çıkarılan '2981 sayılı yasası'; konut ve konut dışı amaçlı kullanılan kaçak yapıların tümünü kapsayan ve gecekondu alanlarında dört kat yapılaşma hakkı veren 1986'da yürürlüğe giren '3290 sayılı yasası'; boş alanlara plan yapılmasına izin veren ve tapu tahsis belgeli gecekondu parsellerinin satışına imkan tanıyan 1987'de '3366 sayılı yasa'; ve son olarak,

775 sayılı gecekondu yasasının getirdiği bütün sınırlamaları ortadan kaldırmış ve tüm kaçak yapıları af kapsamına alan 1988 tarihli '3414 sayılı yasa'dır (Ataöv ve Osmay, 2007, s. 66).

Çıkarılan af yasaları ile birlikte gecekondu alanlarının mülkiyet sorunlarının çözülmesi ve apartman türüne dönüşmesi amaçlanmıştır. Yasal olmayan yapıların yasallaştırılması, planlı alanların oluşturulması, kat sayılarının arttırılması ve boş parsellerin imara açılması şeklinde yasal çerçeve oluşturulmuştur.

4.2.2.3 Kentsel Dönüşümde 3. Evre: 2000 sonrası

Bu dönemle birlikte kentsel dönüşüm kavramının yasal mevzuatta yer aldığı görülmektedir. yapılan yasal düzenlemeler ile Toplu Konut İdaresinin görev ve yetkileri genişletilmiş olup kentsel dönüşüm sürecinde en etkili aktör olarak TOKİ ön plana çıkmıştır.

2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu, kapsamında Toplu Konut İdaresi Başkanlığının görev ve yetkileri;

Devlet garantili veya garantisiz iç ve dış tahviller ile her türlü menkul kıymetler çıkarmak; Yurt dışından, görev alanıyla ilgili harcamalarda kullanılmak üzere Hazine Müsteşarlığının uygun görüşü üzerine kredi almaya karar vermek; Konutların finansmanı için bankaların iştirakini sağlayacak tedbirleri almak, bu amaçla gerektiğinde bankalara kredi vermek, bu hükmün uygulanmasına ilişkin usulleri tesbit etmek; konut inşaatı ile ilgili sanayii veya bu alanda çalışanları desteklemek; konut sektörüyle ilgili şirketler kurmak veya kurulmuş şirketlere ve finans kurumlarına ortak olmak; Gerektiğinde her çeşit araştırma, proje ve taahhüt işlemlerinin sözleşmeyle yaptırılmasını temin etmek; Ferdi veya toplu konut kredisi vermek, köy mimarisinin geliştirilmesine, gecekondu alanlarının dönüşümüne, tarihi doku ve yöresel mimarinin korunup yenilenmesine yönelik uygulamalar yapmak ve bu konulardaki projeleri kredilendirmek ve gerektiğinde tüm bu kredilerde faiz sübvansiyonu yapmak; Yurt içi ve yurt dışında doğrudan veya iştirakleri aracılığıyla proje geliştirmek; konut, alt yapı ve sosyal donatı uygulamaları yapmak veya yaptırmak; İdareye kaynak sağlanmasını teminen kâr amaçlı projelerle uygulamalar yapmak veya yaptırmak; Doğal afet meydana gelen bölgelerde gerek görüldüğü takdirde

konut ve sosyal donatıları, alt yapıları ile birlikte inşaa etmek, teşvik etmek ve desteklemek; Bakanlıkların talebi ve bağlı bulunduğu Bakanın onayı halinde talep konusu proje ve uygulamaları yapmak veya yaptırmak; Kanunlarla ve diğer mevzuatla verilen görevleri yapmak (Toplu Konut Kanunu, 1984: Ek Madde 1).

Söz konusu yasa kapsamında belirlenen görev ve yetkiler kapsamında TOKİ, konut yapacağı/ yapmak istediği taşınmazları kolay bir şekilde elde etmek imkanı sağlamıştır. Bedelsiz bir şekilde elde ettiği arsalar üzerinden hasılat paylaşım modeli üzerinden kar elde yolu da açılmıştır (Yaman, 2015).

2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu kapsamında;

Başkanlık, gecekondü dönüşüm projesi uygulayacağı alanlarda veya mülkiyeti kendisine ait arsa ve arazilerde veya valiliklerce toplu konut iskan sahası olarak belirlenen alanlarda çevre ve imar bütünlüğünü bozmayacak şekilde her tür ve ölçekteki planlar ile imar planlarını yapmaya, yaptırmaya ve tadil etmeye yetkilidir. ... gerçek ve tüzel kişilere ait arazi ve arsaları ve bunların içerisinde veya üzerinde bulunan her türlü eklenti ve yapıları kamulaştırmaya yetkilidir (Toplu Konut Kanunu, 1984: 4).

Başkanlık gecekondü bölgelerinin tasfiyesine veya iyileştirilerek yeniden kazanımına yönelik olarak gecekondü dönüşüm projeleri geliştirebilir, inşaat uygulamaları ve finansman düzenlemeleri yapabilir. Bu amaçla gecekondü bölgelerinde, gerçek kişilerin ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan gayrimenkuller ile 24.2.1984 tarihli ve 2981 sayılı İmar ve Gecekondü Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanuna göre hak sahibi olan kişilerin haklarına konu gayrimenkullerin değeri Başkanlık tarafından tespit edilir ve Başkanlık bu kişilerle proje çerçevesinde anlaşmalar yapabilir. Bu anlaşmaların usul ve esaslarını belirlemeye Başkanlık yetkilidir. Gecekondü Dönüşüm Projesi çerçevesinde idare tarafından yapımı gerçekleştirilen konutların bedelleri proje uygulamalarının yapıldığı illerdeki mevcut ekonomik durum, doğal afetler, konut rayiç bedelleri ve gecekondü bölgesindeki kişilerin gelir durumu göz önünde bulundurularak gerekli

görüldüğünde kamuoyuna ilân edilerek yapım maliyetlerinin altında tespit edilebilir. Bu madde uyarınca konut bedellerini, ödeme şeklini ve süresini belirlemeye Toplu Konut İdaresi Başkanının önerisi üzerine Başkanlığın bağlı bulunduğu Bakan yetkilidir (Toplu Konut Kanunu, 1984: Ek Madde 7).

TOKİ'nin gecekondü dönüşüm projelerinde daha etkin bir role sahip olabilmesi ve mevcut durumdaki yetkilerinin arttırılabilmesi için 5609 sayılı Gecekondü Yasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Yasa 2007 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yasa kapsamında Bayındırlık ve İskan Bakanlığına (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı) verilmiş olan tüm yetkiler TOKİ'ye devredilmiştir (Yaman, 2015). Görev ve yetkilerindeki artış ile birlikte TOKİ, ilk başlarda dar kesimliler için konut üretimi ile yola çıkıp, gecekondü dönüşümlerine ilişkin stratejiler belirlemiş ardından kentsel dönüşüm uygulamalarına ilişkin politikalarını genişletmiştir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren Türkiye kentlerinde kendini gösteren TOKİ ile birlikte tüm kentler, TOKİ şantiyesine dönen yaşama bölgelerine dönüşmüştür. Dar gelirli kesimlere yönelik konut üretimi ve afet riski altındaki bölgelerin yenilenmesi amacıyla çalışmalara başlayan TOKİ'nin çoğunlukla üst gelir grubuna ait konut üretimi yaptığı görülmektedir (Gür, 2014).

TOKİ, doğal afetlerden zarar gören yaşama bölgelerinde oluşan konut yetersizliğini gidermek amacıyla konut üretiminde yetkilendirilmiş olup bu bölgelerde yapılacak konutlar için arazileri bedelsiz bir şekilde devralabilecektir. Afet mağdurlarına yapacakları konut ya da kurulacak kooperatifler için uygun kredi verebilecektir. 2012 yılında çıkan 6306 sayılı 'Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun' için zemin hazırlanmıştır (Gür, 2014).

TOKİ, rantı yüksek olan yerlerde konut üretmeyi tercih etmiş olup toplumsal konut üretimine aykırı bir yol izlemiştir. Dar gelirli kesimin konut sorununu çözüme ulaştırma amacı geri planda bırakılarak toplumsal amaçlardan uzaklaşmıştır. TOKİ 'yapsatçı'lık yapan bir kurum haline gelmiştir.

Barınma ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yapılan gecekondü alanlarının apartmanlaşması ile birlikte kentle bütünleşmesi sürecinde kentsel dönüşüm uygulamaları altında TOKİ ve yerel yönetimlerin iş birliği ile ortadan kaldırılmaktadır. Gecekondü alanlarında yaşayan yoksul kesim doğrudan ya da

dolaylı olarak kentin dışına itilmektedir. Bu durum gecekondulanan alanlarını odak noktasına alarak rant amaçlı kentsel dönüşüm uygulamalarının yapıldığını göstermektedir. Ayrıca hem kıymetli arazilerin dönüştürülerek üst gelir grubuna uygun yaşam alanlarına dönüştürülmesini hem de bu alanlarda yaşayan gecekondulunun kent dışına itilerek kent içerisinde ‘sorun’ olarak görülen kesimin temizlenmesini sağlamıştır. Kentsel dönüşüm uygulamaları ile tek tip ve özgünlükten uzak, kimlik ve estetik kaygısı taşımayan yapıların oluşturduğu yaşama bölgeleri oluşmaktadır.

6306 sayılı Kanun kapsamında, afet riski olan alanlar ile riskli yapıların bulunduğu arsalarda daha sağlıklı ve güvenli bir yaşama çevresinin oluşturulabilmesi için iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esaslar belirlenmektedir. Her tür ve ölçekteki plan yapma, yaptırma ve onaylama yetkisi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına aittir (Tezcan ve Zengin Çelik, 2017).

6306 sayılı Kanunu kapsamında;

Bu Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2012: Madde 1).

Kanunun 1. Maddesinde görüldüğü üzere söz konusu kanunun amacı afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu alanları içermektedir. Ancak kanun içerik olarak incelendiğinde amacı dışında riskli yapılar ve afet riski altındaki alanlar haricinde Bakanlıkça belirlenen alanların da bu kanun kapsamında dönüştürülmesine olanak sağlamaktadır. İlgili Kanunun 3. Maddesi 7. Bendinde bulunan “Bu Kanunun uygulanması için belirlenen alanların sınırları içinde olup riskli yapılar dışında kalan diğer yapılardan uygulama bütünlüğü bakımından Bakanlıkça gerekli görülenler de bu Kanun hükümlerine tabi olur” hükmü bu durumu ortaya koymaktadır. Kanunun amacı ile aykırılık teşkil eden bir başka madde ise;

a)Kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya kesintiye uğratacak şekilde bozulduğu yerlerde; b)Üzerindeki toplam yapı sayısının en az % 65'i imar mevzuatına aykırı olan veya yapı ruhsatı alınmaksızın inşa edilmiş olmakla birlikte sonradan yapı ve iskân ruhsatı alan yapılardan oluşan alanlarda, uygulama bütünlüğü gözetilerek belirlenen alanlar, riskli alan olarak belirlenmek üzere Cumhurbaşkanına sunulur (6306 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği, 2012: Madde 5).

6306 sayılı Kanununun 6. Maddesinde belirtilen hususlar kapsamında riskli alanların tespitinde Bakanlık ve Bakanlık tarafından yetkilendirilen kurum ve kuruluşlar yer almaktadır. Riskli yapı tespitine ilişkin yapılan itirazların değerlendirilmesinde görevli teknik heyet içerisinde Bakanlık tarafından görevlendirilen temsilciler yer almaktadır. Bakanlığın bir taraf olarak dönüşüm süreci içerisinde bir taraf olarak yer alması bu sürecin objektif olarak değerlendirilmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

6306 sayılı Kanun kapsamında her türlü alanda Bakanlıkça kentsel dönüşüm alanı ilan edilmesine olanak tanınmıştır. Yerel yönetimler uygulamada devre dışı bırakılmış tek yetkili Bakanlık olarak tanınmıştır (Tezcan ve Zengin Çelik, 2017).

4.3 Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Yaşam Kalitesi Ekseninde Değerlendirilmesi

Türkiye kentlerinde, mevcut durumdaki yerleşme dokusunun farklı kesimlerinde çok çeşitli dönüşümlerin yaşandığı gözlemlenmektedir. Kentin kimi alanlarında bulunan gecekondü alanlarının yıkılarak yerlerine yüksek katlı, lüks ve korunaklı sitelerin inşa edildiği, kimi bölgelerinde ise soylulaştırmanın gerçekleştiği görülmektedir. Kent içerisinde yaşanan bu dönüşümler, kentlerdeki yaşam kalitesinin oluşmasını doğrudan etkilemektedir (Tekeli, 2003).

Türkiye’de, kentsel dönüşüm uygulamalarında, kentlerin en büyük sorunlarından biri olan gecekondü alanları ön plana çıkmaktadır. Ucuz emek iş gücünün ihtiyaç duyulduğu dönemde, barınma sorununa karşı devletin yetersiz kalması ve bunun sonucunda vatandaş tarafından çözülmesinden dolayı görmezden gelinmiş hatta desteklenmiştir. Ancak günümüz şartlarında üretimin yeniden dağıtılması ve kentsel

mekanların değerinin artması ile birlikte orada yaşayanlar gözden çıkarılmıştır (Koçancı ve Ergun, 2018).

Ülkemizde, kentlerden beklenen ekonomik başarıyı yakalamak, sermaye gücünü çekmek, uluslararası platformda turizm, kültür ve finans merkezi haline getirmek için gerekli olan altyapı ve çevreyi oluşturmak adına birtakım kentsel projeler geliştirilmekte ve bunun sonucunda kentler, reklamı yapılan ve pazarlanan metalar haline getirilmiştir (Ergun ve Gül, 2017).

Kentlerin meta olarak değerlendirilmesinin kent politikalarındaki karşılığını, kentlerin sermayenin kullanabileceği alanlar haline getirmek için kentsel dönüşüm uygulamaları yapmak ve cazibe merkezi haline getirirken kentlileri gözden çıkarmak oluşturmaktadır. Burada bahsedilen kentlileri; ucuz iş gücü oluşturan, enformel yollardan konut alanları inşa eden ancak kentleşme süreci içerisinde yasa ve aflarla meşruiyet kazandırılan gecekondu kesim oluşturmaktadır. Önceleri kent dışında konumlanan gecekondu alanlarının kentlerin büyümesi ile birlikte kent merkezlerinde kalması ve bu alanlarda boş arazilerinin bulunmaması; aynı zamanda genellikle sorun olarak görülen bu kesimlerin kentlerden uzaklaştırılarak sermaye ve varsıl kesimler için yeni alanlar yaratmak adına bu alanlar ortadan kaldırılmak istenmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamaları ile kentlerin en güzel konumlarında bulunan yoksul ve dar kesimli kentlinin yaşadığı gecekondu bölgeleri hızla boşaltılarak yerlerine alışveriş merkezleri, korunaklı siteler, ticari ve finans merkezleri yerleştirilmektedir (Ergun ve Gül, 2017; Koçancı ve Ergun, 2018).

Dönüşüm alanlarında yaşamlarını sürdürenler ise yeni sosyal yaşam biçimi ve yeni ekonomik koşullar karşısında artan konut fiyatlarını karşılayamamaları nedeniyle bulundukları alanları terk ederek daha ucuz yaşam maliyeti olan alanlara yerleşmek zorunda kalmaktadırlar (Ergun ve Gül, 2017). Bu durum kentsel dönüşüm uygulamalarının kalıcı bir çözümden ziyade yoksul yaşama bölgelerinin sadece yer değiştirmesine ortam hazırlamaktadır. Geline bu nokta, kentsel dönüşümün, o bölgede yaşayanların yaşam kalitesini yükseltme ve kentli haklarından adil bir şekilde faydalanmasını sağlama ilkesiyle aykırı olduğunu göstermektedir.

Kentte yaşayan bireylerin, yaşanan kentsel sorunlara karşılık yaşam alanlarına sahip çıkarak, bu alanların toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi açılardan yeniden

yapılandırılması sürecinde taleplerini dile getirmeleri ve karar sahibi olmak istemeleri kentli hakları şeklinde tanımlanmaktadır. Günümüzde kent hakları, insan haklarının kentsel mekanda gerçekleşmesi olarak ifade edilmektedir. Kent hakkı, kentte yaşayan bireylerin kentten, kentsel hizmetlerinden ve olanaklarından eşit ve adil bir biçimde faydalanabilmesidir (Ergun ve Gül, 2017).

Ülkemizde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarında hak sahipleri çoğunlukla projenin başladığı andan itibaren haberdar olurken bu durum kentli hakkının en önemli kriterlerinden biri olan yaşam alanlarına müdahale etme ve söz sahibi olma haklarının dönüşüm mağdurlarının ellerinden alınmasına neden olmaktadır (Ergun ve Gül, 2017).

Ülkemizde gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları kentlerin fiziksel mekanın dönüşümü olarak değerlendirilmekte, toplumsal, sosyal, kültürel, doğal çevre ve ekonomik boyutları gözardı edilmiştir. Oysa ki kentsel dönüşüm sadece fiziksel bir müdahaleden ziyade toplumsal yapının dönüşümüne de zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle dönüşüm tüm boyutları ile değerlendirilen kapsamlı ve bütünlük bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

Ülkemizde yaşanan kentsel dönüşüm uygulamaları Batı'ya kıyasla çok daha hızlı bir şekilde ilerlemiş, bunun nedenini de yasal düzenlemeler, denetim kuruluşları ve planlama yaklaşımlarının dönüşümün gerisinden gelmesi oluşturmuştur. Kentsel dönüşüm uygulamalarına öncülük eden aktörler öncelikle kamu kuruluşları, ardından özel sektör ve son olarak ilgili kuruluşlardır. Bu doğrultuda merkezi yönetimlerin kentsel dönüşüm kriterlerini ve ilkelerini kapsamlı bir şekilde geliştirmesi gerekmektedir. Bu ilkeler, bütünlük bir yaklaşım, stratejik bir planlama, katılım odaklı, aynı zamanda sürdürülebilir, kent hakkının adil ve dengeli dağıtıldığı, yaşam kalitesini artırıcı bakış açısı ile oluşturulmalıdır. Ayrıca, yerel odaklı bir planlama anlayışı ile yerelin ihtiyaçlarının, taleplerinin, beklentilerinin doğru şekilde belirlenmesi, yerele ait özgün özelliklerinin ön plana çıkarılması ve bu doğrultuda yerele ait özel çözümlerlerin yapılması gerekmektedir. Buna göre her yerelin kendine özgü sorun ve potansiyellerinin belirlenerek dönüşüm stratejilerinin ve planlama anlayışının geliştirilmesi esastır.

Günümüz Türkiye kentleri, doğru bir kentsel dönüşüm uygulamasının gerçekleştirilmesine esas belirlenen stratejilerin askine sadece fiziksel boyutları ile ele alınmakta ve toplumsal boyutlarını gözardı eden bir yöntem ile gerçekleşmektedir. Kentlerin mevcut durumuna özgü strateji ve müdahaleler ile değil, belirli grupların çıkarlarına yönelik rant amacı ile kullanılmaktadır. Özellikle üst gelir grupları, piyasa gücünü elinde tutan iş kolları, siyasi ve politik güce sahip gruplar gibi toplumun belirli bir kesimine hizmet verecek kentsel mekanların geliştirilmesine yönelik baskı altındadır. Elbette dönüşüm uygulamalarının gerçekleştirilmesinde sermayenin varlığı yadsınamaz ancak özellikle ülkemizde 1980 sonrası oluşan neoliberal politikaların etkisi ile ulusal ve uluslararası sermayenin kar elde amacının ön plana çıktığı dönüşüm projeleri sonucunda kentler, kültürel ve tarihi tahribatların yaşandığı, saçaklanarak büyüyen, kamu kaynaklarının verimsiz kullanıldığı, toplumsal eşitsizliğin ve dışlanmanın olduğu kentsel mekanlar haline gelmiştir (Akkar, 2006; Ataöv ve Osmay, 2007).

Kenti dönüşüm mekanı olarak değerlendirmenin şehir planlama partisi açısından değerlendirecek olursak, bu noktada bir plancının karşılaçağı sorunlar ve sergileyeceğı tavrın ne olacağı önemlidir. Şehir plancılarının temel değerlerinden birinin hakçalık olduğu düşünülürse dönüşüm eleştirisinin bu doğrultuda yapılması gerekecektir (Tekeli, 2003).

Hızlı kentleşme ile birlikte artan sosyo-ekonomik ayrışmaların bir sonucu olarak kentler, yasal gecekondu mahalleleri ile kent çeperinde yer alan üst gelir grubuna ait konut alanlarına dönüşmüştür. Kentlerdeki konut alanları birer fiziksel yapılanmadan ziyade bir sosyal üretim olarak karşımıza çıkmaktadır. Her sosyal üretime ait konut adacıklarının oluşması günümüze kadar büyüyerek devam etmiş ve sonucunda toplumsal ayrışmaların artmasına ve kent halkının birbirinden bağımsız hatta olabildiğince temassız şekilde yaşamasına ortam hazırlamıştır. Kentlerdeki yaşanan dönüşümler ile yerleşmelerin fiziksel açıdan nesnel bileşenler ekseninde yaşam kalitesini birey ölçeğinde olumlu etkilediğı söylenebilir ancak dönüşümün sosyal ve toplumsal boyutu iredelendiğinde yaşanan toplumsal ayrışmanın ve parçacıl planlama anlayışıyla yapılan uygulamaların kent bütününe fiziksel açıdan olumsuz etkilemesi nedeniyle genel yaşam kalitesini de olumsuz etkileyecektir.

Ülkemizde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları, uygulamanın yapıldığı bölgenin sosyo-ekonomik düzeyine, toplumsal yapısına, beklentilerine ve ulaşılması hedeflenen stratejilere gibi farklı etkenlere bağlı olarak her proje kendi içinde ilerlemektedir. Her bölgenin kendine özgü nitelikleri olmasına karşı her projenin birbirine benzer yanları ve sonuçları bulunmaktadır. Bu durum dönüşüm çalışmalarının yerellik ve özgünlük dışında gerçekleştiğini göstermektedir.

Mevcut durumda bulunan sosyal dokuyu desteklemeyen uygulamaların yapılması sonucunda orada yaşayan kesimin zaman içerisinde değişime zorlandığı, özellikle kent içerisinde bulunan kıymetli alanlarda yapılan uygulamaların belli bir süre içerisinde sosyal evrilmeye ortam hazırladığı görülmektedir. Bu durumda sözde yaşam kalitesinin artırılması amacıyla yapılan uygulamaların toplumun hangi kesimine hitap ettiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Özellikle yoksul kesimlerin yaşadığı çöküntü bölgelerinin topluma kazandırılarak iyileştirilmesi ve orada yaşayanlara söz hakkı verilmesi oldukça önem taşımaktadır. Burada yaşayanları kentlerin dışına ötelemek var olan sorunu bir süre görmezden gelmekten başka bir şey kazandırmayacaktır. Toplumsal müdahalenin ön planda olduğu dönüşüm uygulamalarının bütüncül bir bakış açısı ile ele alınması gerekmektedir. Genellikle yapılan çalışmalar mevcut durumun fiziksel yapısından ve alışılmış yaşam tarzından uzak yepyeni bir alana dönüştürülmekte ve soylulaştırma ile toplumsal yapı değiş tokuş edilmektedir.

BÖLÜM 5

KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMASI ÜZERİNDEN YAŞAM KALİTESİ ALGISININ İNCELENMESİ: İZMİR İLİ KARABAĞLAR İLÇESİ UZUNDERE TOKİ KONUTLARI

Kentler sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde gelişen dinamik bir yapıya sahiptir. Yaşanan değişim, bulunduğu zamanın ve sahip olduğu toplumsal yapının ihtiyaçlarına, taleplerine ve teknolojik gelişmelere paralel olarak şekillenmektedir. Bununla birlikte kentlerdeki arazi yapıları, kullanım şekilleri, yapılaşma biçimleri, arsa ve arazi değerleri de yaşanan süreç ile birlikte değişikliğe uğramaktadır. Kentler arasında yaşanan rekabet düzeyinin artması, sanayileşme süreci ile kentleşme hızında artan gelişmeler, dünyada yaşanan siyasi ve ekonomik krizler ile birlikte kentsel araziler kentlinin ihtiyaç ve taleplerine göre düzenlenen alanlar olmak yerine, ekonomik değer yaratabilmenin en önemli araçları haline dönüşmüştür. Yaşanan bu planlı ve yönlendirilmiş dönüşüm ile gücü elinde bulunduran aktörler tarafından soylulaştırma, yerinden etme, kamuşlatırma gibi zorlayıcı müdahaleler ile bir takım dönüşüm süreçlerine tanıklık edilmektedir.

Ülkemiz kentleri, kentleşme süreci ile birlikte karşılaştığı göç ve göçün bir sonucu olarak oluşan gecekondulaşmaya dayalı deneyimler yaşamaktadır. Bu deneyimler etrafında gerçekleşen dönüşüm uygulamaları kentsel politikalar ve mevzuatlar kapsamında şekillenmiştir. Özellikle yaşam kalitesi düşük göçle oluşmuş yaşama bölgelerini hedef alan kentsel dönüşüm uygulamaları, hem mekânsal yapıyı hem de toplumsal bileşenleri doğrudan etkilemiştir.

Ülkemizde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları çoğunlukla fiziksel mekânın değiştirilmesine yönelik olup uygulamanın gerçekleştirildiği bölgedeki yerleşik nüfusa ait; sosyal, kültürel, toplumsal, ekonomik durumları ile yaşama alışkanlıklarının (komşuluk, aidiyet, bir arada bulunma arzusu, güvenlik algısı ve sokağın kullanılma biçimleri vb.) önemli bir belirleyici olduğu durumu göz ardı edilmektedir. Mekânsal değişim yaşam kalitesinin arttırılmasında bir etken ancak tek başına bir sonuç elde etmek için yeterli değildir. Ancak yerleşik nüfusun kente entegre olma ve kentlileşme arzusunu ‘apartmanlaşma’ olgusu üzerinden elde

edeceği inancı ile kentsel dönüşüm uygulamaları yaşam kalitesini arttırıcı bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer yandan taşınmaz piyasasının ekonomik değer yaratmadaki önemli konumu ve bu değerden pay almak yönünde tercih geliştiren her kes için yaşam kalitesi dışarıdan sunulan hatta dayatılan projeler eşliğinde gündeme gelmektedir. Ülkemiz kentlerinde buna bağlı olarak gelişen çok sayıda pratik izlenebilmektedir. Bu pratikler içerisinde toplulukların yaşam tercihlerini geliştirmelerine neden olan piyasa stratejileri, yaşam kalitesi algısı üzerinde belirleyici etkiler yaratabilmektedir. Bir başka ifade ile kişiler kendi sınıfsal, sosyo-ekonomik, kültürel ya da bireysel koşullarına uygun olmadığı halde, piyasa koşulları içerisinde kendi çıkar ve beklentilerini optimize edecek tercihler içerisinde yer almayı seçmektedirler. Bu durum varsıl gruplar açısından yatırım öncelikli beklentiler ile birlikte ortaya çıktığı gibi, yoksul gruplar için de kentte daha iyi ekonomik olanaklara ve yaşam koşullarına erişebilmenin bir yolu olarak izlenebilmektedir. Böyle bir ortamda yaşam kalitesi beklentisi ve algısını yönlendirici faktörlerin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Tez kapsamında böyle bir belirlemeyi yapabilmek ve kentsel dönüşüm ve yaşam kalitesi algısı arasındaki ilişkiyi değerlendirebilmek üzere çalışma alanı olarak İzmir İli, Karabağlar İlçesi, Uzundere TOKİ konutları belirlenmiştir. Bu kapsamda, Kadifekale'den gelerek Uzundere TOKİ konutlarına yerleşen bireylerin dönüşüm öncesi ve sonrası yaşadıkları yaşama bölgesine ilişkin yaşam kalitesi algısının karşılaştırılması sonucunda; mekânsal müdahalenin yaşam kalitesini arttırmada tek başına yetersiz olacağı, mekânsal müdahalenin yanında sosyal, toplumsal ve kültürel boyutların ve bireylere ait edinilmiş tecrübe ve yaşam tarzının yaşam kalitesini belirlemede etkili olduğu sonucuna varılması hedeflenmiştir.

Amartya Sen, bireyin sahip olduğu memnuniyet derecesinin, gerçekte beklentiler arasındaki fark olduğunu belirtmektedir. Gerçek ile beklentiler arasındaki fark arttıkça kişinin memnuniyet düzeyi azalmaktadır (Gür, 2014). Buna göre çalışmanın hipotezi; Göçle oluşmuş yaşama bölgelerinde, gündelik yaşamın sürdürüldüğü çevrenin kentsel dönüşüm uygulaması ile müdahale edilerek değiştirilmesi

sonucunda **dönüşüm öncesi ve sonrası** kullanıcı memnuniyetinin, beklentilerinin ve yaşam kalitesi algılarının farklılık göstereceği yönündedir.

5.1 Coğrafi, Demografik ve Ekonomik Göstergelerle İzmir İli

İzmir İli, Türkiye'nin batısında Ege Bölgesinde yer alan (Şekil 5.1) Türkiye'nin en kalabalık 3. şehri iken yüzölçümü açısından ise en büyük 23. şehridir. Batısında Ege Denizine kıyısı bulunan İzmir İli, doğuda Manisa, güneyde Aydın ve kuzeyde Balıkesir illeri ile komşu durumundadır (Wikipedia, 2022).

Nüfusu son 10 yılda yaklaşık 460 bin kişi artmış olup 2021 yılından itibaren hesaplanan nüfusu 4.425.789 kişidir. Nüfusun 2.199.287'sini erkek nüfusu kalan 2.226.502'sini ise kadın nüfusu oluşturmaktadır. İzmir İlinin nüfusu ülke nüfusunun %5.23'ünü kapsamaktadır. Yıllık nüfus artışı %0.7 olup, nüfusu en çok artan ilçesi %7.9 ile Seferihisar iken en çok azalan ilçesi ise -%2.3 ile Konak'dır. 2020 yılı Şubat ayında İzmir İline ait TÜİK verilerine göre toplam 30 adet ilçe ile belediye ve bu belediyelere ait toplam 1.294 mahalle bulunmaktadır. En kalabalık ilçeleri Buca (517.963 kişi), Karabağlar (478.788 kişi) ve Bornova (452.867 kişi); en düşük nüfusa sahip ilçeleri ise Karaburun (11.927 kişi), Beydağ (12.197 kişi) ve Kınık (28.513 kişi)'dir. İzmir İlinin yüzölçümü 11.973 km² olup Bergama İlçesi 1.544 km² ile en geniş yüzölçümüne sahiptir. Konak İlçesi, 2021 yılı verilerine göre 14.022,7 kişi ile yoğunluğun en fazla olduğu ilçesidir ("İzmir Ekonomisi", 2022; Wikipedia, 2022).



Şekil 5.1 İzmir'in Türkiye'deki konumu (Wikipedia, 2022b)

İzmir İlinin idari sınırlar haritası Şekil 5.2'de gösterilmiş olup en batıdaki ilçesi Çeşme, en doğudaki ilçesi Kiraz, en güneydeki ilçesi Selçuk ve en kuzeydeki ilçesi ise Bergama'dır.



Şekil 5.2 İzmir ilinin ilçelerini gösteren harita (Wikipedia, 2022a)

İzmir İli, 2021 yılı verilerine göre 131.400 kişi göç almıştır. Net göç rakamı 21.900 kişi olup net göç hızı %0.5’dir. İzmir İli, İstanbul ve Ankara illerinden sonra en çok göç alan ve göç veren iller sıralamasında üçüncü sırada yer almaktadır. 2021 yılı itibariyle 1.690.381 kişinin nüfusa kayıtlı olduğu il İzmir, 207.707 kişinin Manisa, 172.079 kişinin Mardin, 151.687 kişinin Erzurum, 130.087 kişinin Konya, 93.725 kişinin Aydın, 92.975 kişinin Afyon, 91.488 kişinin Ağrı, 86.846 kişinin Diyarbakır ve 85.111 kişinin ise Kars olduğu görülmüştür (“İzmir Ekonomisi”, 2022).

İzmir İli, Akdeniz İklim kuşağında olup yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. Yıllık ortalama sıcaklık 16 derece ile 17 derece arasında değişkenlik göstermektedir. En yüksek sıcaklık 45.1 derece (Torbalı) ve en düşük sıcaklık ise -13 derece (Ödemiş)’dir (“İzmir Hakkında”, 2022).

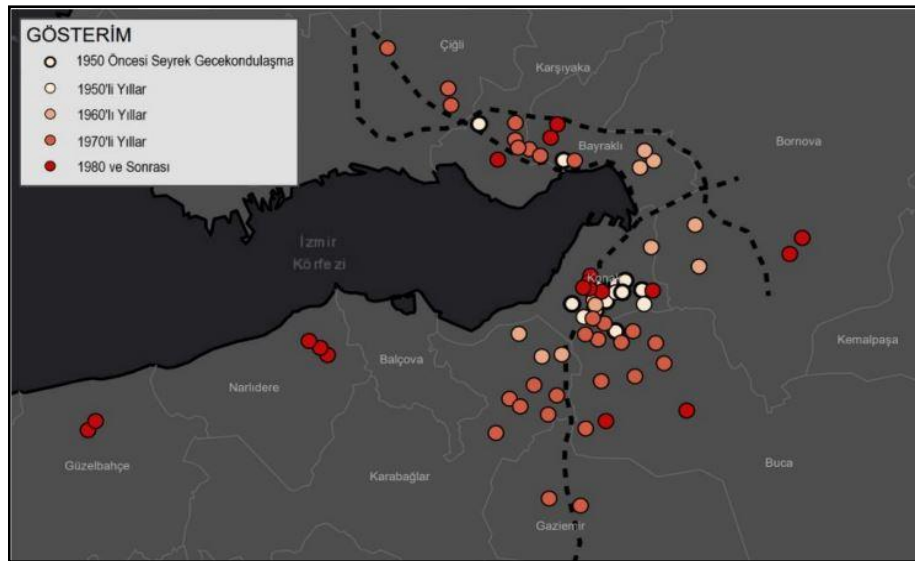
İzmir İli çok yönlü bir ekonomik yapıya sahiptir. Sanayi, tarım, ticaret ve turizm sektörleri ön plana çıkmaktadır. Brüt kazancın %15’i tarımdan, %15’i ticaretten ve %35’i sanayi sektöründen sağlanmakta olup imalat sanayiinde İstanbul ve Kocaeli’nden sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye’nin en büyük ihracat limanı ise İzmir İlinde bulunmaktadır (“İzmir Ekonomi”, 2022). Tarıma dayalı sanayi oldukça gelişmiş olup tekstil, konfeksiyon, gıda, içki, bira, tütün ve yem sanayi en önemli iş kolları arasında yer almaktadır. Ayrıca demir-çelik, petro kimya,

otomotiv, çimento, ayakkabı, gübre, tarım makineleri ve seramik sanayinin iç ve dış paraza yönelik olarak üretimi yapılmaktadır (“İzmir’in Ekonomik Yapısı”, 2022).

5.2 İzmir’de Gerçekleştirilen Kentsel Dönüşüm Uygulamaları

İzmir İlinin, bugün sahip olduğu mekânsal, ekonomik, toplumsal, sosyal ve yönetsel yapısının oluşmasında, ülkenin ihracat açısından en büyük limanına sahip olmasının etkisi yadsınamaz bir gerçektir. İl ekonomisinde çeşitli iş kollarının bulunması ve buna bağlı olarak istihdam alanlarının yaratılması ve ülke içerisindeki mekânsal konumunun getirdiği olanaklar ile birlikte her zaman tercih edilen yerleşim yerlerinden biri olması nedeniyle hızlı bir kentleşme süreci yaşamıştır. Buna bağlı olarak yaşanan hızlı göç alımı ile birlikte kent dokusu üzerinde önemli değişikliklere sebep olmuştur. Kent merkezinde yoğunluk gösteren nüfusun etkisiyle yüksek katlı yapıların oluşması tetiklenirken kentin çeperinde ise gecekondu bölgeleri meydana gelmiştir. Artan nüfus yoğunluğu ve hızlı yapılaşma sonucunda kentte altyapı hizmetleri ve sosyal donatı alanları yetersiz kalmış, niteliksiz ve sağlıklı yaşam koşulları olan yaşama bölgelerinin oluşmasına neden olmuştur.

İzmir İlinin kaçak yapılaşmalarla tanışması ilk kez 1920’li yıllara denk gelirken, bu yapılaşma biçiminin gecekondu hareketine dönüşmesi 1950’lerden sonrasına rastlamaktadır. İlk gecekondulaşma kırdan kente göçten ziyade, savaş sonrası gelen göçmenlerin barınma ihtiyacının çözüldüğü yapılaşmalar olarak tanımlanmıştır (Ağın, 2022). İzmir ilinde gecekonduyunun gelişim süreci Şekil 5.3’de gösterilmiştir.



Şekil 5.3 İzmir ilinin gecekondulaşma süreci (Ağın, 2022)

Hazine arazilerinin kent merkezine yakın olmasından dolayı ilk olarak 1950’li yıllarda Kadifekale’nin yamaçlarında gecekondu alanları oluşmaya başlamıştır. Zaman içerisinde demiryolu ulaşımı ile verimli tarım arazilerine ve sanayi alanlarına ulaşma amacı ile Bayraklı, Karabağlar, Gaziemir, Mersinli ve Çamdibi bölgelerinde yeni gecekondu alanları oluşurken kentte yer alan eski gecekondu alanlarının ise büyüdüğü görülmüştür. Kentte bulunan iş imkanlarının artması ile birlikte göç ile gelen nüfus sürekli artmaya devam etmiş, var olan konut stoku daha da aşılabilir hale gelmiştir. Göçmenlerin kendi imkanları ile yaptıkları gecekondular kentte bulunan konut sayısının yarısından fazlasını oluşturmuştur. Sayıştay raporlarında, kentte bulunan konutların %65’inin kaçak ve denetimsiz olarak yapıldığı belirtilmiştir. Kentsel mekanı üst gelir grubunun sahip olduğu toplumsal yapı oluştururken, 1950’li yıllardan itibaren gecekondu olgusu ile kentsel mekan yeniden şekillenmeye başlamıştır (Ağın, 2022; Çelikkale ve Çakır Öztürk, 2017).

1960’lı yıllarda gecekondu alanları kendi çevrelerinde büyüme eğilimi göstermiştir. Bu dönemde Alsancak limanının hizmet vermeye başlaması ile birlikte Karşıyaka ve İzmir’i birbirine bağlamak amacıyla Altinyol’un yapımına başlanmıştır. Yaşanan bu gelişmelerle birlikte yeni yerleşim yerleri oluşmuştur. “Bayraklı ve Yaman dağı bölgelerinde doğuda Çay ve Çiçek, kuzeyde ise Muhittin Erener mahalleleri, Kadifekale’nin Batı-Güneybatı yamaçlarında İmariye, Yeşilyurt, Cennetoğlu, Vezirağa ve Bozyaka Mahalleleri ile Altındağ, çamdibi, Mersinli bölgelerinde yeni gecekondu alanları oluşmaya başlamıştır” (Tezcan ve Zengin Çelik, 2017, s.82).

1970’ler sonrasında Karşıyaka-Gediz düzlüğünün güneyinde Naldökenkuzeyinde Emek, Örnekköy’ün bir kısmı ve Cumhuriyet,Yamaç, İmbat, Maltepe, Gümüşpala, Balatçık ve Güzeltepe’de gecekondu mahalleleri oluşmuştur. Buca’nın doğu ve kuzey doğusunda Ufuk, Çamlık, Bahçekapı ve Adatepe, kuzey batısındaki ovada Kozağaç, Gediz, Fırat ve Çaldıran gecekondu mahalleleri ortaya çıkmıştır. Buca gecekondu bölgesinin güneye uzanan bölümü Gaziemir bölgesinde oluşan gecekondu mahallesiyile bütünleşerek 9 Eylül ve Irmak gecekondu mahallelerini oluşturmuştur (Tekeli, 2005, s. 43).

Yaşanan bu gelişmeler sonucunda kent nüfusunun %40'ı gecekondu alanlarında yaşamlarını sürdürmeye başlamıştır (Tekeli, 2005). 1980'li yıllardan sonra ise İzmir'de gecekondu sürekli genişlemeye ve yoğunlaşmaya devam etmiş olup hazine arazilerinin tükenmesi ve bu dönemde belediye sınırlarında yapılan düzenlemeler ile birlikte yeni yer arayışları sonucunda kentin uç noktalarına ve eğimli araziler üzerine yerleşilmeye başlanmıştır (Tezcan ve Zengin Çelik, 2017).

1990'lı yıllar Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğumlarının artış gösterdiği dönemi kapsamaktadır. Yerel Gündem 21 tarafından İzmir'de 1996-1998 yılları arasında yapılmış olan çalışmaya göre, İzmir'de bulunan gecekonduların %72,4 gibi büyük bir kısmının imar affi kapsamında olduğu ve arsa tapusu olmayan gecekondu sahiplerinin sayıca azaldığı ancak İzmir'e bu dönemde göçün beraberinde getirdiği gecekondulaşmanın devam ettiği ve kentin ıslah imar planları dışında kalan gecekondu bölgelerinin yayılarak büyüdüğü belirtilmiştir (Ağın, 2022).

İzmir, göç almaya başladığı 1950'li yıllardan 2000'li yıllara kadar İstanbul'dan sonra en çok göç alan kent olmuştur. 2000 sonrasında ise İzmir'in aldığı ve verdiği göç arasındaki fark azalarak kentteki net göç oranının düştüğü görülmüştür. Bu dönemde kent merkezi rant haline gelmiş, kentsel alanlar kentin sınırlarına dayanmıştır. Bunun sonucunda kente göç eden bireyler, merkezlerde yer alan yoksul kesime ait gecekondu alanlarında kendilerine yer seçmişlerdir (Ağın, 2022). Bu süreç ile birlikte kentin merkezi çöküntü alanı haline gelmeye başlarken kent çeperinde gelişimine devam eden yeni alanlar oluşmaya başlamıştır.

Bu sebeple günümüzde İzmir'de kentsel dönüşüm uygulamalarının odak noktasını gecekondu mahalleleri oluşturmaktadır. İzmirde gecekondu alanlarının gelişimi ile ilgili 1973 yılında yayınlanan bir araştırmada; İzmir'in kent dokusu içerisinde gecekondu alanlarının gelişmesine olanak sağlayan tek bir alanın artık bulunmadığı belirtilmiş olup gecekondulaşmanın İzmir ilinde bir sorun olarak tanımlanmasının 70'li yıllarda başladığı görülmektedir. 1980'li yıllarda toplu konut projeleri yapılarak gecekondu alanlarının önüne geçilmesi amaçlansa da gecekondu alanlarının hızla büyümesi engellenememiştir. Kent merkezinde hazine arazilerinin tükenmesi ile birlikte gecekondu alanları kentin çeperine doğru yer değiştirmiştir (Ağın 2022; Karadağ ve Mirioğlu, 2011). Toplu konut alanları ile gecekondu alanlarının aynı

mekânsal düzlemde yanyana gelişmesi hem fiziksel hem de toplumsal açıdan sosyo-mekansal zıtlığa sebep olmuştur.

Kentsel dönüşüm projeleri kendisine ağırlıklı olarak göçle oluşmuş yoksul yaşama bölgelerini hedef almıştır. Afet, yaşam kalitesinin artırılması, kamu yararı gibi amaçlar doğrultusunda oluşturulan kentsel dönüşüm projelerinin hem toplumsal hem de mekânsal olarak çözülmesi çok daha zor problemlerin ortaya çıkmasına sebep olduğu görülmektedir. 2014-2023 yıllarını kapsayan İzmir Bölge Planı kapsamında ‘Yüksek Yaşam Kalitesi’ başlığı altında; kente ait sosyal teknik altyapı alanlarının (eğitim, sosyal tesis, kültürel tesis vb.) belirlenen standartlara uygun olacak şekilde geliştirilmesi, İzmir’in karakteristik yapısını ön plana çıkaran sosyo-kültürel değerlerinin korunması ve iyileştirilmesi, afet yönetimi ve kentsel dönüşüm uygulamaları ile kalitesi yüksek bir kentsel yaşamın oluşturulması belirlenen amaçlar arasında bulunmaktadır (Ağın, 2022).

İzmir ilinde yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarının ilki 2006 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından ‘Afet riskini azaltma amacıyla tamamlanan kentsel yenileme projeleri’ kapsamında Kadifekale, Yeşildere ve Gürçeşme’de gerçekleştirilmiştir. Günümüzde devam eden kentsel dönüşüm uygulamaları ise 6306 sayılı Kanun kapsamında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı yönetiminde ve 5393 sayılı yasanın 73. Maddesi kapsamında ilgili Belediyeler yönetiminde gerçekleştirilmektedir (Tezcan ve Zengin Çelik, 2017).

İzmir İlinde 6306 sayılı Kanun kapsamında (Tablo 5.1) 918,16 hektar ve 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesi kapsamında (Tablo 5.2) 305,47 hektar olmak üzere toplam 1.223,63 hektarlık alan Riskli Alan/ Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı’ olarak ilan edilmiştir. 6306 sayılı Kanun kapsamında 12 adet mahallede toplam 276.62 hektarlık alan (Tablo 5.3) riskli alan olarak önerilmiştir (İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, bt). Şekil 5.4’de İzmir ilinde kentsel dönüşüm alanı olarak belirlenen yerleşim yerleri gösterilmiştir (Tezcan ve Zengin Çelik, 2017).

Tablo 5.1 6306 sayılı kanun kapsamında ilan edilen riskli alanlar (İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, bt)

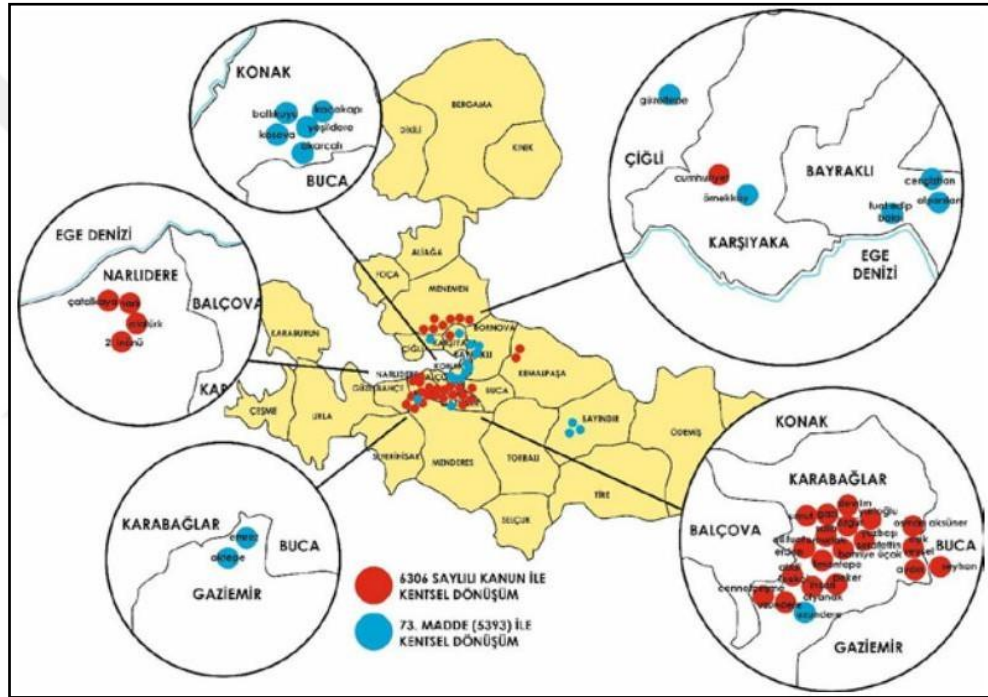
İlçe	Mahalle	Mahalle Sayısı	Resmi Gazete Tarih/Sayı	Alan (ha)
Karabağlar	Tamamı: Cennetçeşme, Salih Omurtak, Bahriye Üçok, Limontepe, Ali Fuat Erdem, Umut, Gazi, Özgür, Yüzbaşı Şerafettin Mah. Kısmen: Yurtoğlu, Abdi İpekçi, İhsan Alyanak, Uzundere ve Peker	15	31.12.2012/28154	540
Menemen	Tamamı: Seydin Asrullah Kısmen: Ahıhıdır, Gaybi, Tülbentli ve Kazımpaşa İlave: Tülbetnli, Zafer, Kazımpaşa ve Esatpaşa	7	05.05.2013/28638 İlave: 12.10.2013/28793	62
Narlıdere	Kısmen: 2.İnönü, Atatürk, Çatalkaya, Narlı	4	25.06.2013/28688	43
Karabağlar - Buca	Kısmen: Osman Aksüner, Aşık Veysel, Seyhan ve Aydın	4	25.07.2013/28718	191
Karşıyaka	Kısmen: Cumhuriyet	1	06.09.2013/28757	2.59
Kemalpaşa	Soğukpınar, Atatürk	2	08.03.2015/29289	79.57
TOPLAM		Mahalle	Nüfus	Alan
		33 adet	97.950 kişi	918.2

Tablo 5.2 5393 sayılı kanunun 73. maddesi kapsamında ilan edilen riskli alanlar (İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, bt)

İlçe	Mahalle	Resmi Gazete Tarih/Sayı	Yürüten Kurum	Alan (ha)
Gaziemir	Aktepe, Emrez	05.08.2012/28375	İzmir Büyükşehir Belediyesi	121.8
Bayındır	Necati Uza, Yenice, Hatay	05.08.2012/28375	Bayındır Belediyesi	13
Torbalı	Çaybaşı, Yenimahalle	05.08.2012/28375	Torbalı Belediyesi	6.3
Karabağlar	Uzundere	09.09.2012/28406	İzmir Büyükşehir Belediyesi	31.5
Konak	Ballıkuyu, Kosova, Akarcalı, Yeşildere, Kocakapı	10.10.2012/28437	İzmir Büyükşehir Belediyesi	48
Karşıyaka	Örnekköy	10.10.2012/28437	İzmir Büyükşehir Belediyesi	17.9
Bayraklı	Alparslan, Cengizhan, Fuat Edip Baksı	İç İşleri Bakanlığı tarafından onaylı.	İzmir Büyükşehir Belediyesi	60
Konak	Ege	13.03.2013/28586	İzmir Büyükşehir Belediyesi	7
Toplam				305.5

Tablo 5.3 6306 sayılı kanun kapsamında önerilen riskli alanlar (İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, bt)

İlçe	Mahalle	Mahalle Sayısı	Alan (ha)
Buca	Tamamı: Hürriyet Kısmen: İnkılap, Akıncılar	3	160
Buca	Tamamı: Çaldıran	1	17.5
Karşıyaka	Kısmen: Bostanlı	1	0.52
Karşıyaka	Tamamı: Alaybey, Tersane, Tuna Kısmen: Donanmacı, Bahariye, Üçok	6	93
Aliağa	Kısmen: Atatürk	1	5.6
Toplam		12	276.62



Şekil 5.4 İzmir'de belirlenen kentsel dönüşüm alanları (Tezcan ve Zengin Çelik, 2017)

5.2.1 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesi Kapsamında Yürütülen Kentsel Dönüşüm Projeleri- İzmir Büyükşehir Belediyesi

İzmir ilinde 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesi kapsamında yürütülen kentsel dönüşüm projeleri, Konak-Ege Mahallesi, Gaziemir- Aktepe ve Emrez Mahalleleri, Karabağlar-Uzundere, Karşıyaka-Örnekköy ve Konak-Ballıkuyu çalışmalarıdır (Tezcan ve Zengin Çelik, 2017).

5.2.1.1 Konak- Ege Mahallesi

Ege Mahallesi dönüşüm alanı (Şekil 5.5), çevresinde Alsancak Mahallesi, Alsancak Garı ve liman bölgesine olan yakınlığı ile önemli bir lokasyona sahiptir. 2021 yılı nüfus sayımına göre mahallede 1929 kişi ikamet etmekte olup yaşamını sürdürenlerin çoğu Romandır. Romanların yaşadıkları mahalleler genellikle günümüzde kentsel dönüşüm uygulamalarına konu olmaktadır. Mahallenin doğusunda bulunan Melez Çayı ve batısında bulunan demiryolu hattı ile şehirden bağımsız bir durumda bulunmaktadır. 1970’li yıllarda dönemin başkanı tarafından 12 blok ve 180 daire olarak planlanan ancak 7 blok ve 118 daire olarak sınırlı kalan ilk konut bölgesi oluşturulmuştur. Dört katlı yapılardan oluşan konut bölgesinin çevresinde süreç içerisinde iki ya da üç katlı gecekondular yer almıştır (Yörür, 2022).

Yörür (2022) tarafından Ege Mahallesinde bulunan vatandaşların sosyo-ekonomik, kültürel ve demografik özelliklerinin tespitine yönelik bireylerle yüzyüze yapılan görüşmelerde, sadece bekar olan bireylerin yaşadığı hanelerin bulunmadığı evli ve çocuklu ailelerin yaşadığı ve evli olan bireylerin aynı mahalleden ya da diğer Roman mahallelerinde bulunan kişilerle evlendiği; eğitim ve gelir düzeyinin oldukça düşük olduğu; sosyal güvencesi olmayan ya da sürekli kesintiye uğrayan vatandaşların olduğu; etnik kökenlerinden dolayı toplumdan dışlandıklarını, ötekileştirildiklerini, iş bulamadıklarını ve mahalle adını söylediklerinde önyargı ile yaklaşıldığı tespit edilmiştir.

Yaşanılan alanda sosyal donatı, eğitim, park ve çocuk oyun alanlarının bulunmadığı, yolların bakımsız olduğu, her türlü yardımın başka yerleşim yerlerine yapıldığı Ege Mahallesi hiçbir yardımda bulunulmadığı, çöp kutularının bulunmadığı bu nedenle çöplerin dereye atmak zorunda kalındığı, belediye hizmetlerinden hiçbir şekilde memnun olunmadığı gibi alana ilişkin mekânsal değerlendirmeler orada yaşayan kişilerle yapılan görüşmelerden elde edilmiştir (Yörür, 2022). Ege Mahallesi mevcut durumda yaşam kalitesi oldukça düşük, sağlıklı yaşam koşullarından oldukça uzak ve insan haklarının yaşam alanı ile bütünleşmediği bir yaşama bölgesidir.

Mahalle kapsamında 1970 yılı ile 2007 yılı arasında İzmir Yeni Kent Merkezi için hazırlanan altı adet Nazım İmar Planı çalışmasının bulunduğu tespit edilmiştir. Ege Mahallesi'ne yönelik planlama kararlarında yapılaşma şartları ile fonksiyonlara ilişkin kararların değişen planlarla farklılaştığı görülmüştür. Yapılaşma koşulları KAKS: 2.5 ve Emsal: 0.30 olacak şekilde ticaret alanı; 2002 yılında yapılan plan kapsamında KAKS: 2.5 ve Emsal: 0.50 olacak şekilde turizm alanı ve 2003 yılında KAKS: 2.5 ve Emsal: 0.50 olacak şekilde pansiyon işletmeciliğinin ön plana çıkarıldığı plan kararları geliştirilmiştir. 2005 yılında mahalleye uygun peyzaj projesi önerilmiş olsa da İzmir Valiliği tarafından açılan dava sonucunda söz konusu plan kararı iptal edilmiştir. 2007 yılında Özel Planlama Alanı olarak belirlenen Ege Mahallesi, İzmir Büyükşehir Belediyesinin 2009 yılında almış olduğu karar doğrultusunda kentsel dönüşüm projesinin uygulanacağı belirtilmiştir (Yörür, 2022).

İzmir İli, Konak İlçesi, Ege Mahallesi sınırları içerisinde bulunan yaklaşık 7 hektarlık alan, 13.03.2013 tarih ve 28586 sayılı Resmi Gazetede, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 24.01.2013 tarih ve 364 sayılı yazısı kapsamında 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesine göre Bakanlar Kurulunca 22.02.2013 tarihinde Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı olarak ilan edilmiştir (Bakanlar Kurulu Kararı, 2013). İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen dönüşüm projesinde 572 yapıda 809 adet bağımsız birim bulunmaktadır. Çalışmaya esas olmak üzere her bir yapıya ait arazi tespitleri ile hak sahipleri belirlenerek sahip oldukları zemin ve zeminüstü envanterleri doğrultusunda yeni yapılacak konutlardan hak edecekleri inşaat alanlarını hesaplanmıştır (İBB, 2017c).



Şekil 5.5 Ege Mahallesi kentsel dönüşüm alan sınırı (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Parsel Sorgulama Uygulaması, 2022)

Yaklaşık 4000 kişinin ikamet ettiği dönüşüm alanında altyapı ve sosyal donatı alanlarının eksikliklerinin giderilmesinde sıkıntılar yaşanması gerekçesiyle sosyal ve fiziksel açıdan bölgenin iyileştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir (İBB, 2017c). Şekil 5.6 ve Şekil 5.7’de alana ilişkin görüntüler gösterilmiştir.



Şekil 5.6 Ege Mahallesi alanının mevcut yapılaşma biçimi (Yörür, 2022)



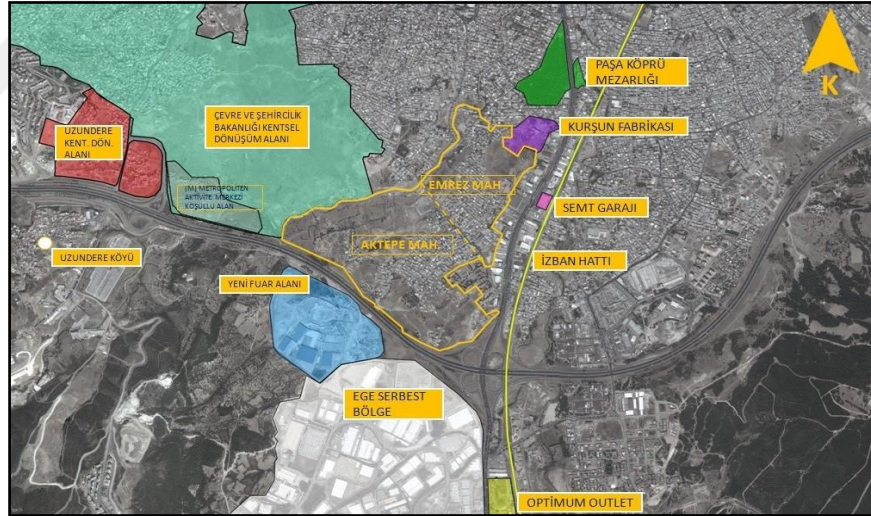
Şekil 5.7 Ege Mahallesi alanının mevcut sokak görünümü (Yörür, 2022)

Dönüşüm çalışmasında ön plana çıkan halk toplantıları ve danışma kurulu ile katılım odaklı bir sürecin gerçekleştirilmesidir. Alanda yaşayan vatandaşların talep ve beklentilerinin değerlendirildiği bu süreçte, mevcut durumunda sosyal ve ekonomik standartları göz önüne alınarak bir tasarım anlayışı oluşturulmuş ve halk ile paylaşılarak uzlaşma görüşmeleri yapılmıştır (İBB, 2017c). ‘Yerinde Dönüşüm’ olarak ifade edilen ve sosyal birlikteliğin önemsendiği dönüşüm sürecinde, mevcut kullanım yapısı dikkate alınarak 31 m² ile 114 m² arası alana sahip ‘avlulu konutlar’ ile konut altlarında ve belediye hizmet alanlarında 15 m² ile 74 m² arasında ‘işyerleri’ oluşturulması ve bunun dışında bodrum katlarda otopark alanları, tarihi alanların restorasyonu, altyapının yenilenmesi, yeşil alan kullanımlarının artırılması, yeni kültürel ve sosyal merkezlerin oluşturulması ve böylece sosyal ve ekonomik açıdan alanın yenilenmesi amaçlanmıştır (Tezcan ve Zengin Çelik, 2017). Şekil 5.8’de alana ilişkin dönüşüm sonrası vaziyet planı gösterilmiştir.

tarafından kentsel dönüşüm projesi uygulanacağı açıklanmış olup alana ilişkin çalışmalara başlanılmış olsada henüz uygulamaya geçilmemiştir (Yörür, 2022).

5.2.1.2 Gaziemir- Aktepe ve Emrez Mahalleleri

İzmir İli, Gaziemir İlçesi, Aktepe ve Emrez Mahalleleri içerisinde bulunan yaklaşık 122 hektarlık alan, 05.08.2012 tarih ve 28375 sayılı Resmi Gazetede, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 10.07.2012 tarih ve 711 sayılı yazısı kapsamında 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesine göre Bakanlar Kurulunca 16.07.2012 tarihinde Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı olarak ilan edilmiştir (Bakanlar Kurulu Kararı, 2012a). İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen proje alanında yaklaşık 20.000 kişi ikamet etmektedir. İmar mevzuatına aykırı olarak yapılmış yapıların bulunduğu alanın yarısını ıslah diğer yarısını ise kadastral parseller oluşturmaktadır. Alanda 4968 adet bağımsız birim bulunmaktadır. Şekil 5.9'de dönüşüm alanı sınırlarının çevresi ile mekânsal ilişkisi gösterilmiştir (İBB, 2017).



Şekil 5.9 Aktepe ve Emrez Mahalleleri kentsel dönüşüm alan sınırı ve çevresi ile mekansal ilişkisi (İBB, 2017)

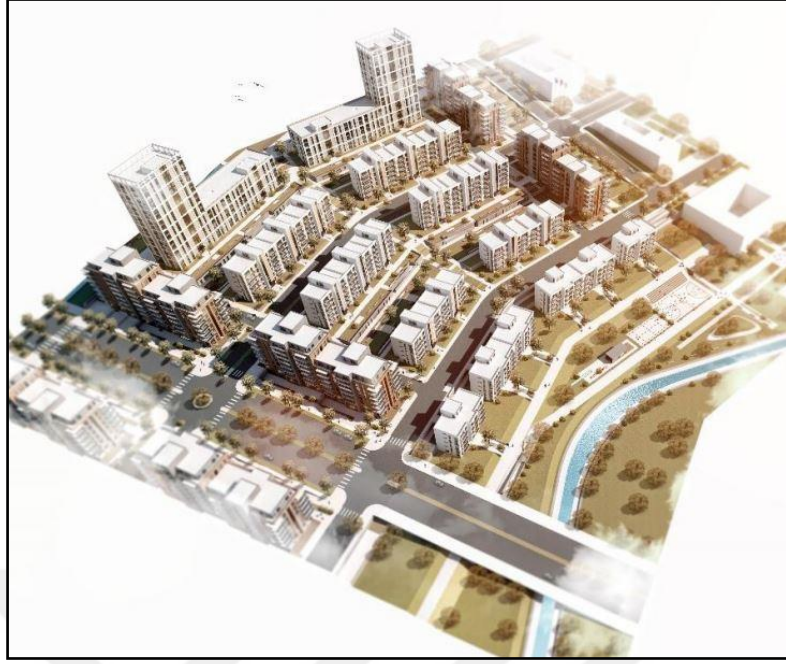
Aktepe ve Emrez Mahallelerinde yaşamını sürdüren yöre halkı için gerçekleştirilecek kentsel dönüşüm uygulamasında, insan haklarına saygılı ve yaşam kalitesinin yüksek olduğu kentsel çevrenin üretilmesinin amaçlandığı söylemi ön plana çıkmaktadır (Tezcan ve Zengin Çelik, 2017). Söz konusu alanda kentsel tasarım planlaması ve mimari projeler için Mimari Fikir Proje Yarışması düzenlenmiştir. Alanda yaklaşık 10.000 bağımsız birimde konut, 1+1'den 4+1

kullanım biçimine kadar farklı şekillerde oluşturulacak olup 8 ile 15 kat arasında farklı yüksekliklerde yapılaşacaktır. Şekil 5.10’da dönüşüm öncesi mevcut durum ve Şekil 5.11’de ise dönüşüm sonrası alan görünümü gösterilmiştir (İBB, 2017).

Gaziemir İlçesi, Aktepe ve Emrez Mahallelerini kapsayan kentsel dönüşüm projesine ait yaklaşık 37.448 m2 alanda toplamda 7 bloktan oluşan 287 adet konut ve 10 adet iş yerini içeren birinci etabına ilişkin tanıtım gösterimi yapılmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi Başkanı Tunç Soyer; kentsel dönüşüm anlayışının temelinde yerinde dönüşüm düşüncesinin olduğunu, yeşil alanları, altyapı hizmetleri, sosyal merkezleri, spor ve oyun alanları ile yeni yaşam alanları inşa edildiğini ve tüm bunların yöre halkının yerinden gönderilmeden uzlaşmanın sağlanması ile yapıldığını, rantı ayrıcalıklı gruplar için değil mahallenin asıl sahiplerine, halkına verildiğini ifade ederek dönüşüm çalışmalarına olan tutumunu tasvir etmiştir (“Gaziemir Aktepe-Emrez”, 2022).



Şekil 5.10 Aktepe ve Emrez Mahalleleri dönüşüm öncesi mevcut yapı dokusu (İBB, 2017)



Şekil 5.11 Aktepe ve Emrez Mahalleleri kentsel dönüşüm sonrası yapı dokusu (İBB, 2017)

Maliye Hazinesinden Büyükşehir Belediyesi adına bedeli karşılığında devri gerçekleşen 48 ada 2 parsel ve çevresine yönelik yaklaşık 122 hektar alanda Büyükşehir Belediyesi tarafından kentsel tasarım proje yarışması düzenlenmiş olup kentsel tasarım projesinin ilk etabı Belediye Meclisince onaylanmıştır. İmar uygulaması tamamlanan 48 ada 2 parsel, 2348 ada 1 parsel ve 2349 ada 1 parsel olacak şekilde tescil işlemi tamamlanmıştır. İşlemlerin tamamlanması ile birlikte 552 adet konut ve 85 adet zemin ticaret üstü konutun bulunduğu 80.000 m2 alanın ihalesi hazır duruma gelmiş olup yaklaşık 400 hak sahibi ile uzlaşma görüşmeleri tamamlanmıştır (İBB, 2017).

5.2.1.3 Karabağlar- Uzundere Mahallesi

İzmir İli, Karabağlar İlçesi, Uzundere Mahallesi içerisinde bulunan yaklaşık 32 hektarlık alan, 09.09.2012 tarih ve ve 28406 sayılı Resmi Gazetede, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 10.07.2012 tarih ve 713 sayılı yazısı kapsamında 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesine göre Bakanlar Kurulunca 24.07.2012 tarihinde Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı olarak ilan edilmiştir (Bakanlar Kurulu Kararı, 2012b).

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen proje alanında 1170 adet bağımsız birim bulunmaktadır. Hak sahipleri ile uzlaşma, sözleşme ve tapu devri

süreçleri halihazır durumda devam etmekte olup alanın %98'i ile uzlaşmış ve hisselerin ise %94'ü İzmir Büyükşehir Belediyesi adına tescil edilmiştir (İBB, 2017ç). Şekil 5.12'de dönüşüm alanı sınırı ve çevresi ile olan ilişkisi gösterilmiştir.



Şekil 5.12 Uzundere Mahallesi dönüşüm alan sınırı ve çevresi ile olan ilişkisi (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Parsel Sorgulama Uygulaması, 2022)

Şekil 5.12'de görüldüğü üzere Uzundere kentsel dönüşüm alanı doğusunda Aktepe ve Emrez Mahalleleri, batısında ve kuzeyinde 6306 sayılı yasa kapsamında ilan edilen alan ve güneyinde Uzundere TOKİ konutları ile bir dönüşüm alanı koridoru oluşturmaktadır.

Uzundere Mahallesi kentsel dönüşüm alanı içerisinde yaklaşık 32 hektarlık alanda 3500 konut, ticaret birimleri, otel, rekreasyon alanında gençlik merkezi, buz pisti, yüzme havuzu, tenis kortu, futbol ve basketbol sahalarını içeren spor alanları, sosyal ve kültürel alanlar, otopark alanları, yenilenen bir altyapı hizmeti ve pazar alanı yapılması amaçlanmıştır. Halk katılımı önemsenmiş, farklı zamanlarda 5 farklı kahvehanede bilgilendirmeler yapılmış ardından iletişim merkezlerinde toplantılar düzenlenmiştir (Tezcan ve Zengin Çelik, 2017). Şekil 5.13'de dönüşüm alanı içerisinde tamamlanan etabın konumu gösterilmiştir.



Şekil 5.13 Uzundere Mahallesi dönüşüm alan sınırları içerisinde tamamlanan 1. etap (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Parsel Sorgulama Uygulaması, 2022)

İlk etap kapsamında hak sahiplerine belediyeye ait Uzundere Toplu Konutlarında konut tahsis edilerek kira ödemeleri yapılmış böylece alan içerisindeki yapıların yıkımı gerçekleştirilmiştir. Hak sahipleri ile %100 uzlaşma sağlanmış olup noter huzurunda daire kuralarının çekilişi yapılmıştır. Bu etapta 308 adet konut ve 33 adet konut altı ticaret birimi inşaatı tamamlanmıştır. Şekil 5.14’de etaba ilişkin yapı dokusu gösterilmiştir (İBB, 2017ç).



Şekil 5.14 Uzundere Mahallesi tamamlanan 1. etabın yapı dokusu (İBB, 2017ç)

Dönüşüm alanı içerisinde belirlenen 2. Etapa ilişkin 436 adet konut ve 40 adet iş yerinin yapımı tamamlanmış olup ilk iki etap kapsamında Büyükşehir Belediyesi tarafından 744 adet konut ve 73 adet iş yeri olmak üzere toplam 817 bağımsız birim hak sahiplerine teslim edilmiştir. Üçüncü etaba ilişkin tahliye çalışmaları devam etmekte ve yaklaşık 1422 bağımsız birim yapılması hedeflenmektedir. Şekil 5.15’de dönüşüm alanının tamamına yönelik vaziyet planı gösterilmiştir (İBB, 2017ç).



Şekil 5.15 Uzundere Mahallesi dönüşüm alanına ait vaziyet planı (İBB, 2017ç)

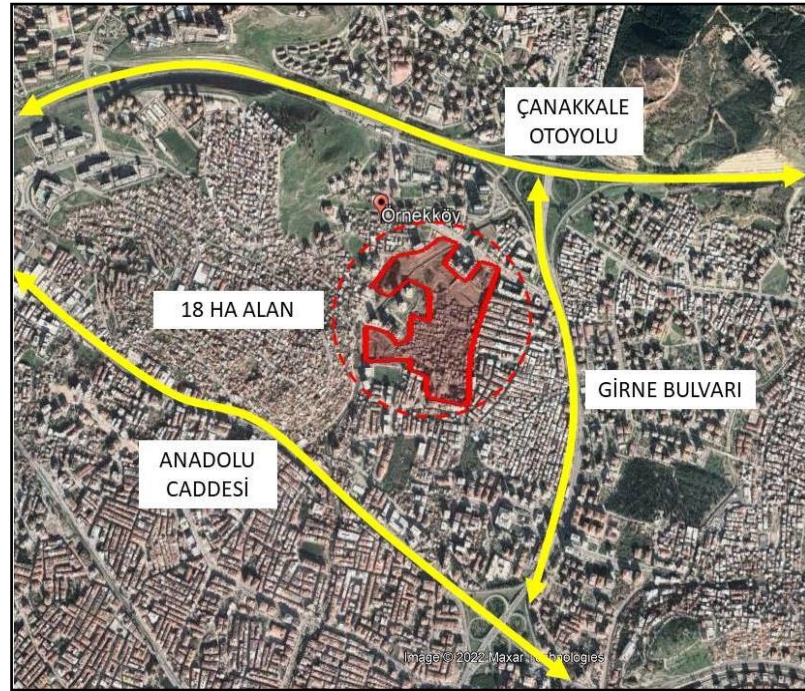
5.2.1.4 Karşıyaka- Örnekköy Mahallesi

Karşıyaka İlçesi, Örnekköy Mahallesinin planlama tarihine bakıldığında ilk 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planının 1987 yılında onaylandığı ve yapılaşma şartlarının bitişik nizam ve 3 kat olarak belirlendiği görülmektedir. Bölgede yapılan Revizyon Nazım İmar Planı 1999 yılında, Revizyon Uygulama İmar Planı ise 2000 yılında onaylanmıştır. Ancak söz konusu plan kararları bölge içerisinde uygulamaya geçilmesinde zorluklar yaşanmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 1/25000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonunda söz konusu alan kentsel yenileme alanı olarak belirlenmiştir (Ekşioğlu Çetintahra, 2011).

İşsizliğin yüksek ve eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu Örnekköy Mahallesi, genelde insanlar geçimlerini hurdacılık, çöp ve kağıt toplayıcılığı ile kazanmaktadır. Bu nedenle mahalle sınırları içerisinde hurda ve çöp yığınlarının oluşmasından kaynaklı olarak sağlıksız ve yaşam kalitesi düşük yaşama bölgesi oluşmuştur. Alanda bulunan yapıların çoğunluğu düşük katlı ve ruhsatsız durumdadır (Ekşioğlu Çetintahra, 2011).

İzmir İli, Karşıyaka İlçesi, Örnekköy Mahallesi içerisinde bulunan yaklaşık 18 hektarlık alan, 10.10.2012 tarih ve 28437 sayılı Resmi Gazetede, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 27.08.2012 tarih ve 1115 sayılı yazısı kapsamında 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesine göre Bakanlar Kurulunca 10.09.2012 tarihinde Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı olarak ilan edilmiştir (Bakanlar Kurulu Kararı, 2012c).

Karşıyaka İlçesi, Örnekköy Mahallesi'ndeki yaklaşık 18 hektarlık alan, önemli ulaşım aksları olan Çanakkale Otoyolu, Girne Caddesi ve Anadolu Caddesine yakın bir konumdadır. Alanın doğusunda Örnekköy deresi ve Cumhuriyet Mahallesi, batısında ise Başpehlivan Karaali Caddesi bulunmaktadır (İBB, 2020). Şekil 5.16'da Örnekköy Mahallesi'nin dönüşüm alanı ilan edilen alan sınırları gösterilmiştir.



Şekil 5.16 Örnekköy Mahallesi dönüşüm alanının konumu (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Parsel Sorgulama Uygulaması, 2022)

Dönüşüm alanında yaşamlarını sürdüren Roman vatandaşların kendi kültürlerini yansıttıkları yaşam tarzlarına müdahaleyi en az düzeye indirmeyi amaçlayan projede, dönüşüm alanında hak sahiplerinin talep ve beklentileri göz önünde bulundurulmuş olup farklı büyüklükte 6 farklı konut tipi tasarımı yapılmıştır. Buna göre, düşük katlı ve iç avlulu konut tasarımları ile ada içerisinde ortak kullanım alanlarının yapılması amaçlanmıştır. Mevcut durumda bulunan yol kademelenmesi ve imar planı yol aksları ile uyumlu olacak şekilde erişilebilirliği yüksek ve yaya-yeşil sürekliliğinin olduğu ve komşuluk ilişkilerinin ön planda tutulduğu bir tasarım projesi oluşturulmuştur. Yeni hazırlanan proje kapsamında 68.000 m² yeşil alan ve 20.000 m² sosyal donatı alanı ilave edilmiştir. Dere aksı alan kullanımına dahil edilerek rekreasyon alanları ve seyir terasları ile oluşturulmuş olup Şekil 5.17’de alanın dönüşüm sonrasına vaziyet planı gösterilmiştir (İBB, 2020).



Şekil 5.17 Örnekköy Mahallesi dönüşüm alanına ait vaziyet planı (İBB, 2020)

Örnekköy Mahallesi’nde roman vatandaşlarının yoğun olarak yaşadığı kentsel dönüşüm alanında, Karşıyaka Belediyesi tarafından vatandaşlar, Roman derneği ve muhtarlık ile bilgilendirme toplantıları düzenlenmiş olup alanda anket çalışmaları yapılmış, aynı zamanda her bina için mevcut durum tespiti düzenlenmiştir. Yapılan bu çalışmalar İzmir Büyükşehir Belediyesine teslim edilmiştir. Doğru bir kentsel dönüşüm çalışmasının sürdürülebilmesi için hem yerel yönetimler arasında koordinasyonun sağlanması için hem alanında uzman kişilerin çalışmaları (şehir plancıları, mimarlar ve hukukçular gibi), hem alanda yaşayan vatandaşlar hem de

dernek ve vakıfların işbirliği içerisinde olması planlanmıştır (Ekşioğlu Çetintahra, 2011).

Kentsel dönüşüm alanında gerçekleştirilen ilk etapta, 130 adet konut ve 13 adet ticaret birimi hak sahiplerine teslim edilmiş olup 170 adet konut ve 20 adet iş yerini kapsayan ikinci etabın yapım çalışmalarında sona ulaşılmıştır. Üçüncü ve dördüncü etaplarda toplam 964 adet konut ve 54 adet iş yerinin yapımı için yıkım işlemleri tamamlanmıştır. 560 bağımsız birimi kapsayan beşinci etapta ise kura aşamasına geçilmiştir. Beşinci etap kura işlemleri için düzenlenen toplantıya katılan Başkan Tunç SOYER; kentsel dönüşüm uygulamaları ile doğal afetlere karşı dayanıklı mahallerin inşa edildiğini ve bunun herhangi bir doğal afet korkusu yaşamayan yaşam kalitesi yüksek bir İzmir olduğunu, yerinde dönüşüm ve yüzde yüz uzlaşmanın sağlanmasının temel ilkeleri olduğunu, dönüşümün bittikten sonra uzun yıllardır burada yaşayan halkın yeni konutlarına yerleştiklerinde yaşam kalitelerinin yükseleceğini ifade ederek kentsel dönüşüm ve yaşam kalitesini birlikte ele aldığını belirtmiştir (“Örnekköy kentsel dönüşüm”, 2022).

5.2.1.5 Konak- Ballıkuyu Mahallesi

İzmir İli, Konak İlçesi, Ballıkuyu Mahallesi içerisinde bulunan yaklaşık 48 hektarlık alan, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 10.09.2012 tarih ve 3704 sayılı yazısı kapsamında 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesine göre Bakanlar Kurulunca Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı olarak ilan edilmiştir. Proje alanında 6196 adet bağımsız birim bulunmaktadır. Eğimli bir arazi üzerine konumlanan Ballıkuyu (Şekil 5.18 ve Şekil 5.19), plansız ve projesiz yapılar ile oluşmuş olup sonucunda sağlıklı bir şekilde gelişerek saçaklanarak büyümüştür (İBB, 2017b).



Şekil 5.18 Balıkkuyu Mahallesi dönüşüm alanı sınırı (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Parsel Sorgulama Uygulaması, 2022)



Şekil 5.19 Balıkkuyu Mahallesi topografik yapısı ("Balıkkuyu böyle kurtulacak", 2022)

Balıkkuyu Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi kapsamında, Kadifekale ve Yeşildere heyelan bölgesinde tamamlanan ve çalışmaları halihazır durumda devam eden kale çevresi arkeoloji ve tarih parkı projesi ile bütünleşecek şekilde, ‘Tarihe Saygılı, Yeşil Bir Kent’ ortaya çıkarma amacı taşımaktadır. Söz konusu proje ile yerinde dönüşüm bakış açısıyla hak sahiplerinin talep ve beklentileri doğrultusunda mevcut yaşam tarzlarına uygun olacak şekilde 35m²-145 m² arasında büyüklükleri değişen 9 farklı konut tipi tasarlanması, sosyal ve donatı alanları ile yeşil alanların artırılması, mevcut ticaret aksı bulunan Balıkkuyu caddesinin genişletilerek nitelik yönünden güçlendirilmesi ve otopark alanlarının oluşturulması

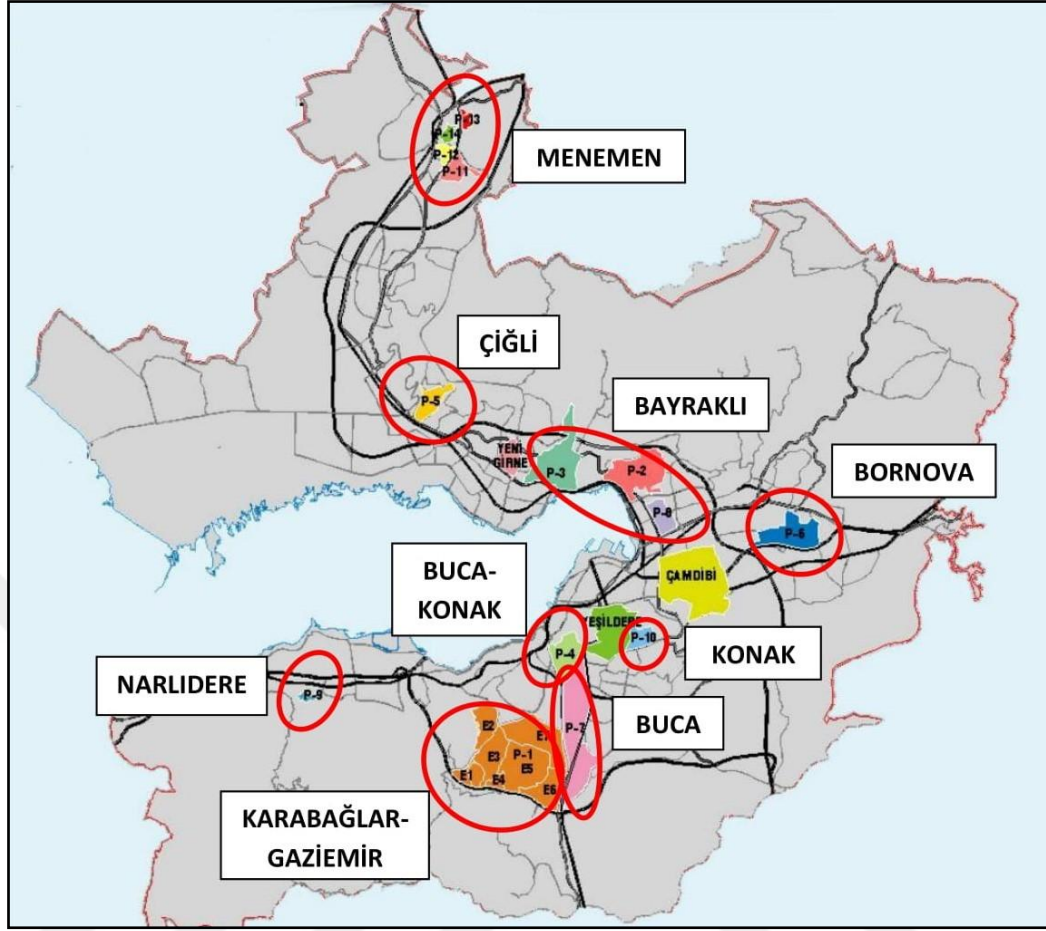
amaçlanmaktadır (İBB, 2017b; Tezcan ve Zengin Çelik, 2017). Alana ilişkin dönüşüm sonrası yapılaşma biçimi Şekil 5.20’de gösterilmiştir.



Şekil 5.20 Ballıkuyu Mahallesi dönüşüm sonrası yapılaşma biçimi ("Ballıkuyu böyle kurtulacak", 2022)

5.2.2 6306 sayılı Yasa Kapsamında Yürütülen Kentsel Dönüşüm Projeleri

İzmir İlinin 1. Dereceden deprem bölgesinde yer alması, büyüyen kent dokusu içerisinde gecekondü alanlarının merkezi konumda kalarak kentsel gelişim için bir bariyer alan oluşturması ve sağlıklı yaşam şartlarının olması sebebi ile kentsel dönüşüm çalışmaları ön plana çıkmaktadır. İzmir’de diğer illerden farklı olarak üst ölçekli planlar ile bütüncül olarak çözülmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda 2009 yılında İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Plan Revizyonu kapsamında belirlenen (Şekil 5.21 ve Tablo 5.4) İzmir merkezindeki alanların “.... %13,7’sini, konut alanlarının ise %39’unu oluşturan ve yaklaşık 313.000 yapıyı içeren toplam 4339,7 hektarlık 18 adet ‘Sağlıklaştırma Yenileme Program Alanı’ ilan edilmiştir” (Çelikbilek ve Çakır Öztürk, 2017, s. 198). İlan edilen 18 adet bölgenin 15 tanesi kent merkezinde bulunmaktadır.



Şekil 5.21 İzmir kentsel bölge nazım imar planı kapsamında belirlenen yenileme ve sağlıklaştırma alanları (Çelikbilek ve Çakır Öztürk, 2017)

Tablo 5.4 İzmir kentsel bölge nazım imar planı kapsamında belirlenen sağlıklaştırma-yenileme alanı olarak ilan edilen mahalleler ve yüzölçümleri (Çelikbilek ve Çakır Öztürk, 2017; Selvitopu, 2007)

İlçe	Sağlıklaştırma- Yenileme Alanı No	Alan (ha)	Toplam Alan (ha)
Bayraklı	No:2 (Bayraklı, Çiçek, Alparslan, Cengizhan, M.Erener Mahalleleri)	310	764
	No:3 (Yamanlar, Gümüşpala, Emek Mahalleleri)	347	
	No:8 (Adalet, Mansuroğlu Mahalleleri)	107	
Bornova	No:6 (Mevlana ve Doğanlar Mahalleleri)	237	237
Buca	No:7 (Karabağlar, Uğur Mumcu, Akıncılar, Seyhan Mahalleleri)	510	510
Buca-Konak	No:4 (Kadifekale, İmariye Mahalleleri)	165	165
Çiğli	No:5 (Güzeltepe, Şirintepe Mahalleleri)	120	120

Tablo 5.4 devamı

Karabağlar-Gaziemir	No:1 (Cennetçeşme, Uzundere, Aktepe, Emrez, Peker Mahalleleri)	1207	1207
Konak	No:10 (Gültepe, 26 Ağustos Mahalleleri)	81.5	81.5
Menemen	No:11 (Asarlık-1)	93.4	
	No:12 (Asarlık-2)	42.1	
	No:13 (Asarlık-3)	27.2	
	No:14 (Menemen)	30.6	
	No:15	61	
Narlidere	No:9 (Atatürk, 2. İnönü Mahalleleri)	24	24
Yürürlükteki Planlar			
Bornova	Altındağ- Çamdibi	613,1	613,1
Karşıyaka	Karşıyaka	105,3	105,3
Konak	Yenişehir-Gürçeşme-Yeşildere	284,2	284,2
TOPLAM			4.365,4

Şekil 5.21 ve Tablo 5.4 incelendiğinde, sağlıklaştırma ve yenileme alanları olan ilan edilen yaşama bölgelerinin Buca, Konak, Karabağlar ve Gaziemir ekseninde yoğunlaştığı görülmektedir. Tez çalışması ile ilişkili olacak şekilde Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi kapsamında Uzundere Toplu Konut Alanlarına yerleşim süreci değerlendirilecektir.

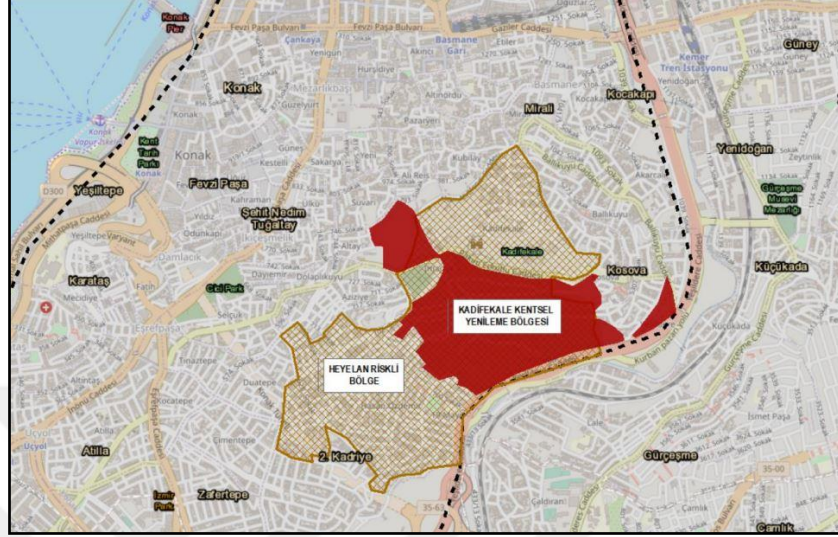
5.2.2.1 Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi: Kadifekale'den Uzundere TOKİ Konutlarına

Konak ilçe sınırları içerisinde bulunan Kadifekale'de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm çalışmaları İzmir'de gerçekleştirilen ilk kentsel dönüşüm projesi olmasının yanı sıra ülke genelinde afet odaklı gerçekleştirilen dönüşüm çalışmalarında da ön plana çıkmaktadır. 1950'li yıllarda ağırlık olarak Kayseri, Kars, Mardin ve Konya illerinden gelenlerin yerleştiği alanda, 1980'lerden sonra Güneydoğu ve Doğu göçü ile birlikte Mardin ilinden gelenler tarafından tercih edilmiştir. 'Küçük Mardin' olarak ifade edilen Kadifekale'de, 2011 yılı itibariyle Suriye'den Türkiye'ye doğru yaşanan göç ile birlikte Suriye kökenli nüfusta artış olduğu gözlemlenmiştir. Suç oranı yüksek, güvenlik sıkıntısı bulunan, altyapıdan yoksun, sağlıksız ve kent içerisinde çöküntü bölgesi olarak tanımlanan, yaşam kalitesi oldukça düşük bir göçle oluşmuş yaşama bölgesi olarak varlığını sürdürmüş olan Kadifekale aynı zamanda bir heyelan bölgesidir (Ağın, 2022; Bulca, 2019).

İzmir kenti içerisinde bir gecekondu yaşama bölgesi olarak oluşan Kadifekale'nin, sermaye piyasasının yaşandığı kent merkezine yakın bir mesafede olması, rantın üretildiği pazar ekonomisinde yer almasını dolayısıyla ticari değerinin yüksek olmasını sağlamıştır. Hem ticari hem de konumunun vermiş olduğu panoramik özelliklere rağmen Kadifekale, zayıf ve yetersiz alt yapı hizmetleri, sağlıksız yaşama koşulları ve yıkılma tehdidi altında bulunan yapıları ile tam bir 'slum, getto' bölgesi özelliği taşımıştır. Mekansal ve ekonomik boyutunun yanında Kadifekale'nin sahip olduğu sosyal boyutu ile 'Kadifekalelik' karşımıza çıkmaktadır. Kent içerisindeki diğer yaşama bölgelerinde yaşayan kişiler için Kadifekale, Mardin ve kürt kimliği ile özdeşleşmiş olup "küçük Mardin" olarak simgelenmiştir. Kadifekale'nin sahip olduğu etnik ve sosyal yapı, orada yaşayanlar arasındaki sosyal ilişkiyi ve dayanışmayı güçlendirmiş olup toplumsal yapı mekanın yeniden üretilmesine ve şekillenmesine neden olmuş, mekan mekanı üretenlerle birlikte dönüşüme uğrayarak göç edilen bölgenin sahip olduğu sosyal ve kültürel öğelerinden izler taşımıştır. Bu durum kentlileşemeyen Kadifekale'nin kente mekansal olarak yakın olmasına rağmen sosyal anlamda uzak ancak Mardin'e oldukça yakın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İzmirli olma kimliği ile özdeşemeyen birey, Mardinli olma durumundan uzaklaşamamış yaşadığı mekanı da göç ettiği mekana dönüştürmüştür (Çetin, 2011).

Jeoloji Mühendisleri Odası tarafından yapılan açıklamada Kadifekale bölgesinde 1923 yılından itibaren aktif heyelanların olduğu ve 1977 yılında gerçekleşen heyelan sonucunda alanda bulunan yapıların yaklaşık %16'sının oturulamaz hale geldiği belirtilmiştir. Bölgeye esas 1962-2005 tarihleri arasında 8 adet jeolojik etüt raporu hazırlanmıştır. 1977 yılında gerçekleşen heyelan felaketi sonucunda 5000 konuttan 800 tanesinin oturulamaz hale gelmesi ile birlikte Bakanlar Kurulu Kararı doğrultusunda 1978-1981-1998 ve 2003 yıllarında afete maruz bölge olarak ilan edilmiştir. Afete maruz bölge olarak ilan edilen Kadifekale ve çevresi için 20.07.2006 tarihinde ilgili Belediyesinin Encümen kararı ile kamulaştırma kararı alınmış olup söz konusu alanda bulunan heyelan riski sebebi ile 16.03.2017 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren 1/25.000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planında (Şekil 5.23) rekreasyon alanı ve kentsel yenileme alanı olarak belirlenmiştir. Buna göre Kadifekale, Altay, İmariye, Kosova, Hasan Özdemir, 19 Mayıs, Yeşildere, 1. Kadriye ve Vezirağa Mahallerini kapsayan yaklaşık 42 hektarlık

alanda ‘Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi’ (Şekil 5.22) uygulanmıştır. Yaklaşık 20.000 kişinin etkilendiği projede ilk yıkım 2007 yılında gerçekleştirilmiştir. (Ağın, 2022; Bulca, 2019; Çelikkalek ve Çakır Öztürk, 2017; Kılıç ve Göksu, 2018).



Şekil 5.22 Kadifekale kentsel yenileme projesi alanı (Ağın, 2022)

Yaklaşık 420.000 m² yüzölçümüne sahip alanda bulunan kaçak ve ruhsatsız olan gecekonduların tasfiyesi yapılmış ve hak sahiplerine Uzundere TOKİ konutlarından yer tahsis edilmiştir (Bulca, 2019; Mirioğlu, 2013). Afet bölgesi içerisinde bulunan taşınmazların bedel tespitinin ve hak sahiplerinin belirlenebilmesi için ‘Kıymet Takdir Komisyonu’ ve ‘Hak Sahipliği Komisyonu’ oluşturulmuş olup 2007 yılında uzlaşma görüşmelerine başlanılmıştır. Vatandaşlarla yapılan birebir görüşmeler sonucunda, Uzundere toplu konut alanındaki konutlardan faydalanmak isteyen hak sahiplerine ödeme planları sunulmuş, istemeyenler içinse komisyonların belirlediği bedeller üzerinden uzlaşma sağlanmaya çalışılmıştır. Uzlaşmanın yapılamadığı durumlarda Kamulaştırma Kanunu kapsamında yasal süreçler başlatılmıştır. Uzundere konutlarından faydalanmak isteyenler için konut bedellerinin dışında kalan borç tutarları 15 yıl geri ödemeli olacak şekilde düzenlenmiş olup 1100 adet konut tahsisine ilişkin 2008 yılında kura işlemleri gerçekleştirilerek 2010 yılında anahtar teslimi yapılmıştır (Mirioğlu, 2013).

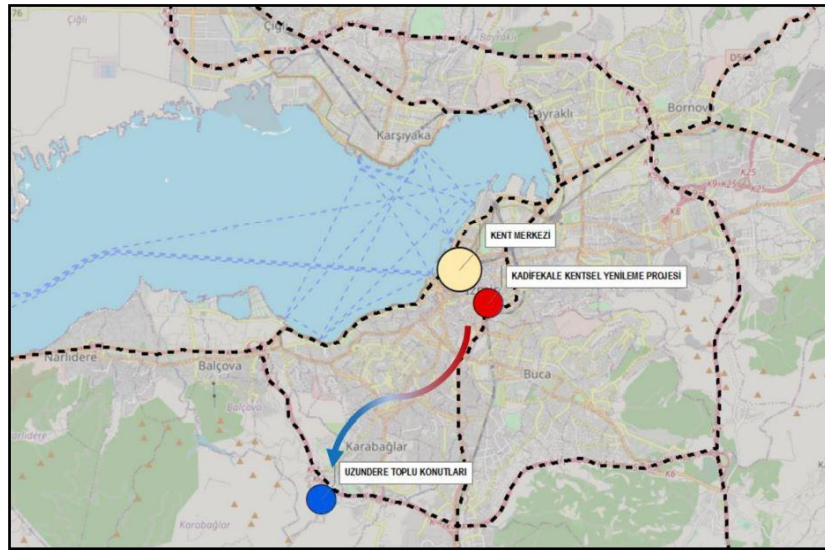
Bölgede tespiti gerçekleştirilen 2508 adet taşınmaz için uzlaşması gerçekleştirilen 1700 kişiden 1100 hak sahibinin konut tercihinde bulunduğu, 600 hak sahibinin ise kamulaştırma bedellerini aldığı ve uzlaşmanın sağlanamadığı 808 taşınmaza ait

ödenmesi gereken bedelin ise Kamulaştırma Yasası gereğince mahkemelerce belirleneceği belirtilmiştir (Kılıç ve Göksu, 2018).



Şekil 5.23 İzmir kentsel bölge nazım imar planı ölçek: 1/25.000 (Mirioglu, 2013)

2011 yılı itibariyle gecekondulardan temizlenen bölgede yapılan ağaçlandırma çalışmaları sonucunda 20.000 ağaç dikilerek 'Kent Ormanı' haline gelmiştir. Bu proje kapsamında İzmir İline yaklaşık 500.000 m²'lik yeşil alan kazandırılmıştır (Ağın, 2022; Çelikkilek ve Çakır Öztürk, 2017). Şekil 5.24'de Kadifekale uygulama alanı ile Uzundere konutlarının mekansal konumuna ilişkin harita gösterilmiştir.

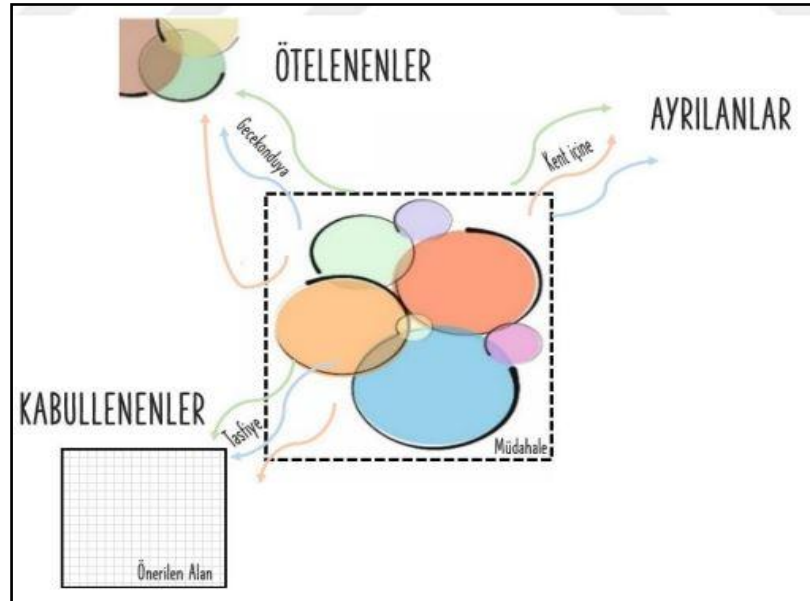


Şekil 5.24 Kadifekale kentsel yenileme projesi ve Uzundere toplu konutlarının mekansal konumu (Ağın, 2022)

Kadifekale’de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulaması sonucunda orada yaşayan bireylerin Uzundere Toplu Konutlarına yerleştirilmesi çeşitli eleştirilere sebebiyet vermiştir. Hak sahiplerinin yerleştirildiği konut alanının, dönüşümün uygulandığı alandan farklı ve kent içerisinde soyutlanmış olması; önerilen yüksek katlı yapıların olduğu apartman dairesinin mevcut durumda Kadifekalede alışılan yaşam tarzından bağımsız olması ve yaşam koşullarına uyum sağlamaması; katılım sürecinde ve kurumlar arası iş birliğinde yaşanan eksikliklerin bulunması uygulamaya yönelik yapılan eleştirilerin bir kısmıdır (Ağın, 2022).

Ağın (2022), Kadifekale uzlaşma sürecinde yaşanan üç farklı durumu ‘Ötelenenler, Kabullenenler ve Ayrılanlar’ olarak tarif etmektedir (Şekil 5.25). Buna göre;

Ötelenenler, dönüşüm kapsamında belirlenen Uzundere konut alanına gitmek yerine, mevcut durumda yaşadığı alanın sosyo-ekonomik durumuna ve alışmış olduğu yaşam şartlarına uygun yeni bir yaşama alanını; *Kabullenenler*, dönüşüm alanından Uzundere konutlarına gitmeyi kabul ederek kente dahil olmaya çalışan ve dönüşüm planlamasını kabul edenleri ve son olarak; *Ayrılanlar*, dönüşüm kapsamında uzlaşmanın sağlanamadığı kişilerin kamulaştırma bedelleri ile kent içerisinde ya da başka bir şehirde kendi imkanları dahilinde ev sahibi olarak yaşayanları ve dönüşüm planlamasını rededenleri ifade etmektedir.



Şekil 5.25 Ötelenenler- ayrılanlar ve kabullenenlerin mekansal dağılım gösterimi (Ağın, 2022)

Mirioğlu (2013) tarafından Kadifekale kentsel dönüşüm proje alanında ve dönüşüm sonrası vatandaşlara konut tahsisinin yapıldığı Uzundere konut alanında toplam 220 adet (110 adet Kadifekale- 110 adet Uzundere) birebir görüşme ile anket çalışması yapılmıştır. Kadifekale’de gerçekleştirilen anket çalışması orada yaşayan halkın demografik, sosyo- ekonomik, göç süreçleri ve kentsel dönüşüm konusundaki görüşlerini belirlemek üzerine oluşturulmuş olup tez çalışmamızda söz konusu çalışmaya ilişkin yöre halkının *kentsel dönüşüm konusundaki bilgi düzeyi, eğilimleri ve beklentileri* üzerine yapılan değerlendirme kısmı incelenmiştir.

Mirioğlu (2013) tarafından 110 kişi ile Kadifekalede yapıldan anket çalışması sonucunda;

- Ankete katılan kişilerin %40’ının kentsel dönüşüm projeleri hakkında hiçbir fikri olmadığı, %35’nin kentsel dönüşümün olumsuz yanlarını kalan %25’inin ise olumlu yanlarını ön planda tuttuğu görülmüştür.
- Kentsel dönüşümün tanımı sorulduğunda, %32’sinin ne demek olduğunu bilmediği tespit edilmiştir. Kentsel dönüşümüne ilişkin; ‘kentin düzenlenmesi/ düzenli bir yaşam alanı’, ‘gecekonduların yıkılıp toplu konuta geçilmesi’, ‘yıkım/ evlerin yıkılması’, ‘imar yapılandırması’, ‘perişanlık/mağduriyet’ ve ‘alışkanlıklardan kopma/ düzenin bozulması’ şeklinde tanımlamalar yapılmıştır.
- Kadifekale’de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulaması hakkında herhangi bir bilgilerinin olup olmadığı sorulduğunda ankete katılan kişilerin %40’ı herhangi bir yanıtta bulunmamıştır. Soruyu cevaplayan vatandaşlar; ‘Kadifekale’de yaşayan kürt halkını dağıtacaklar’, ‘Kadifekale turistik alan olacak’, ‘Kadifekale yeşil alan olacak’, ‘Kadifekale heyelan tehlikesi olan bir bölge’, ‘Kadifekale’deki evler yıkılıp düzenlenecek’, ‘Kadifekale’de yaşayan insanları Uzundere toplu konutlarına gönderecekler’, ‘İnsanları yerinden yurdundan edip borçlandırıyorlar’, ‘Heyelan bahane, bu toprakları değerlendirecekler’ ve ‘Evler yıkılıp yüksek binalar yapılacak’ şeklinde yanıt vermişlerdir.

Halihazır durumda kentsel dönüşüm projesinin uygulamaya dönük çalışmalarının yapıldığı ve yıkımların gerçekleştirildiği zaman diliminde gerçekleştirilen bu

çalışmada orada yaşayan vatandaşların %40'nın kentsel dönüşüme ilişkin kavramsal bir bilgiye sahip olmaması ve alanda gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları hakkında verilen yanıtların kısmen doğru ancak sınırlı bir bilgiye sahip olması süreç içerisinde katılım ve bilgilendirme toplantılarının yapılmasında ciddi bir eksiklik olduğunun ve yöre halkının zorunlu bir kabulleniş içerisinde olduğunun göstergesidir.

- Kadifekale'de bir kentsel dönüşüm projesine neden ihtiyaç duyulduğuna dair soru yöneltildiğinde katılımcıların %30'u 'heyelan nedeniyle', %24'ü 'bilmiyorum' ve %14'ü ise 'kürt halkını dağıtmak için' yanıtlarını verdiği görülmüştür. Diğer katılımcılar ise 'Siyasi sebepler', 'Evler eski, gecekondular fazla olduğu için', 'Kadifekale'nin İzmir'e yakışmayan bir görüntüsü olduğu için', 'Kadifekale çok değerli, bir yer olduğu için, Kadifekaleyi değerlendirmek için' ve 'Kadifekale turistik alan olacağı için' şeklinde yanıt vermişlerdir (Mirioğlu, 2013).

Ankete katılan kişiler tarafından yapılan değerlendirmelerde alanda gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamasının orada yaşayan vatandaşların daha iyi yaşam kalitesi şartlarına sahip olması için değil arazinin İzmir'in önemli bir lokasyonunda bulunması olarak algılandığı görülmektedir.

- Kadifekale'de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamasını neden başarılı/başarısız bulduklarına dair yöneltilen soruya katılımcıların %23'ü herhangi bir fikri olmadığını belirtirken, %60'ı başarısız ve %27'si ise başarılı bulunduğunu belirtmiştir. Projeyi başarısız olarak değerlendiren katılımcılar, 'insana önem verilmediğini, evlerine el konulduğunu, halkın yeteri kadar bilgilendirilmediğini, düzenlerinin ve yaşam şekillerinin bozulduğunu'; başarılı olarak değerlendirenler ise, 'eski evlerin yıkılarak çevrenin düzenlendiğini, ağaçlandırılarak güzelleştiğini, yeni konutlara taşındığını ve riskli olan bölgenin kente kazandırıldığını' belirtmişlerdir (Mirioğlu, 2013).
- Ayrıca katılımcıların %47'si Kadifekale'nin rekreasyon alanı olarak planlanacağına inanmadıklarını, %23'ü herhangi bir fikirleri bulunmadığını ve %30'u ise buna inandıklarını dile getirmişlerdir. İnanmayan katılımcılarda

buranın yüksek gelir gruplarına hizmet edeceği inanişının hakim olduğu görölmüştür (Mirioğlu, 2013).

- Proje kapsamında yönetilecek teklifler (uzlaşma süreci) karşısında ne yapılacağına ilişkin soru yöneltiğinde katılımcıların %54'nün reddetmeyi ve %46'nın ise kabul etmeyi düşündüğü tespit edilmiştir. Kabul etmeyi düşünen kesimin çok büyük bir kısmı bu duruma mecbur kaldıklarını başka bir şanslarının olmadıklarını dile getirmişlerdir. Reddeden katılımcılar ise taşınmazlarının bedellerinin gerçek karşılığını tam olarak alamadıklarını, Kadifekale'deki yaşam şartlarına alıştıklarını, apartman yaşamının yaşam tarzlarına çok uzak olduğunu, midyeciliği Uzundere'de yapmanın mümkün olmadığını, eve karşılık ev sahibi olmadıkları için borçlandıklarını ve güven duygusunu sağlayamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Uzundere Toplu Konutları hakkında katılımcıların %87'si olumsuz görüş bildirmiştir. Buna sebep olarak ön plana çıkan gerekçe ise apartman hayatının yaşam tarzlarına uygun olmaması olarak gösterilmiştir. Kadifekale'den uzaklaşmanın katılımcılar üzerinde 'yalnızlaşma, maddi sıkıntı yaşama, alışkanlıklardan kopma, kültürel yabancılaşma, huzurlarının bozulması, kent merkezi ve iş yerlerinden uzaklaşma' gibi endişelerin olduğu görölmüştür (Mirioğlu, 2013).

Kadifekale kentsel dönüşüm uygulamasında yöre halkının talep ve beklentilerinin karşılanmasına yönelik katılım sürecinin olmaması, halkı bilgilendirme ve bilinçlendirme toplantılarının yapılmaması sürecin yaratmış olduğu algının olumsuz olmasına neden olmuştur. Alanda yaşayan vatandaşların yaşam tarzları, iş imkanları ve istihdam alanları, kültürel alışkanlıkları, hemşehrlik ve komşuluk ilişkileri ile yaşamlarını sürdürdükleri yapıların mimari özellikleri göz önünde bulundurulmadan hazırlanan Uzundere toplu konut alanlarında yaşamaya mecbur bırakılması yaşam kalitesinin sadece mekansal bir değişim üzerinden değerlendirilemeyeceğinin göstergesidir. Sahip oldukları etnik kökenlerden ve sosyo-ekonomik imkanlardan kaynaklı kent içerisinde ötekileştirilme, dışlanma ve soyutlanma baskısı kentin çeperinde oluşturulan konut alanlarına gönderilerek mekansal olarak da belirgin hale gelmiştir. Kentsel dönüşüm sadece mekansal bir dönüşün değildir aynı zamanda uygulamanın gerçekleştiği alanda yaşayan halkın sosyal, ekonomik ve kültürel yönlerden de dönüştürülmesidir.

Kadifekale’de gerçekleştirilen bir başka örnek çalışma ise Ağın (2022) tarafından Şekil 5.25’de gösterilen ‘Ötelenenler-Ayrılanlar-Kabullenenler’ grupları üzerinde yapılan araştırmadır.

Çalışmada konut tercihlerinin ağırlıklı olarak bahçeli müstakil ev olarak ortaya konduğu görülmüştür. Bu durum bireyin yaşayacağı konutu kendisinin seçme şansı olduğunda yine alışmış olduğu yaşam tarzına uygun olan bahçeli ve müstakil bir konutu tercih ettiğini göstermektedir (Ağın, 2022).

Ağın (2022) tarafından yapılan karşılıklı görüşmelerde, İzmir ilinde farklı bir yerde yaşamayı tercih eden bireyler, TOKİ’yi tercih etmemelerine gerekçe olarak alıştıkları yaşam tarzlarının apartman dairesine uygun olmadığını, tanımadıkları komşularla bir arada yaşamamanın zor olacağını ve özel hayatlarının kısıtlanacağını; TOKİ konutlarında yaşamayı kabullenen bireyler ise müstakil bir konutta yaşamamanın özgürlük ile eş değer olduğunu; ayrıca bunun dışında Kadifekale ile olan eş-dost ve akraba bağlarını koparamadıklarını bu nedenle sosyalleşmek için oraya gittiklerini, eski mahallelerinde olduğu gibi yeni yaşam alanlarında insanların birbirini tanımadığını yabancılık hissettiklerini belirtmişlerdir.

Kentsel dönüşüm uygulaması hakkındaki görüşler sorulduğunda, kentsel dönüşüm uygulamasından sadece evin yenilenmesi ile memnun olunduğu, ancak dönüşüm sürecinin şeffaf bir şekilde ilerlemediği, komşuluk ilişkilerinin zarar gördüğü, kamulaştırma sürecinin kişiden kişiye göre değişkenlik gösterdiği ve kamulaştırma bedellerinin hak edilen maliyetler üzerinden karşılanmadığı düşüncesinden dolayı hem projeye hem de yönetime karşı güvensizlik oluşturduğu; kentsel dönüşüm uygulamasının yerinde dönüşüm olması gerektiği, evlerinin yenilenerek daha bakımlı ve daha dayanıklı şekilde dönüştürülerek, okul, alt yapı, yeşil alan gibi yetersizliklerin ve yaşanacak konut tipinden beklentilerinin bahçeli müstakil ev olduğu ifade edilmiştir (Ağın, 2022).

Farklı zaman dilimlerinde ve farklı içeriklerle hazırlanan iki çalışmada da ortak nokta, bireylerin, sosyal, toplumsal ve mekânsal beklentilerinin ve kentsel dönüşüm uygulamalarına bakış açısının benzer olduğudur. Kentsel dönüşüm uygulamaları, yaşanan konut özelliklerini sağlıklaştırma konusunda en azından yapısal olarak başarılı olsa da kullanıcı memnuniyeti açısından yetersiz kalmaktadır. Bireyin,

alışmış olduğu konut yapısından, yaşam tarzından ve komşuluk bağlarından uzaklaştırılarak hiç aitlik hissinin olmadığı kent çeperinde konumlanan yüksek katlı konutlara yerleştirilmesi ile yaşam kalitesinin artacağına düşünülmesi, kentsel dönüşümün toplumsal ve sosyal boyutunun göz önünde bulundurulmadığı gibi yaşam kalitesinin sadece mekânsal boyutu ile ele alındığının da göstergesidir.

Kadifekale kentsel dönüşüm uygulaması sonucunda orada yaşayan vatandaşlara yeni yerleşim yeri olarak önerilen Uzundere TOKİ Konutları, İzmir İli, Karabağlar İlçesi, Aydın-Çeşme Otoyolunun Limontepi ile Uzundere sapacları arasında bulunmaktadır. Kadifekale'nin İzmir ilindeki konumu Uzundere Toplu Konut Alanının konumu ile karşılaştırıldığında, Kadifekale'nin kent merkezine oldukça yakın bir alanda konumlandığı ve bu doğrultuda Kadifekale'de yaşayan vatandaşların alışılmışın dışında kent merkezine oldukça uzak bir lokasyonda yaşamak zorunda kaldıkları görülmektedir.

Ortalama eğitim düzeyinin %35-40 arasında değişkenlik gösterdiği Uzundere Toplu Konut Alanının kent merkezine uzaklığı yaklaşık 9 km olup bulunduğu konum itibarıyla İzmir Körfezini gören bir manzaraya sahiptir (Bulca, 2019; Mirioğlu, 2013). Ayrıca, Uzundere Rekreasyon Alanının ve Cennetçeşme Kentsel Dönüşüm Alanının güneyinde, Yeni İhtisas Fuarı ve Gazimir Serbest Bölgesi'nin batısında yer alan Uzundere Toplu Konut Alanının yakın çevresinde Olimpiyat Köyü, Aktepe-Emrez kentsel dönüşüm alanı bulunmakla birlikte alanın güneyi orman alanı ile çevrilidir (Kılıç ve Göksu, 2018).

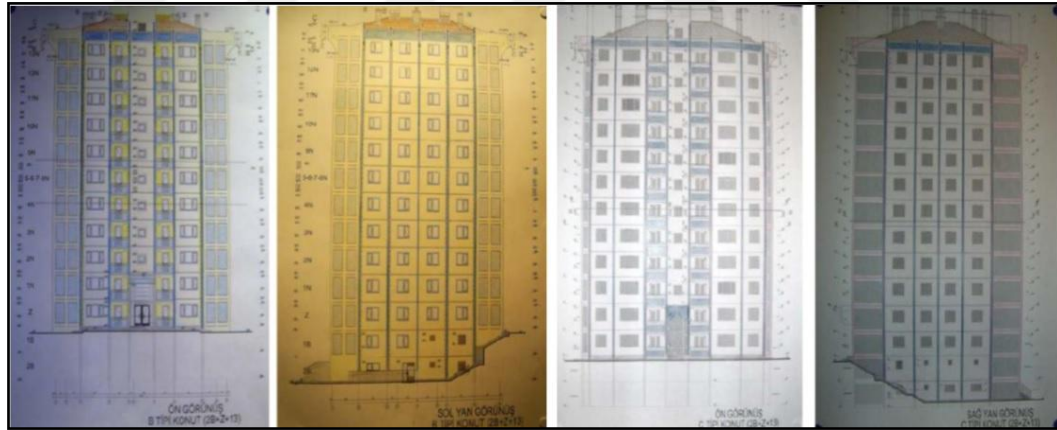
Toplu konut alanının önünden geçen çevre otobanı sadece fiziksel bir ulaşım hattı değildir aynı zamanda mekanın sosyolojik ve toplumsal yapısını kentle ayıran temsili bir sınır olma özelliğine sahiptir. Bu ayrım bireylerin yaşadıkları kentle temas etmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Kadifekaleden oldukça farklı bir çevre ve yaşam tarzında yaşamaya mecbur kalan bireyler, öncesinde iş, alışveriş ya da sosyalleşme gibi sebepler ile kent ve kent merkezi ile daha çok temas halinde bulunurken yeni yerleşim alanı ile birlikte önemli mahrumiyetler ve yeni maliyet sorunlarını ile karşı karşıya kalmıştır. Öncesinde yaya olarak Kadifekaleden kent merkezine ulaşım sağlanabilirken yeni yaşam alanı ile birlikte toplu konutlar için

ödenen taksitlerin getirdiği mali zorluklara bir de ulaşım giderleri eklenmiştir (Kılıç ve Göksu, 2018).

Kadifekale kentsel dönüşüm projesi kapsamında oluşturulan Uzundere Toplu Konut Alanı yaklaşık 47 hektarlık alanı kapsamaktadır. Alanda 4 farklı konut tipolojisinde (Tablo 5.5 ve Şekil 5.26); zemin+12 kat ve her katta 4 daire olacak şekilde B ve C tipi ile zemin+7 kat ve her katta 2 daire olacak şekilde F tipi olmak üzere 3080 adet bağımsız birimden oluşan yüksek katlı bloklar tasarlanmıştır (Bulca, 2019; Mirioğlu, 2013). Şekil 5.27’de oluşturulan konut tipolojisinin alandaki dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 5.5 Uzundere toplu konut alanına ait konut tipolojisi (Mirioğlu, 2013)

Tip	Oda Sayısı	Yüzölçümü	Adet
B Tipi	2 oda 1 salon	75.06 m ²	560
B2 Tipi	2 oda 1 salon	94.91 m ²	840
C Tipi	3 oda 1 salon	120.18 m ²	644
F Tipi	2 oda 1 salon	94.60 m ²	112

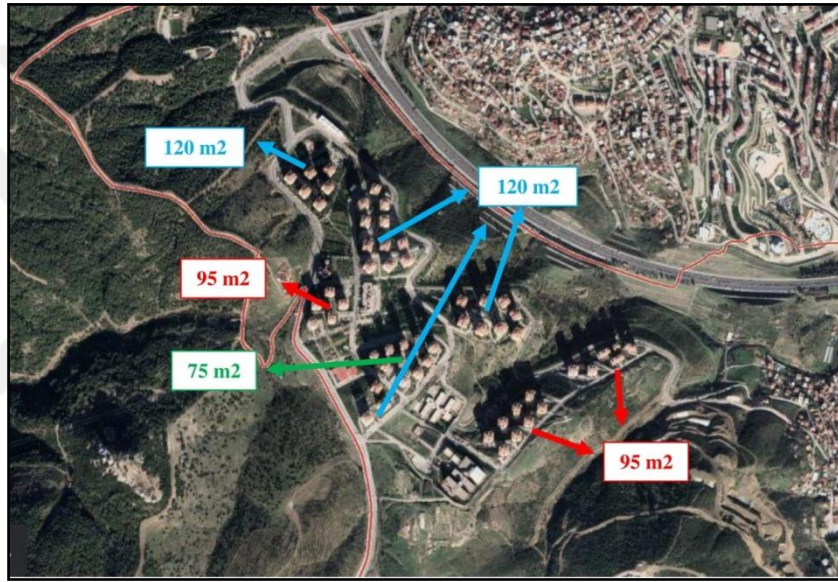


Şekil 5.26 Uzundere toplu konut alanına ait konut cephe görünümeleri (Mirioğlu, 2013)

İnşa edilen yapıların müteahhitliğini TOKİ üstlenmiş olup İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından ise TOKİ’den satın alınan konutların hak sahiplerine kamulaştırma bedeli karşılığında ya da eğer konut bedeli kamulaştırma bedelinden yüksek ise aradaki farkın sözleşme kapsamında öngörülen süre zarfında belirlenen taksitlerle ödenmesi şartı ile teslim edilmesi süreci gerçekleştirilmiştir. Kadifekale’de

kira karşılığında yaşamlarını sürdüren vatandaşlar için herhangi bir çözüm oluşturulmamıştır (Bulca, 2019).

Oluşturulan 4 farklı konut tipine karşılık Kadifekale dönüşüm alanından gelen vatandaşlar sadece 75 ve 95 m² yüzölçümüne sahip konut tiplerine yerleştirilmiş olup C tipi (3 oda 1 salon, 120 m²) konutlara ise dönüşüm alanı dışından gelenler yerleşmiştir. Dönüşüm sakinlerince bu bloklar dış cephe renklerine atıfta bulunarak ‘Yeşiller’ olarak adlandırılmaktadır. Dönüşümle gelen vatandaşlar tarafından yapılan bu ayrıştırma ‘Yeşiller’de yaşayanların sosyal statüsüne bir gönderme içermektedir (Kılıç ve Göksu, 2018).



Şekil 5.27 Uzundere toplu konut alanındaki dairelerin yüzölçümü dağılımı (Kılıç ve Göksu, 2018)

Kılıç ve Göksu (2018) tarafından Uzundere Toplu Konut Alanında, Kadifekale’den gelen vatandaşlarla yapılan görüşmelerde, Kadifekale’den ayrılma sürecinde büyük bir kısmının daha temiz ve konforlu konutlarda yaşayacakları ve kentsel hizmetlerden daha çok faydalanacakları için büyük bir memnuniyet yaşarken aynı zamanda geçmişlerini geride bırakacak olmanın hüznünü yaşadıklarını ancak beklentileri ile yaşadıklarının birbiri ile örtüşmediklerini dile getirmişlerdir. Özellikle mevcut durumdaki mali sıkıntılara yenilerinin eklendiği ve aidat gibi yeni tüketim giderleri ile karşılaşıldığı, İzmir ilinden ayrı olarak değerlendirildikleri bu nedenle aidiyet duygularının bulunmadığı, konut sahibi olunma sürecinde borcu kalanlar için yapılan taksitlendirmeler sonucunda uygulanan birleşik faizle birlikte ömür boyu

kiracı olacakları düşüncesi ile yerel yönetime karşı güvensizlik oluştuğu, daha modern konutlarda yaşamının heyecanının zaman içerisinde yerini sosyal çevrelerinden kopmuş olmanın vermiş olduğu üzüntüye ve özlem duygusuna bıraktığı ve komşuluk ilişkilerinin zayıfladığı gibi gerekçelerin ön plana çıktığı görülmüştür. Bunun dışında tüketim alışkanlıklarında yaşanan zorunlu değişime ayak uyduramayan dönüşüm vatandaşları tarafından Toplu Konut Alanında bulunan alışveriş merkezleri benimsenmemiş kendi yaşam tarzlarına uygun olacak şekilde seyyar satış noktaları oluşturulmuştur. Alışveriş merkezine alternatif olarak oluşturulan seyyar manav, seyyar ekmek ve seyyar bakkal noktaları daha çok tercih edilmiştir.

Kadifekale’de gerçekleştirilmiş olan kentsel dönüşüm projesi hem toplumsal, hem sosyal hem de ekonomik sonuçları açısından pek çok çalışmanın tartışma odağı haline gelmiştir. Bu durum, uygulamanın tamamlanmasına rağmen halen gümüzde tartışma konusu olarak ele alınan Kadifekale örneği uygulamasının sosyal, toplumsal ve ekonomik açıdan pek çok eksikliği ve yanlışı içerdiğini göstermektedir. Bu çalışma Kadifekale dönüşüm uygulaması sonrasında Uzundere TOKİ konutlarına yerleştirilen hak sahiplerinin sosyal, ekonomik ve toplumsal göstergeler çerçevesinde sahip oldukları yaşam kalitesi algısının ortaya konmasını amaçlamaktadır.

5.3 Kentsel Dönüşüm Uygulaması Öncesinde ve Sonrasında Yaşam Kalitesi Algısının Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi: Uzundere TOKİ Konutları

Ülkemizde, özellikle kent içindeki değerli alanlarda gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarında, fiziksel anlamda yapılan çalışmaların, mevcut durumda barınan sosyal ve toplumsal yapı biçimini desteklemeyerek zaman içerisinde bu yapının değişime zorlandığı görülmektedir. Bu duruma Ankara Dikmen Vadisi Dönüşüm Projesini örnek olarak göstermek yanlış olmayacaktır. İlk etabın tamamlanma sürecinde halkın katılımının benimsendiği bir yaklaşım olsa da diğer etaplarda anlayış değişmiştir. Yeni oluşturulan konut alanları ağırlıklı olarak orta ve üst gelir grubuna uygun olacak şekilde hazırlanmış olup zaman içerisinde düşük gelir grubunda bulunan yerel halk göç etmek durumunda kalmıştır. Gelir düzeyi ile birlikte sosyal yaşam koşulları da değişen konut alanında gecekondü sahipleri ile

yeni kullanıcılar arasında kültürel uyumsuzluğa sebep olmuştur. Başlangıçta yöre halkının haklarının gözetildiğine ilişkin oluşturulan algı zaman içerisinde yerini rant kaygısına bırakmıştır. Soylulaştırmanın öne çıktığı Sulukale projesi değişimin zorlandığı bir başka örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Rant kaygısının ön ön plana çıktığı dönüşüm projesinde yöre halkı hiçbir sürece dahil edilmemiş ve kullanıcı görüşleri önemsenmemiştir. Burada halk, dönüşüm sonrasında oluşan yeni çevrede yaşamaya ayak uyduramayıp başka yerlere göç etmek durumunda kalmışlardır.

Yapılan fiziksel müdahalenin zaman içerisinde sosyal açıdan bir evrilme geçirmesi beklenmektedir. Bu kapsamda hedeflenen yaşam kalitesi politikalarının kentin hangi sosyal tabakasında bulunan kesim için gerçekleştirildiğinin sorgulanması gerekmektedir.

Türkiye’de yaşam kalitesi kavram olarak dünyanın oldukça gerisinde kalmış olup ülkemiz çalışmalarında özellikle mekânsal müdahaleler ile arttırılmaya çalışılan siyasi bir strateji ve politika olarak karşımıza çıkmaktadır. Mekânsal müdahalenin karşılığı olan kentsel dönüşüm uygulamaları ile bulunduğu alanı sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda sosyal, toplumsal ve ekonomik olarak da dönüştürmektedir. Özellikle göçle oluşmuş yaşama bölgelerinin müdahale alanı olarak seçilmesi kentsel dönüşümün sadece mekânsal değil aynı zamanda toplumsal boyutunun da olduğunun göstergesidir.

Bu çalışmada; kent, kentleşme ve kentlileşme olguları, göç ve gecekondü ilişkileri ile mekânsal bir müdahale olan kentsel dönüşüm uygulamaları ve yaşam kalitesi algısı üzerine sorgulamaların yapılması için çalışma alanı olarak İzmir İli, Karabağlar İlçesi, Uzundere TOKİ konutları seçilmiştir. Kadifekale’den gelerek Uzundere TOKİ konutlarına yerleşen bireylerin dönüşüm öncesi ve sonrası yaşadıkları yaşama bölgesine ilişkin yaşam kalitesi algısının karşılaştırılması sonucunda; mekânsal müdahalenin yaşam kalitesini arttırmada tek başına yetersiz olacağı, mekânsal müdahalenin yanında sosyal, toplumsal ve kültürel boyutların ve bireylere ait edinilmiş tecrübe ve yaşam tarzının yaşam kalitesini belirlemede etkili olduğu sonucuna varılması hedeflenmiştir.

Ülkemizde yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik yapılan akademik çalışmalar çoğunlukla kentsel dönüşüm uygulaması gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi ön görülmüş alanların yaşam kalitesi eksenini üzerinden tek taraflı değerlendirilmesini kapsamaktadır. Dönüşüm öncesi ve sonrası oluşan yaşama bölgelerindeki yaşam kalitesi algısının karşılaştırılmalı olarak ele alınan çalışmaların yeterli olarak bulunmadığı gözlemlenmiştir. Akademik olarak tespit edilen eksiklik doğrultusunda bu çalışma, kentsel dönüşüm uygulaması geçirmiş ve yaşamını yeni yerleşim yerlerinde sürdüren bireylerin, yaşam kalitesi algısının dönüşüm öncesi ve sonrası yaşadıkları yaşama bölgelerine yönelik karşılaştırılmasını ele almaktadır.

Çalışma kapsamında oluşturulan yaşam kalitesi modeli ‘Bireysel Değişkenler’, ‘Konut ve Yakın Çevresine İlişkin Değerlendirme’, ‘Sosyal Yaşam ve Komşuluk İlişkileri’, ‘Aidiyet ve Bağlılık’, ‘Sosyal ve Fiziksel Çevre’ ve ‘Katılım, Algı ve Farkındalık’ olmak üzere 6 ana başlık altında toplanmış olup Şekil 1.4’de tez kapsamında oluşturulan ayrıntılı yaşam kalitesi modeli gösterilmiştir. Her ana parametre kendi içerisinde alt parametrelere ayrıştırılmış olup Uzundere TOKİ konutlarında yaşayan katılımcılara yöneltilmek üzere EK-1’de sunulan anket soruları hazırlanmıştır. Alan içerisinde yapılan anket çalışmaları IBM SPSS Statistics 26 programına aktarılarak elde edilen grafik ve çizelgeler çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

5.3.1 Kadifekale’den Uzundere TOKİ Konutlarına Yerleşenlerin Yaşam Kalitesi Algısı ve Farkındalık Düzeyi

Kentsel dönüşüm uygulaması gerçekleşmiş Uzundere Toplu Konut Alanındaki örneklem büyüklüğü Kadifekale’den gelen 1080 hak sahibine göre değerlendirilmiş olup anket çalışması sadece Kadifekale’den gelen hak sahipleri ile gerçekleştirilmiştir. Güven düzeyi %95 ve güven aralığı ise 5 olarak belirlenen çalışma alanında örneklem büyüklüğü 284 kişi olarak belirlenmiş olup tez kapsamında hazırlanan yaşam kalitesi modeline ilişkin oluşturulan anket formu EK-1’de sunulmuştur.

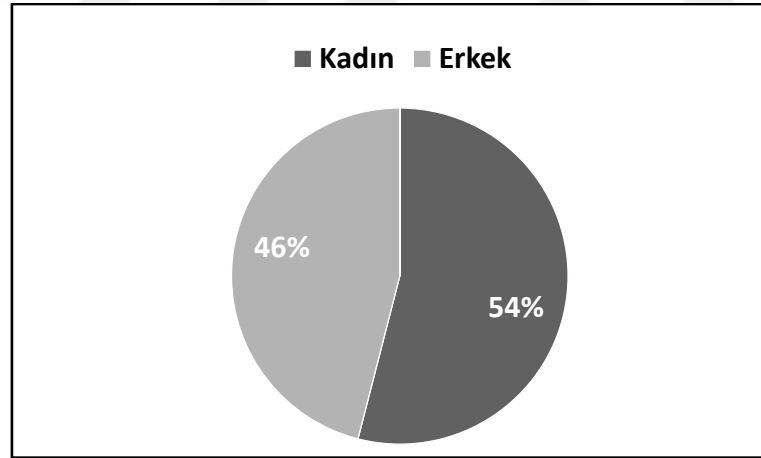
Çalışma alanına ilişkin bulgular ‘Bireysel Değişkenler’, ‘Konut ve Yakın Çevresine İlişkin Değerlendirme’, ‘Sosyal Yaşam ve Komşuluk İlişkileri’, ‘Aidiyet ve Bağlılık’, ‘Sosyal ve Fiziksel Çevre’, ‘Kentsel Dönüşüm: Katılım, Algı ve

Farkındalık’ ve ‘Yaşam Kalitesi: Algı ve Farkındalık’ olmak üzere 7 ana başlık altında ve her ana başlığın oluşturduğu alt başlıklar kapsamında değerlendirilmiştir.

5.3.1.1 Bireysel Değişkenler

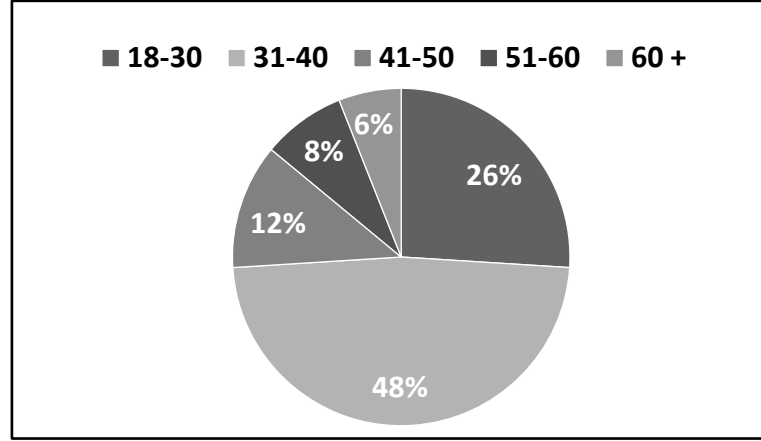
Bireysel değişkenler ana başlığı altında 15 adet alt başlık belirlenmiştir. Yaşam kalitesi sonuçlarının belirlenmesinde bireyin sahip olduğu demografik özelliklerin, eğitim düzeyinin, ekonomik statüsünün ve sağlık durumunun etkili olduğu yapılan akademik çalışmalarda görülmüştür. Bu doğrultuda ‘Yaşam kalitesi değerlendirmelerinde tek bir ölçüt belirleyici olamaz. Birey ve onun öznel değerlendirme sistemi yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. O halde bireyin değerlendirme sistemini etkileyen her kriter (eğitim düzeyi, ekonomik durumu vb.) göz önünde bulundurulmalıdır’ alt hipotezi çalışma kapsamında belirlenmiştir.

5.3.1.1.1 Cinsiyet. Çalışma alanında 284 kişi ile yapılan anket çalışmasının %46’sını 131 kişi ile kadın katılımcı %54’ünü ise 153 kişi ile erkek katılımcı oluşturmuştur (Şekil 5.28). Kadın- erkek nüfusu arasındaki dağılımın dengeli olmasına dikkat edilmiştir.



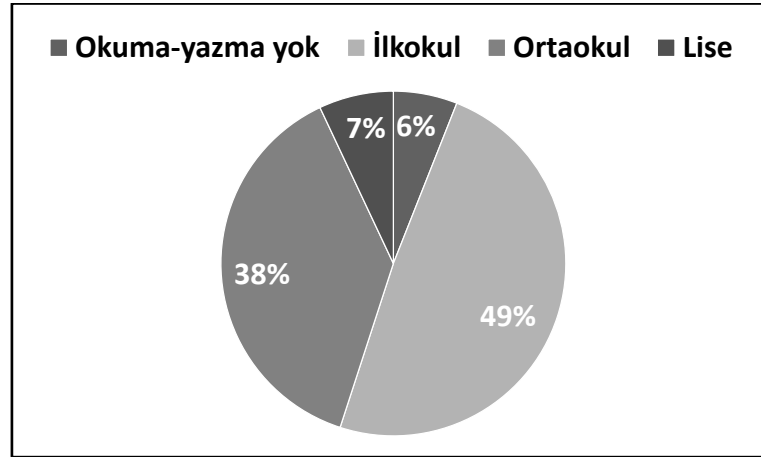
Şekil 5.28 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların cinsiyet dağılımı

5.3.1.1.2 Yaş Grubu. Çalışma alanında anket çalışması yapılan katılımcıların yaş grupları ‘18-30, 31-40, 41-50, 51-60 ve 60 üzeri’ olmak üzere 5 kategoride belirlenmiştir. 284 kişinin %26’sı (74 kişi) 18-30 yaş grubunu, %48’i (136 kişi) 31-40 yaş grubunu, %12’si (34 kişi) 41-50 yaş grubunu, %8’i (23 kişi) 51-60 yaş grubunu ve %6’sı (17 kişi) ise 60 yaş üzeri yaş grubunu kapsamaktadır. Şekil 5.29’da yaş grubunun dağılımı gösterilmiştir.



Şekil 5.29 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların yaş grubu

5.3.1.1.3 Öğrenim Durumu. Çalışma alanındaki katılımcıların öğrenim durumu ‘okuma-yazma yok, ilkokul, ortaokul, lise, önlisans, lisans ve lisansüstü’ olmak üzere 7 kategoride belirlenmiştir. Yapılan değerlendirmede 284 katılımcının %6’sının (17 kişi) okuma-yazmasının bulunmadığı, %49’unun (139 kişi) ilkokul mezunu olduğu, %38’inin (108 kişi) ortaokul mezunu olduğu ve %7’sinin (20 kişi) ise lise mezunu olduğu görülmüştür. Kategori kapsamında bulunan önlisans ve lisans mezuniyetinin bulunmadığı ve en yüksek eğitim düzeyinin lise öğrenimi olduğu tespit edilmiştir. Şekil 5.30’da katılımcıların öğrenim durumunun dağılımı gösterilmiştir.

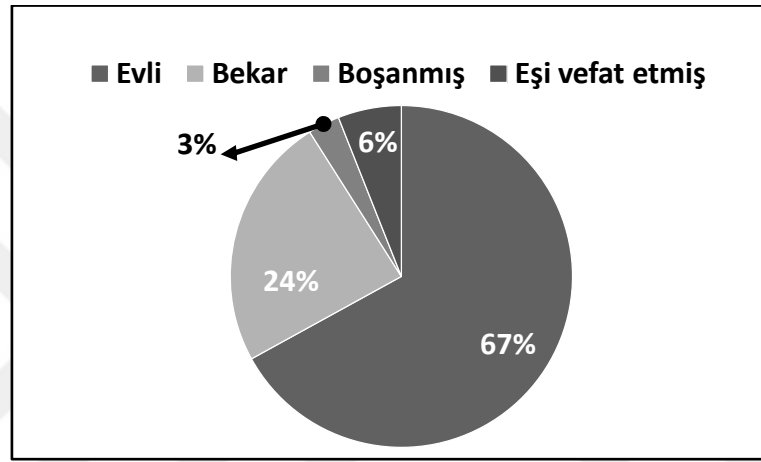


Şekil 5.30 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların öğrenim durumu

Eğitim düzeyi yükseldikçe, bireyin, yaşadığı toplumda sahip olduğu statüsünü, farklı gruplar içerisinde söz sahibi olmasını, kendini ifade edebilmesini, kişisel gelişim düzeyini arttırmasını, istihdam olanaklarının sağlanmasını ve bu bağlamda maddi gücünü elde etmesine katkı sağlamaktadır. Artan eğitim düzeyine bağlı olarak

nitelikli bir işe ve dolayısıyla yüksek gelir düzeyine sahip olan birey, çok daha iyi sosyal olanaklara sahip olacaktır. Uzundere Toplu Konut Alanında yapılan çalışmada katılımcıların eğitim düzeyinin düşük olması, toplumsal ve ekonomik hayata katılım konusunda sınırlılıkların bulunduğunu göstermektedir.

5.3.1.1.4 Medeni Durum. Çalışma alanında katılımcıların medeni durumu (Şekil 5.31) ‘evli, bekar, boşanmış ve eşi vefat etmiş’ olmak üzere 4 kategoride belirlenmiştir. Katılımcıların %67’si (190 kişi) evli, %24’ü (68 kişi) bekar, %3’ü (9 kişi) boşanmış ve %6’sının (17 kişi) ise eşi vefat etmiştir.

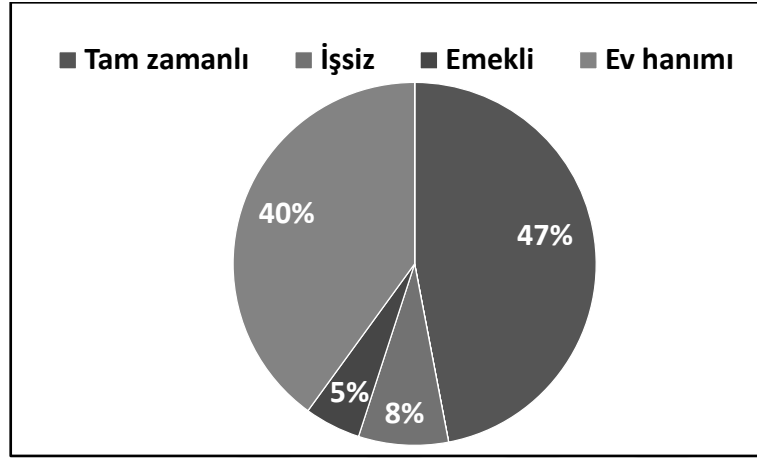


Şekil 5.31 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların medeni durumu

Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde bireylerin medeni durumunun evli veya bekar olmasından ziyade dul ya da boşanmış olması önem taşımaktadır. Bekar olmak ya da evli olmak herkes tarafından kabul görmüş bir durum iken bireyin özellikle kadının dul ya da boşanmış olması toplum tarafından ötekileştirilmesine sebep olmaktadır. Erkeklerden ziyade kadının boşanmış ya da dul olması özellikle eğitim düzeyinin düşük olduğu yaşama bölgelerinde, hem istihdam olanaklarından mahrum edilerek geçim sıkıntısı yaşamalarına hem de toplumdan dışlanmalarına sebep olmaktadır. Bu durum bireyin yaşam kalitesinin düşmesine ortam hazırlamaktadır. Katılımcılarla yapılan çalışmada boşanmış ve eşi vefat etmiş bireylerin sayısının oldukça az olduğu gözlemlenmiştir.

5.3.1.1.5 Çalışma Durumu. Çalışma alanında katılımcıların çalışma şartları (Şekil 5. 32) ‘tam zamanlı, yarı zamanlı, işsiz, emekli, ev hanımı ve evden çalışma’ olmak üzere 6 kategoride belirlenmiştir. 284 katılımcının %47’si (133 kişi) tam zamanlı,

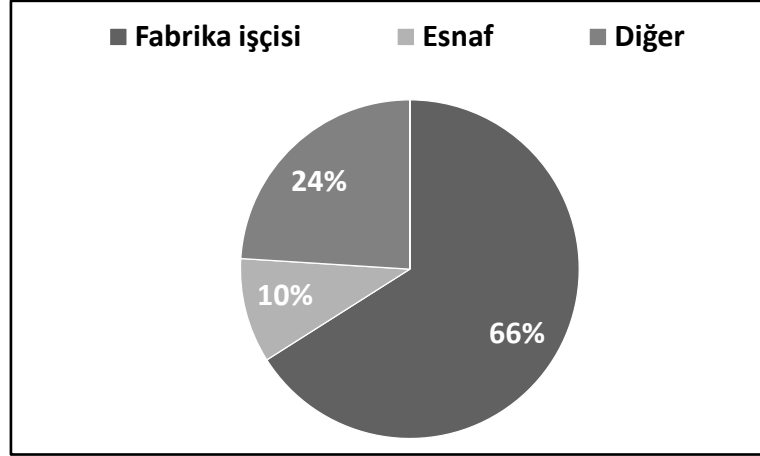
%8'i (23 kişi) işsiz, %5'sı (14 kişi) emekli ve %40'ı (114 kişi) ev hanımıdır. Yarı zamanlı ve evden çalışan katılımcı bulunmamaktadır.



Şekil 5.32 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların çalışma durumu

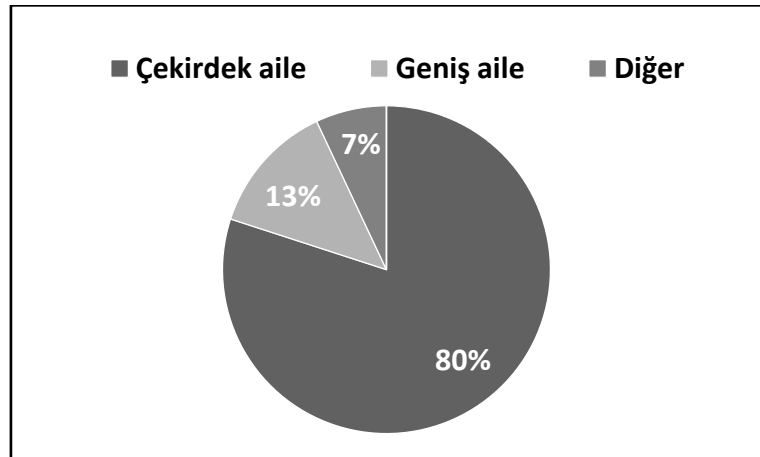
284 katılımcı ile yapılan çalışmada 131 kadın katılımcının 114'nün ev hanımı olduğu sonucu ortaya çıkmış olup buna bağlı olarak kadınların istihdam oranının çok düşük olduğu görülmüştür. Ekonomik gücü bulunmayan kadınların toplum içerisinde kabul görmemeleri, söz sahibi olmamaları ve özgür iradeleri ile karar verememeleri yaşam kalitelerini doğrudan etkilemektedir.

5.3.1.1.6 Meslek Durumu. Çalışma alanı kapsamında katılımcıların meslek grupları, 'fabrika işçisi, memur, esnaf, eğitimle ulaşılan meslek grupları (doktor, öğretmen, mimar vb.) ve diğer' olmak üzere 5 kategoride belirlenmiştir. 284 katılımcıya ait eğitim düzeyi ile karşılaştırıldığında memur ve eğitimle ulaşılan meslek gruplarına dahil herhangi bir katılımcı bulunmamaktadır. Ayrıca meslek durumu 284 katılımcının istihdam alanına dahil olan 133 katılımcısı ile değerlendirilmiştir (Şekil 5.33). Bu doğrultuda, 133 katılımcının %66'sı (88 kişi) fabrika işçisi, %10'u (13 kişi) esnaf ve %24'ü (32 kişi) diğer meslek grubuna dahildir. Diğer meslek grubuna dahil olan katılımcılardan 24 kişi midyecilik işi ile uğraşırken 8 kişi ise seyyar satıcı olduğunu belirtmiştir.



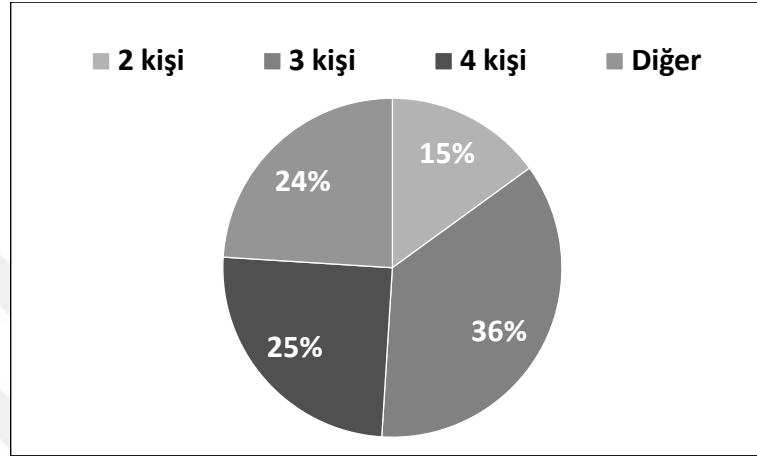
Şekil 5.33 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların meslek grubu

5.3.1.1.7 Aile Tipi. Çalışma alanı kapsamında katılımcıların aile yapısı ‘çekirdek aile, geniş aile (anneanne, dede vb.), yalnız yaşam ve diğer’ olmak üzere 4 kategoride belirlenmiştir. 284 katılımcı ile yapılan çalışmada yalnız yaşam süren katılımcıya rastlanmamıştır. Katılımcıların %80’i (227 kişi) çekirdek aile (anne, baba ve çocuklar), %13’ü (37 kişi) geniş aile (çekirdek aile+ dede, anneanne vb.) ve %7’si (20 kişi) diğer aile tipi kategorisine dahildir. Diğer kategorisinde bulunan 17 kişide kendi çekirdek aileleri dışında, evli olan çocukları, eşleri ve varsa onların çocukları ile bir arada yaşam sürenleri oluşturmaktadır. Şekil 5.34’de Uzundere toplu konut alanındaki aile tipinin dağılımı gösterilmiştir.



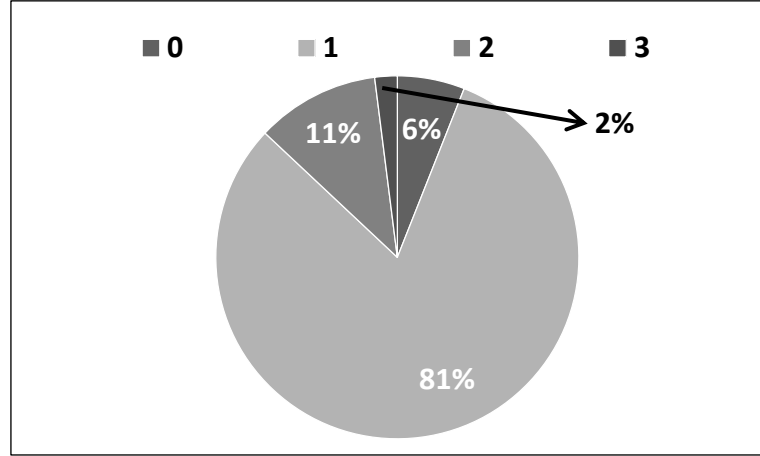
Şekil 5.34 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların aile tipi

5.3.1.1.8 Ailede Yaşayan Kişi Sayısı. Çalışma alanı kapsamında katılımcıların hane halkı büyüklüğünün en az 2 kişi, en fazla ise 7 kişi olduğu sonucuna varılmıştır. Şekil 5.35’de görüldüğü üzere katılımcıların %15’i (43 kişi) 2 kişi, %36’sı (102 kişi) 3 kişi, %25’i (71 kişi) 4 kişi ve %24’ü (68 kişi) diğer hane halkı büyüklüğü kategorisine dahildir. Diğer kategorisindeki hane halkı büyüklüğünü 5-6 ve 7 kişilik aile yapıları oluşturmaktadır.



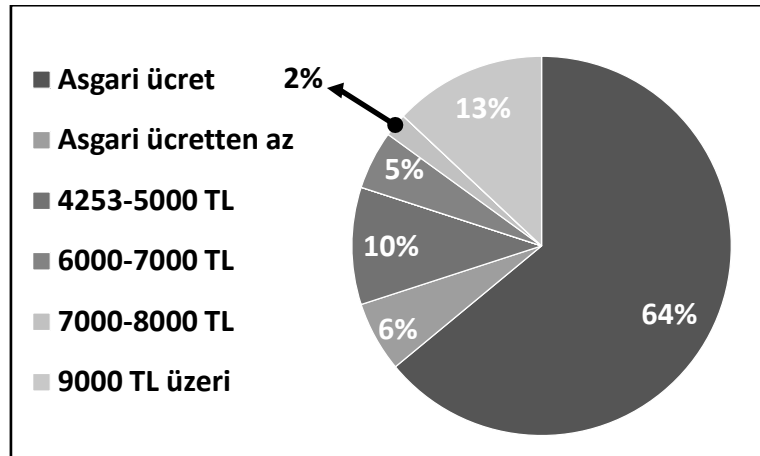
Şekil 5.35 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların ailede yaşayan kişi sayısı

5.3.1.1.9 Hanede Çalışan Kişi Sayısı. Çalışma alanında hanede çalışan kişi sayısının belirlenmesine yönelik yapılan incelemede hane halkı büyüklüklerine rağmen ağırlıklı olarak tek kişinin istihdam sağladığı görülmüştür (Şekil 5.36). İşsiz olan 23 katılımcının 17 tanesinin hanesinde istihdam sağlayan başka bir birey bulunmamaktadır. Katılımcıların %6’sının (17 kişi) hanesinde kimsenin çalışmadığı, %81’inin (230 kişi) hanesinde tek çalışanın olduğu, %11’in (31 kişi) hanesinde iki kişinin birlikte çalıştığı ve %2’sinin (6 kişi) hanesinde ise 3 kişinin birlikte çalıştığı tespit edilmiştir.



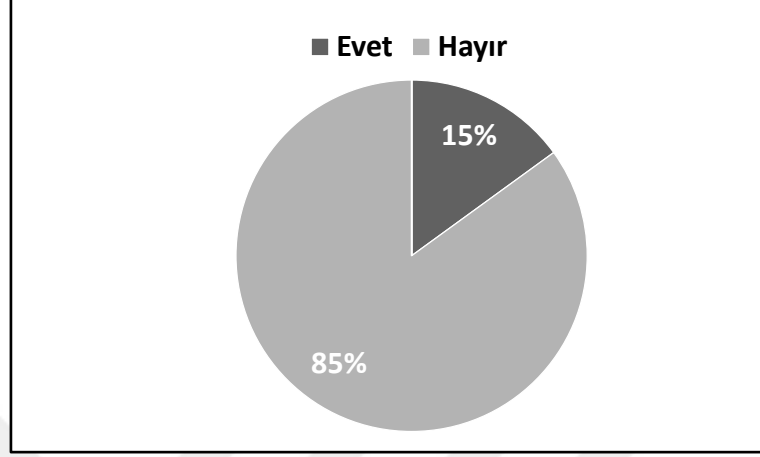
Şekil 5.36 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların hanede çalışan kişi sayısı

5.3.1.1.10 Haneye Ait Toplam Gelir. Çalışma alanında hane halkının toplam gelir düzeyinin belirlenmesi için katılımcılara 8 farklı fiyat aralığında seçenek sunulmuş olup aile gelir düzeyi için en uygun olanın seçilmesi istenmiştir (Şekil 5.37). Elde edilen sonuçlara göre işsiz olduğu tespit edilen 23 katılımcıdan 17'sinin hanesinde kimsenin çalışmadığı ancak hane gelir düzeyinin asgari ücretten az olarak seçildiği görülmüştür. Katılımcıların %64'ünün (182 kişi) hane geliri asgari ücret, %6'sının (17 kişi) asgari ücretten az, %10'unun (28 kişi) 4253-5000 TL arası, %5'inin (14 kişi) 6000-7000 TL arası, %2'sinin (6 kişi) 7000-8000 TL arası ve %13'ünün (37 kişi) 9000 TL üzeri olduğu tespit edilmiştir.



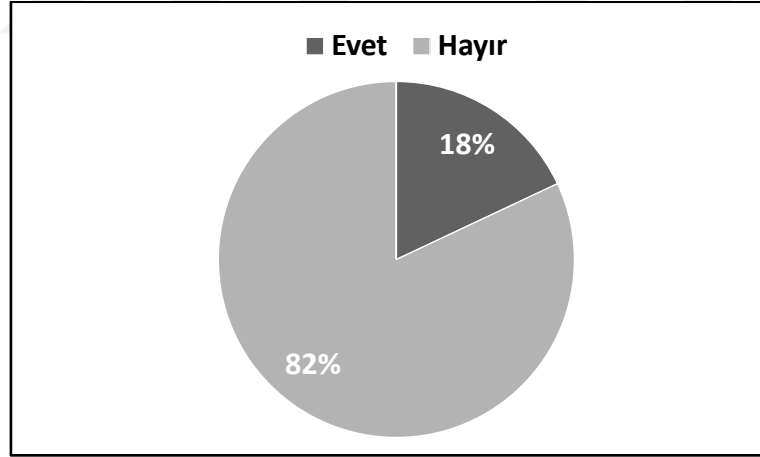
Şekil 5.37 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların haneye ait toplam gelir düzeyi

5.3.1.1.11 *Başka Bir Mülke Sahip Olma Durumu.* Çalışma kapsamında katılımcıların %85'inin (241 kişi) başka bir mülkünün bulunmadığı %15'inin (43 kişi) ise başka bir mülkünün olduğu sonucuna varılmıştır (Şekil 5.38).



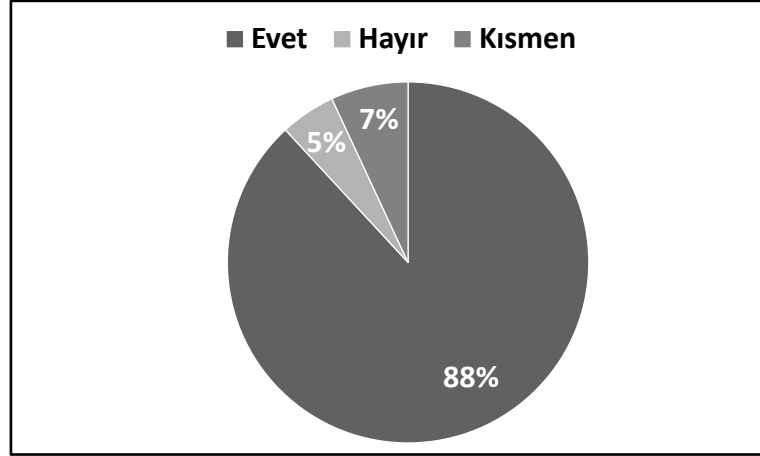
Şekil 5.38 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların başka bir mülke sahip olma durumu

5.3.1.1.12 *Araç Sahipliliği.* Çalışma kapsamında katılımcıların %82'sinin (233 kişi) kendisine ait aracının bulunmadığı %18'inin (51 kişi) ise aracının bulunduğu sonucuna varılmıştır (Şekil 5.39).



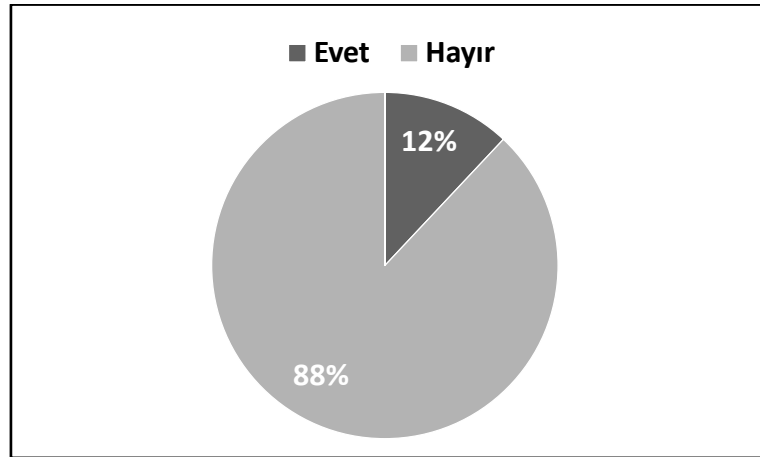
Şekil 5.39 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların araç sahipliliği

5.3.1.1.13 *Hane Geliri İle Giderlerin Karşılanma Durumu.* Çalışma kapsamında katılımcıların %88'nin (250 kişi) hane geliri ile giderlerin karşılanmasında sıkıntı yaşadıkları, %7'sinin (20 kişi) kısmen sıkıntı yaşadığı ve %5'inin ise (14 kişi) sıkıntı yaşamadıkları sonucuna varılmıştır (Şekil 5.40). Toplu konut alanında yapılan çalışmada katılımcıların neredeyse tamamının geçim sıkıntısı ile karşı karşıya olduğu görülmüştür.



Şekil 5.40 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların hane geliri ile giderlerin karşılanması

5.3.1.1.14 Genel Yaşam Şartlarından Duyulan Memnuniyet. Genel yaşam şartları, bireyin halihazır durumda sahip olduğu maddi ve manevi imkan ve olanaklarının tamamından elde ettiği memnuniyet düzeyi olarak incelenmiştir. Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet düzeyi ile hane gelir düzeyinin giderleri karşılamasına ilişkin elde edilen sonuçların bağlantılı olduğu görülmüştür. Katılımcıların %88'inin (250 kişi) genel yaşam şartlarından memnun olmadığı %12'sinin (34 kişi) ise genel yaşam şartlarından memnun olduğu sonucuna varılmıştır. Genel yaşam şartlarından memnun olmayan 250 katılımcı, hane geliri ile giderlerini karşılamada sıkıntı yaşayan gruba dahil olup maddi imkanların yaşam şartlarından duyulan memnuniyet düzeyi ile ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir.



Şekil 5.41 Uzundere toplu konut alanındaki katılımcıların genel memnuniyet düzeyi

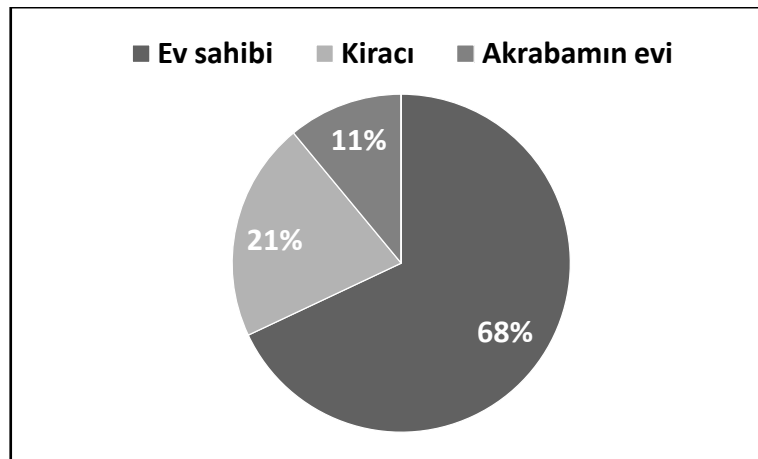
5.3.1.2 Konut ve Yakın Çevresine İlişkin Değerlendirme

Konut ve yakın çevresine ilişkin yapılan değerlendirme ‘konut düzeyi, konut çevresi ve ulaşım-erişilebilirlik’ olmak üzere 3 alt başlık altında belirlenmiş olup her alt başlık kendi içerisinde farklı parametreler ile ölçülmüştür. ‘Dönüşüm öncesi’ ve ‘dönüşüm sonrası’ olarak ele alınarak karşılaştırmalı bir değerlendirme biçimi seçilmiştir. Buna göre katılımcıların dönüşüm öncesi Kadifekale’de sahip oldukları konut ve çevresinin özellikleri ile dönüşüm sonrası yerleştikleri Uzundere toplu konut alanındaki sahip oldukları konut ve çevresinin özellikleri karşılaştırılmıştır.

5.3.1.2.1 Konut Düzeyine İlişkin Değerlendirme. Konut niteliklerine ve mülkiyet bilgilerine ilişkin değerlendirme ‘dönüşüm öncesi’ ve ‘dönüşüm sonrası’ olmak üzere karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Ölçüm için kullanılan alt parametreler, dönüşüm öncesi ve sonrası sahip olunan konuta ilişkin hem nesnel değerlendirmeyi hem de bireyin algısını ölçmek için kullanılan öznel değerlendirmeyi kapsamaktadır.

- Dönüşüm öncesinde yaşadığınız bölgede oturduğunuz ev size mi aitti yoksa kiracı mıydınız?

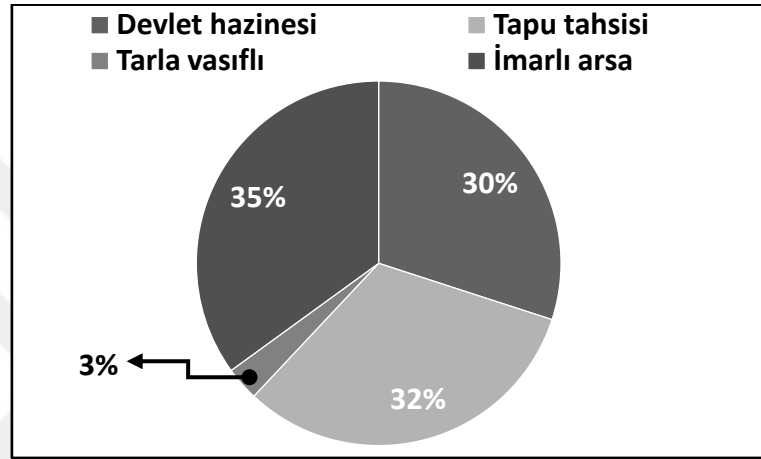
Katılımcılara ‘ev sahibi, kiracı, akrabamın evi ve diğer’ olmak üzere 4 seçenek sunulmuştur. Buna göre katılımcıların %68’inin (193 kişi) ev sahibi, %21’inin (60 kişi) kiracı ve %11’inin (31 kişi) ise akrabasının evi olduğu sonucuna varılmıştır (Şekil 5.42).



Şekil 5.42 Katılımcıların dönüşüm öncesi konut sahipliği

- Dönüşüm öncesindeki konutunuzun arazi mülkiyet durumu nedir?

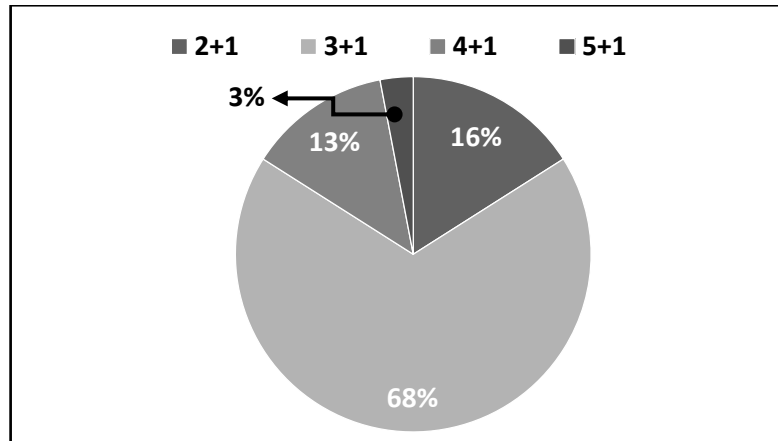
Katılımcılara ‘devlet hazinesi (tapusuz/ tescil harici alan), tapu tahsisi (devlet tarafından kullanım izni verilmiş alan), tapulu (tarla vasıflı) ve tapulu (imarlı arsa)’ olmak üzere 4 seçenek sunulmuştur. Buna göre katılımcıların %30’unun (85 kişi) yapısını devlet hazinesi üzerine inşa ettiği, %32’sinin (91 kişi) tapu tahsisli araziye sahip olduğu, %3’ünün (9 kişi) tarla vasıflı tapusunun bulunduğu ve %35’inin (99 kişi) ise imarlı tapusunun olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5.43).



Şekil 5.43 Katılımcıların dönüşüm öncesi mülkiyet durumu

- Dönüşüm öncesindeki konutunuzun oda sayısı nedir?

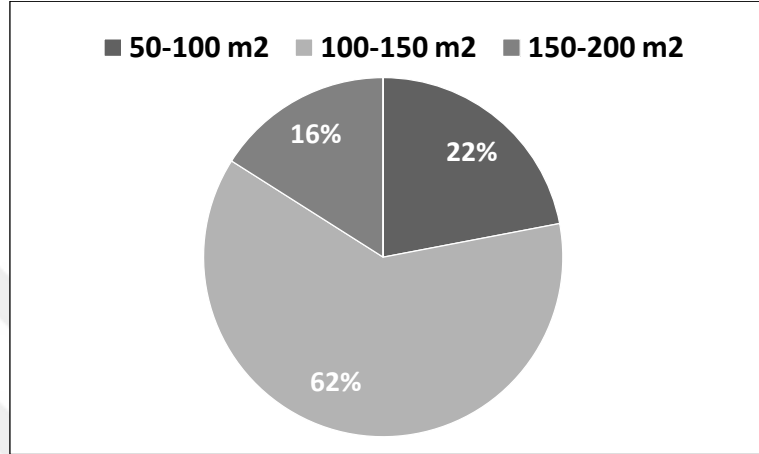
Katılımcılara ‘1+1, 2+1, 3+1 ve diğer’ olmak üzere 4 seçenek sunulmuştur. 1+1 konut yapısında yaşayan katılımcının bulunmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların %16’sının (45 kişi) 2+1, %68’inin (193 kişi) 3+1, %13’ünün (37 kişi) 4+1 ve %3’ünün (9 kişi) 5+1 konut yapısında yaşadığı görülmüştür (Şekil 5.44).



Şekil 5.44 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konutun oda sayısı

- Dönüşüm öncesinde oturduğunuz konut kaç m2 idi?

Katılımcılara ‘0-50 m2, 50-100 m2, 100-150 m2, 150-200 m2, 150-200 m2 ve 200 m2’den büyük’ olmak üzere 6 seçenek sunulmuştur. Katılımcıların %22’si (63 kişi) 50-100 m2, %62’si (176 kişi) 100-150 m2 ve %16’sı (45 kişi) 150-200 m2 konut büyüklüğünü seçmiştir (Şekil 5.45).



Şekil 5.45 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konutun büyüklüğü

- Dönüşüm öncesinde oturduğunu konut kaçınıcı katta bulunmaktadır?

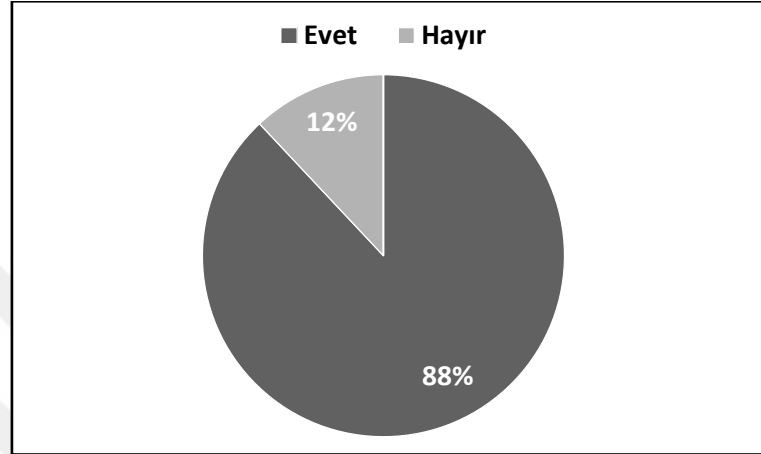
Katılımcıların tamamının (284 kişi) müstakil konut (1 katlı) yapısında oturdukları tespit edilmiş olup (Şekil 5.46), Kadifekale’de yaşadıkları süre içerisinde bahçe ve sokak kullanımının yoğun olduğu katılımcılar tarafından özellikle belirtilmiştir.



Şekil 5.46 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konutun bulunduğu kat sayısı

- Dönüşüm öncesinde oturduğunuz eve ait bahçeniz var mıydı?

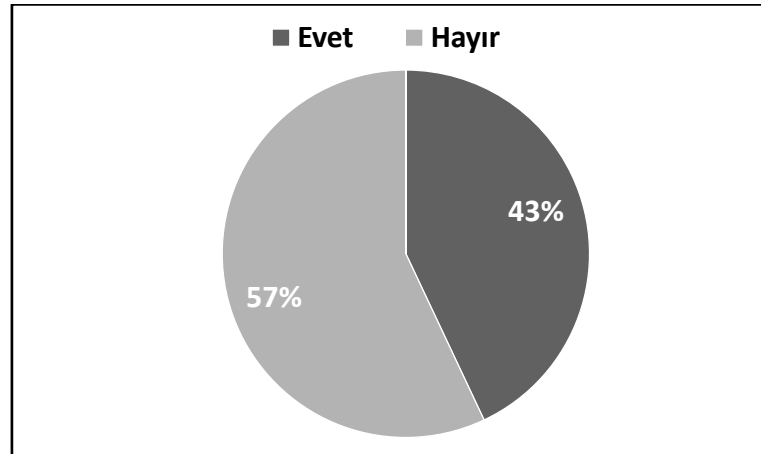
Katılımcıların %88'nin (250 kişi) oturduğu evin bahçesinin bulunduğu, %12'sinin (34 kişi) ise oturduğu eve ait bahçesinin bulunmadığı (Şekil 5.47) ancak konutunun bulunduğu sokağın yaşadıkları süre içerisinde sosyalleşmek amacı ile kullanıldığı belirtilmiştir.



Şekil 5.47 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konuta ait bahçe varlığı

- Dönüşüm öncesinde oturduğunuz eve ait balkon var mıydı?

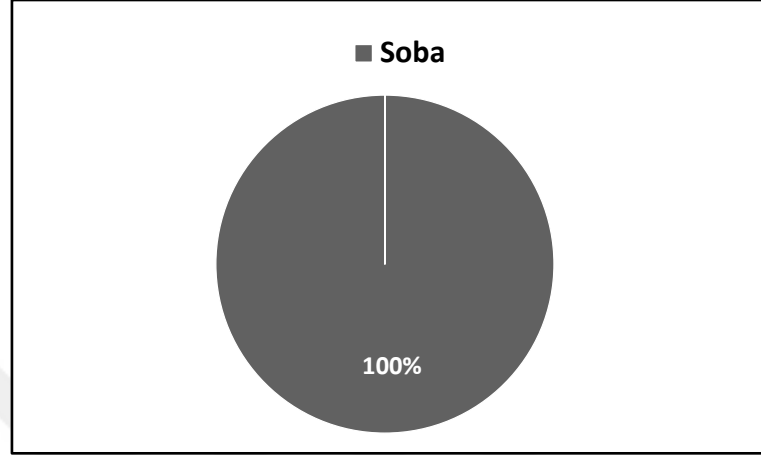
Katılımcıların %43'ünün (122 kişi) yaşadığı konutta balkonunun bulunduğu, %57'sinin (162 kişi) ise balkonunun bulunmadığı tespit edilmiştir (Şekil 5.48).



Şekil 5.48 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konuta ait balkon varlığı

- Dönüşüm öncesinde oturduğunuz konutun ısıtma sistemi nedir?

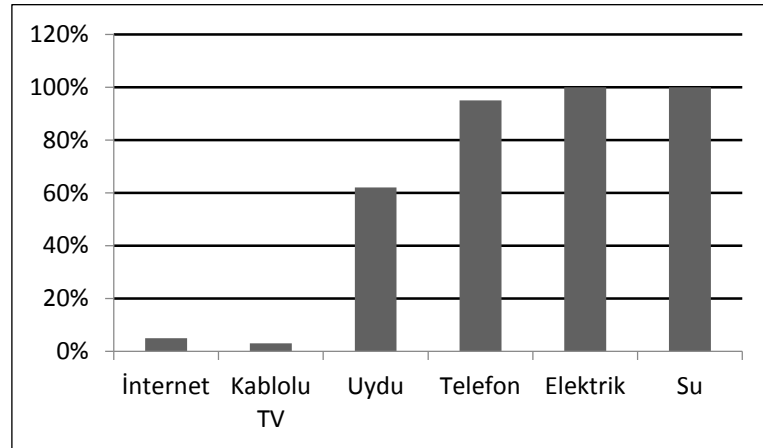
Katılımcılara ‘doğalgaz, elektrikli ısıtıcı, klima, soba ve diğer’ olmak üzere 5 seçenek sunulmuş olup katılımcıların tamamı (284 kişi) (Şekil 5.49) soba ile ısındıklarını belirtmişlerdir.



Şekil 5.49 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konuta ait ısıtma sistemi

- Dönüşüm öncesinde oturduğunuz konutta hangi altyapı imkanları bulunmaktadır?

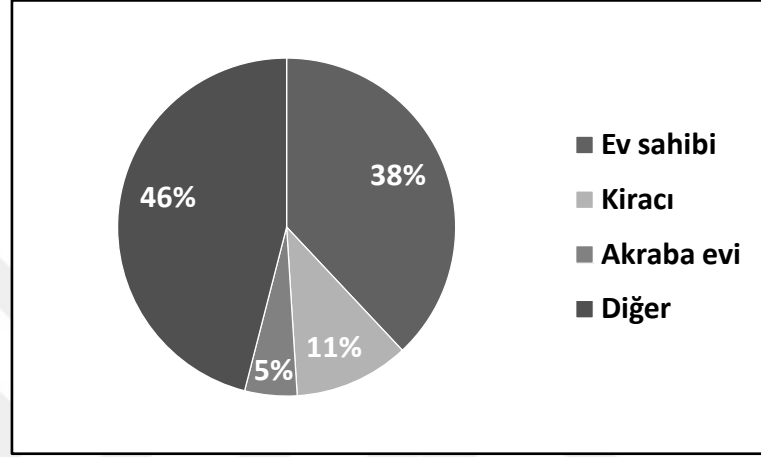
Katılımcılara ‘elektrik, su, telefon, internet, doğalgaz, kalorifer, kablolu TV ve uydu yayını’ olmak üzere 8 seçenek sunulmuş olup birden çok seçeneği seçebilecekleri belirtilmiştir. Buna göre katılımcıların %5’inde internet, %3’ünde kablolu TV, %62’sinde uydu yayını, %95’inde telefon, tamamında ise elektrik ve su altyapısının bulunduğu, kalorifer ve doğalgaz altyapısına sahip evin ise bulunmadığı tespit edilmiştir (Şekil 5.50).



Şekil 5.50 Katılımcıların dönüşüm öncesi sahip olduğu konuta ait altyapı imkanları

- Şu anda oturduğunuz konut size mi ait?

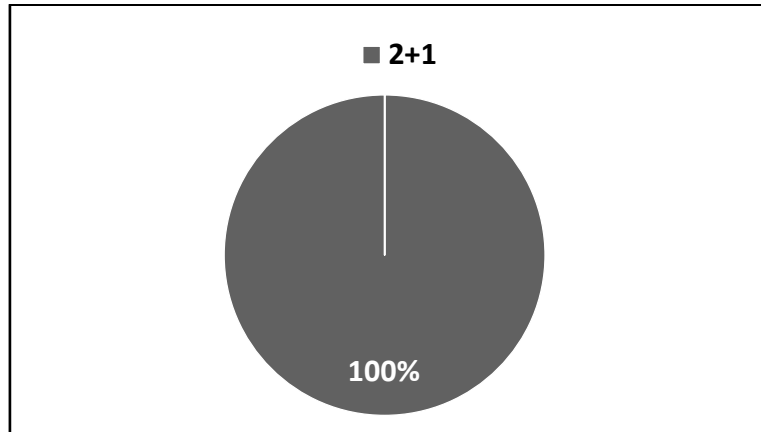
Katılımcılara ‘ev sahibi, kiracı, akrabamın evi ve diğer’ olmak üzere 4 farklı seçenek sunulmuştur. Buna göre katılımcıların %38’inin (108 kişi) ev sahibi, %11’inin (31 kişi) kiracı, %5’inin (14 kişi) akrabasının evi olduğu ve %46’sının (131 kişi) ise halihazır durumda Belediyeye ödeme yapmaya devam ettiği tespit edilmiştir (Şekil 5.51)



Şekil 5.51 Uzundere toplu konut alanında ev sahipliği

- Dönüşüm sonrası konutunuzun oda sayısı nedir?

Katılımcılara ‘1+1, 2+1, 3+1 ve diğer’ olmak üzere 4 seçenek sunulmuştur. Katılımcıların tamamının 2+1 konut yapısında yaşadıkları tespit edilmiştir (Şekil 5.52). Bu durum Kılıç ve Göksu (2018) tarafından belirtilen Uzundere Toplu Konut Alanında oluşturulan 4 farklı konut tipinden dönüşüm alanından gelen vatandaşlar için sadece 2+1 oda sayısı olan konutlara yerleştirilmesini kanıtlar niteliktedir.

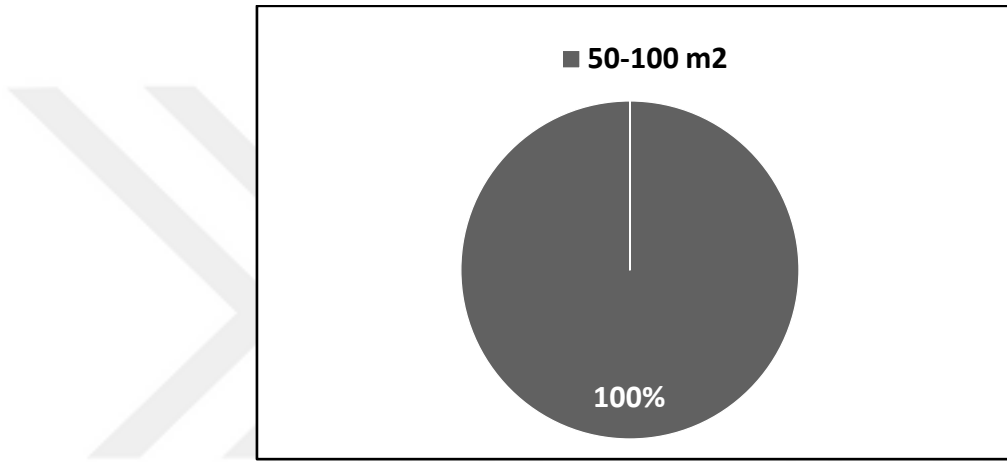


Şekil 5.52 Uzundere toplu konut alanında katılımcıların yaşadığı konuta ait oda sayısı

Dönüşüm öncesi sahip olunan konuta ilişkin oda sayısı ile karşılaştırıldığında katılımcıların %84'ünün 2+1'den büyük, %16'sının ise 2+1 konut yapısında yaşadığı, dönüşüm sonrasında alışılmış olan konut büyüklüğünden farklı bir konut yapısında yaşamak zorunda kaldıkları görülmektedir.

- Dönüşüm sonrasında oturduğunuz konut kaç m²'dir?

Katılımcılara '0-50 m², 50-100 m², 100-150 m², 150-200 m² ve 200 m²'den büyük' olmak üzere 5 seçenek sunulmuştur. Katılımcıların tamamının 50-100 m² büyüklüğünde bulunan konutlarda yaşadığı tespit edilmiştir (Şekil 5.53).



Şekil 5.53 Uzundere toplu konut alanında katılımcıların yaşadığı konut büyüklüğü

Dönüşüm öncesi sahip olunan konut büyüklüğü ile karşılaştırıldığında, katılımcıların %78'inin 100 m²'den büyük, %22'sinin ise 50-100 m² büyüklüğüne sahip konut yapısında yaşadığı; dönüşüm sonrası yaşanan konut büyüklüğünün öncesinde sahip olunan konut büyüklüğünden çok daha az olduğu görülmüştür.

- Dönüşüm sonrasında oturduğunuz konut kaçınca katta bulunmaktadır?

Kentsel dönüşüm uygulaması sonrası Kadifekale'den gelen vatandaşlar için zemin+7 kat ve zemin+12 kat olmak üzere farklı bloklarda 75-95 m² konut büyüklüğünde ve 2+1 konut yapısında bloklar inşa edilmiş olup katılımcılar bu konutlara yerleştirilmiştir. Dönüşüm öncesinde katılımcıların tamamının müstakil konut yapısında yaşadığı ve bahçe ve sokak kullanımının yoğun olarak kullanıldığı göz önünde bulundurulduğunda yüksek katlı apartman dairelerinde yaşamının yaşam tarzlarına uygun olmadığı görülmektedir. Katılımcıların oturdukları dairenin kat sayısı 1-13 kat arasında değişkenlik göstermektedir.

- Dönüşüm sonrasında oturduğunuz konutun ısıtma sistemi nedir?

Katılımcılara ‘doğalgaz, elektrikli ısıtıcı, klima, soba ve diğer’ olmak üzere 5 seçenek sunulmuş olup katılımcıların tamamı kat kaloriferi ile ısınma sağladıklarını belirtmişlerdir (Şekil 5.54).

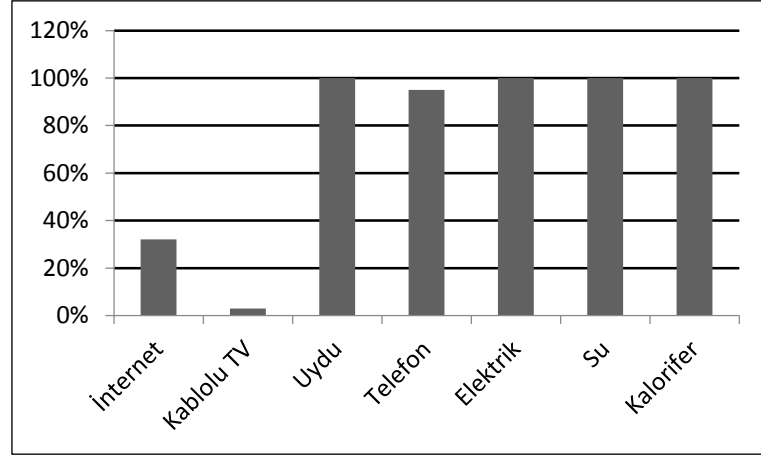


Şekil 5.54 Uzundere toplu konut alanında ısıtma sistemi

Dönüşüm öncesinde soba ile ısınma sağlayan katılımcılar, dönüşüm sonrasında kat kaloriferi ile ısınma sağlanma karşılığında yüksek aidat ödemeleri ile karşı karşıya kaldıklarını dile getirmişlerdir.

- Dönüşüm öncesinde oturduğunuz konutta hangi altyapı imkanları bulunmaktadır?

Katılımcılara ‘elektrik, su, telefon, internet, doğalgaz, kalorifer, kablolu TV ve uydu yayını’ olmak üzere 8 seçenek sunulmuş olup birden çok seçeneği seçebilecekleri belirtilmiştir. Buna göre katılımcıların %32’sinde internet, %3’ünde kablolu TV, %95’inde telefon, tamamında ise elektrik, uydu yayını, su ve kalorifer altyapısının bulunduğu, doğalgaz altyapısına sahip evin ise bulunmadığı tespit edilmiştir (Şekil 5.55).



Şekil 5.55 Uzundere toplu konut alanında bulunan altyapı hizmetleri

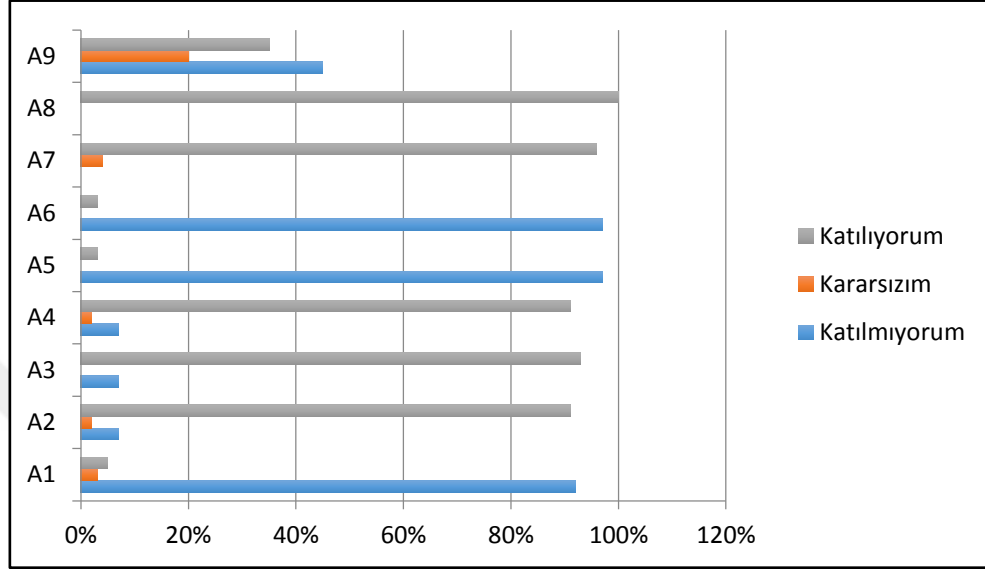
Katılımcıların dönüşüm öncesi Kadifekale’de sahip olduğu konutun özellikleri ile dönüşüm sonrası yaşamını sürdürdüğü Uzundere Toplu Konut Alanında sahip olduğu konutun özelliklerinin bireyin öznel değerlendirme sisteminde memnuniyet düzeyinin ölçülmesi için Tablo 5.6’da gösterilen parametreler karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiştir. Dönüşüm öncesi ‘A’, dönüşüm sonrası ise ‘B’ kodu ile kısaltılmış olup her parametrenin karşılığı numaralandırılmıştır. Katılımcılara ‘katılıyorum, kararsızım ve katılmıyorum’ olmak üzere 3 seçenek sunulmuş olup kendileri için en yakın olan seçeneğin işaretlenmesi istenmiştir. Parametrelerin dönüşüm öncesi sonuçları Şekil 5.56’da, dönüşüm sonrası sonuçları ise Şekil 5.57’de gösterilmiştir.

Tablo 5.6 Konut yapısına ilişkin bireyin dönüşüm öncesi ve sonrası memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için kullanılan parametreler

Dönüşüm Öncesi (A)	PARAMETRE	Dönüşüm Sonrası (B)
A1	Yaşadığım konutun teknik altyapısı yeterlidir. (kirli-temiz su tesisatı, elektrik tesisatı vb.)	B1
A2	Yaşadığım konutun büyüklüğü yeterlidir.	B2
A3	Yaşadığım konutun oda sayısı yeterlidir.	B3
A4	Yaşadığım konutun odalarının büyüklüğü yeterlidir.	B4
A5	Yaşadığım konutun inşasında kullanılan malzeme kalitesinden memnunum.	B5
A6	Yaşadığım konutun inşasındaki işçilik kalitesinden memnunum.	B6
A7	Yaşadığım konutun aldığı gün ışığı miktarı yeterlidir.	B7

Tablo 5.6 devamı

A8	Yaşadığım konutta kendimi güvende hissediyorum.	B8
A9	Yaşadığım konuttan genel olarak memnunum.	B9



Şekil 5.56 Dönüşüm öncesinde yaşanan konut özelliklerine ilişkin katılımcıların memnuniyet düzeyi

‘A1-Yaşadığım konutun teknik altyapısı yeterlidir’ yargısına katılımcıların %92’si (261 kişi) ‘katılmıyorum’, %3’ü (9 kişi) ‘kararsızım’ ve %5’i (14 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut alanının teknik altyapısının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A2- Yaşadığım konutun büyüklüğü yeterlidir’ yargısına katılımcıların %7’si (20 kişi) ‘katılmıyorum’, %2’si (6 kişi) ‘kararsızım’ ve %91’i (258 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut büyüklüğünün yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A3-Yaşadığım konutun oda sayısı yeterlidir’ yargısına katılımcıların %7’si (20 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %93’ü (264 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konutun oda sayısının yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A4-Yaşadığım konutun odalarının büyüklüğü yeterlidir’ yargısına katılımcıların %7’si (20 kişi) ‘katılmıyorum’, %2’si (6 kişi) ‘kararsızım’ ve %91’i (258 kişi)

‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konutun odalarının büyüklüğünün yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.**

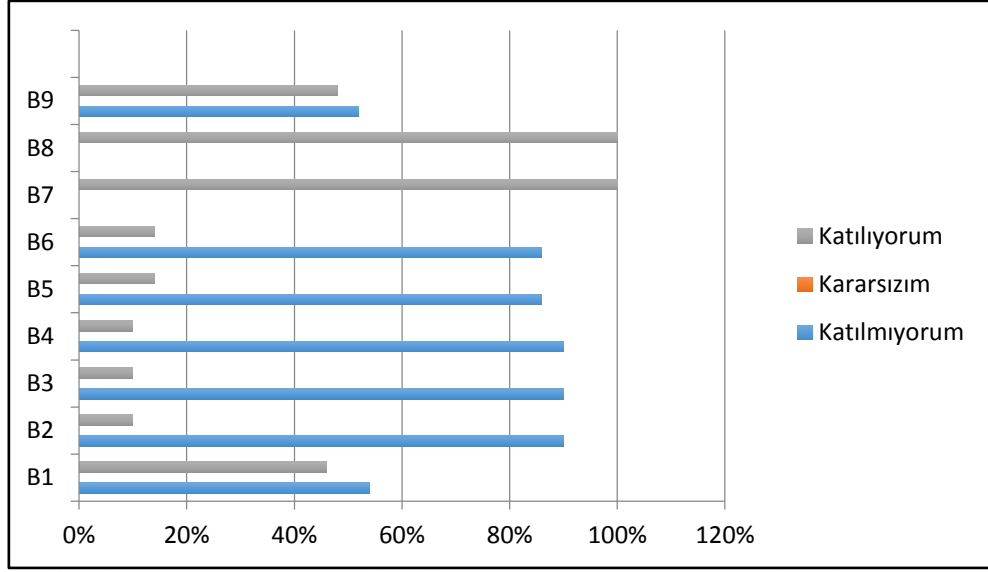
‘A5-Yaşadığım konutun inşasında kullanılan malzeme kalitesinden memnunum’ yargısına katılımcıların %97’si (275 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %3’ü ise (9 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konutun inşasında kullanılan malzeme kalitesinden memnun olunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A6- Yaşadığım konutun inşasındaki işçilik kalitesinden memnunum’ yargısına katılımcıların %97’si (275 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %3’ü ise (9 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konutun inşasındaki işçilik kalitesinden memnun olunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A7- Yaşadığım konutun aldığı gün ışığı miktarı yeterlidir’ yargısına katılımcıların %4’ü ‘kararsızım’ ve %96’sı ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konutun aldığı gün ışığı miktarının yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A8- Yaşadığım konutta kendimi güvende hissediyorum’ yargısına katılımcıların %100’ü (284 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konutta katılımcıların kendilerini güvende hissettiği sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A9- Yaşadığım konuttan genel olarak memnunum’ yargısına katılımcıların %45’i (128 kişi) ‘katılmıyorum’, %20’si (57 kişi) ‘kararsızım’ ve %35’i (99 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konuttan duyulan genel memnuniyet algısının düşük olduğu sonucuna ulaşılmış** olup katılımcıların neredeyse yarısının yaşadığı konuttan genel olarak memnun olmadığı diğer yarısının ise bir kısmının kararsız bir kısmının ise memnun olduğu görülmüştür.



Şekil 5.57 Dönüşüm sonrasında yaşanan konut özelliklerine ilişkin katılımcıların memnuniyet düzeyi

‘B1-Yaşadığım konutun teknik altyapısı yeterlidir’ yargısına katılımcıların %54’ü (153 kişi) ‘katılıyorum’ ve %46’sı (131 kişi) ‘katılmıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konut alanının teknik altyapısının yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B2- Yaşadığım konutun büyüklüğü yeterlidir’ yargısına katılımcıların %90’ı (256 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %10’u (28 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konut büyüklüğünün yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B3-Yaşadığım konutun oda sayısı yeterlidir’ yargısına katılımcıların %90’ı (256 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %10’u (28 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konutun oda sayısının yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B4-Yaşadığım konutun odalarının büyüklüğü yeterlidir’ yargısına katılımcıların %90’ı (256 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %10’u (28 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konutun odalarının büyüklüğünün yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B5-Yaşadığım konutun inşasında kullanılan malzeme kalitesinden memnunum’ yargısına katılımcıların %86’sı (244 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %14’ü ise (40 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de

yaşanılan **konutun inşasında kullanılan malzeme kalitesinden memnun olunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B6- Yaşadığım konutun inşasındaki işçilik kalitesinden memnunum’ yargısına katılımcıların %86’sı (244 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %14’ü ise (40 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanılan **konutun inşasındaki işçilik kalitesinden memnun olunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B7- Yaşadığım konutun aldığı gün ışığı miktarı yeterlidir’ yargısına katılımcıların %100’ü (284 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanılan **konutun aldığı gün ışığı miktarının yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B8- Yaşadığım konutta kendimi güvende hissediyorum’ yargısına katılımcıların %100’ü (284 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanılan **konutta katılımcıların kendilerini güvende hissettiği sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B9- Yaşadığım konuttan genel olarak memnunum’ yargısına katılımcıların %52’si (148 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %48’i (136 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de katılımcıların yaşadığı **konuttan genel olarak memnun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

Tablo 5.7’de konut yapısına ilişkin algının değerlendirilmesine yönelik hazırlanan parametrelerin dönüşüm öncesi ve dönüşüm sonrası karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 5.7 Dönüşüm öncesinde ve sonrasında yaşanılan konut yapısının karşılaştırılması

Dönüşüm öncesi (A)	Parametre	Dönüşüm sonrası (B)
Olumsuz	Yaşadığım konutun teknik altyapısı yeterlidir. (kirli-temiz su tesisatı, elektrik tesisatı vb.)	Olumlu
Olumlu	Yaşadığım konutun büyüklüğü yeterlidir.	Olumsuz
Olumlu	Yaşadığım konutun oda sayısı yeterlidir.	Olumsuz
Olumlu	Yaşadığım konutun odalarının büyüklüğü yeterlidir.	Olumsuz

Tablo 5.7 devamı

Olumsuz	Yaşadığım konutun inşasında kullanılan malzeme kalitesinden memnunum.	Olumsuz
Olumsuz	Yaşadığım konutun inşasındaki işçilik kalitesinden memnunum.	Olumsuz
Olumlu	Yaşadığım konutun aldığı gün ışığı miktarı yeterlidir.	Olumlu
Olumlu	Yaşadığım konutta kendimi güvende hissediyorum.	Olumlu
Olumsuz	Yaşadığım konuttan genel olarak memnunum.	Olumsuz

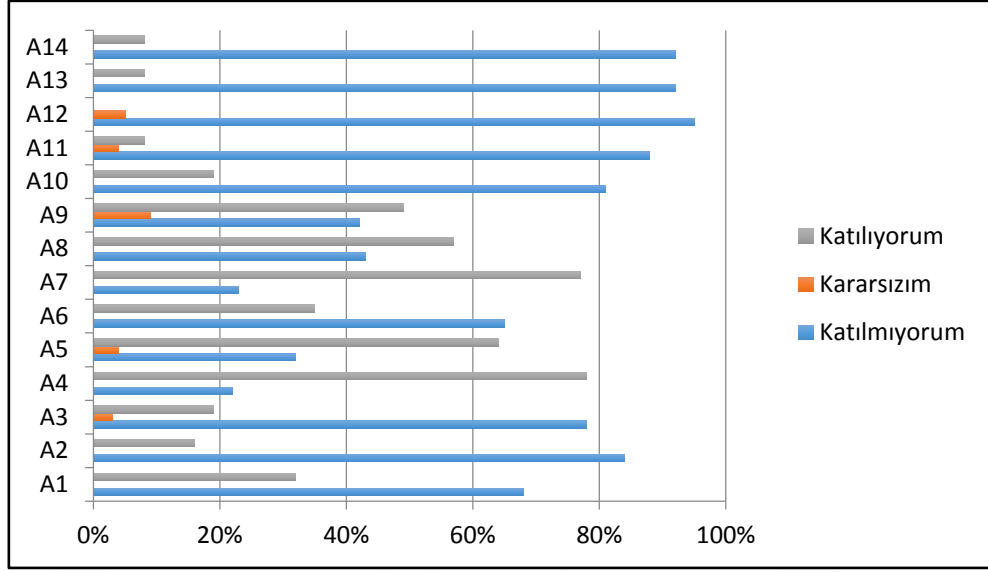
Konut yapısının değerlendirilmesine ilişkin belirlenen parametrelerin dönüşüm öncesinde olumlu olanların dönüşüm sonrasında olumsuz, olumsuz olanların ise olumlu olarak değerlendirildiği Tablo 5.7’de görülmektedir. Çalışma kapsamında ‘*Bireyin sahip olduğu konuta ilişkin fiziksel koşullar (rutubet, karanlık oda, ısı yalıtımı vb.) yaşam kalitesini doğrudan etkiler*’ alt hipotezi belirlenmiş olup elde edilen sonuçlar hipotezi doğrular niteliktedir. Teknik altyapı hizmetlerinin dönüşüm sonrasında yaşanan konutta yeterli düzeye ulaştığı, konut büyüklüğü ve oda sayılarının ise dönüşüm sonrasında yetersiz kaldığı, yaşanan konutun üretiminde kullanılan malzeme ve işçilik kalitesi ile genel olarak yaşanan konuttan duyulan memnuniyet algısının dönüşüm öncesinde ve sonrasında da olumsuz olduğu görülmüştür. Özellikle dönüşüm sonrasında genel konut memnuniyetine ilişkin olumsuz algının arttığı görülmüştür. Konut üretiminde kullanılan malzeme ve işçiliğin kötü olmasından şikayetçi olan katılımcılardan bazıları evlerine taşındıktan sonra tadilat yapmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan bazıları yaşadıkları konutun rutubet yaptığını, havalandırma problemlerinin yaşandığını ve kanalizasyon giderlerinde tıkanıklık olduğunu dile getirmişlerdir.

5.3.1.2.2 Konut Çevresine İlişkin Değerlendirme. Konut çevresine ilişkin değerlendirme ‘dönüşüm öncesi’ ve ‘dönüşüm sonrası’ olmak üzere karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Ölçüm için kullanılan alt parametreler (Tablo 5.8), dönüşüm öncesi ve sonrasında yaşanan konut çevresine ilişkin bireyin algısını ölçmek için kullanılan öznel değerlendirmeyi kapsamaktadır.

Tablo 5.8 Konut çevresine ilişkin bireyin dönüşüm öncesi ve sonrası memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için kullanılan parametreler

Dönüşüm Öncesi (A)	PARAMETRE	Dönüşüm Sonrası (B)
A1	Yaşadığım bölgedeki park alanları yeterlidir.	B1
A2	Yaşadığım bölgedeki yürüyüş alanları yeterlidir.	B2
A3	Yaşadığım bölgedeki sosyal ve kültürel tesis alanları yeterlidir.	B3
A4	Yaşadığım bölgedeki sağlık alanları yeterlidir.	B4
A5	Yaşadığım bölgedeki dini tesis alanları yeterlidir.	B5
A6	Yaşadığım bölgedeki eğitim alanları yeterlidir.	B6
A7	Yaşadığım bölgede günlük ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum.	B7
A8	Yaşadığım bölgedeki donatı alanlarını (sağlık, eğitim, kültürel tesis vb.) kullanmayı tercih etmiyorum.	B8
A9	Yaşadığım bölgenin fiziksel koşulları kişisel beklentilerimi karşılamaktadır.	B9
A10	Yaşadığım bölge çekici bir yerdir.	B10
A11	Yaşadığım bölge yaşamak için güzel bir yerdir.	B11
A12	Yaşadığım bölgede yapabileceğim çok çeşitli faaliyetler bulunmaktadır.	B12
A13	Yaşadığım konut bölgesinin fiziksel görünümünden memnunum.	B13
A14	Yaşadığım bölgedeki güvenlik önlemleri yeterlidir.	B14

Katılımcıların dönüşüm öncesi Kadifekale’de ve dönüşüm sonrası Uzundere’de yaşadığı konut çevresine ilişkin bireyin öznel değerlendirme sisteminde memnuniyet düzeyinin ölçülmesi için Tablo 5.8’de gösterilen parametreler dönüşüm öncesi ‘A’, dönüşüm sonrası ise ‘B’ kodu ile kısaltılmış olup her parametrenin karşılığı numaralandırılmıştır. Katılımcılara ‘katılıyorum, kararsızım ve katılmıyorum’ olmak üzere 3 seçenek sunulmuş olup kendileri için en yakın olan seçeneğin işaretlenmesi istenmiştir. Parametrelerin dönüşüm öncesi sonuçları Şekil 5.58’de, dönüşüm sonrası sonuçları ise Şekil 5.59’da gösterilmiştir.



Şekil 5.58 Dönüşüm öncesinde yaşanan konut çevresine ilişkin katılımcıların memnuniyet düzeyi

‘A1-Yaşadığım bölgedeki park alanları yeterlidir’ yargısına katılımcıların %68’i (193 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %32’si (91 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut çevresindeki park alanlarının yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A2-Yaşadığım bölgedeki yürüyüş alanları yeterlidir’ yargısına katılımcıların %84’ü (239 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %16’sı (45 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut çevresindeki yürüyüş alanlarının yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A3-Yaşadığım bölgedeki sosyal ve kültürel tesis alanları yeterlidir’ yargısına katılımcıların %78’i (222 kişi) ‘katılmıyorum’, %3’ü (9 kişi) ‘kararsızım’ ve 19’u (53 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut çevresindeki sosyal ve kültürel tesis alanlarının yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A4-Yaşadığım bölgedeki sağlık alanları yeterlidir’ yargısına katılımcıların %22’si (62 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %78’i (222 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut çevresindeki sağlık alanlarının yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A5-Yaşadığım bölgedeki dini tesis alanları yeterlidir’ yargısına katılımcıların %32’si (91 kişi) ‘katılmıyorum’, %4’ü (11 kişi) ‘kararsızım’ ve %64’ü (182 kişi)

‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut çevresindeki dini tesis alanlarının yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A6-Yaşadığım bölgedeki eğitim alanları yeterlidir’ yargısına katılımcıların %65’i (182 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %35’i (102 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut çevresindeki eğitim alanlarının yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A7-Yaşadığım bölgede günlük ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum’ yargısına katılımcıların %23’ü (65 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %77’si (219 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut çevresinde katılımcıların günlük ihtiyaçlarını karşılayabildiği sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A8-Yaşadığım bölgedeki donatı alanlarını kullanmayı tercih etmiyorum’ yargısına katılımcıların %43’ü (122 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %57’si (162 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut çevresindeki donatı alanlarının kullanımda tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A9-Yaşadığım bölgenin fiziksel koşulları kişisel beklentilerimi karşılamaktadır’ yargısına katılımcıların %42’si (119 kişi) ‘katılmıyorum’, %9’u (26 kişi) ‘kararsızım’ ve %49’u (139 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut çevresinin fiziksel koşullarının kişisel beklentiyi karşılamada yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A10-Yaşadığım bölge çekici bir yerdir’ yargısına katılımcıların %81’i (182 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %19’u (102 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde yaşanan **Kadifekale’nin çekici bir yer olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

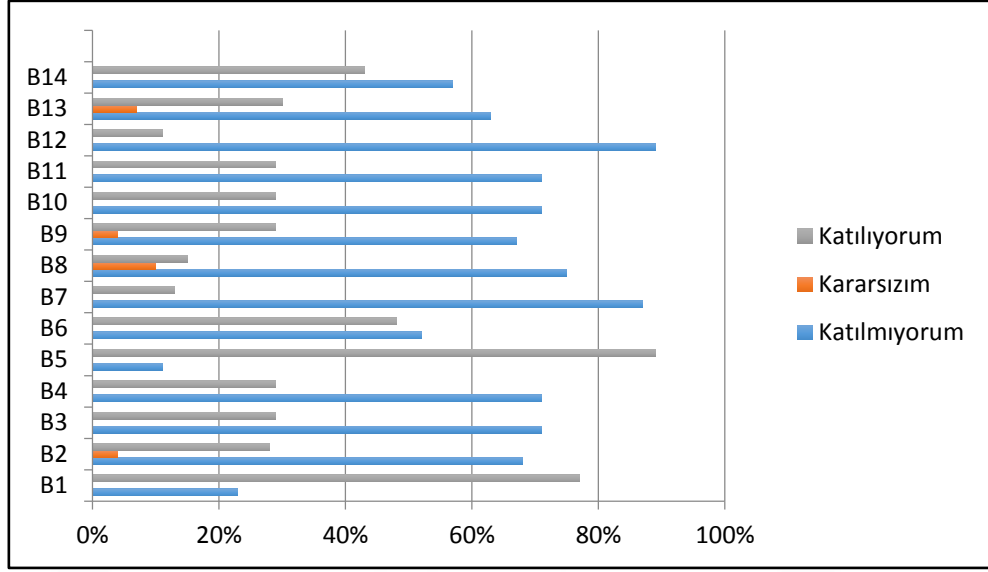
‘A11-Yaşadığım bölge yaşamak için güzel bir yerdir’ yargısına katılımcıların %88’i (250 kişi) ‘katılmıyorum’, %4’ü (11 kişi) ‘kararsızım’ ve %8’i (23 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde yaşanan **Kadifekale’nin yaşamak için güzel bir yer olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A12-Yaşadığım bölgede yapabileceğim çok çeşitli faaliyetler bulunmaktadır’ yargısına katılımcıların %95’i (270 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %5’i (14 kişi) ‘kararsızım’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut çevresinde yapılabilecek çeşitli faaliyetlerin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A13-Yaşadığım konut bölgesinin fiziksel görünümünden memnunum’ yargısına katılımcıların %92’si (261 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %8’i (23 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut çevresinin fiziksel görünümünden memnun olunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A14-Yaşadığım bölgedeki güvenlik önlemleri yeterlidir’ yargısına katılımcıların %92’si (261 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %8’i (23 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut çevresinin güvenlik önlemlerinin yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

Kentsel dönüşüm uygulaması öncesinde yaşanan Kadifekale konut çevresinde bulunan sosyal donatı alanlarının yetersiz olduğu ancak katılımcıların bu kullanımlar için yine Kadifekale’de bulunan alanlarla yetindiği kent içerisinde başka bir kullanım alanını mecbur kalmadıkça tercih etmek istemedikleri görülmüştür. Bu durum Kadifekale’de yaşayan katılımcıların kendi çevresi dışına çıkmak istemediğini çünkü kentte yaşayan kentliler tarafından ötekileştirildiği algısının üzerlerinde baskı yarattığını göstermektedir. Kadifekale konut çevresinin fiziksel olarak yetersiz ve güzel bir yer olmadığı sonucuna varılmış olsada katılımcıların kişisel beklentilerini karşılamada yeterli olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılan katılımcılardan biri *‘Kadifekale’de yaşamak zor, ne okul var doğru düzgün ne bir park. Ama en azından kendi kendimizdik.*’ diyerek katılımcıların beklentilerinin karşılanmasında fiziksel kaygıdan ziyade sosyal ve toplumsal kaygının baskın olduğu sonucuna varılmıştır.



Şekil 5.59 Dönüşüm sonrasında yaşanan konut çevresine ilişkin katılımcıların memnuniyet düzeyi

‘B1-Yaşadığım bölgedeki park alanları yeterlidir’ yargısına katılımcıların %23’ü (65 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %77’si (219 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konut çevresindeki park alanlarının yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B2-Yaşadığım bölgedeki yürüyüş alanları yeterlidir’ yargısına katılımcıların %68’i (193 kişi) ‘katılmıyorum’, %4’ü (11 kişi) ‘kararsızım’ ve %28’i (80 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konut çevresindeki yürüyüş alanlarının yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B3-Yaşadığım bölgedeki sosyal ve kültürel tesis alanları yeterlidir’ yargısına katılımcıların %71’i (222 kişi) ‘katılmıyorum’ ve 29’u (53 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konut çevresindeki sosyal ve kültürel tesis alanlarının yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B4-Yaşadığım bölgedeki sağlık alanları yeterlidir’ yargısına katılımcıların %71’i (222 kişi) ‘katılmıyorum’ ve 29’u (53 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konut çevresindeki sağlık alanlarının yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B5-Yaşadığım bölgedeki dini tesis alanları yeterlidir’ yargısına katılımcıların %11’i (31 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %89’u (253 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konut çevresindeki dini tesis alanlarının yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B6-Yaşadığım bölgedeki eğitim alanları yeterlidir’ yargısına katılımcıların %52’si (148 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %48’i (136 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konut çevresindeki eğitim alanlarının yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B7-Yaşadığım bölgede günlük ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum’ yargısına katılımcıların %87’si (247 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %13’ü (37 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konut çevresinde katılımcıların günlük ihtiyaçlarını karşılayamadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B8-Yaşadığım bölgedeki donatı alanlarını kullanmayı tercih etmiyorum’ yargısına katılımcıların %75’i (213 kişi) ‘katılmıyorum’, %10’u (28 kişi) ‘kararsızım’ ve %15’i (43 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konut çevresindeki donatı alanlarının kullanımda tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B9-Yaşadığım bölgenin fiziksel koşulları kişisel beklentilerimi karşılamaktadır’ yargısına katılımcıların %67’si (190 kişi) ‘katılmıyorum’, %4’ü (11 kişi) ‘kararsızım’ ve %29’u (83 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konut çevresinin fiziksel koşullarının kişisel beklentiye karşılamada yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B10-Yaşadığım bölge çekici bir yerdir’ yargısına katılımcıların %71’i (222 kişi) ‘katılmıyorum’ ve 29’u (53 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında yaşanan **Uzundere’nin çekici bir yer olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B11-Yaşadığım bölge yaşamak için güzel bir yerdir’ yargısına katılımcıların katılımcıların %71’i (222 kişi) ‘katılmıyorum’ ve 29’u (53 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında yaşanan **Uzundere’nin yaşamak için güzel bir yer olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B12-Yaşadığım bölgede yapabileceğim çok çeşitli faaliyetler bulunmaktadır’ yargısına katılımcıların %89’u (253 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %11’i (31 kişi) ‘kararsızım’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konut çevresinde yapılabilecek çeşitli faaliyetlerin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B13-Yaşadığım konut bölgesinin fiziksel görünümünden memnunum’ yargısına katılımcıların %63’ü (179 kişi) ‘katılmıyorum’, %7’si (20 kişi) ‘kararsızım’ ve %30’u (85 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de yaşanan **konut çevresinin fiziksel görünümünden memnun olunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B14-Yaşadığım bölgedeki güvenlik önlemleri yeterlidir’ yargısına katılımcıların %57’si (162 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %43’ü (122 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de yaşanan **konut çevresinin güvenlik önlemlerinin yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

Uzundere Toplu Konut Alanında bulunan yürüyüş alanlarının, sosyal ve kültürel tesis alanlarının, sağlık ve eğitim tesislerinin yetersiz kaldığı görülmüştür. Katılımcılar konut alanının çok engebeli olduğunu ve yürüyerek bir yerden bir yere ulaşmanın çok zor olduğunu; günlük ihtiyaçların karşılanmasında bir adet süper marketin bulunduğunu ancak kendi ekonomik koşullarına uygun olmadığı gibi arazinin eğiminden dolayı gidip gelmenin çok zor olduğu, ayrıca Kadifekale’de bulunan bakkal ve veresiye alışkanlığının burada gerçekleşmediğinden halihazırda olan maddi sıkıntılara yenisinin eklendiği belirtilmiştir.

Eğitim alanı olarak alan içerisinde bir adet lise, bir adet ortaokul ve bir adet ilkokul alanı bulunmaktadır. Kadifekale’den dönüşüm sebebiyle gelenler dışında yaşamlarını sürdüren kentlilerin çocuklarını toplu konut alanında bulunan eğitim alanlarına göndermek yerine başka yerleri tercih ettiklerini, kendi çocukları ile Kadifekale’den gelen çocukların bir arada bulunmasını istemediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 5.9’da konut çevresine ilişkin algının değerlendirilmesine yönelik hazırlanan parametrelerin dönüşüm öncesi ve dönüşüm sonrası karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 5.9 Dönüşüm öncesinde ve sonrasında yaşanan konut çevresinin karşılaştırılması

Dönüşüm öncesi (A)	Parametre	Dönüşüm sonrası (B)
Olumsuz	Yaşadığım bölgedeki park alanları yeterlidir.	Olumlu
Olumsuz	Yaşadığım bölgedeki yürüyüş alanları yeterlidir.	Olumsuz
Olumsuz	Yaşadığım bölgedeki sosyal ve kültürel tesis alanları yeterlidir.	Olumsuz
Olumlu	Yaşadığım bölgedeki sağlık alanları yeterlidir.	Olumsuz
Olumlu	Yaşadığım bölgedeki dini tesis alanları yeterlidir.	Olumlu
Olumsuz	Yaşadığım bölgedeki eğitim alanları yeterlidir.	Olumsuz
Olumlu	Yaşadığım bölgede günlük ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum.	Olumsuz
Olumlu	Yaşadığım bölgedeki donatı alanlarını (sağlık, eğitim, kültürel tesis vb.) kullanmayı tercih etmiyorum.	Olumlu
Olumlu	Yaşadığım bölgenin fiziksel koşulları kişisel beklentilerimi karşılamaktadır.	Olumsuz
Olumsuz	Yaşadığım bölge çekici bir yerdir.	Olumsuz
Olumsuz	Yaşadığım bölge yaşamak için güzel bir yerdir.	Olumsuz
Olumsuz	Yaşadığım bölgede yapabileceğim çok çeşitli faaliyetler bulunmaktadır.	Olumsuz
Olumsuz	Yaşadığım konut bölgesinin fiziksel görünümünden memnunum.	Olumsuz
Olumsuz	Yaşadığım bölgedeki güvenlik önlemleri yeterlidir.	Olumsuz

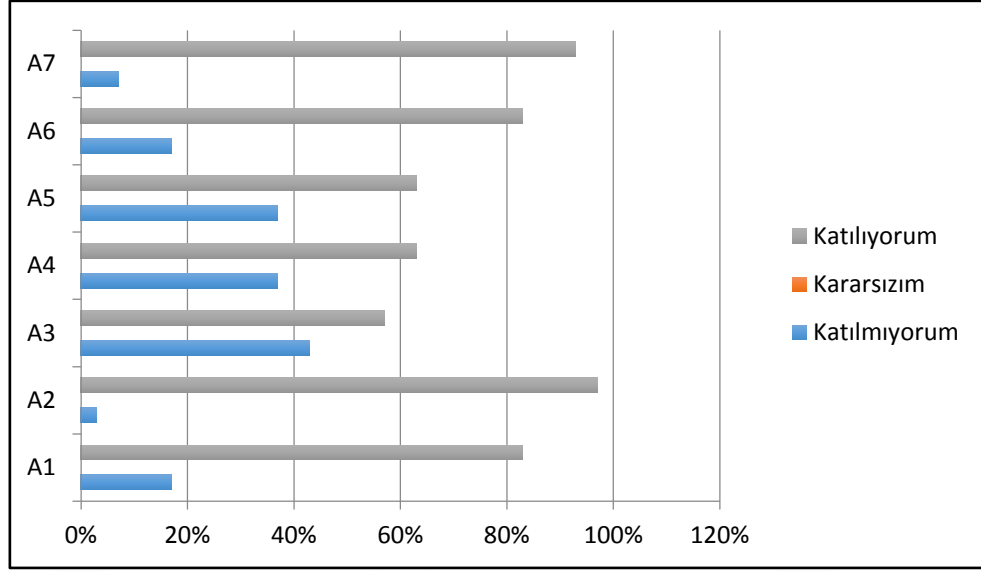
Dönüşüm öncesi ve sonrası yaşanan konut çevresinin karşılaştırılması incelendiğinde, dönüşüm öncesinde olumsuz olarak değerlendirilen park alanlarının yeterliliği olumlu, olumlu olarak değerlendirilen sağlık alanlarının yeterliliği, günlük ihtiyaçların karşılanması durumu ve çevrenin fiziksel koşullarının bireyin beklentilerini karşılama durumu olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

5.3.1.2.3 *Ulaşım- Erişilebilirlik.* Ulaşım ve erişilebilirlik özelliklerinin değerlendirilmesi ‘dönüşüm öncesi’ ve ‘dönüşüm sonrası’ olmak üzere karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Ölçüm için kullanılan alt parametreler (Tablo 5.10), dönüşüm öncesi ve sonrasında bireyin ulaşım ve erişilebilirlik algısını ölçmek için kullanılan öznel değerlendirmeyi kapsamaktadır.

Tablo 5.10 Ulaşım ve erişilebilirlik değerlendirilmesinde bireyin dönüşüm öncesi ve sonrası memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için kullanılan parametreler

Dönüşüm Öncesi (A)	PARAMETRE	Dönüşüm Sonrası (B)
A1	Yaşadığım bölgedeki toplu taşıma olanaklarından memnunum.	B1
A2	Günlük ihtiyaçlarımı karşıladığım yerlere (market, pazar, vb.) kolay bir şekilde ulaşabiliyorum.	B2
A3	İşyerime rahat bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum.	B3
A4	Sağlık kuruluşlarına kolay bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum.	B4
A5	Eğitim alanlarına kolay bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum.	B5
A6	Yaşadığım bölgeye ulaşım kolay bir şekilde sağlanmaktadır.	B6
A7	Kent merkezine kolay bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum.	B7

Katılımcıların dönüşüm öncesi Kadifekale’de ve dönüşüm sonrası Uzundere’de yaşadığı konut alanında ulaşım ve erişilebilirliğin bireyin öznel değerlendirme sisteminde memnuniyet düzeyinin ölçülmesi için Tablo 5.10’da gösterilen parametreler dönüşüm öncesi ‘A’, dönüşüm sonrası ise ‘B’ kodu ile kısaltılmış olup her alt parametrenin karşılığı numaralandırılmıştır. Katılımcılara ‘katılıyorum, kararsızım ve katılmıyorum’ olmak üzere 3 seçenek sunulmuş olup kendileri için en yakın olan seçeneğin işaretlenmesi istenmiştir. Parametrelerin dönüşüm öncesi sonuçları Şekil 5.60’da, dönüşüm sonrası sonuçları ise Şekil 5.61’de gösterilmiştir.



Şekil 5.60 Dönüşüm öncesinde yaşanan konut alanının ulaşım ve erişilebilirliğe ilişkin katılımcıların memnuniyet düzeyi

‘A1-Yaşadığım bölgedeki toplu taşıma olanaklarından memnunum’ yargısına katılımcıların %17’si (48 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %83’ü (236 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de **toplu taşıma olanaklarından memnun olunduğu sonucuna ulaşılmıştır.**

‘A2-Günlük ihtiyaçlarımı karşıladığım yerlere kolay bir şekilde ulaşabiliyorum’ yargısına katılımcıların %3’ü (9 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %97’si (275 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde Kadifekale’de **günlük ihtiyaçların karşılandığı yerlere kolay bir şekilde ulaşım sağlanabildiği sonucuna varılmıştır.**

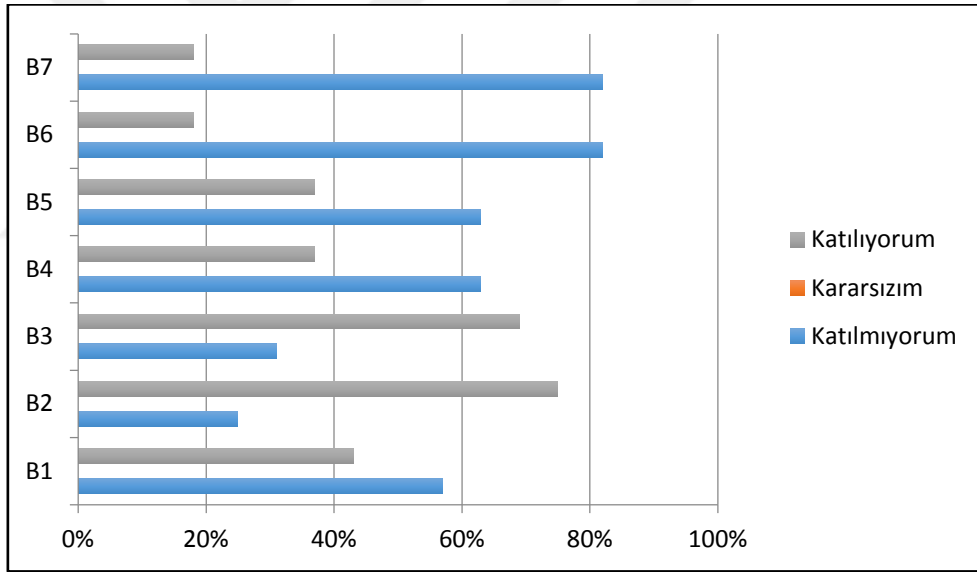
‘A3-İş yerime rahat bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum’ yargısına katılımcıların %43’ü (57 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %57’si (76 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’den iş yerine rahat bir şekilde ulaşım sağlandığı sonucuna varılmıştır.**

‘A4-Sağlık kuruluşlarına rahat bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum’ yargısına katılımcıların %37’si (105 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %63’ü (179 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’den sağlık kuruluşlarına rahat bir şekilde ulaşım sağlandığı sonucuna varılmıştır.**

‘A5-Eğitim alanlarına rahat bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum’ yargısına katılımcıların %37’si (105 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %63’ü (179 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’den eğitim alanlarına rahat bir şekilde ulaşım sağlandığı sonucuna varılmıştır.**

‘A6-Yaşadığım bölgeye ulaşım kolay bir şekilde sağlanmaktadır’ yargısına katılımcıların %17’si (48 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %83’ü (236 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’ye ulaşımın kolay bir şekilde sağlandığı sonucuna varılmıştır.**

‘A7-Kent merkezine kolay bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum’ yargısına katılımcıların %7’si (20 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %93’ü (264 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’den kent merkezine kolay bir şekilde ulaşım sağlandığı sonucuna varılmıştır.**



Şekil 5.61 Dönüşüm sonrasında yaşanan konut alanının ulaşım ve erişilebilirliğe ilişkin katılımcıların memnuniyet düzeyi

‘B1-Yaşadığım bölgedeki toplu taşıma olanaklarından memnunum’ yargısına katılımcıların %57’si (162 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %43’ü (122 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de **toplu taşıma olanaklarından memnun olunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.**

‘B2-Günlük ihtiyaçlarımı karşıladığım yerlere kolay bir şekilde ulaşabiliyorum’ yargısına katılımcıların %25’i (71 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %75’i (213 kişi)

‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında Uzundere’de **günlük ihtiyaçların karşılandığı yerlere kolay bir şekilde ulaşım sağlanmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘B3-İş yerime rahat bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum’ yargısına katılımcıların %69’u (92 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %31’i (41 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’den iş yerine rahat bir şekilde ulaşım sağlanmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘B4-Sağlık kuruluşlarına rahat bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum’ yargısına katılımcıların %63’ü (179 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %37’si (105 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’den sağlık kuruluşlarına rahat bir şekilde ulaşım sağlanmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘B5-Eğitim alanlarına rahat bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum’ yargısına katılımcıların %63’ü (179 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %37’si (105 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’den eğitim alanlarına rahat bir şekilde ulaşım sağlanmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘B6-Yaşadığım bölgeye ulaşım kolay bir şekilde sağlanmaktadır’ yargısına katılımcıların %82’si (233 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %18’i (51 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’ye ulaşımın kolay bir şekilde sağlanmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘B7-Kent merkezine kolay bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum’ yargısına katılımcıların %82’si (233 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %18’i (51 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’den kent merkezine ulaşımın kolay bir şekilde sağlanmadığı sonucuna varılmıştır.**

Tablo 5.11’de ulaşım ve erişilebilirlik algısının değerlendirilmesine yönelik hazırlanan parametrelerin dönüşüm öncesi ve dönüşüm sonrası karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 5.11 Dönüşüm öncesinde ve sonrasında ulaşım ve erişilebilirlik algısının karşılaştırılması

Dönüşüm öncesi (A)	Parametre	Dönüşüm sonrası (B)
Olumlu	Yaşadığım bölgedeki toplu taşıma olanaklarından memnunum.	Olumsuz
Olumlu	Günlük ihtiyaçlarımı karşıladığım yerlere (market, pazar, vb.) kolay bir şekilde ulaşabiliyorum.	Olumsuz
Olumlu	İşyerime rahat bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum.	Olumsuz
Olumlu	Sağlık kuruluşlarına kolay bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum.	Olumsuz
Olumlu	Eğitim alanlarına kolay bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum.	Olumsuz
Olumlu	Yaşadığım bölgeye ulaşım kolay bir şekilde sağlanmaktadır.	Olumsuz
Olumlu	Kent merkezine kolay bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum.	Olumsuz

Tablo 5.11 incelendiğinde, ulaşım ve erişilebilirlik değerlendirilmesinde dönüşüm öncesinde olumlu olarak değerlendirilen her alt parametre dönüşüm sonrasında olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Uzundere toplu konut alanının engebeli arazi üzerine konumlanması ve yaya olarak ulaşımın sağlanamaması erişilebilirliği olumsuz olarak etkilemekte olup bu durum parametrelerin birey düzeyinde algısının olumsuz olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Kadifekale’de alternatif bir toplu taşıma aracı olan aynı zamanda hem ekonomik hem de sosyo-kültürel bir yapısı bulunan dolmuşun, Uzundere toplu konut alanına güzergahının olmaması ulaşımın kent merkezine ve toplu konut alanına sağlanmasını olumsuz yönde etkilemiştir. Ayrıca Kadifekale bulunduğu konum itibari ile kent merkezine hem yaya hem de ulaşım aracı ile oldukça yakın bir mesafede bulunurken Uzundere toplu konut alanı kent merkezinden uzak bir lokasyonda konumlanmaktadır.

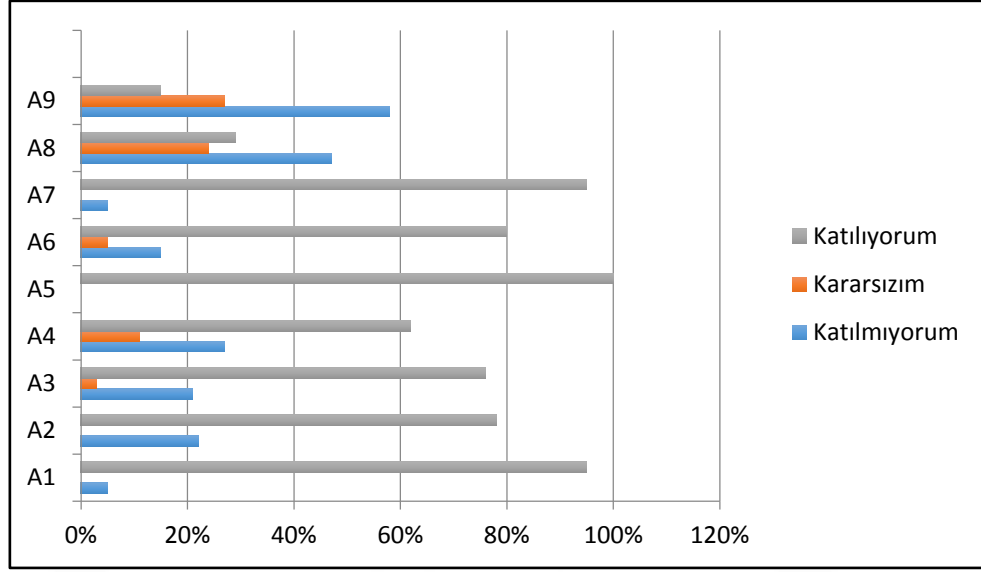
5.3.1.3 Sosyal Yaşam ve Komşuluk İlişkileri

Sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerinin değerlendirilmesi ‘dönüşüm öncesi’ ve ‘dönüşüm sonrası’ olmak üzere karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Ölçüm için kullanılan alt parametreler (Tablo 5.12), dönüşüm öncesi ve sonrasında bireyin sahip olduğu sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerine yönelik algısını ölçmek için kullanılan öznel değerlendirmeyi kapsamaktadır.

Tablo 5.12 Sosyal yaşam ve komşuluk ilişkileri değerlendirilmesinde bireyin dönüşüm öncesi ve sonrası memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için kullanılan parametreler

Dönüşüm Öncesi (A)	PARAMETRE	Dönüşüm Sonrası (B)
A1	Komşularımın çoğunu tanırım.	B1
A2	Komşularımla sık sık görüşüyorum.	B2
A3	Komşularımla acil ve ihtiyaç durumlarında yardımlaşırım.	B3
A4	Komşuma çocuğumu/evimin anahtarını emanet ederim.	B4
A5	Kültürüme ve yaşam tarzıma uygun komşularımla bir arada yaşıyorum.	B5
A6	Komşularıma güveniyorum.	B6
A7	Komşuluk ilişkilerimden memnunum.	B7
A8	Yaşantımdan memnunum.	B8
A9	Yaşam koşullarım pek çok yönü ile beklentilerimi karşılamaktadır.	B9

Katılımcıların dönüşüm öncesi Kadifekale’de ve dönüşüm sonrası Uzundere’de sahip oldukları sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerinin bireyin öznel değerlendirme sisteminde memnuniyet düzeyinin ölçülmesi için Tablo 5.12’de gösterilen parametreler dönüşüm öncesi ‘A’, dönüşüm sonrası ise ‘B’ kodu ile kısaltılmış olup her alt parametrenin karşılığı numaralandırılmıştır. Katılımcılara ‘katılıyorum, kararsızım ve katılmıyorum’ olmak üzere 3 seçenek sunulmuş olup kendileri için en yakın olan seçeneğin işaretlenmesi istenmiştir. Parametrelerin dönüşüm öncesi sonuçları Şekil 5.62’de, dönüşüm sonrası sonuçları ise Şekil 5.63’de gösterilmiştir.



Şekil 5.62 Dönüşüm öncesinde katılımcıların sahip olduğu sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerine yönelik memnuniyet düzeyi

‘A1-Komşularımın çoğunu tanırım’ yargısına katılımcıların %5’i (14 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %95’i (270 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’de yaşayan katılımcıların, komşularının çoğunu tanıdığı sonucuna varılmıştır.**

‘A2-Komşularımla sık sık görüşüyorum’ yargısına katılımcıların %22’si (62 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %78’i (222 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’de yaşayan katılımcıların, komşuları ile sık sık görüştüğü sonucuna varılmıştır.**

‘A3-Komşularımla acil ve ihtiyaç durumlarında yardımlaşırım’ yargısına katılımcıların %21’i (60 kişi) ‘katılmıyorum’, %3’ü (9 kişi) ‘kararsızım’ ve %76’sı (215 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’de yaşayan katılımcıların, acil ve ihtiyaç durumlarında komşularıyla yardımlaştığı sonucuna varılmıştır.**

‘A4-Komşuma çocuğumu/evimin anahtarını emanet ederim’ yargısına katılımcıların %27’si (77 kişi) ‘katılmıyorum’, %11’i (31 kişi) ‘kararsızım’ ve %62’si (176 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’de yaşayan katılımcıların, ihtiyaç durumunda anahtarlarını komşusuna bırakabileceği sonucuna varılmıştır.**

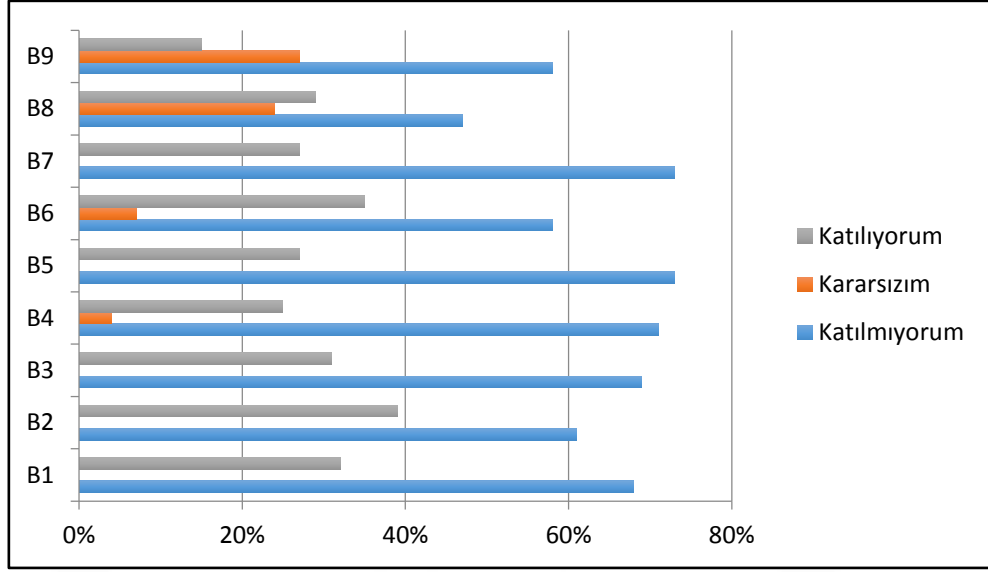
‘A5-Kültürüme ve yaşam tarzıma uygun komşularıyla bir arada yaşıyorum’ yargısına katılımcıların tamamı (284 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’de yaşayan katılımcıların, kendi kültür ve yaşam tarzına uygun kişilerle bir arada yaşadığı sonucuna varılmıştır.**

‘A6-Komşularıma güveniyorum’ yargısına katılımcıların %15’i (43 kişi) ‘katılmıyorum’, %5’i (14 kişi) ‘kararsızım’ ve %80’i (227 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’de yaşayan katılımcıların, komşularına güven duyduğu sonucuna varılmıştır.**

‘A7-Komşuluk ilişkilerimden memnunum’ yargısına katılımcıların %5’i (14 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %95’i (270 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’de yaşayan katılımcıların, komşuluk ilişkilerinden memnun olduğu sonucuna varılmıştır.**

‘A8-Yaşantımdan memnunum’ yargısına katılımcıların %47’si (133 kişi) ‘katılmıyorum’, %24’ü (68 kişi) ‘kararsızım’ ve %29’u (83 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’de yaşayan katılımcıların, genel olarak yaşantılarından memnun olmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘A9-Yaşam koşullarım pek çok yönü ile beklentilerimi karşılamaktadır’ yargısına katılımcıların %58’i (165 kişi) ‘katılmıyorum’, %27’si (77 kişi) ‘kararsızım’ ve %15’i (42 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’de yaşayan katılımcıların, yaşam koşullarının pek çok yönü ile beklentilerini karşılamadığı sonucuna varılmıştır.**



Şekil 5.63 Dönüşüm sonrasında katılımcıların sahip olduğu sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerine yönelik memnuniyet düzeyi

‘B1-Komşularımın çoğunu tanırım’ yargısına katılımcıların %68’i (193 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %32’si (91 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’de yaşayan katılımcıların, komşularının çoğunu tanımadığı sonucuna varılmıştır.**

‘B2-Komşularımla sık sık görüşüyorum’ yargısına katılımcıların %61’i (173 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %39’u (111 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’de yaşayan katılımcıların, komşuları ile sık sık görüşmediği sonucuna varılmıştır.**

‘B3-Komşularımla acil ve ihtiyaç durumlarında yardımlaşırım’ yargısına katılımcıların %69’u (196 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %31’i (88 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’de yaşayan katılımcıların, acil ve ihtiyaç durumlarında komşuları ile yardımlaşmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘B4-Komşuma çocuğumu/evimin anahtarını emanet ederim’ yargısına katılımcıların %71’i (202 kişi) ‘katılmıyorum’, %4’ü (11 kişi) ‘kararsızım’ ve %25’i (71 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’de yaşayan katılımcıların, ihtiyaç durumunda anahtarlarını komşusuna bırakmayı tercih etmediği sonucuna varılmıştır.**

‘B5-Kültürüme ve yaşam tarzıma uygun komşularıyla bir arada yaşıyorum’ yargısına katılımcıların %73’ü (207 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %27’si (77 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’de yaşayan katılımcıların, kendi kültür ve yaşam tarzına uygun kişilerle bir arada yaşamadığı inancının hakim olduğu sonucuna varılmıştır.**

‘B6-Komşularıma güveniyorum’ yargısına katılımcıların %58’i (165 kişi) ‘katılmıyorum’, %7’si (20 kişi) ‘kararsızım’ ve %35’i (99 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’de yaşayan katılımcıların, komşularına duyduğu güven duygusunun zayıf olduğu sonucuna varılmıştır.**

‘B7-Komşuluk ilişkilerimden memnunum’ yargısına katılımcıların %73’ü (207 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %27’si (77 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’de yaşayan katılımcıların, komşuluk ilişkilerinden memnun olmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘B8-Yaşantımdan memnunum’ yargısına katılımcıların %47’si (133 kişi) ‘katılmıyorum’, %24’ü (68 kişi) ‘kararsızım’ ve %29’u (83 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’de yaşayan katılımcıların, genel olarak yaşantılarından memnun olmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘B9-Yaşam koşullarım pek çok yönü ile beklentilerimi karşılamaktadır’ yargısına katılımcıların %58’i (165 kişi) ‘katılmıyorum’, %27’si (77 kişi) ‘kararsızım’ ve %15’i (42 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’de yaşayan katılımcıların, yaşam koşullarının pek çok yönü ile beklentilerini karşılamadığı sonucuna varılmıştır.**

Tablo 5.13’de sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerine yönelik algının değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan parametrelerin dönüşüm öncesi ve dönüşüm sonrası karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 5.13 Dönüşüm öncesinde ve sonrasında sosyal yaşam ve komşuluk ilişkileri algısının karşılaştırılması

Dönüşüm öncesi (A)	Parametre	Dönüşüm sonrası (B)
Olumlu	Komşularımın çoğunu tanırım.	Olumsuz
Olumlu	Komşularıyla sık sık görüşüyorum.	Olumsuz
Olumlu	Komşularıyla acil ve ihtiyaç durumlarında yardımlaşırım.	Olumsuz
Olumlu	Komşuma çocuğumu/evimin anahtarını emanet ederim.	Olumsuz
Olumlu	Kültürüme ve yaşam tarzıma uygun komşularıyla bir arada yaşıyorum.	Olumsuz
Olumlu	Komşularıma güveniyorum.	Olumsuz
Olumlu	Komşuluk ilişkilerinden memnunum.	Olumsuz
Olumsuz	Yaşantımdan memnunum.	Olumsuz
Olumsuz	Yaşam koşullarım pek çok yönü ile beklentilerimi karşılamaktadır.	Olumsuz

Tablo 5.13’de görüldüğü üzere katılımcıların kurmuş olduğu komşuluk ilişkilerinin dönüşüm öncesi Kadifekale’de çok daha kuvvetli olduğu, ancak dönüşüm sonrasında yaşanan Uzundere’de komşuluk ilişkilerinin zayıfladığı ayrıca her iki yaşam alanında da katılımcıların genel yaşam memnuniyetinin zayıf olduğu ve sahip olunan yaşam koşullarının beklentilerini karşılamada yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Komşuluk ilişkilerinin zayıflamasında; bireyin sahip olduğu yaşam tarzı ve kültürü ile uyumlu komşularıyla bir arada yaşadığı, sokak yapısının bir sosyalleşme aracı olarak kullanıldığı konut alanından uzaklaştırılarak hiç bilmediği apartman kültüründe tanımadığı kişilerle bir arada yaşamak zorunda olmasının etkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Nitekim katılımcılardan biri ‘Biz sokağa çıktık mı hepimiz birbirimizi tanırdık. Bakkala giderdim tanırdım, kahveye giderdim hepsi komşum. Burada nereye gideyim? Gitsem kimse yok.’; bir diğer katılımcı ‘Kadifekalede olmak başkaydı. Herkesin kapısını çalabilirdim. Bir aradalık vardı bir kere. Gidip geldik birbirimize. Şimdi kime gideyim? Herkes bir yere dağıldı. Aynı yere geldiklerimizi bile göremiyorum. Bir yerden bir yere gitmek zaten zor.’ Diyerek içinde bulundukları durumu ifade etmişlerdir.

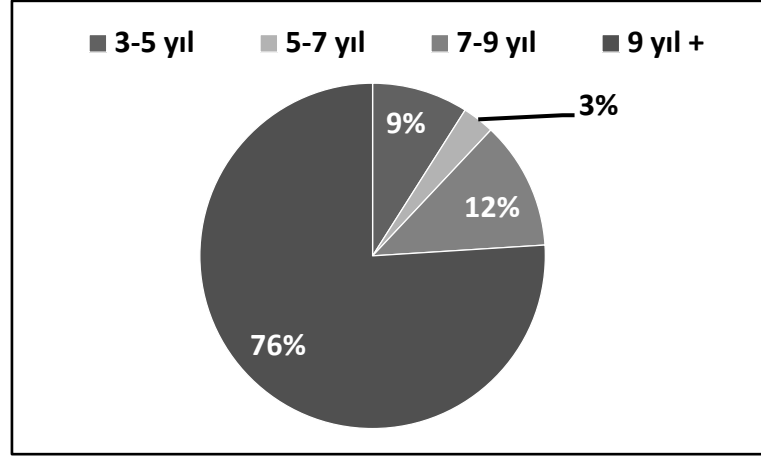
Sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerinin belirlenmesine yönelik yapılan anket çalışmasının sonuçları, çalışma kapsamında tanımlanmış olan alt hipotezlerden; *‘Gecekondü alanlarına mekânsal bir müdahale biçimi olan kentsel dönüşüm uygulamaları fiziksel faktörlerin arttırılmasında olumlu yönde etkili iken sosyal ve toplumsal faktörlerin arttırılmasında yetersiz kalmıştır.’* ve *‘Yapılan dönüşüm uygulamaları mevcut durumdaki sosyal yaşantıya uygun olarak gerçekleştirilmediği için sosyal ilişkilerinde dönüşmesine neden olmaktadır. Bu durum komşuluk ilişkilerini zayıflattığı için yaşam kalitesini olumsuz yönde etkiler.’* yargılarını doğrular niteliktedir. Kentsel dönüşüm uygulaması sonucunda, bireyin, alışmış olduğu yaşam tarzından bağımsız şekilde alışmadığı kültür yapısında yaşamaya mecbur bırakılması sosyal ve toplumsal açıdan kurmuş olduğu ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.

5.3.1.4 Aidiyet ve Bağlılık

Aidiyet ve bağlılık parametresinin kendi içerisinde alt parametreleri belirlenmiş olup değerlendirilmesi hem açık uçlu hem de kapalı uçlu sorular ile ‘dönüşüm öncesi’ ve ‘dönüşüm sonrası’ olmak üzere karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Değerlendirme kapsamında belirlenen alt parametrelerin bir kısmı Tablo 5.14’de gösterilmiştir. Bireyin aidiyet ve bağlılık algısı hem nesnel hem de öznel değerlendirme sistemi ile ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmaya katılan her katılımcı Uzundere Toplu Konut Alanına yerleşmeden önce Kadifekale’de yaşamlarını sürdürmüştür.

- Buraya yerleşmeden önce yaşadığınız mahallede/ semtte kaç yıl oturdunuz?

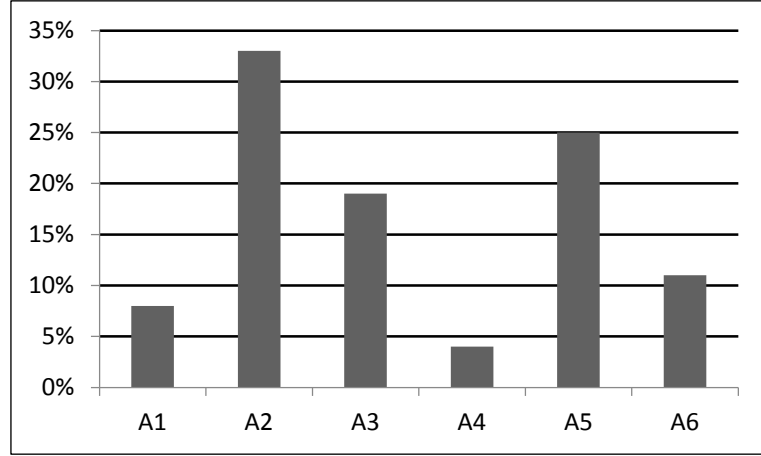
Katılımcılara ‘1 yıldan az, 1-3 yıl, 3-5 yıl, 5-7 yıl, 7-9 yıl ve 9 yıldan fazla’ olmak üzere 6 seçenek sunulmuştur. Bu kapsamda katılımcıların %9’u (26 kişi) 3-5 yıl, %12’si (34 kişi) 5-7 yıl, %3’ü (8 kişi) 7-9 yıl ve %76’sı (216 kişi) 9 yıldan fazla seçeneklerini seçmiştir. Şekil 5.64’de katılımcıların Kadifekale’de yaşadıkları zaman dilimine ilişkin dağılım gösterilmiştir.



Şekil 5.64 Katılımcıların Kadifekale'de yaşadıkları zaman dilimi

- Buraya yerleşmeden önce oturduğunuz mahalle/ semti tercih etme sebebiniz nedir?

Katılımcılara ‘işe yakın olması, evlilik sebebi, tanıdık/akrabaların bu bölgede bulunması, ekonomik şartlara uygun olması, doğduğundan beri oturması, kendi yaşam tarzına uygun olması ve diğer’ olmak üzere 7 farklı seçenek sunulmuştur. Bu kapsamda katılımcıların %8’i (23 kişi) evlilik sebebi, %33’ü (94 kişi) tanıdık/akrabaların bu bölgede bulunması, %19’u (54 kişi) ekonomik şartlara uygun olması, %4’ü (11 kişi) doğduğundan beri oturması, %25’i (71 kişi) kendi yaşam tarzına uygun olması ve %11’i (31 kişi) diğer seçeneklerini tercih etmişlerdir. ‘Diğer’ seçeneğini tercih eden katılımcılar açıklama olarak Kadifekale’nin şehir merkezine yakın olması ve iş imkanı gerekçesiyle burayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Şekil 5.65’de katılımcıların Kadifekale’yi yaşam alanı olarak seçme gerekçelerinin dağılımı evlilik sebebi A1, tanıdık/akrabaların bu bölgede bulunması A2, ekonomik şartlara uygun olması A3, ekonomik şartlara uygun olması A4, kendi yaşam tarzına uygun olması A5 ve diğer A6 kodları ile gösterilmiştir.

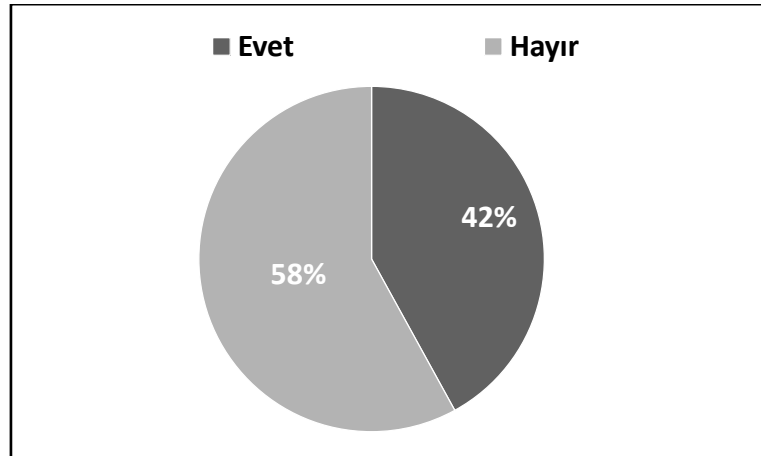


Şekil 5.65 Kadifekale'nin yaşam alanı olarak seçilmesine ilişkin gerekçeler

Kadifekale’de ‘hemşehricilik’ yapısının ön planda olduğu, buranın yerleşim yeri olarak seçilmesinde tanıdık ve akrabaların bulunmasının katılımcılar tarafından çoğunlukla seçilmesinin bir göstergesidir. Kadifekale’nin yerleşim yeri olarak seçilmesinde etken olarak ön plana çıkan diğer gerekçeler ise katılımcıların ekonomik koşullarına ve kültürel yapısına uygun olmasıdır.

- Buraya yerleşmeden önce yaşadığınız mahallede akraba ya da hemşehrileriniz var mıydı?

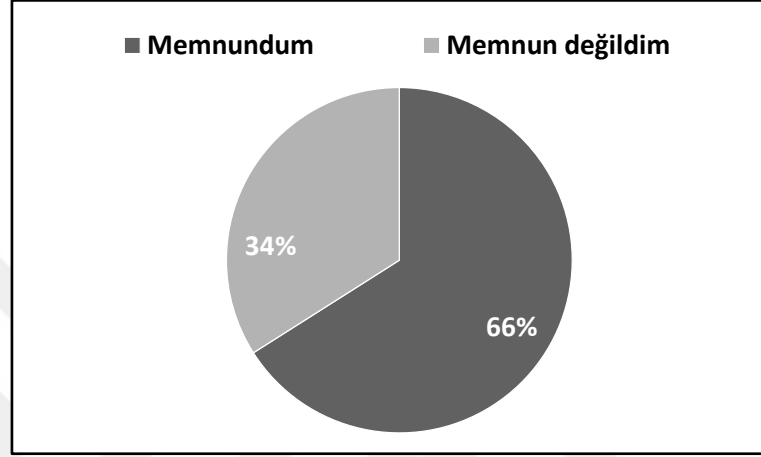
Katılımcıların %42’si (119 kişi) evet ve %58’i (165 kişi) ise hayır cevabını vermiş olup Şekil 5.66’da dağılımı gösterilmiştir. Elde edilen sonuçlar, Kadifekale’de hemşehrilik ve akraba bağlarının kuvvetli olduğunu ve bu durumun mekan seçiminde ön plana çıktığını göstermektedir.



Şekil 5.66 Kadifekale’de akraba ya da hemşehrilerin olma durumu

- Buraya yerleşmeden önce yaşadığınız mahalledeki yaşantınızdan memnun muydunuz?

Katılımcılara, Kadifekale'deki yaşantılarından memnun olup olmamalarının nedeni açık uçlu soru olarak sorulmuştur. Bu kapsamda katılımcıların %66'sı (187 kişi) Kadifekale'deki yaşantılarından memnun olduğunu, %34'ü (97 kişi) ise memnun olmadığını (Şekil 5.67) belirtmişlerdir.



Şekil 5.67 Kadifekale'deki yaşantıdan duyulan memnuniyet

Kadifekale'deki yaşantımdan memnundum, çünkü; '1) Kendi memleketimden akrabalarım tanıdıklarım vardı; 2) Buraya göre ucuzdu; 3) Ulaşım burada problem. Kadifekale'de konağa yürüyerek bile giderdim hiç olmadı dolmuşlarımız vardı; 4) Kendime ait bahçem vardı kendimce eker biçerdim komşular gelirdi otururduk; 5) Komşularımla bir aradaydım; 6) Benim gibiler vardı, kimse birbirini yadırgamazdı daha özgürdüm sanki; 7) Burada insanlar birbirine bağlıydı.' cevapları ön plana çıkmaktadır.

Kadifekale'deki yaşantımdan memnun değildim, çünkü; '1) Kötü bir namı vardı. Kadifekalede yaşıyorum diyince kötü gözle bakarlardı; 2) Belediye bize bakmıyordu hizmet vermiyordu; 3) Evimi tadilat yapacak gücüm yoktu kötü şartlarda yaşıyordum; 4) Güvende hissetmiyordum kendimi hep bir gürültü kavga, serseri bir sürü genç; 5) Bizler iyi insanlarız ama çok bozdular Kadifekale'yi. Bıçaklar silahlar bir sürü suç. Ne gelmek istiyorlar buraya ne de biz çıkabiliyorduk. Kadifekale'den geldik diyince istemiyorlardı bizi. Hepimizi suçlu görüyorlardı' cevapları ön plana çıkmaktadır.

- Buraya yerleşmeden önce yaşadığınız mahallenin sevdiğiniz ve sevmediğiniz özellikleri nelerdir?

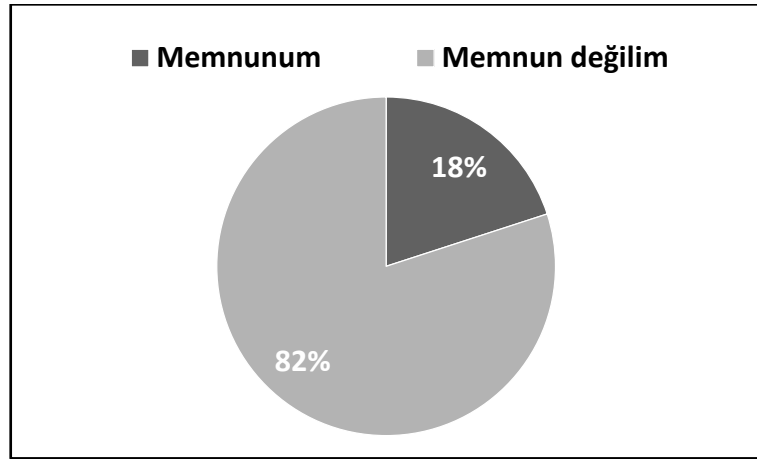
Kadifekale'nin sevilen özellikleri olarak; konumu ve merkeze yakın olması, kiralarının ucuz olması ve komşuluk ilişkileri; Kadifekale'nin sevilmeyen özellikleri olarak; yapıların yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya olması, bakımsızlık, suç oranı ve belediye hizmetlerinin yetersizliği ön plana çıkmaktadır.

- Uzundere Toplu Konut Alanına yerleşme sebebiniz nedir?

Katılımcıların %59'u yaşadıkları konutun bedeli olarak verilen para ile başka bir yere gitmelerinin mümkün olmadığı gerekçesiyle mecbur kaldıklarını, %17'si ev sahibi olmak için, %14'ü tanıdıkları buraya gelmeyi tercih ettikleri için ve %10'u ise daha iyi bir evde yaşamak için Uzundere Toplu Konut Alanına yerleştiklerini belirtmişlerdir.

- Uzundere Toplu Konut Alanındaki yaşantınızdan memnun musunuz?

Katılımcılara, Uzundere Toplu Konut Alanındaki yaşantılarından memnun olup olmamalarının nedeni açık uçlu soru olarak sorulmuştur. Bu kapsamda katılımcıların %18'i (51 kişi) Uzundere'deki yaşantılarından memnun olduğunu, %82'si (233 kişi) ise memnun olmadığını (Şekil 5.68) belirtmişlerdir.



Şekil 5.68 Uzundere toplu konut alanındaki yaşantıdan duyulan memnuniyet

Uzundere Toplu Konut Alanındaki yaşantıdan memnun olunma gerekçesi olarak katılımcıların çoğunluğu Kadifekale'de oturdukları konutun harabeye yakın olduğunu ve her an yıkılma korkusuyla yaşamak zorunda kaldıklarını bu nedenle en azından sağlam bir evde yaşamının rahatlığının olduğunu belirtmişlerdir.

Apartmanda yaşamının kendileri için önem teşkil ettiğini ve Kadifekale'den ayrılmanın toplum içerisinde kabul görmelerini sağladığını ifade etmişlerdir.

Uzundere Toplu Konut Alanındaki yaşantımdan memnun değilim, çünkü; *'1)Zaten ekonomik sıkıntılarımız var bir de üstüne kömür parası, aidat çıktı; 2)Kadifekale'de kendi evimiz vardı burada hala belediyeye para ödüyoruz; 3)Burda bir yerden bir yere gitmek çok zor. Markete gidiyoruz dönüşte dünyanın yokuşu. Bir şey unuttuk mu tekrar git, çok zor; 4) Kimseyi tanımıyorum herkes yabancı. Alışmamışız çıktık mı mahallede selam vermekten yürüyemezdik şimdi burada kimse kimseye bakmıyor; 5) Dağın tepesinde bir yere attılar bizi her yerden uzak; 6) Tamam Kadifekale'de evlerimiz güzel değildi ama buraya geldik camlardan soğuk yağmur hepsi giriyor, evin içi dökülüyor. Bir de üzerine bunun için para ödüyoruz; 7) Komşuluk kalmadı. Kapı komşularım vardı hiç biri yok artık; 8) Bizi zaten istemiyorlardı bu dönüşüm bahane oldu da iyice uca yere gönderdiler bizi; 9) Benim kendi bahçem vardı. Çıkardım bir hava alırdım en azından. Burada küçücük alanlara tıkdım kaldım. Evler desen zaten küçük. Hanemde 5 kişiyim ben nasıl sığayım?' cevapları ön plana çıkmaktadır. Uzundere toplu konut alanındaki yaşantıdan memnun olunmamasına gerekçe olarak özellikle ekonomik koşullar, konut alanının bulunduğu konum, ulaşım ve erişilebilirlik problemleri, komşuluk ilişkilerinin zayıflığı, konut büyüklükleri ve dışlanma duygusunun ön plana çıktığı sonucuna varılmıştır.*

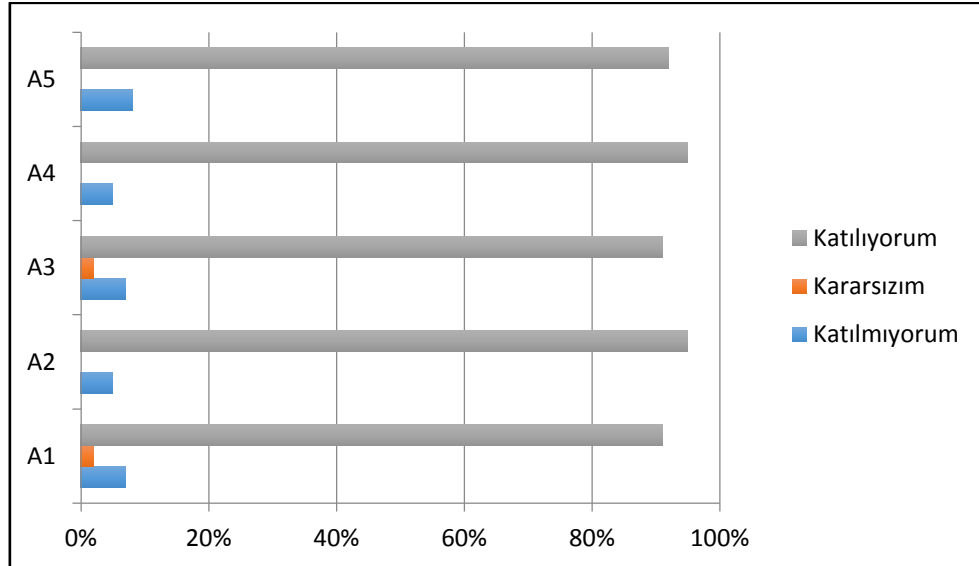
- Uzundere Toplu Konut Alanındaki sevdiğiniz ve sevmediğiniz özellikler nelerdir?

Uzundere Toplu Konut Alanının sevilen özellikleri olarak; düzenli bir yerleşim yeri olması, temiz olması, park alanlarının bulunması, gecekondunun olmaması, binaların sağlam olması ve okul alanının yakın olması, Uzundere Toplu Konut Alanının sevilmeyen özellikleri olarak; konutların işçiliğinin kötü olması, sosyalleşme mekanlarının bulunmaması, arazinin engebeli olması, ulaşım sıkıntısının bulunması, aidat ödemelerinin olması, herkesin yabancı olması ve konumunun kent dışında bulunması ön plana çıkmaktadır.

Tablo 5.14 Aidiyet ve bağıllık değerlendirilmesinde bireyin dönüşüm öncesi ve sonrası memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için kullanılan parametreler

Dönüşüm Öncesi (A)	PARAMETRE	Dönüşüm Sonrası (B)
A1	Kendimi yaşadığım mahalleye ait hissediyorum.	B1
A2	Mahallede herkes birbiriyle uyumlu bir şekilde yaşamaktadır.	B2
A3	Yaşadığım konut bölgesi yaşam tarzıma ve kültürüme uygun bir yerdir.	B3
A4	Yaşadığım bölgede insanlar birlikte vakit geçirirler.	B4
A5	Yaşadığım bölgedeki insanlar yaşadıkları yere bağlıdır.	B5

Katılımcıların dönüşüm öncesi Kadifekale’de ve dönüşüm sonrası Uzundere’de sahip oldukları aidiyet ve bağıllık duygusunun bireyin öznel değerlendirme sisteminde memnuniyet düzeyinin ölçülmesi için Tablo 5.14’de gösterilen parametreler dönüşüm öncesi ‘A’, dönüşüm sonrası ise ‘B’ kodu ile kısaltılmış olup her alt parametrenin karşılığı numaralandırılmıştır. Katılımcılara ‘katılıyorum, kararsızım ve katılmıyorum’ olmak üzere 3 seçenek sunulmuş olup kendileri için en yakın olan seçeneğin işaretlenmesi istenmiştir. Parametrelerin dönüşüm öncesi sonuçları Şekil 5.69’da, dönüşüm sonrası sonuçları ise Şekil 5.70’de gösterilmiştir.



Şekil 5.69 Dönüşüm öncesinde sahip olunan aidiyet ve bağıllık duygusunun birey düzeyinde değerlendirilmesi

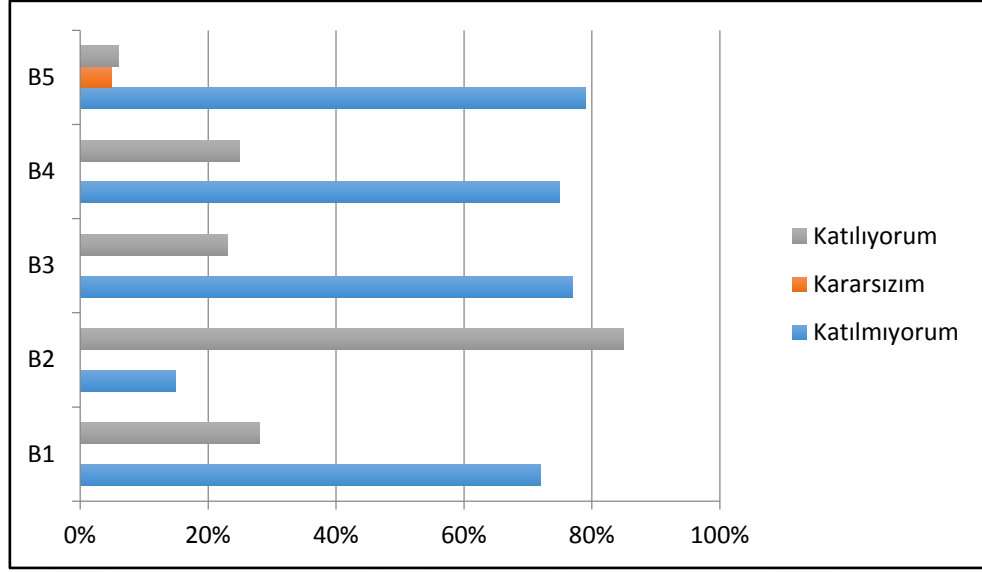
‘A1-Kendimi yaşadığım mahalleye ait hissediyorum’ yargısına katılımcıların %7’si (20 kişi) ‘katılmıyorum’, %2’si (6 kişi) ‘kararsızım’ ve %91’i (258 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’de yaşayan katılımcıların, kendilerini yaşadıkları yere ait hissettikleri sonucuna varılmıştır.**

‘A2-Mahallede herkes birbiriyle uyumlu bir şekilde yaşamaktadır’ yargısına katılımcıların %5’i (14 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %95’i (270 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’de yaşayan mahalle sakinlerinin birbiriyle uyum içerisinde yaşadığı sonucuna varılmıştır.**

‘A3-Yaşadığım konut bölgesi yaşam tarzıma ve kültürüme uygun bir yerdir’ yargısına katılımcıların %7’si (20 kişi) ‘katılmıyorum’, %2’si (6 kişi) ‘kararsızım’ ve %91’i (258 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’nin katılımcıların yaşam tarzına ve kültürüne uygun olduğu sonucuna varılmıştır.**

‘A4-Yaşadığım bölgede insanlar birbiriyle vakit geçirirler’ yargısına katılımcıların %5’i (14 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %95’i (270 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’de yaşayan mahalle sakinlerinin birbiriyle vakit geçirdikleri sonucuna varılmıştır.**

‘A5-Yaşadığım bölgedeki insanlar yaşadıkları yere bağlıdır’ yargısına katılımcıların %8’i (23 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %92’si (261 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm öncesinde **Kadifekale’de yaşayan mahalle sakinlerinin yaşadıkları yere bağlı oldukları sonucuna varılmıştır.**



Şekil 5.70 Dönüşüm sonrasında sahip olunan aidiyet ve bağlılık duygusunun birey düzeyinde değerlendirilmesi

‘B1-Kendimi yaşadığım mahalleye ait hissediyorum’ yargısına katılımcıların %72’si (204 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %28’i (80 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’de yaşayan katılımcıların, kendilerini yaşadıkları yere ait hissetmedikleri sonucuna varılmıştır.**

‘B2-Mahallede herkes birbiriyle uyumlu bir şekilde yaşamaktadır’ yargısına katılımcıların %15’i (43 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %85’i (241 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’de yaşayan mahalle sakinlerinin birbiriyle uyum içerisinde yaşadığı sonucuna varılmıştır.**

‘B3-Yaşadığım konut bölgesi yaşam tarzıma ve kültürüme uygun bir yerdir’ yargısına katılımcıların %77’si (219 kişi) ‘katılmıyorum’, %23’ü (65 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’nin katılımcıların yaşam tarzına ve kültürüne uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘B4-Yaşadığım bölgede insanlar birbiriyle vakit geçirirler’ yargısına katılımcıların %75’i (213 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %25’i (71 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’de yaşayan mahalle sakinlerinin birbiriyle vakit geçirmediği sonucuna varılmıştır.**

‘B5-Yaşadığım bölgedeki insanlar yaşadıkları yere bağlıdır’ yargısına katılımcıların %79’u (224 kişi) ‘katılmıyorum’, %5’i (14 kişi) ‘kararsızım’ ve %6’sı

(17 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda dönüşüm sonrasında **Uzundere’de yaşayan mahalle sakinlerinin yaşadıkları yere bağlı olmadıkları sonucuna varılmıştır.**

Tablo 5.15’de katılımcıların yaşadıkları konut bölgesine ilişkin aidiyet ve bağlılık algısının değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan parametrelerin dönüşüm öncesi ve dönüşüm sonrası karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 5.15 Dönüşüm öncesinde ve sonrasında aidiyet ve bağlılık algısının karşılaştırılması

Dönüşüm öncesi (A)	Parametre	Dönüşüm sonrası (B)
Olumlu	Kendimi yaşadığım mahalleye ait hissediyorum.	Olumsuz
Olumlu	Mahallede herkes birbiriyle uyumlu bir şekilde yaşamaktadır.	Olumlu
Olumlu	Yaşadığım konut bölgesi yaşam tarzıma ve kültürüme uygun bir yerdir.	Olumsuz
Olumlu	Yaşadığım bölgede insanlar birlikte vakit geçirirler.	Olumsuz
Olumlu	Yaşadığım bölgedeki insanlar yaşadıkları yere bağlıdır.	Olumsuz

Tablo 5.15 incelendiğinde, katılımcıların, kentsel dönüşüm uygulaması öncesinde Kadifekale konut bölgesinde, hem yaşadıkları yere hem de birlikte yaşadıkları kişilere karşı aidiyet ve bağlılık duygusunun yüksek olduğu ancak kentsel dönüşüm uygulaması sonrası yaşamlarını sürdürdüğü Uzundere Toplu Konut Alanına karşı aidiyet ve bağlılık duygularının zayıfladığı görülmektedir. Her iki konut alanında da mahalle sakinlerinin uyum içerisinde yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aidiyet ve bağlılık algısının belirlenmesine yönelik yapılan anket çalışmasının sonuçları, çalışma kapsamında tanımlanmış olan alt hipotezlerden; ‘*Kentsel dönüşüm uygulaması ile bireylerin yaşadıkları mahalleye karşı hissettikleri aidiyet ve bağlılık duygusu zayıflayacağı için yaşam kalitesi olumsuz yönde etkilenir*’ ve ‘*Yaşam kalitesi, bireyin yaşamını sürdürdüğü çevrenin bir yansımasıdır. Bireyin yaşadığı çevreye karşı olan aidiyet duygusu ve sağladığı uyum düzeyi, yaşam kalitesi seviyesini belirler*’ yargılarını doğrular niteliktedir. Kentsel dönüşüm uygulaması sonucunda bireyin kendi kültür ve yaşam tarzından uzak bir konut alanı, konut yapısı

ve komşuluk ilişkilerinin olduğu bir alanda yaşamak zorunda kalması ile yaşadığı alanı benimseyememekte bu nedenle aidiyet ve bağlılık duygusu oluşamamaktadır. Kendisini mekana ve kişilere ait hissetmediği için mutsuz olan bireyin yaşam kalitesi de olumsuz yönde etkilenmektedir.

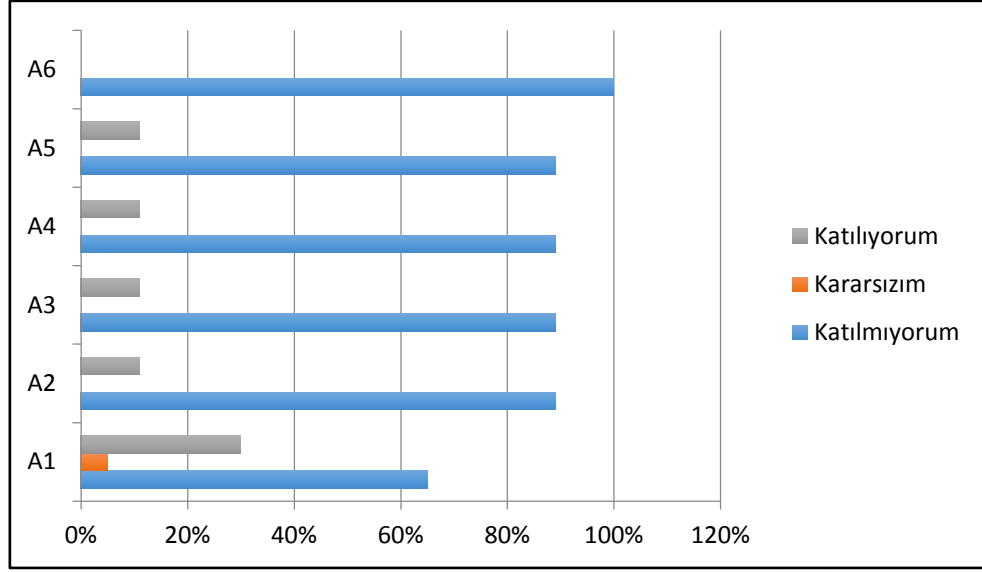
5.3.1.5 Sosyal ve Fiziksel Çevre

Sosyal ve fiziksel çevre parametresinin kendi içerisinde alt parametreleri belirlenmiş olup değerlendirilmesi hem açık uçlu hem de kapalı uçlu sorular ile ‘dönüşüm öncesi’ ve ‘dönüşüm sonrası’ olmak üzere karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Değerlendirme kapsamında belirlenen alt parametrelerin bir kısmı Tablo 5.16’da gösterilmiştir.

Tablo 5.16 Sosyal ve fiziksel çevrenin değerlendirilmesinde bireyin dönüşüm öncesi ve sonrası memnuniyet düzeyinin belirlenmesi için kullanılan parametreler

Dönüşüm Öncesi (A)	PARAMETRE	Dönüşüm Sonrası (B)
A1	Yaşadığım bölge sessiz sakin bir yerdir.	B1
A2	Yaşadığım bölge temiz ve bakımlı bir yerdir.	B2
A3	Yaşadığım konut çevresindeki Belediye hizmetlerini yeterli buluyorum. (temiz su, altyapı, çöp toplama, yol bakımı vb.)	B3
A4	Yol ve kaldırımlar bakımlıdır.	B4
A5	Yaşadığım konut çevresindeki yollar ve kaldırımlar dezavantajlı gruplar için uygundur. (engelli vatandaşlar, bebek arabası kullanan ebeveynler vb.)	B5
A6	Yaşadığım konut bölgesi, kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahiptir.	B6

Katılımcıların dönüşüm öncesi Kadifekale’nin ve dönüşüm sonrası Uzundere’nin sahip olduğu sosyal ve fiziksel çevresine ilişkin bireyin öznel değerlendirme sisteminde memnuniyet düzeyinin ölçülmesi için Tablo 5.16’da gösterilen parametreler dönüşüm öncesi ‘A’, dönüşüm sonrası ise ‘B’ kodu ile kısaltılmış olup her alt parametrenin karşılığı numaralandırılmıştır. Katılımcılara ‘katılıyorum, kararsızım ve katılmıyorum’ olmak üzere 3 seçenek sunulmuş olup kendileri için en yakın olan seçeneğin işaretlenmesi istenmiştir. Parametrelerin dönüşüm öncesi sonuçları Şekil 5.71’de, dönüşüm sonrası sonuçları ise Şekil 5.72’de gösterilmiştir.



Şekil 5.71 Kadifekale'nin sahip olduğu sosyal ve fiziksel çevrenin birey düzeyinde değerlendirilmesi

‘A1-Yaşadığım bölge sessiz sakin bir yerdir’ yargısına katılımcıların %65’i (185 kişi) ‘katılmıyorum’, %5’i (14 kişi) ‘kararsızım’ ve %30’u (85 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **Kadifekale’nin sessiz ve sakin bir yer olmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘A2-Yaşadığım bölge temiz ve bakımlı bir yerdir’ yargısına katılımcıların %89’u (253 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %11’i (31 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **Kadifekale’nin temiz ve bakımlı bir yerleşim yeri olmadığı sonucuna varılmıştır.**

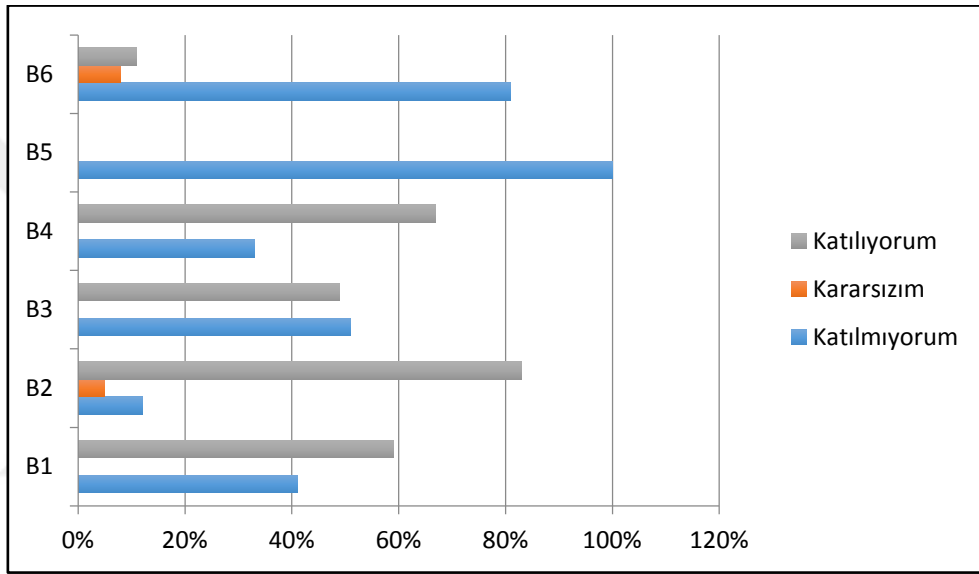
‘A3-Yaşadığım konut çevresindeki Belediye hizmetlerini yeterli buluyorum’ (temiz su, altyapı, çöp toplama, yol bakımı vb.) yargısına katılımcıların %89’u (253 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %11’i (31 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **Kadifekale’ye yapılan Belediye hizmetlerinin yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘A4-Yol ve kaldırımlar bakımlıdır’ yargısına katılımcıların %89’u (253 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %11’i (31 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **Kadifekale’de bulunan yol ve kaldırımların yeterli düzeyde bakımlı olmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘A5-Yaşadığım konut çevresindeki yollar ve kaldırımlar dezavantajlı gruplar (engelli vatandaşlar, bebek arabası kullanan ebeveynler vb.) için uygundur’ yargısına

katılımcıların %89'u (253 kişi) 'katılmıyorum' ve %11'i (31 kişi) 'katılıyorum' cevabını vermiştir. Bu kapsamda **Kadifekale'nin yol ve kaldırımlarının dezavantajlı gruplar için uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.**

'A6-Yaşadığım konut bölgesi, kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahiptir' yargısına katılımcıların tamamı (284 kişi) 'katılmıyorum' cevabını vermiştir. Bu kapsamda **Kadifekale'nin kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahip olmadığı sonucuna varılmıştır.**



Şekil 5.72 Uzundere'nin sahip olduğu sosyal ve fiziksel çevrenin birey düzeyinde değerlendirilmesi

'B1-Yaşadığım bölge sessiz sakin bir yerdir' yargısına katılımcıların %41'i (116 kişi) 'katılmıyorum' ve %59'u (168 kişi) 'katılıyorum' cevabını vermiştir. Bu kapsamda **Uzundere'nin sessiz ve sakin bir yer olduğu sonucuna varılmıştır.**

'B2-Yaşadığım bölge temiz ve bakımlı bir yerdir' yargısına katılımcıların %12'si (34 kişi) 'katılmıyorum', %5'i (14 kişi) 'kararsızım' ve %83'ü (236 kişi) 'katılıyorum' cevabını vermiştir. Bu kapsamda **Uzundere'nin temiz ve bakımlı bir yerleşim yeri olduğu sonucuna varılmıştır.**

'B3-Yaşadığım konut çevresindeki Belediye hizmetlerini yeterli buluyorum' (temiz su, altyapı, çöp toplama, yol bakımı vb.) yargısına katılımcıların %51'i (145 kişi) 'katılmıyorum' ve %49'u (139 kişi) 'katılıyorum' cevabını vermiştir. Bu

kapsamda **Uzundere’ye yapılan Belediye hizmetlerinin yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘B4-Yol ve kaldırımlar bakımlıdır’ yargısına katılımcıların %33’ü (94 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %67’si (190 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **Uzundere’de bulunan yol ve kaldırımların yeterli düzeyde bakımlı olduğu sonucuna varılmıştır.**

‘B5-Yaşadığım konut çevresindeki yollar ve kaldırımlar dezavantajlı gruplar (engelli vatandaşlar, bebek arabası kullanan ebeveynler vb.) için uygundur’ yargısına katılımcıların tamamı (284 kişi) ‘katılmıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **Uzundere’nin yol ve kaldırımlarının dezavantajlı gruplar için uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.**

‘B6-Yaşadığım konut bölgesi, kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahiptir’ yargısına katılımcıların %81’i (230 kişi) ‘katılmıyorum’, %8’i (23 kişi) ‘kararsızım’ ve %11’i (31 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **Uzundere’nin kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahip olmadığı sonucuna varılmıştır.**

Tablo 5.17’de katılımcıların yaşadıkları konut bölgesinin sosyal ve fiziksel çevresinin değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan parametrelerin dönüşüm öncesi ve dönüşüm sonrası karşılaştırılması gösterilmiştir.

Tablo 5.17 Dönüşüm öncesinde ve sonrasında konut bölgesinin sosyal ve fiziksel çevresinin değerlendirilmesinin karşılaştırılması

Dönüşüm öncesi (A)	Parametre	Dönüşüm sonrası (B)
Olumsuz	Yaşadığım bölge sessiz sakin bir yerdir.	Olumlu
Olumsuz	Yaşadığım bölge temiz ve bakımlı bir yerdir.	Olumlu
Olumsuz	Yaşadığım konut çevresindeki Belediye hizmetlerini yeterli buluyorum. (temiz su, altyapı, çöp toplama, yol bakımı vb.)	Olumsuz
Olumsuz	Yol ve kaldırımlar bakımlıdır.	Olumlu
Olumsuz	Yaşadığım konut çevresindeki yollar ve kaldırımlar dezavantajlı gruplar için uygundur. (engelli vatandaşlar, bebek arabası kullanan ebeveynler vb.)	Olumsuz
Olumsuz	Yaşadığım konut bölgesi, kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahiptir.	Olumsuz

Tablo 5.17 incelendiğinde yaşama bölgesinin sosyal ve fiziksel çevresinin değerlendirilmesinde kullanılan bazı parametrelerin dönüşüm sonrasında olumlu, bazı parametrelerin ise dönüşüm öncesinde olduğu gibi olumsuz olarak değerlendirildiği görülmektedir. Dönüşüm öncesinde olumlu olup dönüşüm sonrasında olumsuz olarak değerlendirilen herhangi bir parametre bulunmamaktadır. Belediye hizmetlerinin dönüşüm sonrasında da yetersiz olarak değerlendirilmesinde katılımcılar özellikle kanalizasyon problemlerinin yaşandığını, lağımın sürekli tıkanıldığını ve bunu para ödeyerek belirli aralıklara sürekli açtırmak zorunda kaldıklarını dile getirmişlerdir.

- **‘Buraya taşınmadan önce yaşadığım konut bölgesi, kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahiptir’** yargısına katılımcıların ‘hayır’ cevabı vermesi durumunda; **‘İzmir ilindeki diğer yaşama bölgelerine sağlanan ancak yaşadığınız konut bölgesinde sağlanmayan olanak ve imkanlar nelerdir? Sizce neden bu imkanlar sağlanmamaktadır?’** sorusunun yanıtlanması istenmiştir.

Katılımcıların tamamı (284 kişi) Kadifekale’nin kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahip olmadığını belirtmişlerdir. Belediye hizmetlerinin kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri gibi yeterli düzeyde yapılmadığını, binaların yıkıma terk edildiğini, eğitim ve sağlık imkanlarının yetersiz kaldığını, park ve çocuk oyun alanlarının düzenlenmediğini ve güvenlik önlemlerinin gerekli düzeyde sağlanmadığını ve bu duruma gerekçe olarak ise katılımcılar, Kadifekale’nin konum olarak çok değerli olmasından dolayı buranın kendilerinden temizlenmek istendiğini, fakir oldukları için dışlandıklarını ve kendi tabirleriyle ‘kötü insanlar’ olarak tanımlandıkları için aynı imkan ve olanakların sağlanmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan biri içinde bulunduğu durumu özetlerken ‘... *ayrımcılık yapıyorlar. Bizi hep ayırdılar, dışladılar*’ ifadesini kullanmıştır. Başka bir katılımcı ise *‘Buna cevap vermeye bile gerek yok. Bak bakalım Alsancak, Karşıyaka ile Kadifekale aynı mıydı? Bizi layık görmediler’* diyerek sitemini dile getirmiştir.

- **‘Buraya taşınmadan önce yaşadığım konut bölgesindeki olanaklar beklentilerimi karşılamaktadır’** yargısına katılımcıların ‘hayır’ cevabı

vermesi durumunda; **‘Yaşadığınız yere ilişkin ne gibi beklentileriniz vardı’** sorusunun yanıtlanması istenmiştir.

Bu kapsamda katılımcıların %58’i (165 kişi) beklentilerinin karşılandığını, %42’si (119 kişi) ise beklentilerinin karşılanmadığını belirtmişlerdir. Hayır cevabı veren katılımcılar; daha güvenli ve bakımlı bir çevre olması, konutların sağlam olması, sosyal donatı alanları ile park alanlarının daha fazla olması ve suç oranının olmaması gibi beklentilerinin olduğunu dile getirmişlerdir.

- **‘Buraya taşınmadan önce yaşadığınız konut bölgesinin mekansal olarak en iyi ve en kötü özelliği nedir?’** sorusuna katılımcılar merkeze yakın olmasını, konutların müstakil ve bahçeli olmasını ve sahip olduğu manzarasını Kadifekale’nin en iyi özellikleri olarak belirtirken; konutların heyelan sebebiyle her an yıkım tehlikesi ile karşı karşıya olmasını ve bakımsız olmasını ise en kötü özellikleri olarak belirtmişlerdir.
- **‘Uzundere TOKİ konutları bölgesi, kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahiptir’** yargısına katılımcıların ‘hayır’ cevabı vermesi durumunda; **‘İzmir ilindeki diğer yaşama bölgelerine sağlanan ancak yaşadığınız konut bölgesinde sağlanmayan olanak ve imkanlar nelerdir? Sizce neden bu imkanlar sağlanmamaktadır?’** sorusunun yanıtlanması istenmiştir.

Bu kapsamda Uzundere TOKİ’nin diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahip olup olmaması hususunda katılımcıların %43’ü (122 kişi) eşit olduğunu, %57’si (162 kişi) eşit olmadığını belirtmişlerdir. Belediye ve ulaşım hizmetlerinin diğer yaşama bölgeleri ile aynı olmadığını ve günlük ihtiyaçlarını karşılayacak yerlerin yetersiz olduğunu, buraya kendi tabirleri ile ‘atıldıkları’ için görmezden gelindiklerini bu nedenle aynı imkanların sağlanmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan biri *‘Bize ne haliniz varsa görün dediler resmen. En azından orada bakkalım manavım ayağımın altındaydı. Her yere rahatça gidip gelirdim. Burası öyle mi? Daha iyi olur diye geldik neyle karşılaştık’* diyerek içinde bulunduğu durumu özetlemiştir.

- ‘Uzundere TOKİ konutları bölgesindeki olanaklar beklentilerimi karşılamaktadır’ yargısına katılımcıların hayır demesi durumunda ‘Yaşadığınız yere ilişkin ne gibi beklentileriniz vardı?’ sorusunun yanıtlanması istenmiştir.

Katılımcıların %23’ü (65 kişi) beklentilerinin karşılandığını, %77’si (219 kişi) ise beklentilerinin karşılanmadığını belirtmişlerdir. Hayır cevabını veren katılımcılar, konutların işçiliğinin kötü olduğunu buraya yerleşirken çok daha iyi apartman dairelerinde yaşayacak olmayı umduklarını, aidat ve kömür giderlerinin ekonomik imkanlarını daha çok zorladığını, kentten çok uzak olduğunu ve ulaşımın sıkıntı yarattığını ifade etmişlerdir.

- ‘Uzundere TOKİ konutları bölgesinin mekansal olarak en iyi ve en kötü özelliği nedir?’ sorusuna katılımcılar park alanlarının olmasını, okulun yakın olmasını ve apartman dairesinde yaşıyor olmasını Uzundere TOKİ konutlarının en iyi özellikleri olarak belirtirken; kent merkezinden uzakta olması, çok yokuş ve engebeli olması, ulaşım sıkıntısının olması, tek bir marketin olması ve otobanın üzerinde konumlanması ise en kötü özellikleri olarak belirtmişlerdir.

Sosyal ve fiziksel çevrenin birey düzeyindeki memnuniyet algısının belirlenmesine yönelik yapılan anket çalışmasından elde edilen bulgular, çalışma kapsamında belirlenen ‘Kent hakkının herkes için adil bir şekilde dağıtılmaması yaşam kalitesini olumsuz yönde etkiler’ ve ‘Belediye hizmetlerinden faydalanma düzeyi (sağlıklı bir altyapı, yol ve kaldırım bakımı, katı atıkların düzenli toplanması, engelli dostu bir yaşam alanı vb.) ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinin EK tablosunda yer alan sosyal ve teknik altyapı alanlarının (eğitim, sağlık, dini tesis, park alanı vb.) varlığı ve yeterliliği yaşam kalitesini etkiler’ alt hipotezlerini doğrular niteliktedir.

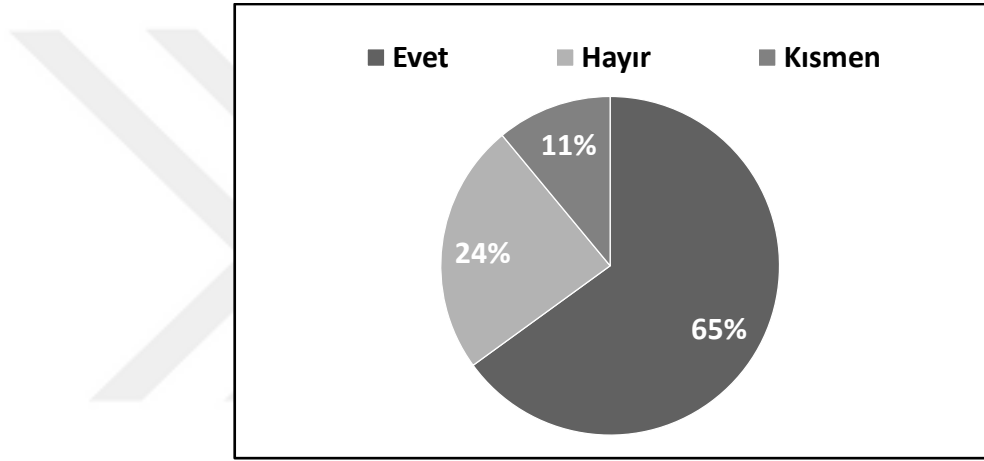
5.3.1.6 Kentsel Dönüşüm: Katılım, Algı ve Farkındalık

Kentsel dönüşümün katılımcılar üzerindeki etkisi ‘algı ve farkındalık’ ve ‘katılım’ olmak üzere 2 alt başlık altında belirlenmiş olup her alt başlık kendi içerisinde farklı parametrelerle hem açık uçlu hem de kapalı uçlu sorular ile ölçülmüştür.

5.3.1.6.1 *Algı ve Farkındalık.* Katılımcının kentsel dönüşüm uygulamalarındaki algı ve farkındalık düzeyi öznel değerlendirme sistemi ile ölçülmeye çalışılmıştır. Hem açık ve kapalı uçlu sorular hem de Tablo 5.18’de gösterilen parametreler algı ve farkındalık düzeyinin belirlenmesinde kullanılmıştır.

- Kentsel dönüşüm kavramının ne demek olduğunu biliyor musunuz?

Katılımcılara ‘evet, hayır ve kısmen’ olmak üzere üç farklı seçenek sunulmuştur. Katılımcıların %65’i (185 kişi) evet, %24’ü (68 kişi) hayır ve %11’i (31 kişi) ise kısmen seçeneklerini tercih etmişlerdir. Kentsel dönüşüm kavramının bilinme düzeyi Şekil 5.73’de gösterilmiştir.



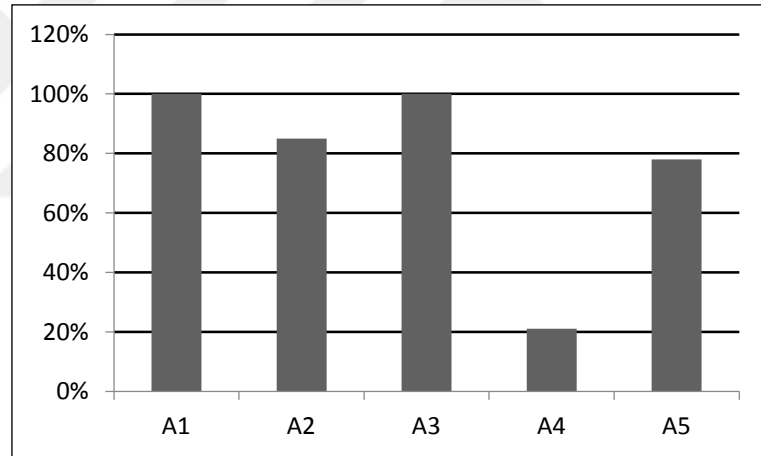
Şekil 5.73 Kentsel dönüşüm kavramının bilinme düzeyi

- Kentsel dönüşüm kavramı sizin için ne ifade ediyor?

Katılımcıların %11’i (31 kişi) kavramın ne demek olduğunu bilmedikleri için cevap vermek istememiştir. Cevap veren katılımcılar (%89- 2533 kişi) tarafından kentsel dönüşüm, ‘gecekonduların yıkılıp yerine yeni yapıların yapılması, evlerin yıkılması, borçlanma, alışkanlıklardan uzaklaştırılma, başka bir yere gönderilme/ istenmeme/ dışlanma, mağdur olma, kandırılma, devletin evine el koyması ve apartmanlaşma/ betonlaşma’ şeklinde olumsuz olarak tanımlanırken; ‘kentin yeniden yapılandırılması, düzenli bir yaşam alanı ve daha konforlu bir ev’ ifadeleri ile olumlu olarak tanımlanmaktadır.

- Kentsel dönüşüm uygulamasından öncelikli beklentiniz nedir?

Katılımcılara ‘daha konforlu bir fiziksel çevre ve konutta yaşamak, apartman dairesinde yaşamak, mevcutta sahip olduğum daire sayısı kadar yeni daireye sahip olmak, mevcutta sahip olduğum daire sayısından daha çok daireye sahip olmak, depreme dayanıklı konutlar yapılması ve diğer’ olmak üzere 6 farklı seçenek sunulmuş olup bir ya da birden fazla seçeneğin tercih edilebileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda, katılımcıların, %100’ü ‘daha konforlu bir fiziksel çevre ve konutta yaşamak-A1’, %85’i (241 kişi) ‘apartman dairesinde yaşamak-A2’, %100’ü (284 kişi) ‘mevcutta sahip olduğum daire sayısı kadar yeni daireye sahip olmak-A3’, %21’i (60 kişi) ‘mevcutta sahip olduğum daire sayısından daha çok daireye sahip olmak-A4’ ve %78’i (222 kişi) ‘depreme dayanıklı konutlar yapılması-A5’ seçeneklerini tercih etmişlerdir. Şekil 5.74’de kentsel dönüşüm uygulamasına ilişkin katılımcıların beklentilerinin yüzdesel dağılımı gösterilmiştir.

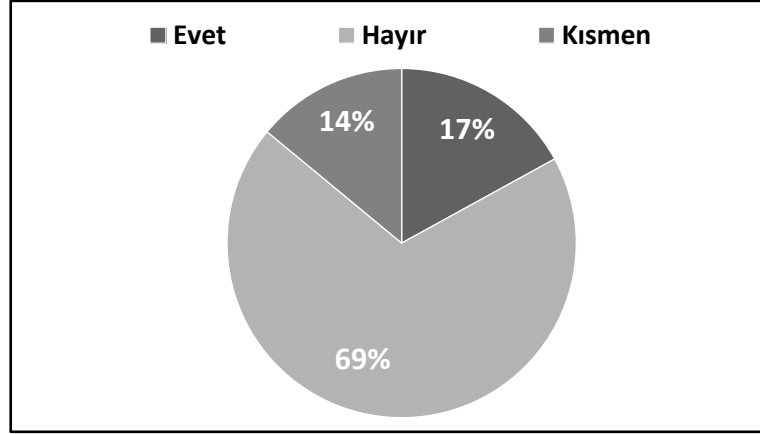


Şekil 5.74 Kentsel dönüşüm uygulamasına ilişkin katılımcı beklentileri

- Beklentileriniz karşılandı mı?

Katılımcılara, ‘evet, hayır ve kısmen’ olmak üzere 3 farklı seçenek sunulmuştur. Cevabın ‘hayır ya da kısmen’ olması durumunda ‘Ne gibi beklentileriniz karşılanmadı?’ sorusunun yanıtlanması istenmiştir.

Katılımcıların, %17’u (48 kişi) beklentilerinin karşılandığını, %69’u (196 kişi) beklentilerinin karşılanmadığını ve %14’si (40 kişi) ise kısmen karşılandığını belirtmişlerdir (Şekil 5.75).



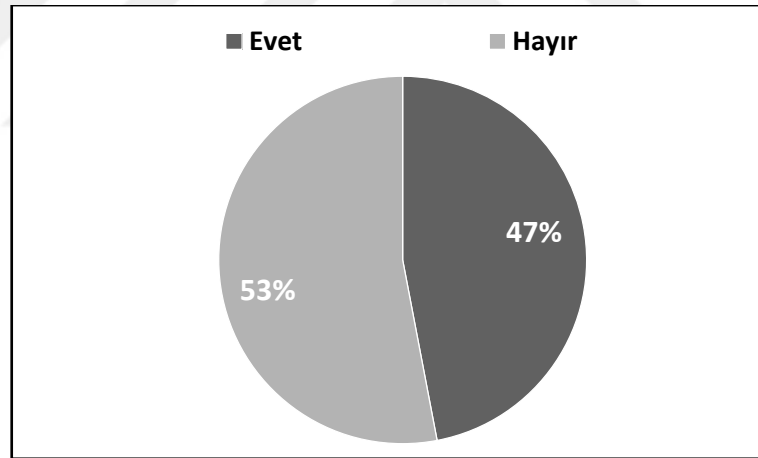
Şekil 5.75 Kentsel dönüşüm uygulamasına ilişkin beklentilerin karşılanması

Kentsel dönüşüm uygulamasına ilişkin beklentileri karşılanmayan ve kısmen karşılanan katılımcıların çoğu, Kadifekale’de yaşadıkları evlerinde doğru düzgün ne tuvaletlerinin ne de mutfaklarının olduğunu, buraya geldiklerinde çok daha iyi şartlardaki evlere sahip olacaklarını düşündüklerini ancak işçiliğin ve malzemenin kötü olduğunu hatta imkanı olan katılımcıların bazıları tadilat yapmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri; *‘Mutfak tezgahım kırıldı fayanslarım dökülüyor. Banyoda su gideri akım yönüyle aynı değil banyoda su birikiyor.Duvarlarım rutubetten hep kabardı’* diyerek içinde bulunduğu durumu özetlemiştir. Bir diğer karşılanmayan beklenti olarak, belediye hizmetlerinin yetersiz kaldığı ifade edilmiştir. Katılımcılardan biri; *‘Mahalle olarak Karabağlar Belediyesine bağlıyız. Oraya gidiyorum Büyükşehir gönderiyor, Büyükşehir gidiyorum ilçe belediyesine gitçeksin diyorlar. Bu ne böyle? Mecbur kaldık diye mi bu eziyet? Kim hizmet verecek bize?’* diyerek belediye hizmetlerinin durumunu ifade etmiştir. Bunun dışında, Kadifekale’de ev sahibi olanların karşılığında borçla ev sahibi olması ya da sahip olduğu ev büyüklüğünde eve sahip olamaması bir diğer karşılanmayan beklenti olarak karşımıza çıkmaktadır. Halihazır durumda zor olan ekonomik şartların, artan borç ve yeni giderlerle (kömür, aidat, ulaşım vb.) daha da zorlaştığı belirtilmiştir.

- İmkanınız olsaydı buraya gelmeden önce yaşadığınız mahalleye dönmek ister miydiniz?

Katılımcılara, ‘evet, hayır ve kısmen’ olmak üzere 3 farklı seçenek sunulmuştur. Cevabın ‘evet ya da kısmen’ olması durumunda ‘Neden dönmek isterdiniz?’ sorusunun yanıtlanması istenmiştir.

Katılımcıların %47’si (133 kişi) Kadifekale’ye dönmek istediğini, %53’ü (151 kişi) ise dönmek istemediğini ifade etmiştir (Şekil 5.76). Kadifekale’ye dönmek istemeyen katılımcılardan biri; *‘Kötünün iyisi yine burası. Orda her an dam tepemize yıkılacak diye korkuyorduk. Burada en azından böyle bir derdimiz yok’*, bir diğeri; *‘Kavgasız gürültüsüz bir gece görmedik. Hep bir yürek kalkıklığı. Burası daha güvenli’*, bir başka katılımcı; *‘Kadifekale’de yaşıyorum diyince suratlarını ekşitiyor bunlar. Tamam namı kötü eyvallah ama benim bir suçum yok. Şimdi burada yaşıyoruz diye daha bir insan gibi bakıyorlar suratıma’* diyerek neden dönmek istemediklerini ifade etmişlerdir.



Şekil 5.76 Kadifekale'ye dönmek isteyen ve istemeyen katılımcıların dağılımı

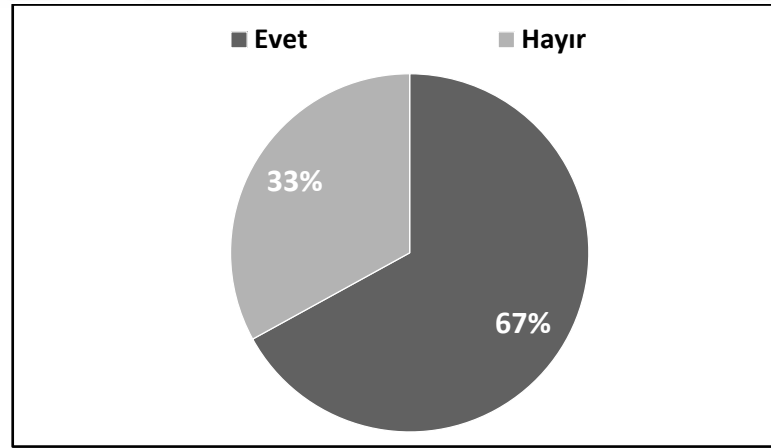
İmkani olması durumunda Kadifekale’ye geri dönmek isteyen katılımcıların, ‘yalnızlığı, kent merkezine uzaklığı apartman hayatını ve ekonomik koşulların zorluğunu’ gerekçe olarak ön plana çıkardığı görülmüştür. Uzundere toplu konut alanına geldikten sonra komşuluk ilişkilerinin azaldığını, artık görüşemediklerini ve yalnız hissettiklerini; Kadifekale’de yaşarken kent merkezine ulaşmanın kolay olduğunu, ancak buraya yerleştikten sonra hem ulaşım masraflarının hem de mesafenin arttığını; Belediyeye evlerin bedellerinin ödenmeye devam ettiğini bunun

yanında kömür ve aidat paralarının da olması ile birlikte geçim sıkıntısının arttığını; alıştıkları yaşam tarzını burada yaşayamadıkları ve apartman hayatına adapte olamadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri; *‘Kadifekale’de hayatımız bahçede sokakta geçerdi. Sabahtan bir başlardık oturmaya akşama kadar. Birlikte yer içerdik. Şimdi apartman dairesinde sıkıştık kaldık. Balkonlar var ama bahçe gibi değil. Zaten o komşulukta kalmadı. Nasıl olsun burada. Birimiz bir tepede birimiz başka. Kimisi hiç gelmedi buraya. Dağıldık’* diyerek komşuluk ilişkilerinin zayıfladığını, bir başka katılımcı; *‘Benim tavuklarım, horozlarım, çiçeklerim vardı. İstedim buraya da bir küçük kümes koyayım izin vermediler’* diyerek alıştığı yaşam tarzını burada yaşayamadığını, bir başka katılımcı ise *‘Üst katın çocuğu sanki bizim evin içinde top oynuyor’* diyerek apartman hayatının zorluğunu dile getirmişlerdir.

- Apartman dairesi yaşantısına uyum sağlayabildiniz mi?

Katılımcıların cevabının olumsuz olması durumunda ‘Neden uyum sağlayamadınız?’ sorusunun yanıtlanması istenmiştir.

Katılımcıların %67’si apartman dairesi yaşantısına alıştığını, %33’ü ise alışamadığını belirtmiştir (Şekil 5.77).



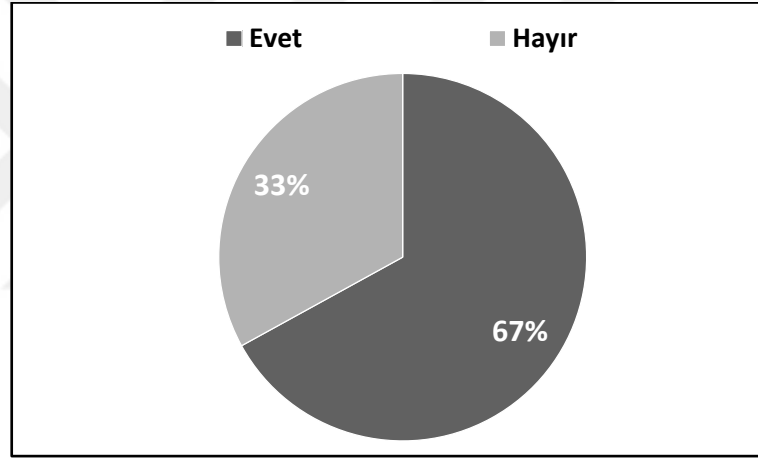
Şekil 5.77 Katılımcıların apartman dairesi yaşantısına alışma durumu

Apartman dairesi yaşantısına alışamayan katılımcıların gerekçe olarak, evlerin küçük olmasını, bahçe hayatının olmamasını, aidat ve kömür parası ödemek zorunda olmalarını ve yaşam tarzlarına uygun olmadıklarını dile getirdikleri görülmüştür. Katılımcılardan biri; *‘Eskiydi, dökülüyordu belki ama en azından kendi evimdi. İnsanın kendi evi varken 15 yıl borçlanması ne demek biliyor musun? Mecbur*

kaldım. Ya evsiz kalacaktım elimde üç kuruş parayla ya da buraya gelecektim. Bir de üstüne yok kömür parası yok aidat parası....’ diyerek içerisinde bulunduğu ekonomik yoksunluğu, bir başka katılımcı; *‘7 kişi yaşıyoruz biz bu evde. Sabah uyanıyorum salona gidemiyorum. Salon mutfak bir burada gidip su içemiyorum’* diyerek evlerin küçüklüğünden duyulan memnuniyetsizliğini dile getirmiştir.

- Eski yaşadığınız mahallenizdeki günlük alışkanlıklarınızı burada devam ettirdiğiniz durumlar var mı? Nedir?

Katılımcıların %39’u (111 kişi) eski günlük alışkanlıklarını devam ettirdiğini, %61’i (173 kişi) ise devam ettiremediğini belirtmiştir (Şekil 5.78). Devam eden alışkanlıklar olarak az da olsa komşularla görüşme, çiçek yetiştirme ve kümes hayvancılığı yapmak ön plana çıkmıştır.



Şekil 5.78 Katılımcıların Kadifekale'deki günlük alışkanlıklarını devam ettirme durumu

Kadifekale’de sahip olunan günlük alışkanlıkların Uzundere toplu konut alanında aynı şekilde devam etmediği, ya azaldığı ya da şekil değiştirdiği, konut alanının ön gördüğü koşullara uygun hale getirildiği görülmüştür.

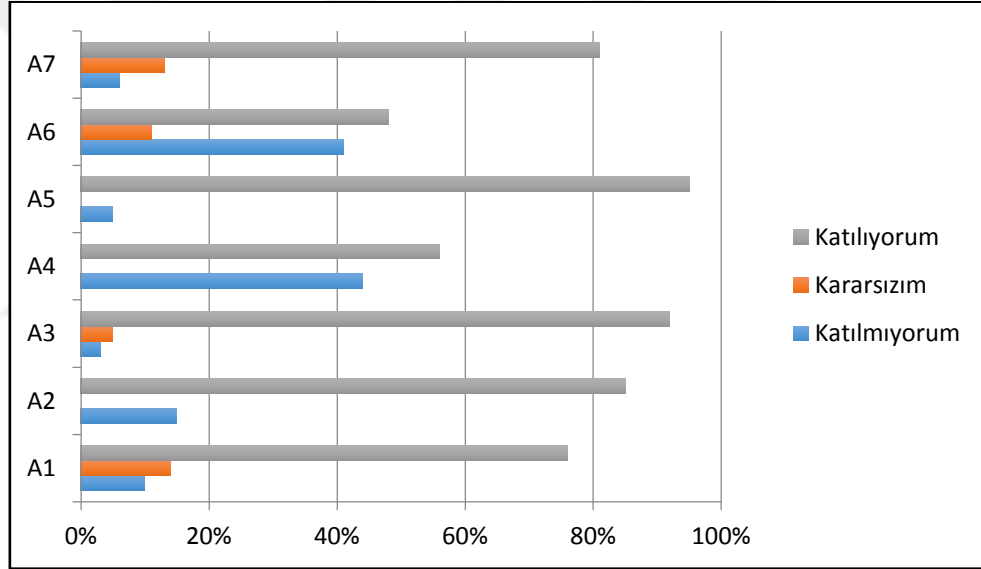
Tablo 5.18 Bireyin kentsel dönüşüm uygulamalarındaki farkındalık ve algı düzeyinin belirlenmesinde kullanılan parametreler

Kod (A)	PARAMETRE
A1	Kentsel dönüşüm uygulaması ile alıştığım yaşam tarzı ve kültüründen farklı bir yaşam sürüyorum.
A2	Kentsel dönüşüm uygulaması ile yaşamımı sürdürdüğüm fiziksel çevre iyileşti.
A3	Kentsel dönüşüm uygulaması sonucunda komşularımla eskisi kadar sık görüşemiyorum.

Tablo 5.18 devamı

A4	Kentsel dönüşüm uygulaması ile daha konforlu bir evde yaşıyorum.
A5	Kentsel dönüşüm uygulaması ile eski yaşam tarzımı ve alışkanlıklarımı yaşamakta güçlük çekiyorum.
A6	Eskiden yaşadığım konut bölgesine kıyasla kentsel dönüşüm uygulaması ile bölgeye yapılan Belediye Hizmetleri artmıştır.
A7	Buraya taşınmadan önce yaşadığım mahallede daha mutluydum.

Tablo 5.18’de gösterilen parametrelerin katılımcılar tarafından değerlendirilmesine ilişkin bulgular Şekil 5.79’da gösterilmiş olup her bir parametre karşılığı ‘A’ kodu ile numaralandırılmıştır.



Şekil 5.79 Kentsel dönüşüm uygulamasında bireyin farkındalık ve algı düzeyi

‘A1-Kentsel dönüşüm uygulaması ile alıştığım yaşam tarzı ve kültürümden farklı bir yaşam sürüyorum’ yargısına katılımcıların %10’u (28 kişi) ‘katılmıyorum’, %14’ü (40 kişi) ‘kararsızım’ ve %76’sı (216 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **kentsel dönüşüm uygulaması ile Kadifekale’den Uzundere toplu konut alanına gelen katılımcıların alışmış oldukları yaşam tarzı ve kültürden bağımsız bir yaşam sürdükleri sonucuna varılmıştır.**

‘A2-Kentsel dönüşüm uygulaması ile yaşamımı sürdürdüğüm fiziksel çevre iyileşti’ yargısına katılımcıların %15’i (43 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %85’i (241 kişi)

‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **kentsel dönüşüm uygulaması ile Kadifekale’ye kıyasla Uzundere toplu konut alanındaki fiziksel çevrenin iyileştiği sonucuna varılmıştır.**

‘A3-Kentsel dönüşüm uygulaması ile komşularımla eskisi kadar sık görüşemiyorum’ yargısına katılımcıların %3’ü (9 kişi) ‘katılmıyorum’, %5’i (14 kişi) ‘kararsızım’ ve %92’si (261 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **kentsel dönüşüm uygulaması ile komşularla görüşme sıklığında azalma olduğu sonucuna varılmıştır.**

‘A4-Kentsel dönüşüm uygulaması ile daha konforlu bir evde yaşıyorum’ yargısına katılımcıların %44’ü (125 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %56’sı (159 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **kentsel dönüşüm uygulaması ile Kadifekale’ye kıyasla Uzundere’de yaşanan konutların daha konforlu olduğu sonucuna varılmıştır.**

‘A5-Kentsel dönüşüm uygulaması ile eski yaşam tarzımı ve alışkanlıklarımı yaşamakta güçlük çekiyorum’ yargısına katılımcıların %5’i (14 kişi) ‘katılmıyorum’ ve %95’i (270 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **kentsel dönüşüm uygulaması ile bireyin alıştığı yaşam tarzını ve sahip olduğu kültürünü yaşamakta güçlük çektiği sonucuna varılmıştır.**

‘A6-Eskiden yaşadığım konut bölgesine kıyasla kentsel dönüşüm uygulaması ile bölgeye yapılan Belediye hizmetleri artmıştır’ yargısına katılımcıların %41’i (28 kişi) ‘katılmıyorum’, %11’i ‘kararsızım’ ve %48’i (216 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **kentsel dönüşüm uygulaması ile Kadifekale’ye kıyasla Uzundere toplu konut alanına yapılan Belediye hizmetlerinin arttığı sonucuna varılmıştır.**

‘A7-Buraya taşınmadan önce yaşadığım mahallede daha mutluydum’ yargısına katılımcıların %6’sı (28 kişi) ‘katılmıyorum’, %13’ü ‘kararsızım’ ve %81’i (216 kişi) ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Bu kapsamda **katılımcıların Uzundere’ye kıyasla Kadifekale’de çok daha mutlu oldukları sonucuna varılmıştır.**

Kentsel dönüşüm uygulamalarının birey düzeyinde algı ve farkındalığının belirlenmesine yönelik yapılan anket çalışmasından elde edilen bulgular, çalışma kapsamında belirlenen ‘*Bireyin yaşamı boyunca ya da hayatının belirli bir*

döneminde sahip olduğu ya da sahip olmak istediği yaşam standardı ve yaşamı boyunca elde ettiği deneyimleri yaşam kalitesinin değerlendirme sistemini doğrudan etkiler’ ve ‘Yaşam kalitesi, dışsal etkilerin içsel mekanizmalarla etkilendiği kişisel bir değerlendirme sistemidir’ alt hipotezlerini doğrular niteliktedir. Kadifekale ve Uzundere’de yaşadığı yaşam şartlarını karşılaştıran birey, beklentilerini, sahip olduklarını ve kaybettiklerini tecrübe ederek, aslında neye ihtiyacı olduğunu ve onu neyin mutlu ettiğini deneyimlemektedir. Elde ettiği deneyimler bireyin yaşam kalitesini belirlemektedir.

5.3.1.6.2 *Katılım.* Katılımcının kentsel dönüşüm uygulamalarındaki katılım düzeyi nesnel değerlendirme sistemi açık uçlu sorular ile ölçülmeye çalışılmıştır.

- Kentsel dönüşüm projesi yapılırken nasıl bir konut ve mahallede yaşamak istediğiniz soruldu mu?

Katılımcıların cevabının olumlu olması durumunda ‘Beklentileriniz/ istekleriniz karşılandı mı?’ sorusunun yanıtlanması istenmiştir.

Katılımcıların tamamı ‘hayır’ cevabını vermiş olup dönüşüm projesine dahil edilmedikleri sonucuna varılmıştır. Katılımcılardan biri; *‘Bize ne istediğimiz sorulmadı. Kadifekale’deki evin karşılığında şu kadar m2 konutlarda yaşayacağımız söylendi o kadar. Ona da para ödüyoruz ya neyse’* başka bir katılımcı; *‘Fakiriz ya mecburuz ya biz ondan herhalde bunu layık gördüler biz kimiz ki fikrimiz sorulsun’,* başka bir katılımcı; *‘Ev mi istersin para mı diye sordular....’* diyerek dönüşüm sürecinin durumunu özetlemişlerdir.

- Kentsel dönüşüm uygulaması süreci boyunca yetkili kişilerle görüştünüz mü?

Katılımcılar süreç içerisinde sadece İzmir Büyükşehir Belediyesinden yetkililer ile görüştiklerini belirtmişlerdir.

- Kentsel dönüşüm uygulaması sürecinde ilgili derneklere ve toplantılara katkı sağladınız mı?

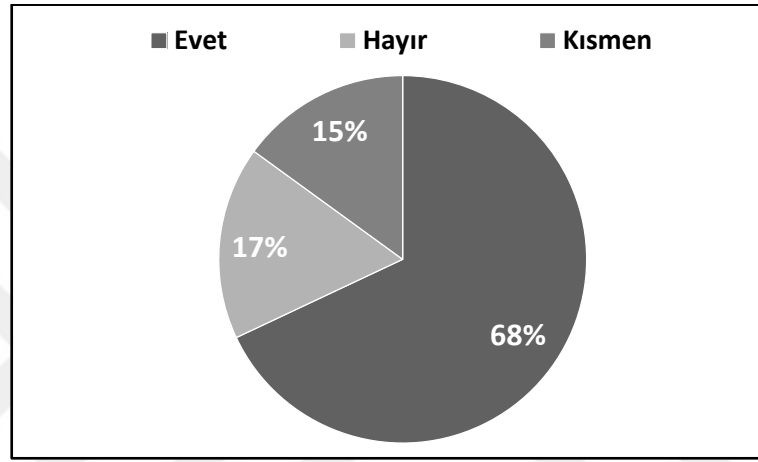
Katılımcıların tamamı süreç içerisinde herhangi bir derneğe ya da toplantıya katılmadığını belirtmişlerdir.

5.3.1.7 Yaşam Kalitesi: Algı ve Farkındalık

Katılımcıların, yaşam kalitesi kavramına ilişkin algı ve farkındalık düzeyi, açık uçlu soru yöntemi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

- Yaşam kalitesi kavramının ne demek olduğunu biliyor musunuz?

Katılımcılara ‘evet, hayır ve kısmen’ olmak üzere 3 farklı seçenek sunulmuş (Şekil 5.80) olup katılımcıların %68’i (193 kişi) evet, %15’i (43 kişi) kısmen ve %17’si (48 kişi) hayır seçeneğini tercih etmiştir.



Şekil 5.80 Yaşam kalitesi kavramının bilinme düzeyi

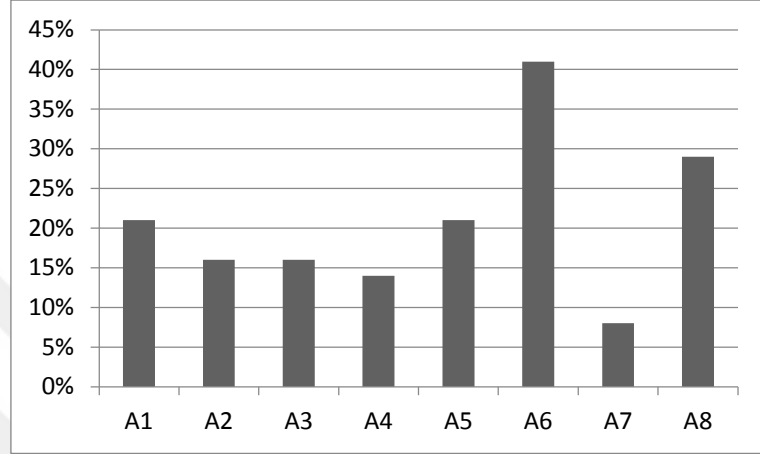
- Yaşam kalitesi sizin için ne ifade ediyor?

Yaşam kalitesi kavramını bilmeyen 48 katılımcı bu soruya cevap vermek istememiştir. Soruyu yanıtlayan katılımcıların çoğu yaşam kalitesini ekonomik imkanlarla ilişkilendirmiştir. Katılımcılardan biri; ‘*Yaşam kalitesi maddi güçtür*’, bir başka katılımcı; ‘*İyi bir maaş*’ diyerek yaşam kalitesinin ekonomik boyutunu ortaya koymuşlardır. Ekonomik boyut dışında katılımcılar yaşam kalitesini, iyi bir işe sahip olmak, güzel bir çevrede yaşamak ve istediğini istediğin zaman yapabilmek/ özgür olmak olarak tanımlamışlardır.

- Yaşadığınız bölgenin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen unsurlar nelerdir?

Katılımcıların %21’i (60 kişi) bilmiyorum (A1) cevabını vermiştir. Soruya birden çok cevap veren katılımcıların %16’sı (36 kişi) altyapı sorunları (A2), %16’sı (36 kişi) yeşil alan yetersizliği (A3), %14’ü (31 kişi) sağlık alanlarının yetersizliği (A4),

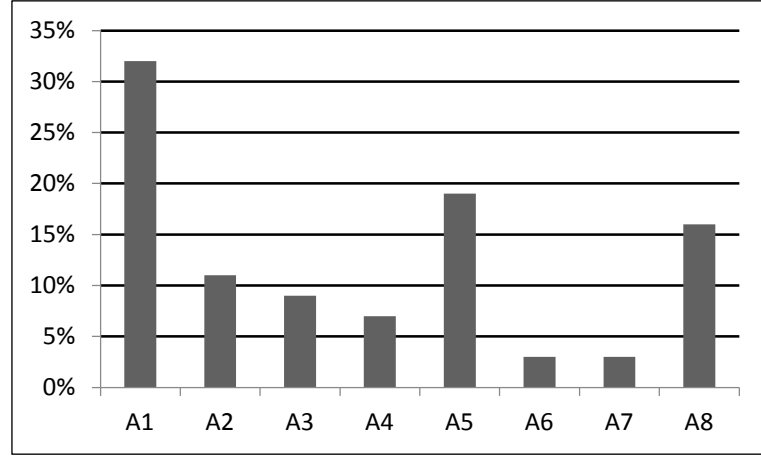
%21'i (47 kişi) kent merkezine olan uzaklığı (A5), %41'i (91 kişi) evlerin fiziksel yapısının kötü olmasını (A6), %8'i (18 kişi) konut alanının çok engebeli olmasını (A7) ve %29'u (83 kişi) ise artan ekonomik giderlerin Uzundere toplu konut alanındaki yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen gerekçeler olarak ifade etmişlerdir. Şekil 5.81'de Uzundere toplu konut alanındaki yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen faktörlerin dağılımı gösterilmiştir.



Şekil 5.81 Uzundere toplu konut alanında yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen faktörler

- Yaşadığınız bölgenin yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyen unsurlar nelerdir?

Katılımcıların %32'si (91 kişi) bilmiyorum (A1), %11'i (31 kişi) güvenli bir yer olması (A2), %9'u (26 kişi) okul alanına yakın olması (A3), %7'si (20 kişi) gecekondunun olmaması (A4), %19'u (54 kişi) yeşil alanın olması (A5), %3'ü (9 kişi) ısınma probleminin olmaması (A6), %3'ü (9 kişi) yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyen bir şeyin olmadığını (A7) ve %16'sı (45 kişi) havasının güzel olduğunu (A8) ifade etmişlerdir (Şekil 5.82).

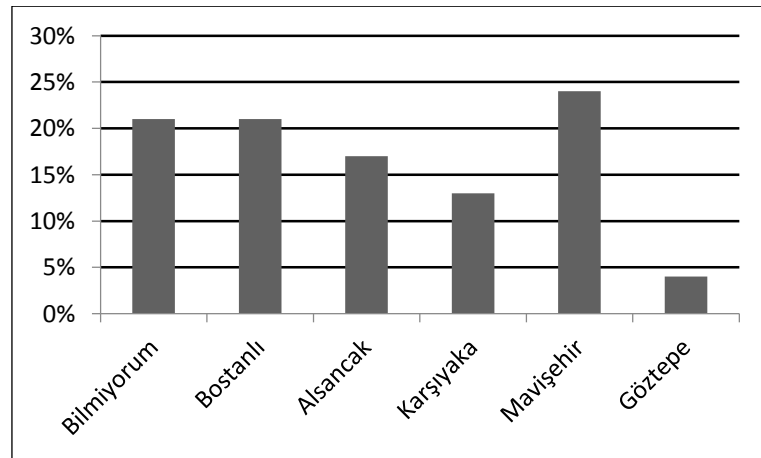


Şekil 5.82 Uzundere toplu konut alanında yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyen faktörler

Şekil 5.81 ve Şekil 5.82 incelendiğinde, Uzundere toplu konut alanındaki yaşam kalitesini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen faktörlerin hepsinin mekansal özellikler ile ilişkilendirildiği görülmektedir.

- Sizce İzmir’de yaşam kalitesi yüksek olan mahalle/ semt neresidir? Neden?

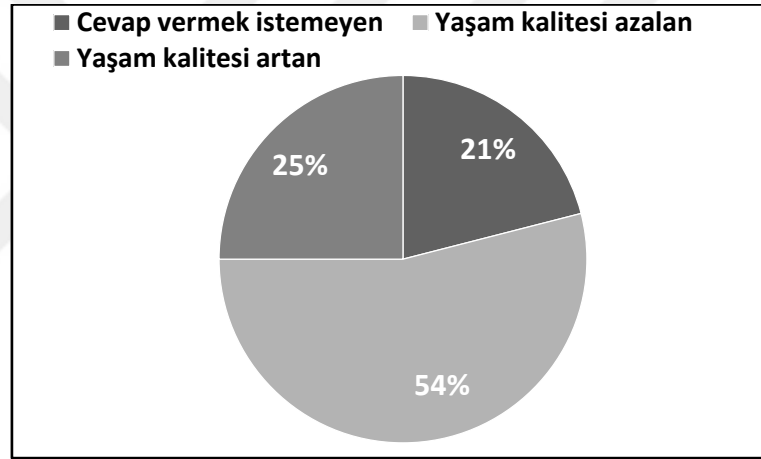
Katılımcıların %21’i (60 kişi) bilmiyorum, %21’i (60 kişi) Bostanlı, %17’si (48 kişi) Alsancak, %13’ü (37 kişi) Karşıyaka, %24’ü (68 kişi) Mavişehir ve %4’ü (11 kişi) Göztepe olarak cevaplamıştır (Şekil 5.83). Bu mahallelerin yaşam kalitesinin yüksek olarak algılanmasının nedenini katılımcılar çoğunlukla ekonomik statüsünün yüksek olması ile ilişkilendirmişlerdir. Bunun dışında belediye hizmetlerinin yoğun olarak bu mahallelere verilmesi ile fiziksel çevrenin güzel olması gerekçe olarak sunulmuştur.



Şekil 5.83 İzmir’de yaşam kalitesi yüksek olarak algılanan mahalle/semt

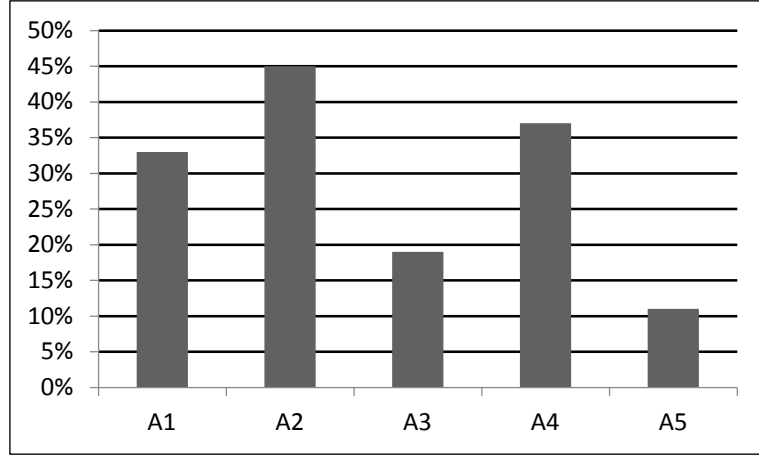
- Uzundere TOKİ konutlarında yaşadığım süre içerisinde yaşam kalitemin arttığını düşünüyorum. Çünkü...

Katılımcıların %21'i (60 kişi) bu soruya cevap vermek istememiş olup %54'ü (154 kişi) yaşam kalitesinin artmadığını, %25'i (71 kişi) ise yaşam kalitesinin arttığını ifade etmiştir (Şekil 5.84). Katılımcıların %33'ü (51 kişi) mevcut durumdaki ekonomik sıkıntılarının daha da arttığını (A1), %45'i (70 kişi) yaşadıkları konutun fiziksel olarak kötü durumda olduğunu (A2), %19'u (30 kişi) konutlarının küçük olduğunu (A3), %37'si (57 kişi) kent merkezine uzak olduğunu (A4) ve %11'i (17 kişi) sosyalleşme alanlarının olmadığını (A5) bu nedenle yaşam kalitelerinin azaldığını ifade etmişlerdir. Şekil 5.85'de yaşam kalitesinin azaldığını düşünen katılımcıların gerekçeleri gösterilmiştir.



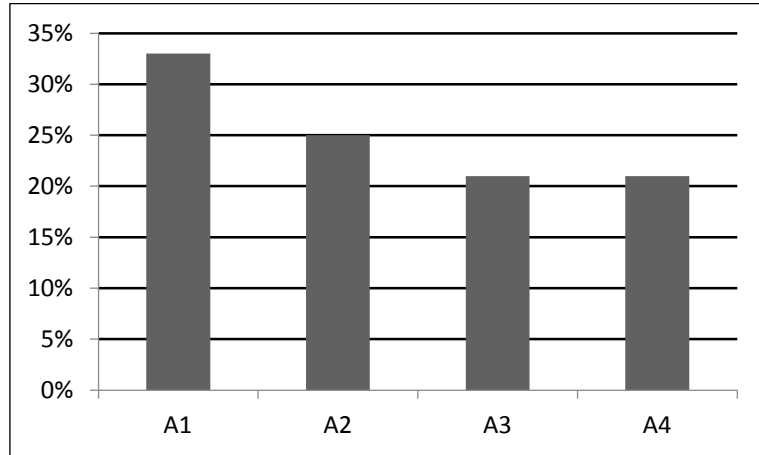
Şekil 5.84 Uzundere TOKİ konutlarında yaşanan süre içerisinde katılımcıların yaşam kalitesi düzeyi

Şekil 5.84'de görüldüğü üzere katılımcıların yarısının Uzundere TOKİ konutlarında yaşadığı süre içerisinde yaşam kalitelerinin düştüğü algısının hakim olduğu sonucuna varılmıştır.



Şekil 5.85 Uzundere TOKİ konutlarında yaşanan süre içerisinde katılımcıların yaşam kalitelerinin azalma gerekçesi

Yaşam kalitesinin arttığını düşünen 71 katılımcının %33'ü (23 kişi) kendilerini Kadifekale'ye oranla daha çok güvende hissettiklerini (A1), %25'i (17 kişi) yer evinden kurtulup apartman dairesinde yaşadıklarını (A2), %21'i (14 kişi) maddi sıkıntı yaratsada ısınma problemi yaşamadıklarını (A3) ve %21'i (14 kişi) Kadifekale'nin kötü namından uzaklaştıkları için kendilerini iyi hissettiklerini (A4) belirtmişlerdir. Şekil 5.86'da yaşam kalitesinin arttığını düşünen katılımcıların gerekçeleri gösterilmiştir.



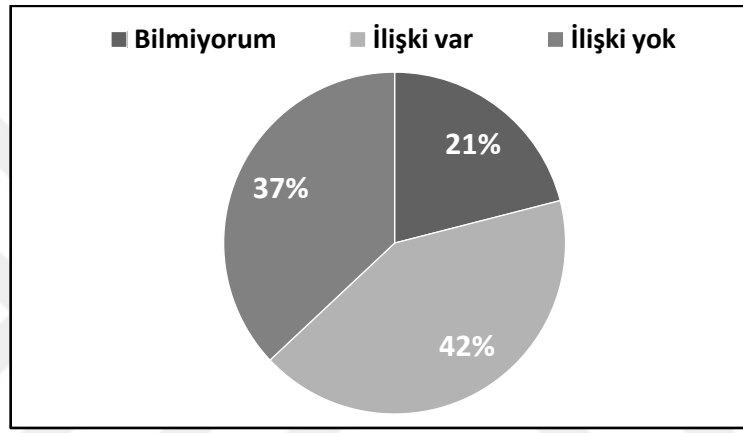
Şekil 5. 86 Uzundere TOKİ konutlarında yaşanan süre içerisinde katılımcıların yaşam kalitelerinin artma gerekçesi

Şekil 5.86 incelendiğinde katılımcıların yaşam kalitesi algısının Uzundere TOKİ konutlarından önce yaşadıkları Kadifekale konut bölgesi ile karşılaştırmalı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Katılımcıların çoğu kendilerini Kadifekale'deki

yaşamlarından çok daha güvende hissetmelerinin yaşam kalitelerini arttırdığını belirtmişlerdir.

- Sizce kentsel dönüşüm ve yaşam kalitesi arasında bir ilişki var mı? Var ise nasıl bir ilişki olduğunu düşünüyorsunuz?

Katılımcıların %21'i (60 kişi) bu konu hakkında bir fikri olmadığını, %42'si (119 kişi) kentsel dönüşüm ile yaşam kalitesi arasında bir ilişki olduğunu, %37'si (105 kişi) ise bir ilişki olmadığını ifade etmiş olup Şekil 5.87'de katılımcıların bilgi düzeyinin dağılımı gösterilmiştir.



Şekil 5.87 Kentsel dönüşüm ile yaşam kalitesi arasında ilişki kurabilen katılımcı düzeyi

Şekil 5.87'de görüldüğü üzere katılımcıların yaşam kalitesi ile kentsel dönüşüm arasında bir ilişki kurabildiği sonucuna varılmıştır. Katılımcılar tarafından yaşam kalitesi ile kentsel dönüşüm arasındaki ilişki yaşam alanlarının fiziksel iyileştirilmesi ve gecekondü alanlarının apartmanlaşması üzerinden kurulmuştur. Kentin kendi tabirleri ile 'fakir, varoş, harabe/yıkık, istenmeyen' yerlerin yeniden yapılandırılarak daha temiz ve konforlu bir çevre üretilmesi ve yer evleri yerine apartman dairesinde yaşamak olarak tanımlanmıştır.

Uzundere TOKİ konutlarında 284 katılımcı ile gerçekleştirilen anket çalışmasında elde edilen bulgulara ilişkin genel değerlendirme Tablo 5.19'da gösterilmiştir.

Tablo 5.19 Uzundere TOKİ konutları alan çalışmasının genel değerlendirilmesi

FAKTÖR		DÖNÜŞÜM SONRASI
KONUT VE YAKIN ÇEVRESİ	Konut nitelikleri	-Kullanıcıların konut beklentisi büyük oranda karşılanmamıştır.
		-Konut büyüklüğü tatmin düzeyini karşılamamıştır.
		-Aidat ve ısıtma parasının kullanıcıların apartman dairesi beklentisini olumsuz etkilemiştir.
		-Konutun malzeme ve işçilik kalitesinin beklentiyi karşılamadığı görülmüştür.
		-Genel konut memnuniyeti azalmıştır.
	Konut çevresi	-Sosyal ve donatı alanları beklenti düzeyini karşılamamıştır.
		-Park ve cami alanlarının yeterli olduğu görüşü hakimdir.
		-Konut bölgesinin fiziksel özelliklerine ilişkin memnuniyet azdır.
		-Konut alanı kullanımından duyulan tatmin seviyesi düşüktür.
	Ulaşım ve erişilebilirlik	-Kent merkezine olan uzaklığın yanında ulaşım maliyetlerinin artması memnuniyet düzeyini azaltmıştır.
-Sosyal ve donatı alanları ile günlük gereksinimin karşılanacağı ticari birimlere erişilebilirlik sorunları yaşanmıştır.		
SOSYAL YAŞAM VE KOMŞULUK İLİŞKİLERİ		-Komşuluk ilişkileri büyük oranda azalmıştır.
		-Sosyal yaşam alışkanlıkları değişime uğramıştır. Yaşam tarzından uzaklaşan bireyin memnuniyet ve tatmin düzeyi azalmıştır.
AİDİYET VE BAĞLILIK		-Aidiyet ve bağlılık duygusu hem mekânsal hem de sosyal boyutu ile zayıflayan komşuluk ilişkileri ve değişen yaşam tarzı koşulları ile ilişkili olarak büyük oranda azalmıştır.
		-Konut alanındaki yaşantıdan duyulan memnuniyet dönüşüm öncesine oranla azalmıştır.
		-Akrabalık ve hemşehri ilişkilerinin varlığı büyük oranda azalmıştır.
SOSYAL VE FİZİKSEL ÇEVRE		-Konut alanının temizlik ve bakım düzeyi ile sessiz bir yerleşim yeri olması tatmin edici seviyededir.
		-Belediye hizmetlerinden duyulan memnuniyet düşüktür.
		-Konut bölgesinin kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahip olabileceği inancı beklentileri karşılamamıştır.
		-Kent içerisinde kabul görme inancı beklentileri karşılamamıştır.
		-Yol ve kaldırım bakımından duyulan memnuniyet yeterli düzeydedir.

Tablo 5.19 devamı

	-Konut alanının eğimli yapısı memnuniyet düzeyini düşürmüştür.
ALGI VE FARKINDALIK TESPİTİ	
KENTSEL DÖNÜŞÜM	-Kavram olarak çoğunlukla bilinmektedir.
	-Çoğunlukla olumsuz olarak tanımlanmıştır.
	-Kentsel dönüşüm uygulamasından beklenenlerde konforlu bir fiziksel çevre ve konutta yaşamak, apartman dairesinde yaşamak ve ev sahibi olmak ön plana çıkmaktadır.
	-Kentsel dönüşüm uygulaması çoğunlukla beklentiği karşılamamıştır.
	-Kadifekale'ye katılımcıların genel olarak geri dönmek istemediği görülmüştür.
	-Kadifekale'ye dönmek isteyenler yalnızlık, kent merkezine uzaklık, artan ekonomik giderler ve apartman hayatına alışamamayı neden olarak sunmuştur.
	-Apartman dairesi hayatına çoğunun adapte olduğu görülmüştür.
	-Günlük alışkanlıklarını katılımcıların çoğu devam ettiremediğini belirtmiştir.
	-Katılımcıların çoğu kendi yaşam tarzını ve kültürünü yaşayamadığını,
	-Uzundere konut alanında Kadifekale'ye kıyasla fiziksel çevrenin iyileştiği,
	-Kentsel dönüşüm uygulamasının komşuluk ilişkilerini olumsuz etkilediği,
	-Konutların konfor düzeyinin Kadifekale'ye kıyasla yükseldiği,
	-Belediye hizmetlerinin Kadifekale'ye kıyasla arttığı,
	-Belediye hizmetlerinin Kadifekale'ye kıyasla arttığı,
	-Katılımcıların Kadifekale'de daha çok mutlu olduğu,
	-Dönüşüm sürecinde katılım seviyesinin düşük olduğu ve beklenti/taleplerinin karşılanmadığı belirtilmiştir.
YAŞAM KALİTESİ	-Kavram olarak çoğunlukla bilinmektedir.
	-Yaşam kalitesi ekonomik imkanlarla tanımlanmıştır.
	-Evlerin fiziksel yapısının kötü olması ve artan ekonomik giderlerin yaşadıkları konut bölgesinin yaşam kalitesini düşüren etkenler olarak ön plana çıkmıştır.

Tablo 5.19 devamı

YAŞAM KALİTESİ	-Yaşanılan bölgenin yaşam kalitesini olumlu yönde etkilenmesine katılımcıların çoğu cevap vermemiştir. Yeşil alanın olması ve havasının güzel olması olumlu olarak ön plana çıkan sebeplerdir.
	- Katılımcıların çoğu Uzundere TOKİ konutlarında yaşamının yaşam kalitelerini arttırmadığını belirtmiştir.
	-Sosyalleşme alanlarının olmaması, konutların fiziksel durumunun kötü olması, ekonomik giderlerin artması, konutların küçük olması ve kent merkezine uzak olması yaşam kalitelerinin azalma nedeni olarak,
	-Kadifekale'ye oranla daha güvenli olması, apartman daireisinde yaşanması, ısınma problemi yaşanmaması ve Kadifekale'nin kötü namından uzaklaşılmasının yaşam kalitelerinin yükselme nedeni olarak ifade edilmiştir.
Katılımcıların yarısından fazlası kentsel dönüşüm ve yaşam kalitesi arasında bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Bu ilişki, yaşam alanlarının fiziksel iyileştirilmesi ve gecekonduların apartmanlaşması üzerinden kurulmuştur. Katılımcılar ilişkiyi sadece mekânsal özellikler üzerinden değerlendirmiş olup sosyal ve toplumsal boyutu irdelenmemiştir.	

Tablo 5.19'da görüldüğü üzere çalışma alanında 284 katılımcı ile yapılan yaşam kalitesi modeli araştırmasında, Kadifekale'den Uzundere TOKİ konutlarına yerleştikten sonra memnuniyet düzeylerinde çoğunlukla düşüş yaşandığı ve beklentilerinin tam anlamıyla karşılanmadığı görülmüştür. Dönüşüm sürecinde katılım seviyesinin düşük olması, kullanıcı talep ve beklentilerinin değerlendirmeye alınmaması, sürecin kullanıcılar açısından olumsuz olarak sonuçlanmasına neden olmuştur.

5.3.2 Bireysel Değişkenlerin Yaşam Kalitesi Modelinde Belirlenen Parametreler Ekseninde Değerlendirilmesi

Çalışma kapsamında 'Yaşam kalitesi değerlendirmelerinde tek bir ölçüt belirleyici olamaz. Birey ve onun öznel değerlendirme sistemi yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. O halde bireyin değerlendirme sistemini etkileyen her kriter (eğitim düzeyi, ekonomik durumu vb.) göz önünde bulundurulmalıdır' alt hipotezi belirlenmiş olup oluşturulan yaşam kalitesi modelinde, bireyin kendi değerlendirme sistemi ile memnuniyet düzeyinin değerlendirildiği parametrelerin bireysel

değişkenlerle olan ilişkisi incelenecektir. Elde edilen bulgulardan birbiriyle ilişkili olan parametrelerin ilişkisi ön plana çıkarılmış olup Tablo 5.20’de bireysel değişkenlerin değerlendirileceği parametreler gösterilmiştir. IBM SPSS Statistics 26 programında, kentsel dönüşüm öncesi ve sonrası memnuniyet düzeyleri ile bireysel değişkenler arasındaki ilişki tek yönlü ANOVA ve bağımsız örneklem T-Testi kullanılarak analiz edilmiştir.

Tablo 5.20 Bireysel değişkenlerin değerlendirileceği yaşam kalitesi parametreleri

ANA PARAMETRE		ALT PARAMETRE	BİREYSEL DEĞİŞKEN
KONUT VE YAKIN ÇEVRESİ	Konut nitelikleri	-Konut büyüklüğü	-Aile tipi
		-Oda sayısı	-Ailede yaşayan kişi sayısı
	Konut çevresi	-	-
	Ulaşım ve erişilebilirlik	-Toplu taşıma olanaklarından duyulan memnuniyet	-Araç sahipliliği
		-Kent merkezine ulaşım	-Çalışma durumu
-Yaşanılan bölgeye ulaşım		- Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama	
SOSYAL YAŞAM VE KOMŞULUK İLİŞKİLERİ		-Komşuluk ilişkilerinden duyulan memnuniyet	-Cinsiyet
		-Yaşantıdan duyulan memnuniyet	- Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama
		-Yaşam koşullarının beklentileri karşılaması	-Çalışma durumu
		-Komşularla görüşme sıklığı	-Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet
		-Komşuların çoğunun tanınması	
AİDİYET VE BAĞLILIK		-Kadifekale’deki yaşantıdan duyulan memnuniyet	- Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama
		-Uzundere TOKİ konutlarındaki yaşantıdan duyulan memnuniyet	-Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet
SOSYAL VE FİZİKSEL ÇEVRE		-	-
KENTSEL DÖNÜŞÜM		-Kavram olarak bilinmesi	-Öğrenim durumu
		-Beklentilerin karşılanması	- Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama
		-Apartman dairesine uyum sağlama	-Hanede yaşayan kişi sayısı
		-Uzundere TOKİ konutlarında yaşam kalitesinin arttığı inancı	

Tablo 5.20 devamı

YAŞAM KALİTESİ	-Kavram olarak bilinmesi	-Öğrenim durumu -Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama -Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet
	-Uzundere TOKİ konutlarında yaşam kalitesinin arttığı inancı	

- Konut Nitelikleri

Tablo 5.20’de görüldüğü üzere ‘Konut Nitelikleri’ parametresinin değerlendirmesinde ‘**aile tipi ve ailede yaşayan kişi sayısı**’nın belirlendiği bireysel değişkenler ön plana çıkmıştır. Tablo 5.21’de konut niteliklerinin bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi gösterilmiştir.

Tablo 5.21 Konut niteliklerinin bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi

Konut Büyüklüğünün Yeterliliği			
Dönüşüm Öncesi	Bireysel Değişken	Dönüşüm Sonrası	Bireysel Değişken
Katılmıyorum:%7 (20 kişi)	Diğer aile tipi: %85 Geniş aile: %15 (3 kişi %8)	Katılmıyorum:%90 (256 kişi)	Diğer aile tipi:%7 Geniş aile: %15 (37 kişi %100) Çekirdek aile:%78 (200 kişi %88)
Kararsızım:%2 (6 kişi)	Geniş aile: %100	Kararsızım:-	-
Katılıyorum:%91 (258 kişi)	Çekirdek aile:%80 (206 kişi %91) Geniş aile: %11 (28 kişi %76)	Katılıyorum:%10 (28 kişi)	Çekirdek aile: %96 (27 kişi %12) Geniş aile: %4 (1 kişi %3)
Çekirdek aile ve geniş aile yapısına sahip katılımcıların, dönüşüm öncesinde sahip oldukları konutun büyüklüğünün yeterli olduğu, dönüşüm sonrasında ise yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aile yapısı ve hane halkı büyüklüğünün bireyin konut büyüklüğünün yeterliliğini belirlemede etkili olduğu görülmüştür.			

Tablo 5.21 devamı

Oda Sayısının Yeterliliği			
Dönüşüm Öncesi	Bireysel Değişken	Dönüşüm Sonrası	Bireysel Değişken
Katılmıyorum:%7 (20 kişi)	Diğer aile tipi: %85 Geniş aile: %15	Katılmıyorum:%90 (256 kişi)	Diğer aile tipi:%8 Geniş aile: %14 Çekirdek aile:%78
	Hanede yaşayan kişi sayısı; Diğer: %100		Hanede yaşayan kişi sayısı; 2 kişi: %7 3 kişi: %34 4 kişi: %25 Diğer: %24
Katılıyorum:%93 (264 kişi)	Çekirdek aile:%86 Geniş aile: %13 Diğer aile tipi: %1	Katılıyorum:%10 (28 kişi)	Çekirdek aile: %98 Geniş aile: %2
	Hanede yaşayan kişi sayısı; 2 kişi: %16 3 kişi: %39 4 kişi: %27 Diğer: %18		Hanede yaşayan kişi sayısı; 2 kişi: %8 3 kişi: %2
Çekirdek aile ve geniş aile yapısına sahip katılımcılar ile hane halkı büyüklüğü 3 kişi, 4 kişi ve 4 kişiden fazla olanların (diğer), dönüşüm öncesinde sahip oldukları konutun oda sayısının yeterli olduğu, dönüşüm sonrasında ise yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aile yapısı ve hane halkı büyüklüğünün bireyin oda sayısının yeterliliğini belirlemede etkili olduğu görülmüştür.			

- Ulaşım ve Erişilebilirlik

Tablo 5.20’de görüldüğü üzere ‘Ulaşım ve Erişilebilirlik’ parametresinin değerlendirmesinde ‘**araç sahipliği, çalışma durumu ve hane geliri ile giderlerin karşılanması durumu’nun** belirlendiği bireysel değişkenler ön plana çıkmıştır. Tablo 5.22’de ulaşım ve erişilebilirliğin bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi gösterilmiştir.

Tablo 5.22 Ulaşım ve erişilebilirliğin bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi

Toplu Taşıma Olanaklarından Duyulan Memnuniyet			
Dönüşüm Öncesi	Bireysel Değişken	Dönüşüm Sonrası	Bireysel Değişken
Katılmıyorum:%17 (48 kişi)	Çalışma durumu; Çalışan: %65 (31 kişi %23) Ev hanımı:%27 Emekli:%4 İşsiz: %4	Katılmıyorum:%57 (162 kişi)	Çalışma durumu; Çalışan: %71 (115 kişi %86) Ev hanımı:%21 Emekli: %2 İşsiz: %6
	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %52 (25 kişi %10) Hayır: %17 Kısmen: %31		Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %89 (144 kişi %58) Hayır: %5 Kısmen: %6
Katılıyorum:%83 (236 kişi)	Çalışma durumu; Çalışan: %43 (102 kişi %77) Ev hanımı: %43 Emekli: %5 İşsiz: %9	Katılıyorum:%43 (122 kişi)	Çalışma durumu; Çalışan: %15 (18 kişi %14) Ev hanımı:%65 Emekli: %9 İşsiz: %11
	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %95 (225 kişi %90) Hayır: %3 Kısmen: %2		Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %87 (106 kişi %42) Hayır: %7 Kısmen: %6
Toplu taşıma olanaklarından; İstihdam sağlayan katılımcıların %23'ünün ve hane geliri ile giderlerini karşılamada zorluk çeken katılımcıların %10'unun kentsel dönüşüm uygulaması öncesinde memnun olmadığı; İstihdam sağlayan katılımcıların %86'sının ve hane geliri ile giderlerini karşılamada zorluk çeken katılımcıların %58'inin kentsel dönüşüm uygulaması sonrasında memnun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kentsel dönüşüm uygulaması sonrasında yaşanan konut bölgesinin kentin çeperinde kalması ile hem ulaşım maliyetlerinin hem yolda geçen sürenin artması hem de Kadifekale'de olan dolmuş alternatifinin bulunmaması toplu taşıma olanaklarından duyulan memnuniyeti azaltmıştır.			

Tablo 5.22 devamı

Kent Merkezine Ulaşımın Kolay Bir Şekilde Sağlanması			
Dönüşüm Öncesi	Bireysel Değişken	Dönüşüm Sonrası	Bireysel Değişken
Katılmıyorum:%7 (20 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %75 (15 kişi %6) Hayır:- Kısmen:%25	Katılmıyorum:%82 (233 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %91 (212 kişi %85) Hayır: %3 Kısmen: %6
	Araç sahipliliği; Evet: %52 (10 kişi %20) Hayır: %48 (10 kişi %4)		Araç sahipliliği; Evet: %4 (9 kişi %18) Hayır: %96 (224 kişi %96)
Katılıyorum:%93 (264 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %89 (235 kişi %94) Hayır: %5 Kısmen: %6	Katılıyorum:%18 (51 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %75 (38 kişi %15) Hayır: %14 Kısmen: %11
	Araç sahipliliği; Evet: %16 (42 kişi %82) Hayır: %84 (211 kişi %91)		Araç sahipliliği; Evet: %80 (41 kişi %80) Hayır: %20 (10 kişi %20)
Hane geliri ile giderlerini karşılamakta zorluk çeken katılımcıların %6'sı dönüşüm öncesinde ve %85'i ise dönüşüm sonrasında; araç sahibi olmayan katılımcıların %4'ü dönüşüm öncesinde ve %96'sı ise dönüşüm sonrasında yaşadıkları konut bölgesinden kent merkezine ulaşımın kolay olmadığını belirtmişlerdir. Uzundere TOKİ konutlarının kent çeperinde bulunmasından dolayı araç sahibi olanların toplu taşıma kullananlara göre daha kısa süre içerisinde kent merkezine ulaşım sağlıyor olmasının değerlendirmelerini etkilemiş olduğu ayrıca mevcut durumda bulunan geçim sıkıntısına ulaşım maliyetlerinin de eklenmesinin kent merkezine ulaşımı zorlaştırdığını göstermiştir.			
Yaşanılan Bölgeye Ulaşımın Kolay Bir Şekilde Sağlanması			
Katılmıyorum:%17 (48 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %71 (34 kişi %14) Hayır: %2 Kısmen:%27	Katılmıyorum:%82 (233 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %91 (212 kişi %85) Hayır: %3 Kısmen: %6

Tablo 5.22 devamı

	Araç sahipliliği; Evet: %41 Hayır: %59 (28 kişi %12)		Araç sahipliliği; Evet: %4 Hayır: %96 (224 kişi %90)
Katılıyorum:%83 (236 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %91 (215 kişi %86) Hayır: %6 Kısmen: %4	Katılıyorum:%18 (51 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %75 (38 kişi %15) Hayır: %14 Kısmen: %11
	Araç sahipliliği; Evet: %13 Hayır: %87 (205 kişi %88)		Araç sahipliliği; Evet: %80 Hayır: %20 (10 kişi %4)
Hane geliri ile giderlerini karşılamada zorluk çeken katılımcıların %14'ü dönüşüm öncesinde %85'i ise dönüşüm sonrasında; araç sahibi olmayan katılımcıların %12'si dönüşüm öncesinde ve %88'i ise dönüşüm sonrasında yaşadıkları konut bölgesine ulaşımın kolay olmadığını belirtmişlerdir.			

- Sosyal Yaşam ve Komşuluk İlişkileri

Tablo 5.20'de görüldüğü üzere 'Sosyal Yaşam ve Komşuluk İlişkileri' parametresinin değerlendirmesinde '**cinsiyet, hane geliri ile giderlerin karşılanması durumu ve çalışma durumu**'nın belirlendiği bireysel değişkenler ön plana çıkmıştır. Tablo 5.23'de sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerinin bireysel değişkenle değerlendirilmesi gösterilmiştir.

Tablo 5.23 Sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerinin bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi

Komşuluk İlişkilerinden Duyulan Memnuniyet			
Dönüşüm Öncesi	Bireysel Değişken	Dönüşüm Sonrası	Bireysel Değişken
Katılmıyorum:%5 (14 kişi)	Cinsiyet; Kadın: %43 (6 kişi %5) Erkek: %57 (8 kişi %5)	Katılmıyorum:%73 (207 kişi)	Cinsiyet; Kadın: %32 (67 kişi %51) Erkek: %68 (140 kişi %92)

Tablo 5.23 devamı

Katılıyorum:%95 (270 kişi)	Cinsiyet; Kadın: %46 (125 kişi %95) Erkek: %54 (145 kişi %95)	Katılıyorum:%27 (77 kişi)	Cinsiyet; Kadın: %83 (64 kişi %49) Erkek: %17 (13 kişi %8)
Dönüşüm öncesi erkek katılımcıların %5'i ve dönüşüm sonrası %92'sinin komşuluk ilişkilerinden memnun olmadığı görülmüştür. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla komşuluk ilişkilerinden duyduğu memnuniyet düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kentsel dönüşüm sonrasında hem kadın hem de erkek katılımcıların komşuluk ilişkilerinden duyduğu memnuniyet düzeyinde azalma olduğu tespit edilmiştir.			
Yaşantıdan Duyulan Memnuniyet			
Dönüşüm Öncesi/ Dönüşüm Sonrası	Bireysel Değişken Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama		
Katılmıyorum:%47 (133 kişi)	Evet: %91 (121 kişi %48) Hayır: - Kısmen: %9 (12 kişi %60)	Bireyin yaşantısından duyduğu memnuniyet düzeyinin kentsel dönüşüm uygulaması öncesinde ve sonrasında da aynı olduğu, hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşayan katılımcıların yaşantılarından duyduğu memnuniyet düzeyinin düşük olduğu görülmüştür.	
Kararsızım:%24 (68 kişi)	Evet: %93 (63 kişi %25) Hayır: %3 (2 kişi %14) Kısmen: %4 (3 kişi %45)		
Katılıyorum:%29 (82 kişi)	Evet: %80 (66 kişi %27) Hayır: %15 (12 kişi %86) Kısmen: %5 (5 kişi %25)		
Yaşam Koşullarının Beklentileri Karşılama			
Dönüşüm Öncesi/ Dönüşüm Sonrası	Bireysel Değişken		
Katılmıyorum:%58 (165 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %92 (151 kişi %60) Hayır: %3 (5 kişi %36) Kısmen: %5 (9 kişi %45) Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet; Evet: %8 (13 kişi %38) Hayır: %92 (152 kişi %61)	Yaşam koşullarının beklentileri karşılama düzeyinin kentsel dönüşüm uygulaması öncesinde ve sonrasında da aynı olduğu, hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşayan katılımcıların yaşam koşullarının beklentilerini karşılamadığı; ayrıca genel yaşam şartlarından memnun olmayan katılımcıların %61'inin yaşam koşullarının beklentilerini karşılamadığı görülmüştür. Ekonomik yeterliliğin yaşam şartlarını ve yaşam memnuniyetini doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.	
Kararsızım:%27 (77 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %88 (68 kişi %27) Hayır:- Kısmen: %12 (9 kişi %45)		

Tablo 5.23 devamı

	Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet; Evet: %10 (8 kişi %3) Hayır: %90 (69 kişi %28)		
Katılıyorum:%15 (42 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %74 (31 kişi %12) Hayır: %21 (9 kişi %64) Kısmen: %5 (2 kişi %10) Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet; Evet: %31 (13 kişi %38) Hayır: %69 (29 kişi %12)		
Komşularla Sık Sık Görüşme			
Dönüşüm Öncesi	Bireysel Değişken	Dönüşüm Sonrası	Bireysel Değişken
Katılmıyorum:%22 (62 kişi)	Cinsiyet; Kadın: %23 (14 kişi %11) Erkek: %77 (48 kişi %31) Çalışma durumu; Çalışan: %82 (51 kişi %38) İşsiz:- Emekli: %3 (2 kişi %14) Ev hanımı: %15 (9 kişi %8)	Katılmıyorum:%61 (173 kişi)	Cinsiyet; Kadın: %18 (32 kişi %24) Erkek: %82 (141 kişi %93) Çalışma durumu; Çalışan: %54 (94 kişi %70) İşsiz: %2 (3 kişi %13) Emekli: %3 (5 kişi %43) Ev hanımı: %41 (71 kişi %61)
Katılıyorum:%78 (222 kişi)	Cinsiyet; Kadın: %53 (117 kişi %89) Erkek: %47 (105 kişi %69) Çalışma durumu; Çalışan: %37 (82 kişi %62) İşsiz: %11 (23 kişi %100) Emekli: %5 (12 kişi %86) Ev hanımı: %47 (105 kişi %92)	Katılıyorum:%39 (111 kişi)	Cinsiyet; Kadın: %89 (99 kişi %76) Erkek: %11 (12 kişi %7) Çalışma durumu; Çalışan: %35 (39 kişi %30) İşsiz: %18 (20 kişi %87) Emekli: %8 (9 kişi %57) Ev hanımı: %39 (43 kişi %39)

Tablo 5.23 devamı

Dönüşüm öncesinde erkek katılımcıların %31'inin ve dönüşüm sonrasında %93'ünün; çalışan katılımcıların dönüşüm öncesinde %62'sinin ve dönüşüm sonrasında %30'unun komşularıyla sık sık görüşmedikleri sonucuna varılmıştır. Kadın ve ev hanımı olan katılımcıların komşularıyla daha sık görüştükleri görülmüştür.			
Komşuların Çoğunun Tanınması			
Dönüşüm Öncesi	Bireysel Değişken	Dönüşüm Sonrası	Bireysel Değişken
Katılmıyorum:%5 (14 kişi)	Cinsiyet; Kadın: %57 (8 kişi %6) Erkek: %43 (6 kişi %4)	Katılmıyorum:%68 (193 kişi)	Cinsiyet; Kadın: %36 (70 kişi %53) Erkek: %64 (123 kişi %80)
Katılıyorum:%95 (270 kişi)	Cinsiyet; Kadın: %46 (123 kişi %94) Erkek: %54 (147 kişi %96)	Katılıyorum:%32 (91 kişi)	Cinsiyet; Kadın: %67 (61 kişi %47) Erkek: %33 (30 kişi %20)
Dönüşüm öncesinde erkek katılımcıların %4'ünün ve dönüşüm sonrasında %80'inin; komşularının çoğunu tanımadığı sonucuna varılmıştır. Kadın olan katılımcıların erkek katılımcılara oranla daha çok komşusunu tanıyor olduğu görülmüştür. Kentsel dönüşüm uygulaması sonrasında hem kadın hem de erkek katılımcıların, komşularının çoğunu tanıması durumunda azalma olduğu tespit edilmiştir.			

- Aidiyet ve Bağlılık

Tablo 5.20'de görüldüğü üzere 'Aidiyet ve Bağlılık' parametresinin değerlendirmesinde 'cinsiyet ve hane geliri ile giderlerin karşılanması durumu'nun belirlendiği bireysel değişkenler ön plana çıkmıştır. Tablo 5.24'de sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerinin bireysel değişkenle değerlendirilmesi gösterilmiştir.

Tablo 5.24 Aidiyet ve bağlılık düzeyinin bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi

Kadifekale'deki Yaşantıdan Duyulan Memnuniyet	
Sonuç	Bireysel Değişken
Evet: %66 (187 kişi)	Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet; Evet: %12 (23 kişi %68) Hayır: %88 (164 kişi %66)

Tablo 5.24 devamı

	Hane geliri ile giderlerin karşılanması zorluk yaşama; Evet: %83 (155 kişi %62) Hayır: %6 (12 kişi %86) Kısmen: %1 (20 kişi %100)
Hayır: %34 (97 kişi)	Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet; Evet: %11 (11 kişi %32) Hayır: %89 (86 kişi %34)
	Hane geliri ile giderlerin karşılanması zorluk yaşama; Evet: %98 (95 kişi %38) Hayır: %2 (2 kişi %14) Kısmen: -
Uzundere TOKİ Konutlarındaki Yaşantıdan Duyulan Memnuniyet	
Sonuç	Bireysel Değişken
Evet: %18 (51 kişi)	Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet; Evet: %57 (29 kişi %85) Hayır: %43 (22 kişi %9)
	Hane geliri ile giderlerin karşılanması zorluk yaşama; Evet: %59 (30 kişi %12) Hayır: %20 (10 kişi %71) Kısmen: %21 (11 kişi %55)
Hayır: %82 (233 kişi)	Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet; Evet: %2 (5 kişi %15) Hayır: %98 (228 kişi %91)
	Hane geliri ile giderlerin karşılanması zorluk yaşama; Evet: %94 (220 kişi %88) Hayır: %2 (4 kişi %29) Kısmen: %4 (9 kişi %45)
Halihazır durumda genel yaşam şartlarından memnun olmayan katılımcıların %66'sının Kadifekale'deki yaşantılarından memnun olduğu, %34'ünün ise memnun olmadığı; genel yaşam şartlarından memnun olmayan katılımcıların %9'unun Uzundere TOKİ konutlarındaki yaşantılarından memnun olduğu, %91'inin ise memnun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda bireyin yaşadığı konut çevresinin genel yaşam memnuniyetini etkilediği sonucuna varılmıştır. Hane geliri ile giderlerini karşılamada zorluk yaşayan katılımcıların %88'i Uzundere TOKİ konutlarındaki yaşantılarından memnun olmadığını; hane geliri ile giderlerini karşılamada zorluk yaşayan katılımcıların %62'si ve zorluk yaşamayanların %86'sının Kadifekale'deki yaşantılarından memnun olduğu görülmüştür. Katılımcıların sahip olduğu maddi imkanların Kadifekale'ye kıyasla Uzundere TOKİ konutlarındaki memnuniyet düzeyini düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır.	

- Kentsel Dönüşüm: Katılım, Algı ve Farkındalık

Tablo 5.20’de görüldüğü üzere ‘Kentsel Dönüşüm: Katılım, Algı ve Farkındalık’ parametresinin değerlendirmesinde ‘**öğrenim durumu, hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama ve hanede yaşayan kişi sayısı’nın** belirlendiği bireysel değişkenler ön plana çıkmıştır. Tablo 5.25’de kentsel dönüşüm: katılım, algı ve farkındalık parametresinin bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi gösterilmiştir.

Tablo 5.25 Kentsel dönüşüm: katılım, algı ve farkındalığın bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi

Kentsel Dönüşümün Kavram Olarak Bilinmesi		
Sonuç	Bireysel Değişken	
Evet: %65 (185 kişi)	Öğrenim durumu; Okuma-yazma yok: %1 (2 kişi %12) İlkokul: %41 (76 kişi %54) Ortaokul: %48 (89 kişi %82) Lise: %10 (18 kişi %90)	
Hayır: %24 (68 kişi)	Öğrenim durumu; Okuma-yazma yok: %20 (14 kişi %82) İlkokul: %60 (40 kişi %29) Ortaokul: %20 (14 kişi %13) Lise: -	
Kısmen: %11 (31 kişi)	Öğrenim durumu; Okuma-yazma yok: %3 (1 kişi %6) İlkokul: %74 (23 kişi %17) Ortaokul: %16 (5 kişi %5) Lise: %7 (2 kişi %10)	
Kentsel dönüşümün kavram olarak bilinmesinde katılımcıların öğrenim durumunun belirleyici bir unsur olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Lise mezunu olan katılımcıların %90'ının ve ortaokul mezunlarının %82'sinin kentsel dönüşümü kavram olarak bildiği; ilkokul mezunlarının %29'unun ve okuma yazma bilmeyenlerin %82'sinin ise bilmediği görülmüştür. En yüksek eğitim seviyesi lise mezunu olan katılımcılar ile ortaokul ve ilkokul mezunu olan katılımcıların çoğunlukla kavram olarak kentsel dönüşümü bildiği tespit edilmiştir.		
Kentsel Dönüşümün Beklentileri Karşılması		
Sonuç	Bireysel Değişken	
Evet: %17 (48 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %88 (42 kişi %17) Hayır: %8 (4 kişi %29) Kısmen: %4 (2 kişi %10)	Hanede yaşayan kişi sayısı; 2 kişi: %44 (21 kişi %49) 3 kişi: %29 (14 kişi %14) 4 kişi: %12 (6 kişi %8) Diğer: %15 (7 kişi %10)

Tablo 5.25 devamı

Hayır: %69 (196 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %90 (178 kişi %71) Hayır: %5 (9 kişi %64) Kısmen: %5 (9 kişi %45)	Hanede yaşayan kişi sayısı; 2 kişi: %10 (19 kişi %44) 3 kişi: %28 (55 kişi %54) 4 kişi: %32 (63 kişi %89) Diğer: %30 (59 kişi %87)
Kısmen: %14 (40 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %75 (30 kişi %12) Hayır: %3 (1 kişi %7) Kısmen: %22 (9 kişi %45)	Hanede yaşayan kişi sayısı; 2 kişi: %8 (3 kişi %7) 3 kişi: %82 (33 kişi %32) 4 kişi: %5 (2 kişi %3) Diğer: %5 (2 kişi %3)
Hane geliri ile giderlerini karşılamada güçlük çeken katılımcıların %71'inin ve hane halkı büyüklüğü 3 kişi olan katılımcıların %54'ü, 4 kişi olan katılımcıların %89'u ve 4'den fazla olan (diğer) katılımcıların ise %87'sinin kentsel dönüşüm uygulamasındaki beklentilerinin karşılanmadığı görülmüştür. Artan ekonomik maliyetler ve hane halkı büyüklüğünün konut büyüklüğüne uygun olmaması katılımcıların beklentilerinin karşılanmamasına neden olmuştur.		
Apartman Dairesine Uyum Sağlama		
Sonuç	Bireysel Değişken	
Evet: %67 (190 kişi)	Hanede yaşayan kişi sayısı; 2 kişi: %19 (37 kişi %86) 3 kişi: %43 (81 kişi %79) 4 kişi: %30 (57 kişi %80) Diğer: %8 (15 kişi %22)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %86 (164 kişi %66) Hayır: %6 (11 kişi %79) Kısmen: %8 (15 kişi %75)
Hayır: %33 (94 kişi)	Hanede yaşayan kişi sayısı; 2 kişi: %6 (6 kişi %14) 3 kişi: %22 (21 kişi %21) 4 kişi: %15 (14 kişi %20) Diğer: %57 (53 kişi %78)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %92 (86 kişi %34) Hayır: %3 (3 kişi %21) Kısmen: %5 (5 kişi %25)
Hanede yaşayan kişi sayısı 2 kişi olan katılımcıların %86'sının, 3 kişi olan katılımcıların %79'unun ve 4 kişi olan katılımcıların %80'inin apartman dairesine uyum sağlayamadığı ayrıca apartman dairesine uyum sağlayamayan katılımcıların %92'sinin ise hane geliri ile giderlerini karşılamada güçlük çeken katılımcılardan olduğu görülmüştür.		

- Yaşam Kalitesi: Algı ve Farkındalık

Tablo 5.20’de görüldüğü üzere ‘Yaşam Kalitesi: Algı ve Farkındalık’ parametresinin değerlendirmesinde ‘**öğrenim durumu, hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama ve genel yaşama şartlarından duyulan memnuniyet’in** belirlendiği bireysel değişkenler ön plana çıkmıştır. Tablo 5.26’de yaşam kalitesi: algı ve farkındalık parametresinin bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi gösterilmiştir.

Tablo 5.26 Yaşam kalitesi: algı ve farkındalığın bireysel değişkenlerle değerlendirilmesi

Yaşam Kalitesinin Kavram Olarak Bilinmesi		
Sonuç	Bireysel Değişken	
Evet: %68 (193 kişi)	Öğrenim durumu; Okuma-yazma yok: %3 (5 kişi %29) İlkokul: %54 (105 kişi %76) Ortaokul: %35 (68 kişi %63) Lise: %8 (15 kişi %75)	
Hayır: %17 (48 kişi)	Öğrenim durumu; Okuma-yazma yok: %17 (8 kişi %47) İlkokul: %60 (29 kişi %21) Ortaokul: %23 (11 kişi %10) Lise:-	
Kısmen: %15 (43 kişi)	Öğrenim durumu; Okuma-yazma yok: %9 (4 kişi %24) İlkokul: %12 (5 kişi %4) Ortaokul: %67 (29 kişi %27) Lise: %12 (5 kişi %25)	
Yaşam kalitesinin kavram olarak bilinmesinde katılımcıların öğrenim durumunun belirleyici bir unsur olmadığı görülmüştür. İlkokul, ortaokul ve lise mezunu olan katılımcıların çoğunlukla yaşam kalitesi kavramını bildiği sonucuna ulaşılmıştır.		
Uzundere TOKİ Konutlarında Yaşam Kalitesinin Arttığı İnancı		
Sonuç	Bireysel Değişken	
Evet: %25 (71 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %72 (51 kişi %21) Hayır: %17 (12 kişi %86) Kısmen: %11 (8 kişi %40)	Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet; Evet: %38 (27 kişi %79) Hayır: %62 (44 kişi %18)

Tablo 5.26 devamı

Hayır: %54 (153 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %96 (146 kişi %58) Hayır: %1 (2 kişi %14) Kısmen: %3 (5 kişi %25)	Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet; Evet: %2 (3 kişi %9) Hayır: %98 (150 kişi %60)
Cevap yok: %21 (60 kişi)	Hane geliri ile giderlerin karşılanmasında zorluk yaşama; Evet: %88 (53 kişi %21) Hayır:- Kısmen: %12 (7 kişi %35)	Genel yaşam şartlarından duyulan memnuniyet; Evet: %7 (4 kişi %12) Hayır: %93 (56 kişi %22)
Uzundere TOKİ konutlarında yaşam kalitesi algısının ekonomik koşullar ve genel yaşam memnuniyeti ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Hane geliri ile giderlerini karşılamada güçlük çeken katılımcıların %58'inin ve genel yaşam şartlarından memnun olmayan katılımcıların %60'ının yaşam kalitesinin arttığına dair bir inancının olmadığı görülmüştür.		

BÖLÜM 6

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kırsal kesimlerden kente göç eden bireyler, alışmış oldukları yaşam biçimini kentte sürdürmeye devam ettirmeleri, kentsel yaşama uyum sağlayamamaları, kentin olanaklarından faydalanamamaları ve kentle bütünleşememeleri kentsel yaşam kalitesini fiziksel, toplumsal ve ekonomik açıdan olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye'nin kentleşme pratiğinde de incelediğimiz üzere, kırsal kesimden kente göç edenler, gecekondu bölgelerinde ya da kentin uzak yerlerinde akraba ve 'hemşehri'leri ile yaşam biçimlerini değiştirmeden bir arada yaşamaya devam etmektedirler. Yaşadıkları ekonomik yetersizliklere bağlı olarak ortaya çıkan fiziksel yetersizlik göçle gelişmiş yaşama bölgelerinin birer çöküntü bölgesi niteliği taşımasını beraberinde getirmektedir.

Buna bağlı olarak ülkemizde yaşanan göç sorunu ile artan gecekondu alanlarına yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda karşımıza kentsel yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik bir çözüm önerisi olarak kentsel dönüşüm olgusu çıkmaktadır. Sosyal, toplumsal, kültürel, ekonomik ve çevresel boyutlarla bir bütün olan kentsel dönüşüm, ülkemizde sadece mekânsal değişime odaklanan bir uygulama olarak ele alınmaktadır. Elbette mekânsal değişim ve dönüşüm özellikle fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda çöküntüye uğramış yerleşimler için önemlidir ancak tek başına yeterli değildir. Bu bölgede yaşayan bireylerin alışmış oldukları, benimsedikleri ve kendilerini ait hissettikleri bir yaşam biçimleri bulunmaktadır. Bu durum özellikle göçle oluşmuş bölgelerde ve gecekondu alanlarında kendini çok daha fazla belli etmekte, fiziksel olarak kentsel yoksulluğun hem fiziksel hem de sosyal ve kültürel açıdan kendini görünür kıldığı alanları kapsamaktadır.

Ülkemizde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları çoğunlukla fiziksel mekânın değiştirilmesine yönelik olup uygulamanın gerçekleştirildiği bölgedeki yerleşik nüfusun; sosyal, kültürel, toplumsal, ekonomik durumları ile yaşama alışkanlıklarının (komşuluk, aidiyet, bir arada bulunma arzusu, güvenlik algısı ve sokağın kullanılma biçimleri vb.) önemli bir belirleyici olduğu durumu göz ardı edilmektedir. Yerleşik nüfusun kente entegre olma ve kentlileşme arzusunu

‘apartmanlaşma’ olgusu üzerinden elde edeceği inancı ile kentsel dönüşüm uygulamaları yaşam kalitesini artırıcı bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kentsel dönüşüm süreçlerinde yaşama bölgelerinin sahip olduğu sosyal ve mekânsal dokunun iyi şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Sadece fiziksel bir dönüşümün gerçekleşmesinin ülkemizde gerçekleştirilen ve sürekli tekrarlanan dönüşüm uygulamalarının hatalı sonuçlarından farklı bir şey elde edilemeyeceğini göstermektedir. Kentsel dönüşüm uygulamasında yapılacak müdahale biçiminin halkın ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyinin dikkate alınarak yapılması gerekmekte olup aksi halde bu süreç içerisinde savunmasız kalacak olanlar kendilerine yeni bir yer bulma arayışı içine girmek zorunda kalacaklardır. Bu durumda sorun sadece mekânsal olarak yer değiştirecek, belki bir süre zaman kazanılacak ama kentin başka bir yerinde tekrar ortaya çıkacaktır. Elbette mekânsal stratejiler içerisinde çözülebilecek ve çözülemeyecek sorunlar bulunduğu göz önüne alınmalıdır. Bu noktada önemli olan ise kentsel dönüşümün tüm kentsel sorunlar için ortak ve genelleyici bir çözüm stratejisi olarak benimsenemeyeceği hususudur. Bir başka ifade ile yenileme uygulamaları kentsel politikalar içerisinde sorun çözücü en önemli uygulama aracı olarak ele alınmamalıdır.

Mevcut durumda bulunan sosyal dokuyu desteklemeyen uygulamaların yapılması sonucunda orada yaşayan kesimin zaman içerisinde değişime zorlandığı, özellikle kent içerisinde bulunan kıymetli alanlarda yapılan uygulamaların belli bir süre içerisinde sosyal evrilmeye ortam hazırladığı görülmektedir. Bu durumda sözde yaşam kalitesinin artırılması amacıyla yapılan uygulamaların toplumun hangi kesimine hitap ettiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Özellikle yoksul kesimlerin yaşadığı çöküntü bölgelerinin topluma kazandırılarak iyileştirilmesi ve orada yaşayanlara söz hakkı verilmesi oldukça önem taşımaktadır. Burada yaşayanları kentlerin dışına ötelemek var olan sorunu bir süre görmezden gelmekten başka bir şey kazandırmayacaktır. Toplumsal müdahalenin ön planda olduğu dönüşüm uygulamalarının bütüncül bir bakış açısı ile ele alınması gerekmektedir. Genellikle yapılan çalışmalar mevcut durumun fiziksel yapısından ve alışılmış yaşam tarzından uzak yepyeni bir alana dönüştürülmekte ve soylulaştırma ile toplumsal yapı değiş tokuş edilmektedir.

Yaşam kalitesinin kavramsal olarak ele alınarak tanımlanması ve boyutlarının belirlenmesi, çevrenin yaşam kalitesi ile olan etkileşiminin ortaya konması, yaşam kalitesinin belirlenmesine yönelik oluşturulan yaşam kalitesi ölçeklerinin incelenmesi, dünyada ve ülkemizde gerçekleştirilen kentsel yaşam kalitesi uygulamalarının araştırılarak ülkemiz kentleşme pratiğinde değerlendirilmesi, göçle oluşmuş yaşama bölgelerine bir müdahale biçimi olarak kentsel dönüşüm uygulamalarının yaşam kalitesi perspektifinden yorumlanması ve çalışma kapsamında oluşturulan yaşam kalitesi modeli ile kentsel dönüşüm uygulaması üzerinden yaşam kalitesi algısının karşılaştırılması amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışma sürecinde ‘Yök-Tez’ arşivinde yapılan incelemede, yaşam kalitesi ve kentsel dönüşüm ilişkisinin karşılaştırılmalı olarak yapıldığı çalışma sayısının oldukça az olduğu, çoğunlukla ya kentsel dönüşüm alanı ilan edilmiş ya da kentsel dönüşüm uygulaması geçirmiş yaşama bölgeleri üzerinde inceleme yapıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada kullanılan ölçüt ve değerlendirmeler ile yaşam kalitesinin dönüşüm öncesi ve sonrası değerlendirmesi ele alınmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada; kent, kentleşme ve kentlileşme olguları, göç ve gecekondu ilişkileri ile mekânsal bir müdahale olan kentsel dönüşüm uygulamaları ve yaşam kalitesi algısı üzerine sorgulamaların yapılması için çalışma alanı olarak İzmir İli, Karabağlar İlçesi, Uzundere TOKİ konutları seçilmiştir. Kadifekale’den gelerek Uzundere TOKİ konutlarına yerleşen bireylerin dönüşüm öncesi ve sonrası yaşadıkları yaşama bölgesine ilişkin yaşam kalitesi algısının karşılaştırılması sonucunda; mekânsal müdahalenin yaşam kalitesini arttırmada tek başına yetersiz olacağı, mekânsal müdahalenin yanında sosyal, toplumsal ve kültürel boyutların ve bireylere ait edinilmiş tecrübe ve yaşam tarzının yaşam kalitesini belirlemede etkili olduğu sonucuna varılması hedeflenmiştir.

Oluşturulan yaşam kalitesi modeli (Şekil 1.3 ve Şekil 1.4), bireyin yaşamının belirli bir dönemdeki kişisel özellikleri ve buna ilişkin sahip olduğu algısı ile yaşadığı çevrenin sahip olduğu mekânsal ve toplumsal özelliklerin değerlendirilmesi kapsamında oluşturulmuştur. Bu nedenle modelin temelinde Van Kamp, Leidelmeijer, Marsman ve Hollander tarafından hazırlanan insan ve çevre uyumunun

yaşam kalitesini oluşturduğunu belirten modeli esas alınmıştır. Çevrenin ölçülebilir mekânsal ve fiziksel bileşenleri ile bu bileşenlerin algılanma biçimleri değerlendirilmiştir. Yaşam kalitesinin ölçülmesi ‘Bireysel Değişkenler’, ‘Konut ve Yakın Çevresine İlişkin Değerlendirme’, ‘Sosyal Yaşam ve Komşuluk İlişkileri’, ‘Aidiyet ve Bağlılık’, ‘Sosyal ve Fiziksel Çevre’, ‘Katılım, Algı ve Farkındalık-Kentsel Dönüşüm ve Yaşam Kalitesi’ olmak üzere 6 ana parametre ve bu parametrelere bağlı alt başlıklar kapsamında oluşturulmuştur.

Oluşturulan yaşam kalitesi modeli kapsamında Uzundere TOKİ Konutlarında yaşayan katılımcılara yöneltilmek üzere EK-1’de sunulan anket soruları hazırlanmış olup örneklem büyüklüğü kapsamında belirlenen 284 katılımcının tamamına uygulanmıştır. Katılımcıların tamamı kentsel dönüşüm uygulaması geçiren Kadifekale’den Uzundere TOKİ konutlarına yerleşenler arasından seçilmiştir. Böylece dönüşüm öncesi ve sonrası yaşanan konut bölgesine ilişkin bireylerin yaşam kalitesi algısı ve farkındalık düzeyi karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Bireyin sahip olduğu, olmadığı ya da olmak istediği her durum, kişinin bireysel değerlendirme sistemini doğrudan etkilemekte, yaşam kalitesi değerlendirmesini hayatındaki eksiklik veya beklenti üzerinden değerlendirebilmektedir. Bu nedenle **“Yaşam kalitesi, dışsal etkilerin içsel mekanizmalarla etkilendiği kişisel bir değerlendirme sistemidir”** ve **“Yaşam kalitesi değerlendirmelerinde tek bir ölçüt belirleyici olamaz. Birey ve onun öznel değerlendirme sistemi yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. O halde bireyin değerlendirme sistemini etkileyen her kriter (eğitim düzeyi, ekonomik durumu vb.) göz önünde bulundurulmalıdır”** alt hipotezlerinde, yaşam kalitesinin belirlenmesinde nesnel ölçütlerin birey düzeyinde nasıl algılandığının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bireysel değişkenler ile parametreler arasındaki ilişkinin belirlenmesi sonucunda yapılan değerlendirmede, katılımcıların sahip oldukları ya da sahip olmadıkları koşullar doğrultusunda algı ve memnuniyet düzeylerinin etkilendiği tespit edilmiştir.

Uzundere TOKİ konutlarına yerleşmeden önce Kadifekale’de yaşayan katılımcılarla gerçekleşen anket çalışmasında hem dönüşüm öncesi hem de dönüşüm sonrası yaşanan sosyal ve mekânsal çevreye ilişkin bireyin hem nesnel hem de öznel değerlendirme sisteminde karşılaştırılmalı bir değerlendirme

gerçekleştirilmiştir. Amartya Sen, gerçekte beklentiler arasındaki fark arttıkça kişinin memnuniyet düzeyinin azaldığını belirtmiştir. Bu görüş temelinde hazırlanan tez çalışmasının ana hipotezini oluşturan **“Göçle oluşmuş yaşama bölgelerinde, gündelik yaşamın sürdürüldüğü çevrenin kentsel dönüşüm uygulaması ile müdahale edilerek değiştirilmesi sonucunda dönüşüm öncesi ve sonrası kullanıcı memnuniyeti, beklentileri ve yaşam kalitesi algıları farklılık gösterecektir”** yargısı değerlendirilebilmiştir.

Bu kapsamda, alanda yapılan çalışmalar sonucunda katılımcıların, Kadifekale’den Uzundere TOKİ konutlarına yerleşim süreci içerisinde, daha iyi fiziksel şartlara sahip bir konut yapısına ve hem nitelik hem nicelik açısından sosyal donatı alanlarının tatmin ettiği bir konut çevresine ilişkin beklentilerinin bulunduğu ancak karşılaşılan durumda beklentilerinin karşılanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dönüşüm uygulaması sonucunda ‘apartman dairesi’nde yaşayacak olma ve dolayısıyla bir kentli gibi kentsel yaşama katılmaya dair beklenti, mevcut durumda var olan ekonomik yetersizliklere, aidat ve kömür parası ödemelerinin eklenmesi ve yaşam alışkanlıklarını apartman dairesinde yürütememeleri kullanıcı memnuniyetini azaltmıştır. Kadifekale’de kurulan sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerinin Uzundere TOKİ konutlarında devam etmemesi, iki mekanın karşılaştırılarak mekânsal değişimden çok sosyal ve toplumsal değişimin kullanıcıları etkilediği çalışma sonuçlarında ve birebir görüşmelerde verilen yanıtlardan görülmüştür. Mekânsal değişime yönelik katılımcıların beklentilerinin ve taleplerinin karşılanmaması ve Kadifekale’de sahip oldukları hareketliliğin Uzundere TOKİ konutlarında hem arazi yapısından hem de kent merkezine olan uzaklığın yarattığı artan ulaşım maliyetleri sonucunda azalması, kaybettikleri sosyal ve toplumsal ilişkilerin eksikliğini ve yaşam tarzının getirdiği alışkanlıklarını daha çok ön plana çıkarmıştır. Daha iyi bir mekânsal çevrede yaşamının ve Kadifekale’den uzaklaşmanın kent içerisinde kabul edilebilirliği ve görünürlüğü arttıracak inancının bekledikleri gibi olmadıklarını, kent içerisinde diğer yaşama bölgelerine sağlanan imkan ve olanakların kendilerine sağlanmadığı inancı tespit edilmiştir. Katılımcılardan birinin; ***‘Bize ne haliniz varsa görün dediler resmen. En azından orada bakkalım manavım ayağımın altındaydı. Her yere rahatça gidip gelirdim. Burası öyle mi? Daha iyi olur diye geldik neyle***

karşılaştık' ifadesi beklenti düzeyinin karşılanmadığını ve Kadifekale ile şimdi yaşadıkları yeri karşılaştırma yoluna gittiklerini ortaya koymuştur.

Bireyin gündelik hayatını sürdürdüğü çevrede sahip olduğu konutunun niteliklerinden duyduğu memnuniyet düzeyi, yaşam kalitesi üzerinde etkilidir. Bu kapsamda **“Bireyin sahip olduğu konuta ilişkin fiziksel koşullar (rutubet, karanlık oda, ısı yalıtımı vb.) yaşam kalitesini doğrudan etkiler”** ve yargısı alt hipotez olarak belirlenmiştir. Uzundere TOKİ konutlarında 284 katılımcı ile yapılan çalışma sonucunda, dönüşüm sonrası yaşanılacak konut ve çevresine ilişkin hak sahiplerinin beklenti ve taleplerine ilişkin görüşlerinin dikkate alınmadığı ve dönüşüm sonrası yaşanan konutun fiziksel özelliklerinin katılımcıları tatmin etmediği, sosyal ve ekonomik açıdan yaşam şartlarına uygun olmadığı tespit edilmiştir. Dönüşüm öncesi ve sonrasında yapılan incelemede katılımcıların her iki durumda da genel konut memnuniyet düzeyinin düşük olduğu ancak dönüşüm sonrasında bu oranının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Kentsel dönüşüm uygulaması ile katılımcılar, yaşanılacak konut ve çevresine ilişkin niteliklerin iyileştirilmesi hususunda beklentilerini yükseltmişlerdir. Ancak karşılaşılan özensiz uygulamalar ile genel memnuniyet düzeyi azalmıştır. Ayrıca artan maddi kayıplar ve toplumsal ilişkilerinin zedelenmesi ile birlikte mevcut durumda düşük olan yaşam kalitesinin daha da düşmesine ortam hazırlamıştır. Kullanıcıların kendi yaşayacakları konut ve çevresine ilişkin dönüşüm süreçlerinde söz sahibi olmamaları ve bu doğrultuda beklenti ve taleplerinin karşılanmaması yaşam kalitelerini olumsuz etkileyeceğinden dolayı katılım süreçlerinin doğru şekilde planlanması gerekmektedir.

Dönüşüm öncesinde bireyin tercih ettiği konut biçimi sadece ekonomik imkanlarla ilişkili değildir aynı zamanda bireyin sahip olduğu sosyo-kültürel yapısı ve yaşam tarzı ile ilgilidir. Bu nedenle bireyin dönüşüm öncesinde sahip olduğu konut ve çevresine ilişkin özelliklerinin dönüşüm sonrasında da sağlanması önem teşkil etmektedir. Bu durum bireyin hem komşuluk ilişkilerini, hem ekonomik şartlarını hem de çevresiyle kurduğu ilişkisini doğrudan etkileyerek aidiyet ve bağlılık düzeyini belirlemektedir. Bu kapsamda **“Kentsel dönüşüm uygulaması ile bireylerin yaşadıkları mahalleye karşı hissettikleri aidiyet ve bağlılık duygusu zayıflayacağı için yaşam kalitesi olumsuz yönde etkilenir”** ve **“Yaşam kalitesi, bireyin yaşamını sürdürdüğü çevrenin bir yansımasıdır. Bireyin yaşadığı**

çevreye karşı olan aidiyet duygusu ve sağladığı uyum düzeyi, yaşam kalitesi seviyesini belirler” yargıları alt hipotezler olarak belirlenmiştir. Dönüşüm öncesinde yaşanan alanda, kapı önü ve sokak kullanımının yoğun olarak kullanıldığı ve sosyalleşme aracı olarak görüldüğü ancak dönüşüm sonrasında kullanım biçiminde değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Apartman içerisinde birbirini görmeyen ve tanımayan katılımcıların, ‘bir arada olma’ algısı zayıflamıştır. Alışmış oldukları yaşam tarzından ve kültürden bağımsız olarak yaşamak zorunda bırakıldıkları apartman dairelerinde yalnızlaşma ile karşı karşıya kalmışlardır. Öncesinde daha iyi fiziksel şartlara sahip bir konutta özellikle bir apartman dairesinde yaşamının kentlileşme ve kabul görme açısından çok önemli olduğu düşünülse de sahip olunan şartlar ile karşılaştırıldığında, hem dönüşüm sonrasında katılımcıların beklentilerinin karşılanmamış olması hem de kaybedilen sosyal ve toplumsal değerler katılımcıların yaşam kalitelerinin düşmesine neden olmaktadır. Katılımcıların ‘apartmanlaşma’ ile sağlayacaklarını düşündükleri kentli olmanın sadece fiziksel bir değişimle mümkün olmadığı, bunun aynı zamanda bir kültür ve yaşam tarzının benimsenmiş olması ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Mevcut durumda var olan ekonomik imkansızlıklara, dönüşüm sonrasında değişen yaşam tarzı ile birlikte yenileride eklenmiştir. Apartmanlaşmanın getirmiş olduğu ‘aidat ve kömür parası’, alışılmışın dışında karşılaştıkları ‘süper market’ler ve artan ‘ulaşım maliyetleri’ ile bir de ödemek zorunda kaldıkları ev taksitleri ile iyice çıkmaza sürüklen hak sahiplerinin, artan ekonomik imkansızlıklar sonucunda yaşam kaliteleri daha da düşmüştür. Kent merkezine olan yakınlığı ve ulaşım kolaylığı ile ön plana çıkan Kadifekale’den, kentin dışında ve engebeli bir arazi üzerinde konumlanan Uzundere TOKİ konutlarına yerleşen birey, kent merkezinden uzaklaşmış, öncesine yaya olarak ya da alternatif bir ulaşım aracı olan dolmuş kullanarak kent merkezine ulaşabilirken, şimdi oldukça uzak bir konumda yaşamını sürdürürken ulaşım maliyetlerininide karşılamak durumunda kalmıştır. Aynı zamanda kentin merkezinde uzaklaştırılan birey görmezden gelinerek hem mekânsal hem de toplumsal dışlanma ile karşı karşıya kalmıştır.

Dönüşüm öncesi alanın kendi içerisindeki ilişkisi, kent ile kurduğu ilişki, kent içerisindeki konumu ve yapısal özellikleri ekseninde iyi bir analiz yapılması ve dönüşüm sonrası oluşturulan alanın sosyal yaşantı ve kullanıcı yaşam tarzına

uygunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım ise kullanıcıların dönüşüm sürecinde söz sahibi olması ile gerçekleşebilecektir. Böylece kullanıcıların yaşam tarzına uygun hazırlanmış bir konut çevresini oluşturmak yaşam kalitesini arttıracaktır. Dönüşüm alanının kent bütününden bağımsız olarak ele alınmaması, hem kendi içinde bütünlüğünün sağlanması hem de kent ile kuracağı ilişkinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Sadece konut odaklı yapılan dönüşüm uygulamalarının bireyin yaşam standartını yükseltmesini beklemek doğru değildir. Aynı zamanda konut çevresinde sunulacak olan açık alanlar, sosyal donatı alanlarının niteliği ve niceliği ile altyapı ve ulaşım olanaklarının güçlendirilmesi de önem taşımaktadır. **“Kent hakkının herkes için adil bir şekilde dağıtılmaması yaşam kalitesini olumsuz yönde etkiler”** ve **“Belediye hizmetlerinden faydalanma düzeyi (sağlıklı bir altyapı, yol ve kaldırım bakımı, katı atıkların düzenli toplanması, engelli dostu bir yaşam alanı vb.) ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinin EK-2 tablosunda yer alan sosyal ve teknik altyapı alanlarının (eğitim, sağlık, dini tesis, park alanı vb.) varlığı ve yeterliliği yaşam kalitesini etkiler”** yargıları alt hipotezler olarak belirlenmiştir. Yüksek bir yaşam kalitesinden bahsedebilmek için kentin sağladığı olanak ve imkanların, sosyo-ekonomik düzeyi ne olursa olsun kentin her alanında yaşayan vatandaşlara eşit oranda fayda sağlanması ve kentsel hizmetlerin adil bir şekilde dağıtılması önem teşkil etmektedir.

Katılımcılar tarafından, dönüşüm öncesi ve sonrasında da yaşanan konut bölgesinin kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahip olmadığının belirlenmesi konunun sadece mekânsal boyutunu değil sosyal ve toplumsal boyutunu ön plana çıkarmaktadır. Ötekileştirilen ve kent içerisinde görmezden gelinen konut alanı mı yoksa orada yaşayan bireyler mi sorusu karşımıza çıkmaktadır. Kendi tabirleri ile *‘bir buraya atıldık’* diyen kullanıcılar tarafından sorunun cevabı ortaya çıkmıştır. Belediye hizmetlerinde iyileştirmenin olduğu gözle görülür bir şekilde fark edilse de sosyal yaşamı güçlendiren sosyal ve donatı alanlarının eksikliğinin ve kent merkezine olan uzaklığının olması kullanıcılar tarafından olumsuz olarak algılanmasına neden olmaktadır.

Komşuluk ilişkileri, yaşam biçiminin uygunluğu, kültür yapısı, aidiyet ve bağlılık ile ilişkili olup bireyin yaşam kalitesi algısını doğrudan etkilemektedir. Bu kapsamda, **“Yapılan dönüşüm uygulamaları mevcut durumdaki sosyal yaşantıya**

uygun olarak gerçekleştirilmediği için sosyal ilişkilerinde dönüşmesine neden olmaktadır. Bu durum komşuluk ilişkilerini zayıflattığı için yaşam kalitesini olumsuz yönde etkiler” ve “Gecekondu alanlarına mekânsal bir müdahale biçimi olan kentsel dönüşüm uygulamaları fiziksel faktörlerin arttırılmasında olumlu yönde etkili iken sosyal ve toplumsal faktörlerin arttırılmasında yetersiz kalmıştır” alt hipotezleri belirlenmiştir. Bireyin bulunduğu alana ilişkin aidiyet ve bağlılık derecesini en yüksek oranda etkileyen parametrenin komşuluk ilişkileri olduğu tespit edilmiştir.

Kentlerde yaşanan kentleşme, modern yaşam gibi yenilikler ile birlikte ortaya çıkan yeni konut türleri, insanlar arasındaki sosyal yaşamı ve komşuluk ilişkileri doğrudan etkileyerek ya ortadan kaldırmakta ya da büyük oranda değişime uğratmaktadır (Akbaba, 2019). Ülkemizde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarının tasarım süreçlerinde komşuluk ilişkileri ve sosyal yaşamın göz önünde bulundurulmadığı, konut odaklı olarak geliştiği görülmektedir. Kadifekale’de sağlanan ilişkilerin yüksek oranda ‘hemşehrilik ve akrabalık’ üzerine kurulu olması bireylerin hem yaşadıkları mahalleye hem de birbirine karşı bağlılığının kuvvetli olduğu ancak katılımcıların, dönüşüm sonrası yaşadıkları yere ilişkin aidiyet ve bağlılığının zayıfladığı, bireylerin birbiriyle eskisi kadar vakit geçirmediği ve yeni yerleşilen yerin yaşam tarzlarına ve kültürlerine uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kentsel dönüşüm uygulamalarında, mekânsal değişimin yanında, insanlar arasındaki en önemli sosyal ilişkilerden biri olan ve kent kimliğinin oluşumuna katkı sağlayan komşuluk ilişkilerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ancak yapılan çalışmalar gösteriyor ki kentsel dönüşüm uygulamaları insanların birebir ilişkilerini ve özelde ise komşuluk ilişkilerini doğrudan etkilemekte ve değişime zorlamaktadır. Kendi yaşam alanlarında daha duygusal, daha güçlü bağların kurulduğu ve etkileşimin yüksek olduğu ilişkilerin yerini, apartman hayatının dayattığı kurallar ve resmi sınırlar içerisinde ikincil ilişkilerin oluşturduğu görülmektedir (Akbaba, 2019).

Kentsel dönüşüm uygulamaları ile dönüşüm sonrasında yerleşilen konut alanının fiziksel şartlarının dönüşüm öncesi alana göre iyileştirildiği ancak sosyal ve

toplumsal faktörlerin arttırılmasında yetersiz kaldığı görülmüştür. Yaşanan bu eksiklik ve fiziksel şartların iyileştirilmesinde karşılaşılan sorunlar ve kullanıcı beklentilerin karşılanmaması katılımcı düzeyinde yaşanan konut alanının olumsuz olarak değerlendirilmesine neden olmuştur.

Dönüşüm uygulaması sonrasında yaşanılacak alanın tasarlanma sürecinde kullanıcıların sosyal ilişkilerinin doğru bir şekilde tespit edilmesi ve yaşam biçimlerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu kapsamda oluşturulacak konut çevresinin kullanıcıların alışmış oldukları sosyal ilişkileri yürütebilecek düzeyde olması ve yaşam tarzlarına uygun şekilde tasarlanması durumunda yaşam kalitesinin arttırılması mümkün olacaktır. Bireyin seçim hakkının bulunmadığı bir ortamda yaşam kalitesinin yüksek olmasını beklemek yanlış olacaktır. Ülkemizde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarının sürekli bir sorun ve yanılgı olarak hem akademik hem de toplumsal hayatta karşımıza çıkmasının temel sebebi, yaşanan çevrenin kullanıcının yaşam tarzından bağımsız olarak oluşturularak varolan sosyal ve toplumsal dokunun görmezden gelinmesi ve değişime zorlanmasıdır. Sadece mekânsal olarak değil aynı zamanda kültürel olarak da bir dönüşümün gerçekleşmesi beklenmektedir. Bunun gerçekleşmesi ise bireylerin hem birbirleriye hem de mekanla kurdukları aidiyet ve bağlılık duygularının ve sosyal yaşamla kurdukları ilişkinin parçalanması ile sağlanmaktadır.

Kentsel dönüşüm uygulamaları mevzuat çerçevesinde mekânsal bir müdahale biçimi olarak değerlendirilmektedir. 6306 sayılı kanun kapsamında afet riskli alanların dönüştürülmesi amacıyla yapılan çalışmalar, dönüşümün sadece belirlenen alan sınırları içerisinde, bütüncül planlama anlayışından uzak bir şekilde gerçekleştirilmektedir. 6306 sayılı kanun kapsamında tek yetkinin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığında bulunmasına yönelik birçok eleştiri karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan en önemlisi, tek bir noktadan yerele ait hem mekânsal hem de toplumsal yapının değerlendirilerek uygulamaya geçilmesinin özellikle toplumsal açıdan sorunlara neden olduğudur. Fiziksel ve mekânsal dönüşümün ön planda olduğu 6306 sayılı kanunda sosyal ve toplumsal boyut gözardı edilmekte bu nedenle ülkemizde dönüşüm uygulamaları fiziksel çevre ile kullanıcının yaşam tarzının tamamen birbirinden bağımsız şekilde gelişmesinden dolayı olumsuz olarak sonuçlanmaktadır.

Sadece mekânsal müdahalelerin desteklendiği uygulamaların yasal çerçeve içerisinde destekleyen kanun ve yönetmeliklerin, kullanıcıların yaşam tarzını, sosyal ve toplumsal yapısını destekleyici ve yaşam kalitesini arttırıcı hükümler ile belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada gerçekleştirilen yaşam kalitesi modeli (Şekil 1.4), mevzuat çerçevesinde değerlendirilip geliştirilerek, uygulanacak dönüşüm projelerinde bir kontrol listesi haline getirilebilir. Böylece yaşanan sorunlar minimum düzeye indirilerek memnuniyet düzeyi yüksek bireylerin yaşayacağı yaşam kalitesi yüksek yaşama bölgeleri oluşturulabilecektir.

Kentsel dönüşüm uygulamaları ile yaşam kalitesinin arttırılmasına ilişkin birtakım öneriler;

- Yerinde dönüşümün gerçekleştirilerek yöre halkının alıştığı ve uyum sağladığı çevrede kalması öncelikli hedef olarak belirlenmelidir.
- Yöre halkının yaşam tarzı, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerinin göz önünde bulundurularak oluşturulacak konut yapısı ve konut alanının tasarım hedeflerinin belirlenmesi gerekmektedir.
- İyi bir analiz çalışması ile yöre halkının yaşadıkları yere ait memnun oldukları ve olmadıkları durumların tespiti yapılarak, memnun oldukları boyutların ön plana çıkarılarak güçlendirilmesi, memnun olmadıkları boyutların ise eksiklerinin belirlenerek çözüme ulaşılması sağlanmalıdır.
- Planlanan konut alanına kullanıcıların uyum sağlaması değil; halkın kullanımına uygun konut alanının tasarlanması amaç olmalıdır.
- Kentsel dönüşüm uygulamalarında katılım sürecinin doğru bir şekilde planlanarak, kullanıcıların katılım sürecine dahil edilerek söz sahibi olmalarının sağlanması ve yönetim ile yüklenici firmalara karşı güven temelini oluşturulması gerekmektedir.
- Kentsel dönüşüm uygulaması sadece mekânsal ve fiziksel bir dönüşüm olarak değerlendirilmemeli, uygulamanın merkezinde insan odaklı bir yaklaşım ile sosyal ve toplumsal boyutu ön plana çıkarılmalıdır. Sosyal yaşam ve komşuluk ilişkilerinin korunması tasarım sürecinin en önemli hedef ve amaçları arasında bulunmalıdır.

- Kentsel dönüşüm uygulamasında bütüncül bir planlama anlayışı ile birlikte plan kademelerinin doğru bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Öncelikli olarak iyi bir altyapı çalışmasının hazırlanması ve sosyal ve donatı alanları ile rekreatif alanların belirlenmesi sonucunda bir konut alanının planlanması ve yoğunluk kararlarına ve yaşam biçimine uygun bir konut tipolojisinin oluşturulması gerekmektedir.
- Dönüşüm alanı ilan edilen yaşama bölgesinin kent içerisindeki konumu, kendisiyle ve kent ile kurduğu ilişkisi iyi bir şekilde analiz edilerek planlama sürecinin gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.
- Dönüşüm alanının mekânsal ve toplumsal problemleri arasında ilişki kurularak çözüm odaklı bir planlama anlayışı oluşturulmalıdır.
- Yöre halkının kentsel dönüşüm uygulaması ile başka bir yere taşınması durumunda, bölgenin konumu ve ulaşım bağlantılarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Kent merkezi ile ilişkisinin kurularak halihazır durumda ulaşım bağlantılarına ilişkin çözümlemenin yapıldığı yaşama bölgelerine yerleşim sağlanmalıdır. Burada önemli olan bu durumun kişilerin yerleşmesinden sonra değil öncesinde planlanmış olmasıdır.
- Konut odaklı bir planlama sürecinden ziyade, kişilerin yaşam koşullarını iyileştirecek, açık alanlar ve kamusal donatı alanlarının hem nitelik hem de nicelik olarak tatmin edici seviyede düzenlenmesi gerekmektedir.
- Kısa vadeli değil, uzun vadeli bir planlama anlayışı benimsenmelidir.
- Yaşam kalitesinin hem yaşama bölgeleri hem de birey bazında artırılması amacıyla kanun ve yönetmeliklere yansıtılarak kontrol listeleri oluşturulması gerekmektedir.

Çalışma, kentsel dönüşümde kullanıcı memnuniyetinin dönüşüm öncesi ve sonrası olacak şekilde karşılaştırmalı olarak ele alınması ve uygulamanın eksikliklerinin ortaya çıkması açısından önemli olsa da kullanıcıların her iki durumu da deneyimlemiş olması, gerçek beklenti ve talepleri ile algıladıkları memnuniyet düzeyinin belirlenmesinde yönlendirici olmuş olabileceği bu nedenle başka bir çalışmada yaşam kalitesi algısının, kentsel dönüşüm alanı ilan edilmiş ve kentsel

dönüşüm uygulaması geçirmiş iki farklı mekânsal alanda yapılması durumunda elde edilecek bulgularla farklı sonuçlar elde edilebileceği düşünülmektedir.



KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ağın, C. (2022). *2000 sonrası yasal düzenlemeler ile dönüşüm ve kentleşme pratikleri bağlamında devirgenlik olgusu: İzmir Kadifekale kentsel yenileme projesi örneği* [Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Akbaba, İ. (2019). *Gecekondu bölgelerindeki kentsel dönüşüm uygulamalarının komşuluk ilişkileri üzerinden etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Akkar, Z.M. (2006). Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye. *Planlama Dergisi*, 36 (2), 29-38.
- Akyurt, M. A. ve Yaman, Ö. M. (2019). Türkiye'de kent sosyolojisi çalışmaları. K. Alver, (Ed.), *Kent Sosyolojisi* (2) içinde (147-174). Konya: Çizgi Kitabevi
- Alver, K. (2019). Kent imgesi. K. Alver, (Ed.), *Kent Sosyolojisi* (2) içinde (11-36). Konya: Çizgi Kitabevi
- Ataöv, A. ve Osmay, S. (2007). Türkiye'de kentsel dönüşüme yöntemsel bir yaklaşım. *Middle East Technical University Journal of the Faculty of Architecture*, 24 (2), 57-82.
- Ateş, T. (2012). *Felsefi antropoloji açısından çevre sorunları* [Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Atik, M. (2014). *Kentsel yaşam kalitesi ve kent kimliği bağlamında İstanbul'daki yenileme uygulamaları üzerine bir değerlendirme: Sulukale örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.
- Aydiner Boylu, A. ve Paçacıoğlu, B. (2016). Yaşam kalitesi ve göstergeleri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8, 137-150.
- Baba, E.C. (2018). Le Corbusier ve şehircilik. *Grid Mimarlık Planlama ve Tasarım Dergisi*, 1, 214-222.

Bakanlar Kurulu Kararı (5 Ağustos 2012a). *Resmi Gazete* (Sayı: 28375 (Mükerrer)). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/08/20120805-8.htm>

Bakanlar Kurulu Kararı (9 Eylül 2012b). *Resmi Gazete* (Sayı: 28406 (Mükerrer)). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/09/20120909-3.htm>

Bakanlar Kurulu Kararı (10 Ekim 2012c). *Resmi Gazete* (Sayı: 28437 (Mükerrer)). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121010-12.htm>

Bakanlar Kurulu Kararı (31 Aralık 2012d). *Resmi Gazete* (Sayı: 28514 (Mükerrer)). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121231-6.htm>

Bakanlar Kurulu Kararı (13 Mart 2013). *Resmi Gazete* (Sayı: 28586 (Mükerrer)). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130313-9.htm>

Ballıkuyu böyle kurtulacak. (23 Haziran 2022). <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/ballikuyu-b0yle-kurtulacak/22408/156>

Bayraktar, E. (2006). *Gecekondu ve kentsel yenileme*. Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Bıçkı, D. (2005). *Kentte yoksulluk ayrışma ve yaşam kalitesi*. Bursa: Dora Yayıncılık.

Bolulu, U. (2017, 3 Temmuz). İhaleye üç gün kala dava açıldı. *Milliyet gazetes*. <https://www.milliyet.com.tr/eg/ihaleye-uc-gun-kala-dava-acildi-2478174>

Bostan, H. (2017). Türkiye’de iç göçlerin toplumsal yapıda neden olduğu değişimler, meydana getirdiği sorunlar ve çözüm önerileri. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, 35, 1-16.

- Bulca, K. (2019). *Gecekondu bölgelerinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarında kullanıcıların yaşadığı sosyo- mekânsal sorunlar- Kadifekale örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Uşak Üniversitesi.
- Constanza, R. (2007). Quality of life: an approach integrating opportunities, human needs, and subjective well- being. *Ecological Economics*, 61 (1), 267-276.
- Çelikkilek, A. ve Çakır Öztürk, Ş.M. (2017). 6306 sayılı kanun kapsamında yürütülen kentsel dönüşüm çalışmaları ve İzmir uygulamaları. *Medeniyet Sanat, İMÜ Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 187-213.
- Çetin, İ. (2011). Kentiçi bir çöküntü alanı örneği Kadifekale’de mekan sosyolojisi denemesi. *Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 25, 53-80.
- Çoban, M. (2018). *Türkiye’de gecekondualarda yaşam kalitesi (Hatay örneği)* [Yükse Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1995). *Yedinci beş yıllık kalkınma raporu*.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2000). *Sekizinci beş yıllık kalkınma raporu*.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2006). *Dokuzuncu beş yıllık kalkınma raporu*.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Dokuzuncu_Kalkinma_Plani-2007-2013.pdf
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2013). *Onuncu beş yıllık kalkınma raporu*.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf

Devlet Planlama Teşkilatı, (2019). *On birinci beş yıllık kalkınma raporu.*

<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>

DPT, UNDP ve AB, (2007). *Kentleşme alanında sürdürülebilirlik*

çözümlemesi: Yaklaşımlar, modeller, temel alanlar, göstergeler, uygulama örnekleri, kentleşme tematik grubu 1. raporu.

<http://www.habitat.org.tr/dosyalar.html>

DPT, UNDP ve AB, (2007). *Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel*

Politikalara Entegrasyonu Projesi, kentleşme tematik Grubu 2. raporu.

<http://www.habitat.org.tr/dosyalar.html>

Doğal çevre, (b.t.). 10 Nisan 2021,

https://tr.wikipedia.org/wiki/Do%C4%9Fal_%C3%A7evre

Dülger Türkoğlu, H., Bölen, F., Baran, P.K. ve Marans, R.W. (2008).

İstanbul'da yaşam kalitesinin ölçülmesi. *İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 7 (2), 103-113.

Edisan, Z. ve Kadioğlu, F. (2013). Yaşam kalitesi kavramının antik

dönemdeki öncüleri. *Lokman Hekim Journal*, 3 (3), 1-4.

Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5 (1),

9-22.

Ekşioğlu Çetintahra, G. (22-24 Eylül 2011). *Kentlerde yaşam kalitesini*

artırmak için mevcut mekânsal ve sosyal durumun sağlıklılaştırılması:

İzmir, Karşıyaka örneği [Bildiri Özeti]. 7. yıl konferansı, Sağlıklı Kentler

Birliği, Bursa. [https://www.skb.gov.tr/wp-](https://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/SKB_7_Yil_Konferansi.pdf#page=6)

[content/uploads/2012/01/SKB_7_Yil_Konferansi.pdf#page=6](https://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/SKB_7_Yil_Konferansi.pdf#page=6)

Ergun, C. ve Gül, H. (2017). Kentli hakları çerçevesinde kentsel dönüşüm

üzerine bir değerlendirme. M. Güler ve A.M. Turan, (Ed.), *Belediyelerin geleceği ve yeni yaklaşımlar* (3) içinde (49-60). İstanbul: Marmara

Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.

- Eriş, H.M. (2012). *Üniversite öğrencilerinin yaşam kalitesi düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Erzen, J. (2006). *Çevre estetiği*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık
- Gaziemir Aktepe-Emrez Mahalleleri Kentsel Dönüşüm Alanı 1. Etap Lansmanı Yapıldı. (23 Haziran 2022).
<https://rayhaber.com/2022/04/gaziemir-aktepe-emrez-mahalleleri-kentsel-donusum-alani-1-etap-lansmani-yapildi/>
- Geray, C. (1998). Kentsel yaşam kalitesi ve belediyeler. *Türk idare dergisi*, (421), 323-345.
- Gül, F. (2013). İnsan-doğa ilişkisi bağlamında çevre sorunları ve felsefe. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 17-21.
- Gür, M. (2014). *Kentsel dönüşüm uygulamasında yaşam kalitesi araştırması ve kavramsal bir model önerisi: Bursa Doğanbey örneği* [Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Güzeldağ, F. (2019). *Kentsel dönüşüm projelerinin yaşam kalitesi bağlamında değerlendirilmesi: Bursa Soğanlı projesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Harvey, D. (2015). *Asi şehirler* (4. Baskı). (A.D. Temiz, Çev.). İstanbul: Metis Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 2012).
- İzmir. (Mayıs 2022). *Wikipedia*
<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0zmir>
- İzmir. (Mayıs 2022a). *Wikipedia*. İzmir ilinin ilçeleri [Harita].
<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0zmir>
- İzmir. (Mayıs 2022b). *Wikipedia*. İzmir'in Türkiye'deki konumu [Harita].
https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0zmir#/media/Dosya:Latrans-Turkey_location_%C4%B0zmir.svg

İzmir Büyükşehir Belediyesi [İBB], (2017). *Aktepe ve Emrez kentsel dönüşüm ve gelişim projesi.*

http://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/aktepe_emrez_282.pdf

İzmir Büyükşehir Belediyesi [İBB], (2017b). *Ballıkuyu kentsel dönüşüm ve gelişim projesi.*

https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/ballikuyu_81mb.pdf

İzmir Büyükşehir Belediyesi [İBB], (2017c). *Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim projesi.*

https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/ege_29mb.pdf

İzmir Büyükşehir Belediyesi [İBB], (2020). *Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim projesi.*

http://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/ornekkoy_22mb.pdf

İzmir Büyükşehir Belediyesi [İBB], (2017ç). *Uzundere kentsel dönüşüm ve gelişim projesi.*

http://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/uzundere_55mb.pdf

İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü. (bt). *Kapsamlı kentsel dönüşüm sunumu.* <https://izmir.csb.gov.tr/kapsamli-kentsel-donusum-sunumu-i-5578>

İzmir Ekonomi. (31 Mayıs 2022).

<https://www.cografya.gen.tr/tr/izmir/ekonomi.html#:~:text=%C4%B0zmir%20ilinin%20ekonomisi%20%C3%A7ok%20y%C3%B6nl%C3%BCd%C3%BCr,35'i%20san%C3%A2yi%20sekt%C3%B6r%C3%BCnden%20sa%C4%9Flan%C4%B1r.>

İzmir Ekonomisi. (30 Mayıs 2022). <https://www.izto.org.tr/tr/tg/izmir-ekonomisi>

İzmir'in Ekonomik Yapısı. (31 Mayıs 2022).

<https://www.izmir.bel.tr/tr/IzmirinEkonomikYapisi/126/215>

- İzmir Hakkında. (30 Mayıs 2022). <http://izmir.gov.tr/izmir-hakkinda#:~:text=Akdeniz%20iklim%20ku%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1nda%20kalan%20%C4%B0zmir,kesimlere%20kadar%20yay%C4%B1lmas%C4%B1na%20olanak%20vermektedir>.
- Kabadayı, H. (2006). *Yaşam kalitesi ve kullanıcı memnuniyetinin kentsel tasarımıdaki etkisine çok boyutlu yaklaşım* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Kalkınma Bakanlığı, (2018). *Kentsel yaşam kalitesi özel ihtisas komisyonu raporu*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KentselYasamKalitesiOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>
- Karabağlar Belediyesi. (2020). *Karabağlar Belediyesi stratejik planı: 2020-2024*. http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/dJB68+2020-2024_Stratejik_Planı.pdf
- Karadağ, A. ve Mirioğlu, G. (2011). Türkiye’de kentsel dönüşüm politikaları ve uygulamaları üzerine coğrafi değerlendirme: İzmir örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 20 (2), 41-57.
- Kaymal, C. (2017). Kırdan kente göçün kültürel sonuçları: gecekondulaşma ve arabesk. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (5), 1499-1519.
- Keleş, R. (1972). *100 soruda Türkiye’de şehirleşme, konut ve gecekondu*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Keleş, R. (1995). Kentleşme ve Türkçe. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 6, 1-5.
- Keleş, R., Hamamcı, C. ve Çoban, A. (2005). *Çevre Politikası* (8. Baskı). İstanbul: İmge Yayınları.
- Kılıç, E.M. ve Göksu, A.E. (2018). Bir kentsel dönüşüm deneyimi: Kadifekale-Uzundere ikileminde bireysel öyküler üzerine düşünmek. *Planlama Dergisi*, 28 (2), 201-217.

- Koca, T. ve Çolpan Erkan, N. (2019). Yaşam kalitesinin arttırılmasında bir etmen: Mekânsal güvenlik ölçütleri. *Megaraon Yıldız Teknik üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 14, 167-176.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (3), 163-184.
- Koçancı, M. (2019). *Yoksulluk ve sosyal dışlanma açısından yoksul sosyal konutları*. Bursa: Dora Yayınları
- Koçancı, M. ve Ergun C. (2018). Kent yoksulluğunun kentsel dönüşüm üzerinden okuması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (1), 51-68.
- Koyuncu, A. (2019). Türkiye’de göç ve kentleşme. K. Alver, (Ed.), *Kent Sosyolojisi* (2) içinde (359-375). Konya: Çizgi Kitabevi
- Kutgi, H. (2016). *Değişen insan değişen çevre algısı*. 10 Nisan, 2021, <https://blog.ilem.org.tr/degisen-insan-degisen-cevre-algisi/>
- Marans, R. (2007). Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi. (H. Türkoğlu, Çev.). *Mimarlık Dergisi*, (335). 03 Haziran 2021, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecID=1326>
- Maslow, A. (1970). *Motivation and personality*. New York: Longman
- Massam, B.H. (2002). Quality of life: Public planning and private living. *Progress in Planning*, (58), 141-227.
- Mirioğlu, G. (2013). *İzmir’deki kentsel dönüşüm projeleri üzerinden karşılaştırmalı bir coğrafi analiz: Kadifekale-Uzundere örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi
- Nacak, İ. (2019). Kent sosyolojisinde temel kavramlar. K. Alver, (Ed.), *Kent Sosyolojisi* (2) içinde (99-118). Konya: Çizgi Kitabevi

- Okan, O. (Ed.). (b.t.). *Kent sosyolojisi*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Oktaý, D. (2007). Sürdürülebilirlik, yaşanabilirlik ve kentsel yaşam kalitesi. *Mimarlık Dergisi*, (335). 03 Haziran 2021, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecID=1329>
- Okumuş, D.E. (2014). *Kentsel dönüşümde sosyal donatı alanlarının değişimi ve kentsel yaşam kalitesine etkisi: Ataşehir Barbaros mahallesi örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Ören Ersin, G. (2012). *Kentsel yaşam kalitesi göstergeleri: Büyükçekmece örneğinde irdelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Örnekköy kentsel dönüşüm projesinde beşinci etap heyecanı. (23 Haziran 2022). <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/ornekkoy-kentsel-donusum-projesinde-besinci-etap-heyecani/46802/156>
- Özdemir, E. (2019). Kent sosyolojisi yaklaşımları. K. Alver, (Ed.), *Kent Sosyolojisi* (2) içinde (119-146). Konya: Çizgi Kitabevi
- Özdemir, S. (2021). Kentsel dönüşüm ve katılım ilişkisi: İzmir Karabağlar riskli alan örneği. A. Akşit ve diğerleri (Ed.), *Planlama, Kavramlar ve Arayışlar* (s. 143-191) içinde. Ankara. ISBN: 978-605-01-1408-9
- Özerkmen, N. (2002). İnsan merkezli çevre anlayışından doğa merkezli çevre anlayışına. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 42, (1-2), 167-185.
- Yakın İnan, Ö. ve Özdemir Sönmez, N. (2019). Kentsel yaşam kalitesi ölçüm yöntemlerinin geliştirilmesi. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 2 (3), 184-198.
- Pacione, M. (2003). Urban environmental quality and human wellbeing-a social geographical perspective. *Landscape and Urban Planning*, 65 (1-2), 19-30.

- Pektaş, E.K. ve Akın, F. (2010). Avrupa kentsel şartları perspektifinde bir kentli hakkı olarak “katılım hakkı” ve Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 12 (2), 23-49.
- Rahman, T., Mittelhammer, R. ve Wandschneider, P.R. (2003). Measuring the quality of life across countries: A sensitivity analysis of well-being indices. WIDER International conference on Inequality, Poverty and Human Well-Being.
- Selvitopu, F. (21 Haziran 2022). İzmir nazım imar planı ve kentsel yenileme-dönüşüm çalışmaları sunumu. Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği web sayfasından erişildi: <https://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2012/09/%c3%84%c2%b0ZM%c3%84%c2%b0R-NAZIM-%c3%84%c2%b0MAR-PLANI-VE-KENTSEL-YEN%c3%84%c2%b0LEME-D%c3%83%e2%80%93N%c3%83%c5%93%c3%85%c2%9e%c3%83%c5%93M-%c3%83%e2%80%a1ALI%c3%85%c2%9eMALARI.pdf>
- Seydioğulları, H.S. (2016). Yeni yasal düzenlemelerle kentsel dönüşüm. *Planlama Dergisi*, 26 (1), 51-64.
- Shafer, C.S., Lee, B.K. ve Turner, S. (2000). A tale of three greenway trails: User perceptions related to quality of life. *Landscape and Urban Planning*, 49, 163-178.
- Sirgy, M.J., (2011). Theoretical perspectives guiding QOL indicator projects. *Social Indicators Research*, 103 (1), 1-22.
- Şatıroğlu, A. (2019). Türkiye’de kent araştırmalarının değişimi. K. Alver, (Ed.), *Kent Sosyolojisi* (2) içinde (175-192). Konya: Çizgi Kitabevi
- Şengül, T. (2009). Kentlerde değişim. Şehir Plancıları Odası (Ed), *Kentleşme ve yerel yönetimler sempozyumu* (1) içinde (13-19). Ankara: Korza Yayıncılık.
- Şentürk, M. (2019). Kentsel dönüşümün sosyolojisi. K. Alver, (Ed.), *Kent Sosyolojisi* (2) içinde (377-392). Konya: Çizgi Kitabevi

- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Parsel Sorgulama Uygulaması (2022).
<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/>
- Tekeli, İ. (Haziran 2003). Kentleri dönüşüm mekânı olarak düşünmek.
Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2005). *İzmir tarih projesi tasarım stratejisi raporu* (Teknik Rapor).
İzmir Büyükşehir Belediyesi İzmir Tarih Proje Merkezi web sayfasından
erişildi: <https://melesyarisma.izmir.bel.tr/CKYuklenen/2-8.pdf>
- Tekeli, İ. (2009). *Modernizm, modernite ve Türkiye'nin kent planlama tarihi*.
İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Tekeli, İ. (2010). *Gündelik yaşam, yaşam kalitesi ve yerellik yazıları*.
İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Tekeli, İ. (2011). *Kent, kentli hakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm yazıları*.
İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Tekeli, İ. (2014). *Türkiye'nin kentleşme deneyiminden öğrenebileceklerimiz*.
Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- Tekeli, İ. ve Erder, L. (1978). *Yerleşme yapısının uyum süreci olarak iç
göçler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları
- Tezcan, S. (2020). *Göçle oluşmuş yaşama bölgelerine yönelik dönüşüm
projelerinde müzakereler* [Doktora tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Tezcan, S. ve Zengin Çelik, H. (2017). İzmir Büyükşehir Belediyesi
tarafından uygulanan kentsel dönüşüm projeleri üzerine bir inceleme. M.
Güler ve A.M. Turan, (Ed.), *Belediyelerin geleceği ve yeni yaklaşımlar* (3)
içinde (49-60). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, (1999, Aralık). Birleşmiş Milletler İnsan
Yerleşimleri Konferansı Habitat II. *Habitat gündemi ve İstanbul
deklarasyonu hedef ve ilkeler, taahhütler ve küresel eylem planı*, İstanbul.

- Tuğaç, Ç. (2020). Avrupa Kentsel Şartı'ndan Avrupa Yeşil Sözleşmesi'ne: Avrupa'da kentsel politikaların gelişim süreci ve geleceği. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 19 (1), 225-267.
- Van Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G. ve Hollander, A. (2003). Urban environmental quality and human well-being towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. *Landscape and Urban Planning*, (65), 5-18.
- Veenhoven, R. (2000). The four qualities of life ordering concepts and measures of the good life. *Journal of Happiness Studies*, 1, 1-39.
- Yağcılar, A. (2019). *Yaşam kalitesi değerlendirmesi: Kastamonu Çatalzeytin örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Yaman, M. (2015). Türkiye'de kentsel dönüş(tür)me uygulamaları sosyo-politik bir yaklaşım (2. Baskı). İstanbul: Otorite Yayınları.
- Yavuzçehre Savaş, P. ve Torlak Evinç, S. (2006). Kentsel yaşam kalitesi ve belediyeler: Denizli Karşıyaka Mahallesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (4), 184-207.
- Yener, S. (2019). Kadın çalışanların cinsiyet rol stresi ve işe adanmışlıkları arasındaki ilişkide yaşam kalitesinin düzenleyici rolü. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 1-27.
- Yenice, M.S. (2014). Türkiye'nin kentsel dönüşüm deneyiminin tarihsel analizi. *Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 16 (1), 76-88.
- Yenitepe İzmir. (28 Temmuz 2022). <https://www.yenitepeizmir.com.tr/>
- Yetim, B. (2018). *Yaşam memnuniyeti ve yaşam kalitesinin belirleyicileri: sağlık hizmetlerinden memnuniyet ve sağlık statüsünün rolü* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Yılmaz, S. (2015). *Kentsel dönüşüm projelerinin yaşam kalitesine etkisi: İstanbul Karaköy Salı pazarı örneği* [Yüksek Lisans Tezi] İstanbul Teknik Üniversitesi.

Yörür, N. (2022). Roman Mahallesiinde kentsel yoksulluk ve yoksunluk:
İzmir- Ege Mahallesi (Kuruçay) örneği. *Eksen Dokuz Eylül Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 58-73.



EKLER

EK 1: Uzundere TOKİ Konutlarında Uygulanan Anket Formu

Tarih: ... / ... / 2022	
Anket formu no:	
KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMASI GERÇEKLEŞMİŞ "UZUNDERE TOKİ KONUTLARI"	
1	
BİREYSEL DEĞİŞKENLER	
Cinsiyet:	☐ Kadın ☐ Erkek Yaş: ☐ 18-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ 51-60 ☐ 60 yaş üzeri.
Öğrenim durumu:	☐ Okuma-yazma yok. ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Önlisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü
Medeni durum:	☐ Evli ☐ Bekar ☐ Boşanmış ☐ Eşi vefat etmiş
Çalışma durumu:	☐ Tam zamanlı ☐ Yarı zamanlı ☐ İşsiz ☐ Emekli ☐ Ev hanımı ☐ Evden çalışıyorum.
Meslek:	☐ Fabrika işçisi ☐ Memur ☐ Esnaf ☐ Eğitimle ulaşılan meslek grupları (doktor, öğretmen, mühendis, mimar vb.) ☐ Diğer:
Aile tipi:	☐ Çekirdek aile (anne, baba ve çocuklar) ☐ Geniş aile (anneanne, dede vb.) ☐ Yalnız yaşıyorum. ☐ Diğer:
Ailede yaşayan kişi sayısı:	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ Diğer:
Hanede çalışan kişi sayısı:	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ Diğer:
Haneye ait toplam gelir:	☐ Asgari ücret (4.253,00 TL) ☐ Asgari ücretten az. ☐ 4.253-5000 TL ☐ 5000-6000 TL ☐ 6000-7000 TL ☐ 7000-8000 TL ☐ 8000-9000 TL ☐ 9000 TL üzeri.
Başka bir mülkünüz var mı?	☐ Evet ☐ Hayır
Kendinize ait aracınız var mı?	☐ Var ☐ Yok
Hane gelirinize, giderlerinizi karşılamada zorluk çekiyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen
Genel yaşam şartlarımdan memnunum.	☐ Evet ☐ Hayır

KONUT VE YAKIN ÇEVRESİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME

“Dönüşüm öncesi yaşanan konut yapısına ilişkin sorular”

Dönüşüm öncesinde yaşadığınız bölgede oturduğunuz ev size mi aitti yoksa kiracı mıydınız?	☐ Ev sahibi ☐ Kiracı ☐ Akrabamın evi ☐ Diğer:
Dönüşüm öncesindeki konutunuzun arazi mülkiyet durumu nedir?	☐ Devlet Hazinesi (tapusuz/tescil harici alan) ☐ Tapu tahsisi (devlet tarafından kullanım izni verilmiş alan) ☐ Tapulu (tarla vasıflı) ☐ Tapulu (imarlı arsa)
Dönüşüm öncesindeki konutunuzun oda sayısı nedir?	☐ 1+1 ☐ 2+1 ☐ 3+1 ☐ Diğer:
Dönüşüm öncesinde oturduğunuz konut kaç m2 idi?	☐ 0-50 m2 ☐ 50-100 m2 ☐ 100-150 m2 ☐ 150-200 m2 ☐ 200 m2’den büyük
Dönüşüm öncesinde oturduğunuz konut kaçınıcı katta bulunmaktadır?	 kat ☐ Müstakil konut
Dönüşüm öncesinde oturduğunuz eve ait bahçeniz var mıydı?	☐ Evet ☐ Hayır
Dönüşüm öncesinde oturduğunuz eve ait balkon var mıydı?	☐ Evet ☐ Hayır
Dönüşüm öncesinde oturduğunuz konutun ısıtma sistemi nedir?	☐ Doğalgaz ☐ Elektrikli ısıtıcı ☐ Klima ☐ Soba ☐ Diğer:
Dönüşüm öncesinde oturduğunuz konuttaki altyapı imkânlarını belirtiniz. (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)	☐ Elektrik ☐ Doğalgaz ☐ Su ☐ Kalorifer ☐ Telefon ☐ Kablolu TV ☐ İnternet ☐ Uydu yayını
<i>“Dönüşüm sonrası yaşanan konut yapısına ilişkin sorular”</i>	
Şu anda oturduğunuz konut size mi ait?	☐ Ev sahibi ☐ Kiracı ☐ Akrabamın evi ☐ Diğer:
Ne kadar zamandır bu konutta oturuyorsunuz?	 yıl
Dönüşüm sonrasında kaç adet konuta sahip oldunuz?	 adet
Dönüşüm sonrası konutunuzun oda sayısı nedir?	☐ 1+1 ☐ 2+1 ☐ 3+1 ☐ Diğer:
Dönüşüm sonrasında oturduğunuz konut kaç m2?	☐ 0-50 m2 ☐ 50-100 m2 ☐ 100-150 m2 ☐ 150-200 m2 ☐ 200 m2’den büyük
Dönüşüm sonrasında oturduğunuz konut kaçınıcı katta bulunmaktadır?	 kat

Dönüşüm sonrasında oturduğunuz konutun ısıtma sistemi nedir?			☐ Doğalgaz ☐ Elektrikli ısıtıcı ☐ Klima ☐ Soba ☐ Diğer:			
Dönüşüm öncesinde oturduğunuz konuttaki altyapı imkânlarını belirtiniz. (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)			☐ Elektrik ☐ Doğalgaz ☐ Su ☐ Kalorifer ☐ Telefon ☐ Kablolu TV ☐ İnternet ☐ Uydu yayını			
Aşağıda verilen sorular için <u>DÖNÜŞÜM ÖNCESİ VE SONRASI OLACAK ŞEKİLDE</u> sizi en iyi ifade eden seçeneğin altına denk gelen kutucuğu işaretleyiniz.						
DÖNÜŞÜM ÖNCESİ			DÖNÜŞÜM SONRASI			
Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
			Yaşadığım konutun teknik altyapısı yeterlidir. (kirli-temiz su tesisatı, elektrik tesisatı vb.)			
			Yaşadığım konutun büyüklüğü yeterlidir.			
			Yaşadığım konutun oda sayısı yeterlidir.			
			Yaşadığım konutun odalarının büyüklüğü yeterlidir.			
			Yaşadığım konutun inşasında kullanılan malzeme kalitesinden memnunum.			
			Yaşadığım konutun inşasındaki işçilik kalitesinden memnunum.			
			Yaşadığım konutun aldığı gün ışığı miktarı yeterlidir.			
			Yaşadığım konutta kendimi güvende hissediyorum.			
			Yaşadığım konuttan genel olarak memnunum.			
			Yaşadığım bölgedeki park alanları yeterlidir.			
			Yaşadığım bölgedeki yürüyüş alanları yeterlidir.			
			Yaşadığım bölgedeki sosyal ve kültürel tesis alanları yeterlidir.			
			Yaşadığım bölgedeki sağlık alanları yeterlidir.			
			Yaşadığım bölgedeki dini tesis alanları yeterlidir.			
			Yaşadığım bölgedeki eğitim alanları yeterlidir.			
			Yaşadığım bölgede günlük ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum.			
			Yaşadığım bölgedeki donatı alanlarını (sağlık, eğitim, kültürel tesis vb.) kullanmayı tercih etmiyorum.			
			Yaşadığım bölgenin fiziksel koşulları kişisel beklentilerimi karşılamaktadır.			
			Yaşadığım bölge çekici bir yerdir.			
			Yaşadığım bölge yaşamak için güzel bir yerdir.			
			Yaşadığım bölgede yapabileceğim çok çeşitli faaliyetler bulunmaktadır.			
			Yaşadığım konut bölgesinin fiziksel görünümünden memnunum.			
			Yaşadığım bölgedeki güvenlik önlemleri yeterlidir.			
			Yaşadığım bölgedeki toplu taşıma olanaklarından memnunum.			
			Günlük ihtiyaçlarımı karşıladığım yerlere (market, pazar, vb.) kolay bir şekilde ulaşabiliyorum.			
			İşyerime rahat bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum.			
			Sağlık kuruluşlarına kolay bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum.			
			Eğitim alanlarına kolay bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum.			
			Yaşadığım bölgeye ulaşım kolay bir şekilde sağlanmaktadır.			

			Kent merkezine kolay bir şekilde ulaşım sağlayabiliyorum.			
3						
SOSYAL YAŞAM VE KOMŞULUK İLİŞKİLERİ						
Aşağıda verilen sorular için DÖNÜŞÜM ÖNCESİ VE SONRASI OLACAK ŞEKİLDE sizi en iyi ifade eden seçeneğin altına denk gelen kutucuğu işaretleyiniz.						
DÖNÜŞÜM ÖNCESİ				DÖNÜŞÜM SONRASI		
Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
			Komşularımın çoğunu tanırım.			
			Komşularımla sık sık görüşüyorum.			
			Komşularımla acil ve ihtiyaç durumlarında yardımlaşırım.			
			Komşuma çocuğumu/evimin anahtarını emanet ederim.			
			Kültürüme ve yaşam tarzıma uygun komşularımla bir arada yaşıyorum.			
			Komşularıma güveniyorum.			
			Komşuluk ilişkilerimden memnunum.			
			Yaşantımdan memnunum.			
			Yaşam koşullarım pek çok yönü ile beklentilerimi karşılamaktadır.			
4						
AİDİYET VE BAĞLILIK						
Buraya yerleşmeden önce hangi mahallede/semte yaşıyordunuz?						
Buraya yerleşmeden önce yaşadığınız mahallede/semte kaç yıl oturdunuz?			☐ 1 yıldan az ☐ 1-3 yıl ☐ 3-5 yıl ☐ 5-7 yıl ☐ 7-9 yıl ☐ 9 yıldan fazla			
Buraya yerleşmeden önce oturduğunuz mahalle/semi tercih etme sebebiniz nedir?			☐ İşe yakın olması ☐ Evlilik sebebi ☐ Tanıdık/akrabaların bu bölgede bulunması ☐ Ekonomik şartlara uygun olması ☐ Doğduğundan beri oturması ☐ Kendi yaşam tarzıma uygun olması ☐ Diğer:			
Buraya yerleşmeden önce yaşadığınız mahallede/semte akraba ya da hemşehrileriniz var mıydı?			☐ Evet ☐ Hayır			
Buraya yerleşmeden önce yaşadığınız mahalledeki/semtteki yaşantınızdan memnun muydunuz?			☐ Evet ☐ Hayır Nedenini lütfen belirtiniz:			
Buraya yerleşmeden önce yaşadığınız mahallenin/semtin sevdiğiniz özellikleri nelerdir?						
Buraya yerleşmeden önce yaşadığınız mahallenin/semtin sevmediğiniz özellikleri nelerdir?						
Uzundere TOKİ Konutlarına yerleşme sebebiniz nedir?						

Uzundere TOKİ Konutlarındaki yaşantınızdan memnun musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır Nedenini lütfen belirtiniz:					
Uzundere TOKİ Konutlarının sevdiğiniz özellikleri nelerdir?						
Uzundere TOKİ Konutlarının sevmediğiniz özellikleri nelerdir?						
Aşağıda verilen sorular için <u>DÖNÜŞÜM ÖNCESİ VE SONRASI OLACAK ŞEKİLDE</u> sizi en iyi ifade eden seçeneğin altına denk gelen kutucuğu işaretleyiniz.						
DÖNÜŞÜM ÖNCESİ				DÖNÜŞÜM SONRASI		
Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
			Kendimi yaşadığım mahalleye ait hissediyorum.			
			Mahallede herkes birbiriyle uyumlu bir şekilde yaşamaktadır.			
			Yaşadığım konut bölgesi yaşam tarzıma ve kültürüme uygun bir yerdir.			
			Yaşadığım bölgede insanlar birlikte vakit geçirirler.			
			Yaşadığım bölgedeki insanlar yaşadıkları yere bağlıdır.			
5						
SOSYAL VE FİZİKSEL ÇEVRE						
Aşağıda verilen sorular için <u>DÖNÜŞÜM ÖNCESİ VE SONRASI OLACAK ŞEKİLDE</u> sizi en iyi ifade eden seçeneğin altına denk gelen kutucuğu işaretleyiniz.						
DÖNÜŞÜM ÖNCESİ				DÖNÜŞÜM SONRASI		
Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
			Yaşadığım bölge sessiz sakin bir yerdir.			
			Yaşadığım bölge temiz ve bakımlı bir yerdir.			
			Yaşadığım konut çevresindeki Belediye hizmetlerini yeterli buluyorum. (temiz su, altyapı, çöp toplama, yol bakımı vb.)			
			Yol ve kaldırımlar bakımlıdır.			
			Yaşadığım konut çevresindeki yollar ve kaldırımlar dezavantajlı gruplar için uygundur. (engelli vatandaşlar, bebek arabası kullanan ebeveynler vb.)			
			Yaşadığım konut bölgesi, kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahiptir.			
Buraya taşınmadan önce yaşadığım konut bölgesi, kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahiptir.			☐ Evet ☐ Hayır *Cevabınız olumsuz ise aşağıdaki soruyu lütfen cevaplayınız. İzmir ilindeki diğer yaşama bölgelerine sağlanan ancak yaşadığınız konut bölgesinde sağlanmayan olanak ve imkanlar nelerdir? Sizce neden bu imkanlar sağlanmamaktadır?			
Buraya taşınmadan önce yaşadığım konut bölgesindeki olanaklar beklentilerimi karşılamaktadır.			☐ Evet ☐ Hayır *Cevabınız olumsuz ise aşağıdaki soruyu lütfen cevaplayınız. Yaşadığınız yere ilişkin ne gibi beklentileriniz vardı?			

Buraya taşınmadan önce yaşadığınız konut bölgesinin mekansal olarak en iyi ve en kötü özelliği nedir?	
Uzundere TOKİ Konutları bölgesi, kent içerisindeki diğer yaşama bölgeleri ile eşit olanak ve imkanlara sahiptir.	☐ Evet ☐ Hayır *Cevabınız olumsuz ise aşağıdaki soruyu lütfen cevaplayınız. İzmir ilindeki diğer yaşama bölgelerine sağlanan ancak yaşadığınız konut bölgesinde sağlanmayan olanak ve imkanlar nelerdir? Sizce neden bu imkanlar sağlanmamaktadır?
Uzundere TOKİ Konutları bölgesindeki olanaklar beklentilerimi karşılamaktadır.	☐ Evet ☐ Hayır *Cevabınız olumsuz ise aşağıdaki soruyu lütfen cevaplayınız. Yaşadığınız yere ilişkin ne gibi beklentileriniz vardır?
Uzundere TOKİ Konutları bölgesinin mekansal olarak en iyi ve en kötü özelliği nedir?	
6	
KENTSEL DÖNÜŞÜM: KATILIM, ALGI VE FARKINDALIK	
Kentsel Dönüşüm kavramının ne demek olduğunu biliyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen
Kentsel Dönüşüm sizin için ne ifade ediyor?	
Kentsel dönüşüm uygulamasından öncelikli beklentiniz nedir? (Birden çok seçeneği işaretleyebilirsiniz.)	☐ Daha konforlu bir fiziksel çevre ve konutta yaşamak ☐ Apartman dairesinde yaşamak ☐ Mevcutta sahip olduğum daire sayısı kadar yeni daireye sahip olmak ☐ Mevcutta sahip olduğum daire sayısından daha çok daireye sahip olmak ☐ Depreme dayanıklı konutlar yapılması ☐ Diğer:
Beklentileriniz karşılandı mı?	☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen *Cevabınız 'Hayır' ya da 'Kısmen' ise; Ne gibi beklentileriniz karşılanmadı?
İmkanınız olsaydı buraya gelmeden önce yaşadığınız mahalleye dönmek ister miydiniz?	☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen *Cevabınız 'Hayır' ya da 'Kısmen' ise; Neden dönmek isterdiniz?
Apartman dairesinde yaşantısına uyum sağlayabildiniz mi?	☐ Evet ☐ Hayır *Cevabınız 'Hayır' ise; Neden uyum sağlayamadınız?
Eski yaşadığınız mahallenizdeki günlük alışkanlıklarınızı burada devam ettirdiğiniz durumlar var mı? Nedir?	

Aşağıda verilen sorular için sizi en iyi ifade eden seçeneğin altına denk gelen kutucuğu işaretleyiniz.			
	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Kentsel dönüşüm uygulaması ile alıştığım yaşam tarzı ve kültüründen farklı bir yaşam sürüyorum.			
Kentsel dönüşüm uygulaması ile yaşamımı sürdürdüğüm fiziksel çevre iyileşti.			
Kentsel dönüşüm uygulaması sonucunda komşularımla eskisi kadar sık görüşemiyorum.			
Kentsel dönüşüm uygulaması ile daha konforlu bir evde yaşıyorum.			
Kentsel dönüşüm uygulaması ile eski yaşam tarzımı ve alışkanlıklarımı yaşamakta güçlük çekiyorum.			
Eskiden yaşadığım konut bölgesine kıyasla kentsel dönüşüm uygulaması ile bölgeye yapılan Belediye Hizmetleri artmıştır.			
Buraya taşınmadan önce yaşadığım mahallede daha mutluydum.			
Kentsel Dönüşüm projesi yapılırken nasıl bir konut ve mahallede yaşamak istediğiniz soruldu mu?	☐ Evet ☐ Hayır *Cevabınız 'Evet' ise; beklentileriniz/istekleriniz karşılandı mı?		
Kentsel Dönüşüm Uygulaması süreci boyunca yetkili kişiler ile görüştünüz mü?	☐ Evet ☐ Hayır *Cevabınız 'Evet' ise; hangi kurumlar ile ne görüştünüz?		
Kentsel Dönüşüm Uygulaması sürecinde ilgili derneklere ve toplantılara katkı sağladım.	☐ Evet ☐ Hayır		
			7
YAŞAM KALİTESİ: ALGI VE FARKINDALIK			
Yaşam Kalitesi kavramının ne demek olduğunu biliyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen		

Yaşam Kalitesi sizin için ne ifade ediyor?	
Yaşadığınız bölgenin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen unsurlar nelerdir?	
Yaşadığınız bölgenin yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyen unsurlar nelerdir?	
Sizce İzmir’de yaşam kalitesi yüksek olan mahalle/sem t neresidir? Neden?	
Uzundere TOKİ Konutlarında yaşadığım süre içerisinde yaşam kalitemin arttığını düşünüyorum.	☐ Evet ☐ Hayır Neden?
Sizce kentsel dönüşüm ve yaşam kalitesi arasında bir ilişki var mı? Var ise nasıl bir ilişki olduğunu düşünüyorsunuz?	